

כהנייה חמסו תורתי

עיונים, מאמרים, מקורות ושונות בענין הראייה קוק, תלמידיו,
ה"מזרחי" ויחס גדולי ישראל אליהם.

(והוא חלק ג' של ספר "דת הציונות")

מאת: יואל אלחנן

חלק א

כולל הקדמה ושני פרקים:

פרק א- משנת הראייה קוק

**פרק ב- זיקת משנת הראייה קוק למשנתה של
תנועת ה"מזרחי"**

יוצא לאור בס"ד אייר התשע"ו ע"י:

052-7687487 • ת.ד. 45 פתח תקוה 49100

www.yoel-ab.com • yoel@yoel-ab.com

(ניתן לסייע לפעילותנו באמצעות PayPal מס' החשבון הוא כתובת המייל הנ"ל)

לעילוי נשמת

הגאון רבי משה מרדכי הלוי
שולזינגר זצ"ל

הגאון רבי דוד צבי הילמן זצ"ל

אשר עמדו לימיננו בעצה ובתמיכה, בעידוד
ובחיזוק והקדישו לנו מזמנם היקר.

ת.ג.צ.ב.ה

הסכמת הגאון רבי משה מרדכי הלוי שולזינגר זצוק"ל לספרי 'דת הציונות':

משה מרדכי הלוי שולזינגר

זכרון-מאיר, רח' השל"ה 18

בני ברק

בס"ד עש"ק לס' "להורות נתן בלבבו" כ"ז אדר ראשון תשס"ג;

חז"ל הקדושים הפליגו מאד בשבח מעלת המכוון את חבירו
מרדכי מיתה לדרכי חיים [במסכת חגיגה דף ג' ע"ב], ולכן הבו
גודל להאברך היקר הרב שליט"א, אשר יגע ועמל הרבה
לחבר חיבור יקר [בשם "דת הציונות" יקראנו], כדי להציל את
המצויים בדרכי מיתה רותנית ח"ו להעלותם לדרכי חיים אמיתיים,
ל טוב להם הן בעולם הזה והן בעולם הבא עד סוף כל הדורות.

אשרי התומך בממוטו בהדפסת והפצת החיבור הזה, והי' חלקו
מאושר ממזכי הרבים ככוכבים לעולם ועד, אשר כל התועלת
העצומה מהספר הזה הן ופירותיהן ופירות פירותיהן יזקף הכל
לזכותו והי' הוא נחלתו בזה ובבא.

בברכה נאמנה להמחבר שליט"א ולהמסייעים שליט"א.

משה מרדכי הלוי שולזינגר

משה מרדכי הלוי שולדנר
זכרון-מאיר, רח'י השליח 18
בני-ברק

ע"ש זמק ע"ה, זכרון-מאיר, רח'י השליח 18
בני-ברק

מ"ש סקציות כמ"ל מ"ב ש"ב מ"א מ"ב
מ"ג מ"ד מ"ה מ"ו מ"ז מ"ח מ"ט מ"י מ"יא מ"יב
מ"יג מ"יד מ"טו מ"טז מ"יז מ"יח מ"יט מ"כ מ"כא
מ"כב מ"כג מ"כד מ"כה מ"כו מ"כז מ"כח מ"כט מ"ל

מ"לא מ"לב מ"לד מ"לה מ"לז מ"לח מ"לט מ"מ
מ"מא מ"מב מ"מג מ"מד מ"מה מ"מז מ"מח מ"מט
מ"מא מ"מב מ"מג מ"מד מ"מה מ"מז מ"מח מ"מט
מ"מא מ"מב מ"מג מ"מד מ"מה מ"מז מ"מח מ"מט

מ"מא מ"מב מ"מג מ"מד מ"מה מ"מז מ"מח מ"מט
מ"מא מ"מב מ"מג מ"מד מ"מה מ"מז מ"מח מ"מט
מ"מא מ"מב מ"מג מ"מד מ"מה מ"מז מ"מח מ"מט
מ"מא מ"מב מ"מג מ"מד מ"מה מ"מז מ"מח מ"מט

מ"מא מ"מב מ"מג מ"מד מ"מה מ"מז מ"מח מ"מט
מ"מא מ"מב מ"מג מ"מד מ"מה מ"מז מ"מח מ"מט

הסכמת הגאון רבי יהודה סילמן שליט"א לספרי 'דת הציונות':

ב"ה יום אור לכ"א אדר ס"ח,

בס"ד.

הנה בדור הזה, שחושך יכסה ארץ, וישנו בלבול גדול בדעות והשקפות גם אצל החרדים לדבר ה' וגם בהיכלי הקודש פנימה ישנם לצערנו בחורים אשר נמשכים אחרי דעות והשקפות של כחי ועוצם ידי, ישנו צורך גדול בבירור האמת עד לאחת, ומעט אשר ישכילו לבררה כראוי ולכן נתתי שמחה בלבי בראותי בספרו של הרב ... שליט"א אשר שמו יקבנו "דת הציונות" אשר בשפה ברורה ידבר, את קול האמת, ומבקשי דעת ימצאו בו את בת קולם של רבותינו גדולי ישראל זצ"ל ושליט"א עם הרבה ידיעות שמשום מה נעלמו מעיני רבים - ובודאי יביא תועלת גדולה לטיהור הלב והמח מהשפעות פסולות ומהימשכות אחרי דעות שהכפירה מעורבת בהם.

ואסיים בברכה אשר יזכה הרה"ג המחבר שליט"א שדבריו יתקבלו בציבור ולהוציא עוד ספרים חשובים ומועילים.

ובזה באתי על החתום,

יהודא סילמן

הקדמה^א

מרן השרף מקוצק זיע"א שאל פעם את הגאון בעל חידושי הרי"ם זיע"א אודות פשט הפסוק "אמת מארץ תצמח", דהיינו, מה זורעים בארץ כדי שתצמח ממנה האמת והשיב לו בעל חידושי הרי"ם דאין הכונה שצריך לזרוע משהו בארץ כדי שתצמח האמת אלא שבמקום שבו קברו את השקר עולה וצומחת האמת מאליה.

בחסדי ה' עלי וברחמיו הרבים אע"פ שאיני כדאי ואיני זכאי ובכחינת "ע"י הכל עושה הקב"ה שליחותו" זיכני הקב"ה להיות מאנשי החברא קדישא העוסקים בקבורת אחד השקרים הבולטים של הדורות האחרונים דורות עקבתא דמשיחא- הרעיון הדתי לאומי, וע"י שני חלקי ספרי "דת הציונות" ועוד קונטרסים וע"י אלפי שיעורים שנמסרו במסגרת פעילות ארגון "אזמרח בלאמים" בעשור שחלף מעת הקמתו ניתנה לרבים המתנה היקרה מכל- להבחין באמת הצומחת ועולה מאליה מתוך דבריהם כגחלי אש של גדולי הדורות האחרונים אשר שתל הקב"ה בתוכנו ברחמיו וברוב חסדיו כדי שגם אחרי תוכחת "והאמת תהי נעדרת" יוכלו השרידים מבקשי האמת לרוות צמאונם ולהישיר דרכם ואורחותם עדי נזכה לגאולה השלמה בב"א.

עכ"ז, מפניות רבות שהגיעו אלינו נוכחנו לדעת כי נושא אחד עדיין נשאר ללא בהירות מספקת ולא רק בקרב דת"לים לשעבר ובעלי תשובה אלא אפילו בקרב החרדים לדבר ה' ובפרט צעירי הצאן בחורי הישיבות הקדושות, והוא, דמותו של הראי"ה קוק כפי שהיא משתקפת בעיניהם של גדולי ישראל ומתוך כתביו, דבריו ומעשיו, והזיקה שבינו ובין תנועת ה"מזרחי".

המרחק ההיסטורי של עשרות השנים המפריד בינינו ובין התקופה בה התרחשו המאורעות, יחד עם ספרות עניפה ומגוונת מצד תלמידיו של הראי"ה קוק שהציגה את הראי"ה קוק במלוא הדרו כאחד מגדולי הדורות האחרונים והצליחה בחלקה ליצור רושם מוטעה הן לגבי אישיותו והן לגבי יחס גדולי

^א ההקדמה היא לספר בכללותו ולא רק לשני הפרקים המובאים להלן.

ישראל אליו. לרושם מוטעה זה הוסיפה גם העובדה שמאידך גיסא מצידה של היהדות החרדית לא נכתב בצורה נרחבת בנושא זה ורק כעבור כמעט ארבעים שנה מפטירתו של הראי"ה קוק נכתב הספר הראשון שסקר את התקופה בצורה נרחבת "מרא דארעא ישראל" כשגם בו הראי"ה הוא לא הנושא המרכזי אלא מרן הגרי"ח זוננפלד קברניטה של היהדות החרדית בארה"ק. בנוסף, הספר שוייך לחוגי הקנאים ואלה מן החרדים שלא ראו את עצמם חלק מחוגים אלה התיחסו בספקנות לחלק מהמידע החשוב שכונס שם בנושא הראי"ה קוק. קצת מאוחר יותר יצא לאור גם חלקו השלישי של הספר "האיש על החומה" שייצג יותר את חוגי אגודת ישראל אך גם בו הנושא המרכזי הינו מרן הגרי"ח זוננפלד וההתייחסות לראי"ה קוק עם כל מה שהובא שם רחוקה מלתת מענה מפורט לסוגיא זו. (מה גם ששני הספרים גם יחד לא נדפסו והופצו בכמות גדולה ושנים רבות הציבור הרחב כלל לא נחשף אליהם. כתוצאה מחסרון ידיעה זה, זלגו חלק מהדברים שהוצגו ע"י תלמידי הראי"ה קוק כ"עובדות" שאין להרהר אחריהן גם לתוך הספרות החרדית וגם כאן גרמו בלבול הן באשר להערכה נכונה של אישיותו של הראי"ה קוק והן באשר להערכה נכונה של חומרת מעשיו ואחריותו לכל הנעשה ע"י הציונות הדתית בכל תחומי החיים.

כך, לדוגמא, רבים אינם יודעים כי המחלוקת בין גדולי ישראל לראי"ה קוק בא"י התפרשה אז מבחינה ציבורית כמחלוקת בתוככי הציבור החרדי, דבר שיש לו השלכות רבות באשר להתבטאויות חיוביות כאלה או אחרות של גדולי ישראל אודותיו או ליחס הנראה כחיובי כלפיו מצד גדולי ישראל (כדי למעט המחלוקת או כדי להשיג שלום וכד') וכפי שיפורט בהרחבה בתוך הספר.

התוצאה העיקרית מכל הנ"ל היתה שהערכת הראי"ה קוק כאדם חרדי משכמו ומעלה בעל שיטה יחודית שאמנם נכשלה במבחן המעשה אבל כונתה היתה לטובה כדי לקרב אל התורה את אנשי הדור החדש שנתפסו לציונות, הפכה לנחלת הכלל ובבחינת "פשיטא", ואילו הערכת הראי"ה קוק כאדם בעל אישיות שלילית אשר ממנה נבעה גם שיטתו ההרסנית והכפרנית כאל התייחסות קיצונית ותמהונית המונעת יותר מעודף קנאות מאשר מהמציאות האמיתית לאשורה ובבחינת "תימה".

בספר זה יתברר כי ההיפך הוא הנכון ובעוד שדוקא צורת ההערכה השניה היא בבחינת ה"פשיטא", צורת ההערכה הראשונה היא בבחינת ה"תימה" וצריכה עיון אם כי יוצגו גם ההסברים מדוע הגיעו אליה גם רבים וטובים.

יודגש ויצויין, כי מטרתנו בהבאת הדברים הינה אחת ויחידה-הרחקת אחינו ואחיותינו מדעותיו הפסולות כפי שבאו לידי ביטוי בכתביו בדבורו ובמעשיו, ומתלמידיו ותלמידי תלמידיהם, הממשיכים לנווט את חייהם וחיי בניהם, בנותיהם ותלמידיהם עפ"י דעות הרסניות אלה. אין לנו כל מטרה לבקר באופן אישי את הראי"ה קוק וגם אם ימצא הקורא התיחסות כלשהי לאישיותו מצידנו או מצד גדולי ישראל הרי שהדברים מובאים רק כדי להסביר את הקשר בין אישיותו למעשיו או כדי להמחיש את חומרת ההתיחסות של גדולי דורו אליו ואל מעשיו, ומתוך מטרה אחד ויחידה-לשמור מכל הקשור אליו מרחק.

כ"כ, לא באתי לומר "קבלו דעתי" בכל הנוגע לחומר המובא בספר כי אם השתדלתי להביא ראיות המחזקות את דברי גדולי ישראל והתיחסותם לראי"ה קוק וגם במקום שהראיות עומדות בפני עצמן ולא משרתות דבר מדברי גדולי ישראל, כבר כתב הרמב"ם (הלכות קדוש החדש פי"ז הכ"ד) וז"ל: "ומאחר שכל אלו הדברים בראיות ברורות הם שאין בהם דופי ואי אפשר לאדם להרהר אחריהם אין חוששין למחבר בין שחברו אותו נביאים בין שחברו אותם גוים שכל דבר שנתגלה טעמו ונודעה אמתתו בראיות שאין בהם דופי אין סומכין על זה האיש שאמרו או שלמדו אלא על הראייה שנתגלתה והטעם שנודע" וכן כתב מרן הגר"א וסרמן במכתב כי "האמת לא תשתנה מפני מיעוט ערך האומרה", ולכן, הרוצה להשיג על הנאמר בספר זה ישיג בדרך של ראיות שאין בהן דופי ואם יבחר להטיל דופי בנו מבלי להביא ראיות כלשהן נגד דברינו רק יחזק בזה את דברינו ואת אמיתת ראיותינו.

ואסיים בהודאה למלך מלכי המלכים הקב"ה אשר הוציאני מאפילה לאורה וחנני מאוצר מתנת חינום לזכות את הרבים בדברי קדשם של רבותינו גדולי הדורות ובהשקפתם הבהירה הרואה את הנולד, ובתודה וברכה מקרב לב לכל המסייעים לפעילותנו בכלל ולהוצאת ספר זה בפרט, ובמיוחד לרעייתי תחי' על

מסירותה במשך כל השנים למען ביתנו כדי שאוכל להגות בתורה ולזכות את הרבים בכתב ובע"פ, להורי היקרים וכן לחמי ולחמותי על כל העזרה והתמיכה.

הנהרה חשובה

א. בספר זה הובאו ראיות מצולמות מתוך מאגר הספרים הממוחשב אוצר החכמה שברשותי. והיות ובמאגר זה משמשים בעירבוביא ספרי רבותינו גדולי הדורות ולהבדיל אלף אלפי הבדלות בין הטהור ובין הטמא, ספרי מינות ודעות כוזבות יחד עם ספרים המסלפים ומשכתבים את קורות העיתים ותולדות ימי עולם של עם עולם אין לראות בשימוש בתכנה זו הוראת היתר למאן דהו להחזיקה או להשתמש בה וכל הרואה עצמו נזקק למאגר זה יעשה שאלת חכם הראוי להוראה לבל יסכן עצמו בסכנה החמורה של הימשכות אחרי דעות כוזבות ומינות שחמירי מעבודה זרה.

ב. הספר אינו בא להורות הלכה למעשה בשום ענין ובכל שאלה המתעוררת הלכה למעשה מקריאת הספר יש לפנות למורה הוראה שהוסמך להוראה ע"י גדולי ההוראה בדורנו.

פרק א

משנת הראייה

**"הוי דְאָמְרִים לְרַע טוֹב וְלְטוֹב רַע שְׁמַיִם זִשְׁרָךְ לְאֹר וְאֹר לְזִשְׁרָךְ
שְׁמַיִם בַּר לְבַתוֹךְ וּבַתוֹךְ לְבַר": (ישעיה ה' כ')**

כתב הרמח"ל בספרו "מסילת ישרים" בפרק ג' וז"ל: "כי הנה חשך הלילה שני מיני טעויות אפשר לו שיגרום לעין האדם. או יכסה את העין עד שלא יראה מה שלפניו כלל או שיטעה אותו עד שיראה לו עמוד כאילו הוא אדם ואדם כאילו הוא עמוד. כן חומריות וגשמיות העה"ז הנה הוא חשך הלילה לעין השכל וגורם לו שתי טעויות: הא' אינו מניח לו שיראה המכשולות שבדרכי העולם ונמצאים הפתאים הולכים לבטח ונופלים ואובדים מבלי שהגיעם פחד תחילה. והוא מה שאמר הכתוב (משלי ד') דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה יכשלו ואומר (שם כב') ערום ראה רעה ונסתר ופתיים עברו ונענשו. ואומר (שם יד') וכסיל מתעבר ובוטח כי לבם בריא להם כאולם ונופלים טרם ידעו מהמכשול כלל. והטעות השניה והיא קשה מן הראשונה היא שמטעה ראייתם עד שרואים הרע כאילו הוא ממש טוב והטוב כאילו הוא רע ומתוך כך מתחזקים ומחזיקים מעשיהם הרעים. כי אין די שחסרה מהם ראיית האמת לראות הרעה אשר נגד פניהם אלא שנראה להם למצוא ראיות גדולות ונסיונות מוכיחים לסברותיהם הרעות ולדיעותיהם הכוזבות. וזאת היא הרעה הגדולה המלפפתם ומביאתם אל באר שחת. והוא מה שאמר הכתוב (ישעיה ו') השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן וגו'. וכל זה מפני היותם תחת חושך וכבושים המה תחת ממשלת יצרם.

שרש העיוות בתפיסתה הרעיונית של הצה"ד בכלל ובמשנתו של הראי"ה קוק המהווה יסוד עיקרי ובולט לתפיסה זו בפרט, הוא עיוות ההגדרות והמושגים ומתן משמעות ערכית לרעיונות ולאנשים ההפכית לגמרי מהמשמעות הערכית

האמיתית שלהם עפ"י תורה"ק. כדוגמא מובהקת לכך תוכל לשמש ההגדרה היסודית- "יהדות" או "יהודי"².

בפירושו של הרמב"ם על המשניות בהקדמתו לפרק האחרון במסכת סנהדרין (פרק חלק) מבאר הרמב"ם את שלשה עשר עיקרי האמונה של היהדות. אחרי שמבאר והולך כל אחד ואחד מהעיקרים כותב הרמב"ם: "וכאשר יאמין האדם אלה היסודות כלם ונתברר בה אמונתו בהם הוא נכנס בכלל ישראל ומצוה לאהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שצוה ה' יתברך איש לחברו מן האהבה והאחזה ואפילו עשה מה שיכול מן העבירות מחמת התאוה והתגברות הטבע הגרוע הוא נענש כפי חטאיו אבל יש לו חלק לעולם הבא והוא מפושעי ישראל וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות הרי יצא מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות ומצוה לשונאו ולאבדו ועליו נאמר (תהלים קל"ט) הלא משנאך ה' אשנא"³.

מהותה הבסיסית ביותר של היהדות היא בראש ובראשונה הכרה בבורא עולם ובתורתו ומטרתו הבסיסית ביותר של היהודי כפרט ושל עם ישראל ככלל הוא חיבור לקב"ה ע"י לימוד תורתו וקיומה המעשי לכל דיקדוקיה ופרטיה. מה שברור למעלה מכל ספק הוא שלא יכולה להיות לאדם או לציבור שאינם מכירים במציאות הבורא⁴ או בעובדה שנתן תורה או בעובדה שהתורה הינה

² אחת הסתירות המובהקות עמה מתמודדת מדינת ישראל בחוסר הצלחה מיום היוסדה היא הגדרתה את עצמה כ"מדינה יהודית" מחד גיסא וחוסר יכולתה עד היום לתת מענה חד משמעי לשאלה "מי הוא יהודי" מאידך גיסא. כמובן שללא הגדרה ברורה למושג יהודי/יהדות לא ניתן לאפיין ולהגדיר מדינה כלשהי בעולם כיהודית.

³ על מנינו של הרמב"ם באשר לעיקרי האמונה חולק הגאון רבי יוסף אלבו בעל ספר העיקרים. הוא טוען כי כעיקר ביהדות אפשר למנות רק עיקר שבלעדיו נשמטת כל היהדות ואינה יכולה להתקיים. הוא מונה כעיקרים רק שלשה עיקרים בלבד והם: א. אמונה במציאות הבורא. ב. אמונה שהבורא נתן תורה מן השמים במעמד הר סיני. ג. שמאותו רגע שניתנה תורה על הר סיני כל המציאות מתנהגת בהתאם ליחס של עם ישראל לתורה שקיבל ולנותנה ע"י מערכת של שר ועונש. על אף דלגידון דידן אין זה משנה כלל, יש לציין כי להלכה נתקבל ונתפשט מנין העיקרים של הרמב"ם.

⁴ על מצות האמונה בבורא עולם כותב ספר החינוך וז"ל: "שורש מצוה זו אין צריך ביאור, ידוע הדבר ונגלה לכל כי האמונה הזאת יסוד הדת, ואשר לא יאמין בזה כופר בעיקר, ואין לו חלק וזכות עם ישראל".

מסמך מחייב ותובע כלפי כל יהודי¹ באשר הוא יהודי, שום שייכות בפועל עם ההגדרה "יהודי" ולא יכולה להיות לה לשום תפיסה או שיטה רעיונית או מעשית שאין בבסיסה ההכרות הנ"ל שייכות כלשהי לתפיסת ה"יהדות". כמו כן הדבר ברור שאדם או התארגנות כלשהי של אנשים הכופרים ביסודות היהדות הבסיסיים הנ"ל מופקעים לגמרי מלייצג את עם ישראל או לדבר בשמו ועל אחת כמה וכמה מופקעים הם מהנהגתו ומהעמידה בראשו.

עוד בהיותה של התנועה הציונית בבחינת רעיון תיאורטי גרידא כפי שניסחו הרצל בחוברת "מדינת היהודים" בלטה בתפיסתה העובדה כי בכל הקשור להכרה בכורא עולם כמנהיג עם ישראל ובתורתו כמכתיבת כל מחשבה דיבור ומעשה בחיי הכלל והפרט מגמתה של התנועה הציונית היתה מגמה של התנכרות ולא מגמה של הכרה או כל שכן-התבטלות. שחור על גבי לבן ובאופן ברור וחד משמעי הכריז הרצל כי לרבנים מייצגי תורת ה' או כפי שכינה אותם הרצל "כהני הדת" לא תהיה כל התערבות בעניני המדינה באשר התערבות זו תביא למדינה רק מבוכה², הכרזה שדי בה כדי לקבוע כי התנועה הציונית ומטרתה העיקרית- הקמת מדינה עצמאית הינן זרות לגמרי ליהדות ואינן מיצגות כלל את עם ישראל אשר כל מהותו הינה הכרה קבל עם ועולם במלכות הקב"ה על העולם כולו והתבטלות מוחלטת כלפי תורתו.

¹ וז"ל מרן הגר"א וסרמן בשם מורו ורבו מרן ה"חפץ חיים": "בעוונותינו הרבים אנו סומכים על דברי הכומר יותר מעל דברי רז"ל, אם אביי ורבא פוסקים ומחליטים על פלוני שאיננו יהודי אין אנו סומכין על זה ועדיין הוא אצלנו בחזקת יהודי, אבל אם הכומר יעיד בחתימתו על אותו האיש שיצא מכלל יהודי אז גם אנחנו מכירין אותו לנוכרי. אבל באמת צריך לידע בבירור שאין אדם יהודי בלתי אם התורה תכירוהו ואלו שהתורה גמרה דינם שאינם יהודים לא תועיל להם שום תחבולה בעולם להיות יהודים. (זולתי אם יחזרו בתשובה אשר זה מועיל אפילו אם כפר בעיקר כל ימיו) והרי הם איברים מתים באומתנו המרקיבים את כל הגוף. ואם הם קוראין את עצמם יהודים הלא דעתם זו ככל דיעותיהן היא נגד דעת התורה, כי היא בנויה על יסוד הזיוף שאפשר להיות יהודי בלא תורה ומצוותיה והדעה הזאת היא עקירת התורה כולה".

² וז"ל שם: "האם נתן את כהני דתנו למשול בנו? לא! האמונה היא אמנם הקשר המאחד אותנו; אולם חפשים אנחנו בכח החכמות והמדעים. ועל כן נפר כל תחבולות כהנינו אשר יאמרו למשול עלינו, כי נדע לכלא אותם בבתי מקדשי אל, כאשר נדע לאצור גם חיל צבאנו בבתי החילות. חיל הצבא וכהני הדת שניהם כאחד נכבדים יהיו בעינינו, ככל הכבוד הגדול אשר ירחש לבנו אל משרות כהונתם, אשר עלינו לכבדן. אך בהנהגת עניני המדינה, אשר בכבודה יתימרו, אין להם כל עסק, לבל יביאו בה מבוכה מבית ומחוץ".

על אף קביעתו המפורשת הנ"ל של הרצל, עמה הסכימו רוב ככל חבריו בתנועה הציונית, קביעה שדי בה כדי לצרף את התנועה הציונית לרשימת תנועות השמד שקמו על ישראל לאורך הדורות, לא נמנעו ראשי ה"מזרחי" ובשלב מאוחר יותר, הראי"ה קוק, מלהגדיר תנועה זו בהגדרות חיוביות בעלות משמעות ערכית גבוהה במיוחד מבחינה יהודית¹. הם אף הגדילו לעשות בכך שלא הסבירו את חיוביות התנועה למרות או על אף השליליות שבמגמה החילונית המובהקת שלה אלא נתנו טעם והצדקה לחיוניותה של חילוניותה בדווקא ותחת הגדרתה המתבקשת כתנועת שמד הגדירה כתנועה של תחיה לאומית שיש בה בכדי להרנין את הלב. כלומר-הפיכת עם ישראל מעם המתבטל כלפי דעת התורה ומונהג ע"י רבותיו לעם הנועל את רבותיו בכתי הכנסת והולך אחר שרירות לבם של מנהיגיו האתאיסטים פורקי העול הינה לא פחות מאשר חלק מ"תחית האומה"².

מימדי החילוניות הגוברים ויציאתה מתחום החיים האישיים לעבר השתלטות על הציבור, עד כדי יצירת תנועה לאומית שתונהג ע"י כופרים בעיקר, המתיימרים לדבר בשם עם ישראל כולו מחד גיסא ולעקור מן השרש את מהותו האמיתית של המושג "ישראל" מאידך גיסא, לא רק שלא הוגדרו ע"י הראי"ה קוק בשלילה מוחלטת וחד משמעית, אלא שהם הוגדרו כחלק מהתחיה שגם בפני עצמו ראוי הוא להיקרא "תחיה חילונית", מושג הממחיש את עצמת עיוות ההגדרות הבסיסיות ביותר במשנתו של הראי"ה קוק ואת עובדת היות דמיונותיו שולטים על דעתו³ שליטה מוחלטת. לא רק שהחילונית [שבצעמותה אינה אלא

¹ על ההבדלים בין תפיסת המזרחי לתפיסת הראי"ה קוק באשר למשמעותה של ערכיות יהודית חיובית זו ראה בהרחבה בפרק הבא.

² וז"ל הראי"ה המובאת ב"חדריו" עמ' קצ"א: "צריך אני לבאר היטב, יפה יפה, את המבקש של תחית הקדש, שאנחנו חבים להסמיכה עכשיו **להתחיה החלונית שלנו**, ההולכת וצועדת בגאון לרנת לב כל צמא-ישועה החפץ לראות בתפארת ישראל.

³ על ענין השפעת הדמיון על הראי"ה קוק ראה קונטרס "מפי דודי" (זכרונות מהגאון רבי משה קליערס זצוק"ל, ערוכים בידי משה אהרן פרלמן, ירושלים, כסלו תרצ"ה, עמ' לו') בו מובא מה שהתבטא אודותיו רבה של טבריה הגאון רבי משה קליערס זצוק"ל וז"ל: "הרב קוק הוא סופר ומשורר וגם פילוסוף ורב רעיון, סגנונו הוא סגנון רבני מיוחד, אך הוא בעל דמיון והזיה אשר לא פעם גם נקודות נראות לו כאורות, והבעש"ט זצ"ל התפלל לפני הסתלקותו להנצל מחלומות ודמיונות" גם בחו"ל הכירוהו כמושפע רבות מדמיונו. כ"כ ראה יומן "נחלת בנימין" לתלמיד ישיבת טעלו הרב בנימין יעקב ברקמן (ברקאי) שם מובא שהתלבט בשאלה האם בהנחה שיעלה לא"י מוטב עבורו ללמוד ב"מרכז הרב" או בישיבת "חברון" ואמר לו אחד הר"מים בישיבה כי "בישיבת

מוות כיון שהיא ההיפך מהליכה בחוקי ומשפטי התורה שעליהם ורק עליהם נאמר "וחי בהם" ומכלל הן אתה שומע לאון לכשעצמה היא "חיובית" ומבטאת "חיים" אלא ש"זכינו" שגם קמה לתחיה, ומי שאינו שמח ומתרונון למראה "תחיה" זו אין זה אלא מפני שכנראה אינו מספיק "צמא ישועה" ואינו חפץ לראות ב"תפארת ישראל".

אגב, לא רק בגילויי הכפירה הנראים לעין מוצא הראי"ה קוק "תחיה" ו"חיים". גם בשרש הפורה ראש ולענה של כפירה זו לא מוצא הראי"ה קוק כי אם את עליונותו ואיכותו המרוממת של דור הכופרים על כל דורות המאמינים שקדמו לו והוא מדגיש שדוקא "רוממותו" זו היא שהביאתו לכפירה.

הרב קוק לעומת זה נשקפת לפי דעתו סכנה גדולה אם לא אנטה מדרך הישר, כי הוא [הראי"ה קוק] בעל דמיון חזק. אמת שיש לו גם מעלה בזה בדמיונו החזק ביהדות ובבקשת האמת אבל הוא יכול לפעמים גם כן בדמיונו החזק לומר איזה דבר שהוא נגד השקפת התורה, ובכלל, השקפתו כהשקפת כל המזרחיים- אינה מתאימה לפי דעתו לדעת התורה" וראה לקמן דברי הר' יצחק בריאר אודותיו בהם עמד גם הוא על השפעת דמיונו עליו.

ו"ל במאמר "הדור" (בתוך קונטרס "עקבי הצאן", עמ' קי-קיא', יפו, התרס"ו): "כשהדור הוא שפל, כשמוסרו העצמי הוא נשחת, כשמושגי הצדק והיושר הטבעי אינם מפותחים בו כראוי, אין המחשבה פועלת עליו לא לטובה ולא לרעה, או פועלת פעולה חלושה. אבל כיון שהוא מתעלה, כיון שהוא מרגיש בקרבו אצילות ועדינות, נטיה חזקה להשכיל ולהטיב והכרה פנימית בהרבה נתיבות ודרכים של ארחות החיים, אע"פ שאינם גמורים ומשוכללים, מכל-מקום הרי הוא כבר צמא למחשבה והגיון, ועם זה גם להגיש יושר שמן ורטוב, רענון וחי. אמנם במסיבות הקדומות, מצד התכונה, שהלמוד התורני, המוסרי והמעשי, היה מורגל להיות לבוש בה בימים שעברו, - באותם הימים בכללו עוד לא היה כללות הדור מוכשר לדמות שהוא ראוי לשאיפות גדולות, וכל תחלואיו המוסריים היו יכולים להתכנס רק באיזו שפלות של תאוות מאיזה סוג שהיא. - ועכשיו הכלל נתרומם על חשבונם של האישים הפרטיים, - שזהו בכלל מהלך התולדה האנושית. ברובי תקופות ההסטוריה אנחנו מוצאים נעלים גדולי רוח בדורות הראשונים, שאנו משתאים על גדלם ועז רוחם, אבל הכלל הוא היה נתון בשפל המצב, בין בדעת בין במוסר, אמת כי נעלה מכל המון היה המון עמנו מצד הקדושה האלהית החופפת עליו, ויהי לנס. בדורות האחרונים התחילו העניקים להתמעט והכלל הולך ומתעלה. בעמנו נתמעטו הבורים, ולעומתם נתמעטו, והוקטנו הגאונים והצדיקים. בתקופה הנמירה של עכשיו הדבר בולט למאד. וזאת העליה של הכלל ההמוני הסבה ג"כ ירידה, שהדור שהוא מוצא את כל מה שהוא שומע וראה מהורים ומורים קטן מערכו, אז מוסרם אינו לוקח את לבבו ואינו משביר את צמאונו. גם אינו מטיל עליו שום אימה ופחד, שכבר התעלה בתכונתו מלהיות מעמיד אופי לחייו מפני בריחה מפחד איזה שהיה, בין מוחשי בין ציורי, בין חומרי בין רוחני. הצרות והתלאות הנוראות עשוהו לנוקשה ועז, עד שכל בלהות ופחדים לא יזעזעוהו. הוא מוכשר רק להתרומם, ללכת באורח חיים ההולכת למעלה למשכיל, אבל לא יוכל גם אם ירצה להיות כפוף ושחוח, נושא עול ונטל, אשר לא יוכל למצא בתוכו רושם של אור חיים, לדעה ורגש; הוא לא יוכל לשוב מיראה, אבל מאד מוכשר הוא לשוב מאהבה שיראת הרוממות ותחבר עמה. בפועל עוד לא הוציא שום דבר למעשהו ודורו הנרעש. אבל בכח יש לו רב, דור כזה היוצא להורג, בעז נפש בשביל מטרות שהן נשגבות לפי דעו, וחלק רשום ממנו רק מצד רגש הישר,

בעוד שחז"ל הורונו במפורש (סוטה ג.) כי אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות (וכפירה בעיקר היא תוצאה של הרוח שטות החזקה ביותר) בודה מלכו הראי"ה קוק תורה חדשה לפיה מקור הכפירה הוא דוקא מחמת התעלות הדור... אצילותו ועדינותו... נטייתו החזקה להשכיל ולהיטיב... צמאון למחשבה והגיון ולרגש יושר שמן ורטוב, רענן וחי...^א ומחמת שהוא "מוכשר רק להתרומם" הוא כבר לא יכול להטות אוזן למוסר הוריו ה"שפלים" העובדים מיראה ולכן "הוא לא יכול לשוב אלא מאהבה שיראת הרוממות תתחבר עמה"^ב מחמת רוחו ה"נשגב" ה"גדול" ו"האדיר".^ג

הצדק והמדע שבקרבנו, לא יוכל להיות שפל, אפילו אם המטרות הן לגמרי מוטעות, אבל רוחו הוא **נשגב, גדול ואדיר**.

^א בניגוד גמור לדברי הראי"ה קוק ובהתאמה מוחלטת לדברי רז"ל כותב גדול מקובלי דורו של הראי"ה קוק מרן בעל ה"לשם שבו ואחלמה" רבי שלמה עליאשוו (לשם שבו ואחלמה, חלק הביאורים חלק א' שער דרושי עיגולים ויושר ענף ה' אות ז') שהדורות מתמעטים והולכים וכתב שם רז"ל: "ובפרט אנחנו בדור הזה שהוא **כקוף בפני אדם גם כנגד הדור הקודם שלפנינו** ומה גם בימינו אלה שהוא **חורבן העולם ממש** בכל מילי דמיטב ה' יתברך יכפר..."

^ב ראה אגרת רבנו אברהם כ"ץ מקאליסק (מגדולי דורו של רבנו בעל התניא) משנת תקנ"ז בה כותב רז"ל: "אף גם זאת מצווה ועומד מפה הרה"ק מוהר"ר מנחם מענדיל נ"ע שכתב אליהם שהתחלת העבודה בכל יום היא מעניני יראת העונש והיא צורך גדול. ממנה הוא מתחיל, ואחרי ראותו שהוא **שלם ביראת העונש, ממנה יעלה ליראת הרוממות ולאהבה אמיתית. וכל אשר ישליך אחרי גיון יראת העונש לא ימלט מליפול לבאר שחת.** כי התורה הקדושה שלימה ניתנה לא תחסר כל בה וכל דבר ודבר צריך לחבירו, אם יפול האחד חסר האחר ואתא חסרון לא יוכל להמנות". (אגרות בעל התניא ובני דורו, להרה"ג דוד צבי הילמן זצ"ל, אגרת נט' עמ' קי', ירושלים, התשי"ג.)

^ג בדברים אלה של הראי"ה במאמרו "הדור" (שאגב, נחשב לאחד המאמרים היסודיים והנחשבים ביותר שלו בקרב תלמידיו ובבחינת תמצית כלל משנתו) מונח למעשה אחד השרשים העיקריים לחורבן היהדות ושמירת התורה והמצוות בקרב תלמידיו ושומעי לקחו שכן דבריו אלה גרמו לתלמידיו לראות את הכופר מ"רוממות" כמדרגה ממוצעת בין העובד מיראה לעובד מאהבה השמה את הכופר ופורק העול ממעל לעובד מיראה. תפיסה זו הפכה את מושג "יראת העונש" למילת גנאי בקרב חוגי תלמידי הראי"ה קוק ובעקבותיהם בקרב הצה"ד בכללה וכיון שמדרגת יראה מאהבה היתה רחוקה מהם ולו רק מחמת המציאות של המרחב בו התקיימו ארחות חייהם הם העדיפו את נטישת חיי הדת על חיים דתיים מתוך "יראת העונש". כ"כ התייחסותם אל "יראת העונש" כאל מושג שלילי וחלק בלתי נפרד מהאופי הפחדני של הגלות ואין מקומו בדור של "תחיה" ו"זקיפות קומה" גרמה לכך שסייגים וגדרים רבים בהלכה נפרצו על ידיהם שכן בדמיונם נמצאו הם בשיא הרוממות של דור התחיה ולא נותר להם אלא להעלות גם את שותפיהם הכופרים למדרגתם ולדרגת התשובה מאהבה, ומה להם ולסייגים וגדרים המצביעים על חשש ופחד מגופה של עבירה. (כמובן שפריצת הגדרים והסייגים הביאה לבסוף ברוב התחומים גם לעבירה על גופי תורה ומצוות דאורייתא). בנוסף, היה בתפיסה זו לחוק אצלם את הנאמנות לכופרים בעיקר ואת העדפת הנהגתם על פני ההנהגה התורנית של גדולי ישראל ה"עובדים מיראה" (רחמ"ל...). ובספר 'האיש על החומה חלק ג' עמ' 166 הביא ציטוט של דברי הראי"ה קוק רז"ל: "לא יתכן שהתחיה הלאומית תהא נטולת זיקה ליסודות היהדות, ושבראשה יעמדו אנשים הרחוקים מהיהדות בפנימיותה" וציין מקור לדברים באגרות הראי"ה ח"ג אגרת תתס"ח, ושגה בזה מחמת שהסתמך על דברי אריה

יתר על כן, כיון שהכפירה ופריקת העול באות מתוך המגמות הכ"כ נשגבות הנ"ל של הכופרים, לכן, למרות גילויי הכפירה הבוטים והכ"כ גלויים מצידם קובע הראי"ה קוק לא פחות ולא יותר כי בעצם אינם כופרים אלא מאמינים רק שאינם יודעים זאת וכל פעולותיהם הלאומיות מושרשות הן בקדושה אלקית⁷¹. לכן, תפקיד גדולי הדור וצדיקיו הוא לא חלילה לעמוד בפרץ מול גילויי הכפירה והאחראים להם אלא לסייע לכופרים לגלות את האור האלקי הפנימי שבכל פעולותיהם. כך למשל, כשהרצל מדבר על מדינה בה הרבנים יהיו כלואים בבתי הכנסת ולא תהיה להם שום התערבות בעניני המדינה, או על כך שנישואי תערובת והתבוללות של יהודים ונכרים יהיו דבר לגיטימי וחיובי ועם ישראל יהפוך מעם ה' לעם אירופאי ככל האומות הנאורות, תפקיד הצדיקים

מורגנשטרן בספרו "הרבנות הראשית" (עמ' 34) ולא בדק באגרות הרא"ה עצמן [וגם אנחנו השתמשנו בטעות בציטוט זה מתוך הסתמכות על דברי "האיש על החומה" בחלק א' של דת הציונות בריש חלקו השני של פרק ו' כלימוד זכות על ה' קוק], ולשונו שם היא: "השאלה הגדולה העומדת נגד עיניהם של שלמי אמונים בישראל היא למה ילכו-בראש הרחוקים מיהדות בפנימיותה. אף כי לפי משאת נפש של חשבון עמוק הדברים מוכרחים להיות כ"כ מעולפים...". הרי לנו מפורש כי הראי"ה קוק בדבריו באגרת תתס"ח רק מציג את שאלתם של שלמי אמוני ישראל ומשיב להם כי הדברים מוכרחים להיות כך, אך הוא עצמו לא שלל כלל את עמידתם של כופרים ומומרים בראש התחיה הלאומית ואף ראה בכך דבר מוכרח הנובע ממשאת נפש של 'חשבון עמוק' המקדם את התחיה ולא המעכב אותה. ולא די שחשב כך, אלא שפעל וגרם בצורה הבולטת והמשמעותית ביותר להפקעת השלטון על הציבור מהיהדות החרדית ומגדולי התורה והשתמש במעמדו הנכבד (בעיני הבריטים) כ"רב ראשי" לטעון כי "הועד הלאומי" והרבנות הראשית מטעמו הם המייצגים הבלעדיים בא"י של הנהגת כלל הציבור ולא גדולי הדור. [ולדוגמא ראה מכתב דיבתו כנגד אגו"י לנציב הבריטי הרברט סמואל בשנת תרפ"ד בספר אוצרות הראי"ה חלק א' עמ' 419-421 של ה' משה צוריאלי ובספר הרבנות הראשית של אריה מורגנשטרן עמ' 199-196] וזאת מתוך ידיעה ברורה כי החלטת השפעתם של גדולי הדור על עניני הציבור תגדיל ותחזק את השפעתם של חברי האפיקורסים ראשי הציונות דבר שבדאי יוביל להתדרדרות רוחנית וגשמית של כלל ישראל בארה"ק.

⁷¹ וז"ל ב"שמונה קבצים", קובץ א' אות עא' ("רוח האומה שנתעורר עכשו, שאומרים רבים ממחזיקיו שאינם נזקקים לרוח אלהים, אם היו באמת יכולים לבסס רוח לאומי כזה בישראל היו יכולים להציג את האומה על מעמד הטומאה והכליון. אבל מה שהם רוצים אינם יודעים בעצמם, ל"כ מחובר הוא רוח ישראל ברוח אלהים, עד אשר אפילו מי שאומר שאינו נזקק לכל לרוח ד', כיון שהוא אומר שהוא חפץ ברוח ישראל הרוח האלהי שורה בתוכיות נקודת שאיפתו גם בעל כרחו. היחיד הפרטי יכול הוא לנתק את עצמו ממקור החיים, לא כן האומה כנסת ישראל כולה, על כן כל קניניה של האומה, שהם חביבים עליה מצד רוחה הלאומי, כולם רוח אלהים שורה בה. ארצה, שפתה, תולדתה, מנהגיה. ואם המצא תמצא בזמן מן הזמנים התעוררות רוח כזאת, שיאמרו כל אלה בשם רוח האומה לבדה, וישתדלו לשלול את רוח אלהים מעל כל הקנינים הללו וממקורם הגלוי שהוא רוח האומה, מה צריכים אז צדיקי הדור לעשות? למרוד ברוח האומה, אפילו בדיבור, ולמאס את קניניה, זהו דבר שאי אפשר: רוח ד' ורוח ישראל אחד הוא. אלא שהם צריכים לעבוד עבודה גדולה לגלות את האור והקודש שברוח האומה, את אור אלהים שבתוך כל אלה, עד שכל המחזיקים באותן המחשבות ברוח הכללי ובכל קניניו ימצאו את עצמם ממילא שהם עומדים שקועים ומושרשים בחיי אלהים, מזהירים בקדושה ובגבורה של מעלה.

האמיתיים¹⁰ הוא להראות להרצל כיצד בהחלטתו להפוך את עם ישראל לעם ככל העמים ולנעול את הרבנים בבתי הכנסת שורה האור האלקי שהרי לשיטת הראי"ה קוק "רוח ה' ורוח הרצל וחבריו חד הוא"¹⁰. (עפ"ל)

הראי"ה קוק יודע היטב כי הבסיס של היהדות הינו עיקרי האמונה. (כפי שהתבאר לעיל בתחילת הדברים). הוא עצמו כותב בשנים הראשונות להקמת התנועה הציונית כי "על ההחלטה שכפירה אינה מעכבת מלהיות יהודי עלינו לעזור כי

¹⁰ אגב, במקומות רבים בכתבי הראי"ה ניתן לראות שהוא לא מהסס להגדיר את עצמו כאחד ממיחדי צדיקי הדור ותמיד על אף שידע ואף קבל על כך לא מעט שהינו בדעה יחידה מול כל גדולי וזקני דורו הוא תמיד ה"צדיק" היודע דעת עליון מה על הצדיק לעשות וכל גדולי ישראל העומדים מנגד לשיטתו לא מראים בהתנגדותם אליו כי אם שלא זכו להימנות עם צדיקי הדור.

¹⁰ בספר 'האיש על החומה חלק ג' עמ' 166 הביא ציטוט של דברי הראי"ה קוק ממנו משמע לכאורה שגם הראי"ה קוק התנגד לעצם הענין שבראש הציונות יעמדו אנשים רחוקים מיהדות וז": "לא יתכן שהתחיה הלאומית תהא נטולת זיקה ליסודות היהדות, ושבראשה יעמדו אנשים הרחוקים מהיהדות בפנימיתה" וציין מקור לדברים באגרות הראי"ה (ח"ג אגרת תתס"ח), אך הציטוט אינו נכון וטעה בזה מחמת שהסתמך על דברי אריה מורגנשטרן בספרו "הרבנות הראשית" (עמ' 34) ולא בדק באגרות הראי"ה עצמן [וגם אנחנו השתמשנו בטעות בציטוט זה מתוך הסתמכות על דברי "האיש על החומה" בחלק א' של דת הציונות בריש חלקו השני של פרק ו' כלימוד זכות על הר' קוק], ואדרבה מה שמציג שם באגרות הראי"ה הוא את עמדת היהדות החרדית ושולל אותה וז": "השאלה הגדולה העומדת נגד עיניהם של שלמי אמונים בישראל היא למה ילכו בראש הרחוקים מיהדות בפנימיתה. אף כי לפי משאת נפש של חשבון עמוק הדברים מוכרחים להיות כ"כ מעולפים, הצד המעשי החיצוני של החברה האנושית וכן הישראלית הוא מכוון חמרי שמיסדיו שקועים כ"כ בחומריותו, וערכם מוכרח להיות ככה, אבל בתוך החומר העב הזה מוכרחת נשמה להיות נזרקת והנשמה מוכרחת להיות אצילית, אלהית, כטבעה. ובערך ציבורי מוכרח הדבר שיבוטא רצון כללי מהמחזיקים בכל עוז קודש בדגל ד', בחיים במעשה ברוח ובפנימיות עומק כל רגש, והוא הקיבוץ הגדול של כלל ההמון הישר והתמים שלא סרו עכ"פ בהסרה מוחלטה מדרך אבות, וקדושת התורה ואמונת אבות היא פנימיות חייהם, ומתוך עוצם האמיתיות הזאת הוד הקודש יגלה, ויד ד' תראה בהופעה, שתזרח בנשמתם של יחידי היחידים מיחדי שם ד', ומקדשי שמו הגדול ברבים באמת ובצדקה. וכל הגודל הזה חופף יהיה על כל התעצמות המעשיות, שהן צריכות להעשות דוקא ע"י כוחות שקועים בעבי המשאלים החומריים, שאור דקיק של יושר אנושי מאיר את מאפליהם. ע"כ. הרי מפורש בדבריו בדיוק ההיפך, וכאמור לעיל, שראה הכרח בכך שהתחיה הלאומית תהא מונהגת ע"י הרצל וחבריו שאותם מתאר כפועלים ע"י "אור דקיק של יושר אנושי". מה גם שבפועל הראי"ה קוק הוא זה שגרם בצורה הבולטת והמשמעותית ביותר להפקעת השלטון על הציבור מהיהדות החרדית ומגדולי התורה והוא זה שהשתמש במעמדו הנכבד (בעיני הבריטים) כ"רב ראשי" לטעון כי "הועד הלאומי" והרבנות הראשית מטעמו הם המייצגים הבלעדיים בא"י של הנהגת כלל הציבור ולא גדולי הדור [ולדוגמא ראה מכתב דיבתו כנגד אגו"י לנציב הבריטי הרברט סמואל בשנת תרפ"ד בספר אוצרות הראי"ה חלק א' עמ' 419-421 של הר' משה צוריאל ובספר הרבנות הראשית של אריה מורגנשטרן עמ' 196-199] וזאת למרות שידע שמשמעותה החד משמעית למעשה של החלשת השפעתם של גדולי הדור על עיני הציבור תגדיל ותחזק את השפעתם של חבריו האפיקורסים ראשי הציונות דבר שבדואי יוביל להתדרדרות רוחנית וגשמית של כלל ישראל בארה"ק כפי שאנן היה בפועל.

לא יתכן, כיון שאנו חיים ע"פ תורה"ק, וע"פ דין תורה נטלה מאפיקורסים כל חבת אחוה, לא יתכן להתקיים בישוב מדיני בהיתר כפירה ח"ו, ע"כ עלינו לחזק הבנים ברוח אמונה ודעת. ובאמת הגזירה על המינים היא מפני הרעה המוסרית הגדולה שיוצאת מהם, ע"כ אנו חייבים להגן על עמינו מארס זה בכל עז".¹⁷ עוד כתב אז: "על כן צריכה התורה כולה, שמכללת את הכלל כולו בכל שיווי ארחות החיים, להיות לתריס מפני הפירוד. על כן שניווי דעות בכמה ענינים רוחניים וחומריים אינו מעכב, ואדרבה מועיל, מכל הטפוסים יצא הדבר הטוב הכללי. אלא שהכל צריכים להתאחד בנוגע לכללות קיומה של תורה. ומי שחושב שריבוי הצבעונים צריך להכליל גם כן איתו הצביון של הרשעים המוחלטים, הכופרים ופורקי עול בגלוי, הוא טועה. ועל זה אמרה ברוריה למינא רני עקרה דלא ילדה בנים לגיהנם כותייכו, כי אף על פי שריבוי הכמות יפה לאומה, הוא רק כשיתאחדו באותו השורש שבו תלוי קיום האומה, ובישראל צריכים שיתיחדו בתורה וקיומה."¹⁸

אך באותה הטעות של הכללת הרשעים המוחלטים הכופרים ופורקי העול בכלל האומה עליה מצביע הראי"ה קוק בשנותיה הראשונות של הציונות, הוא מטעה את עצמו בהמשך הזמן ואעפ"י שהסתכלותו ה"פנימית" אינה מזקיקתו לתרץ את המציאות ה"חיצונית", (שהרי לאור הסתכלותו זו העולם הנגלה לעין מתבטל ממציאותו לגמרי באופן שהכופר אינו אלא "מאמין בפנימיותו"¹⁹, ההתדרדרות המוסרית

¹⁷ גזי ראי"ה א-ז' חוברת ג' – גאולה ומלכות, עמ' 77, "ל ע"י הר' בן ציון שפירא, וכן ב'קוממיות לארצנו', הר' משה צוריאלי, עמ' 73 אות ט', תשרי התשס"ט.

¹⁸ פנקס "אחרון בבויסק" עמ' מג' מתוך "קבצים מכל"ק" בעריכת בעז אופן, ירושלים, תשס"ו. דבריו אלה סתרו בצורה כ"כ מובהקת את דעותיו הכפרניות שפרסם מאוחר יותר עד כדי כך שכשהרצ"ה פרסם מאוחר יותר בתוך החיבור "אורות" הוא נאלץ לשכתבם לגמרי כדי שלא תתגלה הסתירה ולהציגם כך: "התורה כלה, ש'מכללת, בעז ע'צמיות סגולותיה, וב'שווי א'רחות ח'יה, א'ת ה'כלל פ'לו ו'את פ'ל פ'רטיי, היא ה'תריס ב'פני ה'פרודים. מ'כל ש'נויי ה'דעות ו'ה'טפוסים, ב'כמה ע'נינים רוחניים ו'ח'מריים, מופיע על י'דה הטוב ה'כללי, ש'מאחד א'ת כ'לם ב'כללות קיומה ש'ל תורה, מ'לבד ה'רשעים ה'מוחלטים העוקרים בית י'שראל ו'פורקים ע'לה הע'ליון ב'יד ר'מה, כ'דאמרה ב'רו'יה ל'מינא: ר'ני ע'קרה ש'לא י'לדה ב'נים ל'גיהנם כ'נותייכו, ש'רבווי הכחות י'פה הוא ל'אמה ב'התאחדם ב'ש'ש קיומה ב'תורה". ע"כ. מושגים ברורים ומוגדרים כמו "כופרים" ו"פורקי עול" הופכים למושגים מטושטשים וחסרי הגדרה כמו "העוקרים בית ישראל ופורקים עולה העליון ביד רמה" על מנת לתת הכשר לכפירה ופריקת עול מצד הציונים.

¹⁹ וז"ל ב"שמונה קבצים", קובץ א', אות תשסה': "לפעמים ימצא כופר, שיש לו אמונה חזקה, פנימית, מאירה, נובעת ממקור הקדושה העליונה, יותר מאלפי מאמינים קטני אמונה. דבר זה נוהג באישים פרטיים וכן בדורות, ועל כולם נאמר צדיק באמונתו יחיה". שוב, לא יאומן כי יסופר אבל יתכן שהכופר גדול יותר מן המאמין וגם עליו נאמר "צדיק באמונתו יחיה". בדבריו אלה, מונח גם

והערכית אינה כי אם "התרוממות וגדלות פנימית", והחורבן הרוחני של כלל ישראל אינו כי אם "תחיה לאומית פנימית בהתהוותה" זקוק הראייה להראות קשר בין הכופרים בעיקר לכלל ישראל גם לעיניהם של בעלי המבט ה"חיצוני". לצורך כך, הוא פשוט בודה מלבו עיקר אמונה חדש-"אחדות האומה", ותוך כדי שהוא סותר את דבריו ואת דברי כל חכמי הדורות לעיל לפיהם אמונה בעיקרי הדת היא הבסיס לכל שייכות לכלל ישראל והופך את הקערה על פיה (ועוד תולה דברי כפירתו ברבנו המהר"ל מפראג זיע"א) הוא כותב: "וכל יסוד הרעיון של הוצאת פושעי ישראל מכלל האומה, הלא הוא רעיון פסול ודרך המינות ממש, כסתם משנה דמגילה כ"ה א', האומר יברכך טובים הרי זה דרך המינות, ופרש"י שם שאינו כולל רשעים בשבחו של מקום, וחכמים למדו בכריתות ו' ב', מחלבנה שריחה רע, ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת. שמצריכן הכתוב בהרצאתן להיות באגודה אחת, והתוס' שם ד"ה האומר פירשו שמוציא רשעים מן הכלל, ואעפ"י שפירשו עוד פירוש אחר, וכן יש מהמפרשים האחרים שפירשו ג"כ משום שתי רשויות, מ"מ ודאי אלו ואלו דברי אלקים חיים, ולא פליגי על עצם הדעה. שאסור להוציא את הפושעים מכלל ישראל. והטו"א הקשה הרבה על הפירושים האחרים, והוכיח ברור מלשון המשנה וסדורה, שהעיקר הוא כפירש"י ותוס', דהו"ל דרך המינות להוציא את הפושעים מן הכלל. ואם כי ראו גדולי הדורות בדורות שלפנינו כשקמו רשעים לקעקע ביצתם של שונאי ישראל מן העולם ורצו להתדמות להאומות בכל מעשיהן ולהתקרב לשמד רח"ל ממש, והורו הגאונים גדולי ארץ ז"ל להבדל מהם, הלא היתה עיקר כונתם, מפני שהפושעים ההם התחילו לקצץ בנטיעות של האחדות אשר לכלל ישראל, ורצו להחריב

השרש להתיחסות ערכית חיובית ביותר של בנו הרצ"ה (ותלמידיו אחריו) לכופרים ופורקי עול כמו הרצל, נורדאו, ברנר וכי"ב בהגדרות ערכיות חיוביות ביותר כמו: צדיקים, נשמה נפלאה פלאי פלאים, מנהיג גדול לעילא ולעילא, בעל תשובה, יהודי הגון וכי"ב. על ברנר ספר הרצ"ה ("מתוך התורה הגואלת", חלק א', בחוקתי) כי "היה בעל כישרון, והיה זמן, שתפס מקום גדול בספרות. ענינו היה כפירה, אבל לא סתם, אלא מתוך האמת שלו, עפרא לפומיה, כפר וביזה כל קדוש בישראל, עד ש"אחד העם" כבר לא היה יכול לסבול יותר, תארו לכם ! והוא הפסיק את התמיכה, שהיתה באה מאודיסה ל"הפועל הצעיר". כל זה נבע מתוך תכונת האמת הפנימית שלו, ומתוך כך, היה מלא שנאה לשם שמים, לתורה, לרבנות, ולרבנים. אחר כך חל, באיזה מידה, בנסתר שלו, מפנה של תשובה". ע"כ. – כלומר, מתוך "אמת פנימית" מגיעים לכפירה בעיקר...ולשנאה לתורה לרבנים ולרבנות שכל כולה כמובן "לשם שמים"...וכמובן שאחרי כל הכפירה מדובר ב"בעל תשובה" (שרק רואה "נסתרות" כהרצ"ה יכול לשים לב ל"למפנה של תשובה" שחל אצלו בנסתרו...).

ממש את האומה ביסודה, במה שעשו להם צביון מיוחד בעניני הדת, ובמחיקת שם ציון וירושלים מתוך התפילה, והתחזקות של דרכי הגוים, בבנין בתי הכנסיות, ושלחות יד בהוראות איסור והיתר, וכיו"ב. וא"כ הי' הרעיון של הפרוד של הגאונים ההם זצ"ל ממש כדי לחזק על ידו את אחדות האומה כולה, שממילא עי"ז גם הפושעים נכנסים אל הכלל^כ. אבל לומר שיש דעה קבועה שפושעים שאומרים שישאל הם גוי אחד, ושצריכים הם לשמור את הצביון של האומה בתור אומה מיוחדת ואחדותית, אע"פ שהם טועים עדיין בהרבה דברים מפני חשכת הגלות^{כב} להחליט שהם יוצאים מכלל ישראל, ושאינן האומה כוללת כ"א את הטובים והצדיקים לבדם, הרי היא דרך המינות, כפשטא דמתניתין לפירש"י ותוס', ודעה פסולה ואסורה לבא בישראל היא אליבא דכו"ע. ובודאי לא יתכן לומר שמה שהוא אליבא דרש"י ותוס', והכרעת גדול גאוני בתראי הטו"א ז"ל, דרך המינות ח"ו, יהי' לדעות אחרות חלילה דרך הקדש ודרך צדיקים, רחמנא ליצלן מהאי דעתא. וביחוד תמה אני על הרבנים הללו, איך העלימו את עיניהם מכל שיטתו הקדושה של גדול העולם רבינו מוהר"ל מפראג^{כב}

^כ ראה נספח ב' בסוף הפרק דברי הגרש"ר הירש באשר לנימוקיו לפסק הדין המפורסם שלו על הפרישה מן הקהילה הרפורמית מהם ניתן ללמוד בק"ו כי באם היה נדרש לכך, היה הראש והראשון לצדד גם בפרישה מכל חברות או השתייכות לתנועה הציונית וכי הנסיון של הרא"ה קוק לחלק בין הרפורמים לציונים באופן שיראה כאילו גדולי הדור שהורו בשעתו להיפרד מהרפורמים היו מסכימים עם חילוק זה ומצדדים כמותו בהתאחדות עם הציונים הינו גילוי פנים בדבריהם שלא כהלכה ושקר גלוי.

^{כא} על אף שהדברים היו ידועים ומפורסמים שכל מנהיגי התנועה הציונית היו כופרים בכל עיקרי הדת הרא"ה קוק מסלף את המציאות ומתייחס אליהם כאל "פושעים" (בעלי עבירות) גרידא, שבסה"כ רוצים בדבר חיובי מאד והוא "לשמור את הצביון של האומה בתור אומה מיוחדת ואחדותית". לדעת הרא"ה קוק הקמת שלטון מדיני שיתעלם לגמרי מהתורה"ק ויהפוך את עם ישראל לעם שאין בינו לבין הגרועים שבאומות העכו"ם כי אם שמדבר "עברית" ויושב על אדמת א"י וצבע הבד של דגלו שונה מצבע הבד של דגלי העכו"ם אך מנותק לגמרי מאמונה בקב"ה ומקיום תורתו טוב בהרבה ממחיקת ירושלים מהסידור או מחיקוי מנהגי הנוצרים בבתי הכנסת. "התאחדות" יהודים סביב כפירה בעיקר ואידיאולוגיה של "ככל הגוים בית ישראל" הופכת ל"שמירה על צביון האומה כאומה מיוחדת ואחדותית" גם כשנעדרים ממנה המאפיינים הבלעדיים של אחדות עם ישראל האמיתית: אמונה בבורא אחד ונאמנות לתורתו האמת.

^{כב} במכתב זה ניסה הרא"ה קוק לתלות עצמו בדברי רבנו המהר"ל. במכתב מוקדם יותר שכתב קצת פחות מעשר שנים לפני כן למרן הרידב"ז (אגרות הרא"ה ח"ב אגרת תקנ"ה מיום כ"ד סיון תרע"ג) השתמש הרא"ה ג"כ בדברי הגמ' בקידושין לו. (עליה נסובים דברי המהר"ל ב"נצח ישראל" לפיהם בכל מצב נקראים ישראל בנים לקב"ה (כדעת רבי מאיר שם)) אלא ששם ניסה להיתלות בתשובת הרשב"א (ח"א סי' קצ"ד ועיי"ש גם סי' רמ"ב) וז"ל: "שאלת משומד [מומר] לעבודה זרה אם מטמא באהל אם לאו? מי אמרינן אע"פ שחטא ישראל הוא. או דילמא כיון דאין מחזירין לו אבידה ומותר להלוותו בריבית **דיצא מכלל ישראל לגמרי** ושכן כתב הרב רבי אברהם ז"ל. וכיון שכן אף לענין טומאה כן אע"ג דטומאה דאורייתא? תשובה: איברא ישראל משומד [מומר] מותר

ז"ל, שכל ספריו הקדושים וביחוד ספרו נצח ישראל, סובב הוא על היסוד העיקרי הזה, שהוא ממש יסוד היחוד והאמונה, שאחדותם של ישראל בחירתם וקדושתם הכללית, הוא דבר שהוא למעלה מכל מעשה ומכל בחירה אנושית, ושום חטא ועון ושום דעה ושום עבודה זרה, ושום כפירה בעולם, אינה יכולה לפגום בקדושת האחדות הכללית של עם ה' שבחירתם הקדושה היא מצד העילה השם יתברך, ולא מצדם, שהם עלולים להשתנות ח"ו" והמינות ביסודה היא היא שכפרה בעיקר הקדוש הזה, והוציאה בכח הטומאה של הכפירה הזאת לתרבות רעה את הנחשלים שבנו, וכדאחזי אותו רשע לריב"ח, עמא דאהדרינהו מריה לאפי' מיניה, חגיגה ה' ב'. ובשביל כך נקראו המינים הרשעים הללו, הם ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, וההולכים בדרכיהם הרעים וספריהם וגליונותיהם הפסולים, בשם: המטילים איבה ותחרות בין ישראל לאביהם שבשמים, (שבת קט"ז א'). וברור לי הדבר שמיד שישימו על לבם חכמי דורנו הותיקים, המתאמצים לגדור את כרם ה' בית ישראל, לדברים היסודיים והקדושים הללו, מיד יגדרו את הפרצה של הדעה הרעה והמוטעת הזאת, שבעונותינו הרבים התחיל ארס המינות שלה לצודד נפשות ולפעפע בלבבות של

להלוותו בריבית וכדאיתא בירושלמי בפרק קמא דעבודה זרה בכותאי דקסרין. וכן אין מחזירין לו אבידה דריבית ואבידה באחווה תלינהו רחמנא. ולפנים מן השורה להתחסד עמהם. והאי לא אחינו הוא ואין מרחמין עליו אדרבא מורדין. אבל לגבי טומאה באדם תליא רחמנ'. ועוד זה אדם הוא ולא בהמה דקידושו קדושין וגיטו גט ואשתו אסורה עד שיגרש בגט כישראל. ובכלל בנים הוא כדברי רבי מאיר בשילהי פרק קמא דקדושין. דגרסינן התם בנים אתם לה' אלהיכם. בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרויין בנים שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם. אם אי אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרויין בנים דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרויין בנים שנאמר בנים סכלים המה וכו'. וכי תימא סכלים הוא דמקרו בנים כי לית בהו הימנותא לא מיקרו בנים. ואומר (דברים ל"ב) בנים לא אמון בס. וכי תימא כי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו בנים כי פלחי לעבודה זרה לא מיקרו בנים. ואומר (ישעיה א') בנים משחיתים. וכי תימא בנים משחיתים הוא דמיקרו בני מעליי לא מיקרו (הושע ב') והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי. ואע"ג דרבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה הכא רבי מאיר קראי קדייק. ומ"מ אף לרבי יהודה לאו מכלל אדם נפקי ולא בהמה נינהו שלא לטמא באהל שכן קידושיהן קידושין כדאיתא התם ביבמות. ואפילו גוי שנתגייר וחזר לסורו כל שכן מי שנזרע בישראל. ע"כ. א"כ, מדברי הרשב"א עצמו מוכח לגמרי ההיפך מדעת הרא"ה קוק דבהדיא הסכים עם זה שמצידנו נחשב הוא כיצא מכלל ישראל לגמרי ובכלל "מורדין" הוא ואין נוהגים בו אחווה כלל וזאת אעפ"י שפסק דהלכה כרבי מאיר, הרי לך ברור דהך כללא דר"מ שבכל מקרה קרויין בנים אין זה משנה את חובת יחסנו כלפיהם ואנחנו אין מתיחסים אליהם כאל ישראל והנסינו של הרא"ה קוק להסתמך על דברי הרשב"א כמקור להתנהגותו החיובית כלפי אפיקורסים ומסיתים ומדיחים הוא גילוי פנים שלא כהלכה בדברי הרשב"א. ועיי' עוד בספר "הל אור" להגרא"א בביאורו על דברי הזוה"ק בהיכלות פיקודי (ר"ד:): שכתב שם בהדיא על הא דאמר הגמ' בחגיגה לגבי אלישע בן אבויה "שובו בנים שובבים חוץ מאחר" וז"ל:

אנשים תמימים הקרואים והולכים לתומם, ויכריזו ברבים את הקריאה הגדולה והנצחית, הכתובה בתפילין דמרי עלמא: מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. וכ"ד הזוהר ויקרא צ"ג ב'. המוסף ע"ז, "ודאי בארץ הם גוי אחד עמה אקרון אחד ולא אינון בלחודייהו"^{כג}.

^{כג} מתוך מכתבו הנדפס בקונטרס "ישוב משפט", בו הוא מתנגד לטענה כי מומרותם וכפירתם של הציונים מפקיעתם משייכות לכלל ישראל (ראה הערה קודמת). בעוד שכל המעיין בדברי המהר"ל שם רואה בבירור כי לא דבר כלל מענין היחס המחוייב מצידנו כלפי הכופרים והמומרים במציאות ההוה הנגלית לעינינו כי אם על זיקתו השרשית של העלול לעילתו הקודמת למציאות ונעלמת מעינינו. על התנהגות בניגוד לציווי התורה בהוה על סמך "הבנות" מעבר למציאות הנגלית ואפילו כאלה שמקורן ב"רוח הקדש" כבר נתבע חזקיה המלך: "בהדי כבשי דרחמנא למה לך" ומקרא מלא אמרה תורה "הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת" וכן אמרו חז"ל בגמ' (חגיגה דף יג.): "במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור, במה שהורשית התבונן, אין לך עסק בנסתרות". וכש"כ כשמתכחש לזה שהוא בעצמו "עלול" ודן את המציאות כאילו נמצא הוא בנקודת המבט של ה"עילה" וידוע הוא דבכל המצוות הקשורות לאחדות ישראל ואהבת ישראל הדגישה התורה כי הדבר לא תלוי בשרשים העמוקים והנעלמים של ראשית עם ישראל או אחדותו אלא במציאות הנוכחית, וגם על החיבור היותר גדול של ישראל אחד לחבירו כפי שבא בציווי התורה "ואהבת לרעך כמוך" אמרו חז"ל בפירוש: "רעך במצוות" וכבר הזהיר בזה באזהרה חמורה מרן הגר"ח מוולאז'ין בספרו "נפש החיים" בשער ג' (בדברו על ענין אחדות הבורא וסוד הצמצום עיי"ש) שבכל הקשור להתבוננות והעיון בענינים הנוגעים לאחדות השרשית הקודמת ליציאה לפועל של המציאות צריך זהירות רבה וכפל ושילש אזהרתו זאת לאורך כל פרקי השער השלישי בספרו וז"ל: "וכמה זהירות יתירה צריך האדם להיזהר בזה ולשמור את נפשו מאד במשמרת למשמרת. שאם חס ושלום יקחנו לבנו לקבוע לנו מחשבה זו, להתיר לעצמנו להתנהג גם במעשה לפי המחשבה זו, הלא יוכל להיולד מזה חס ושלום הריסת כמה יסודות התורה הקדושה ר"ל... והנה כל יסודי תורתנו הקדושה, בכל האזהרות והמצוות כולם, עשה ולא תעשה, כולם הולכים לפי זאת הבחינה-שמצד השגתנו, שודאי יש חילוק ושינוי מקומות, שבמקומות הטהורים מותרים וגם חייבים אנחנו לדבר או להרהר דברי תורה, ובמקומות המטונפים נאסרנו בהם אף ההרהור בדברי תורה. וכן כל עניני וסדרי חיוב הנהגותינו שנצטוינו מפיו בתורה הקדושה, ובלתי זאת הבחינה שמצידנו, אין מקום לתורה ומצוות כלל"... אמנם הזהר מאד בנפשך, זכור ואל תשכח אשר נתבאר למעלה שאין הדבר אמור אלא לדעת הענין ידיעת הלב דרך כלל בשיעורא דלבא לבד, אבל לא לחקור ולהתבונן חס ושלום במהות הענין. וגם להזהר מאד שלא יאה ממשכא לבא לקבוע כל סדר ההנהגה במעשה על פי זה הענין הנורא, וכי בקל יוכל להולד מזה להתנהג בכמה דברים גם נגד חקי ויסודי תורתנו הקדושה, ולא יעבור כתיב". וגם רבנו המהר"ל שניסה להיתלות על דבריו כדי להצדיק דעותיו הכוזבות הדגישי יסוד זה וכתב בספרו "תפארת ישראל" בפרק ג' (אחרי שבשני הפרקים הראשונים עסק במעלתו הסגולית של עם ישראל) וז"ל: "האדם עם מעלת נפשו האלקית אשר כבר אמרנו כי יש לו נפש אלקית בפרט שלא נמצא בכל נפשות התחתונים, אל יקבל אונאה בעצמו לומר כי יש לו מעלתו האחרונה בפועל, ויחשוב בנפשו שלום יהיה לי אף אם אני יושב בטל מבלי עמל כלל הרי המעלה שלו ומדרגתו יגין עליו על מקומו ושיבנו ועל כנו יחזירנו כי משלו יתן לו ואין צריך לקנות לו שום מעלה. דבר זה מחשבת פגול לא ירצה ולא יחשוב כך כי הוא טעות בנפשו כי אין מעלת נפשו האחרונה בפועל, והוא מיוחד מבין כל

הנמצאים עליונים ותחתונים שאין מעלתו האחרונה בפועל", והקשה שם על הא דנקרא האדם "אדם" על שם שנברא מן האדמה דהרי כל הנמצאים נבראו מן האדמה ובהיותו של האדם "עפר מן האדמה" דומה בזה לשאר כל הברואים ואם כן מדוע שמו האמור לייחודו מדיגיש דוקא את הבחינה שבה דומה הוא לשאר הנבראים, ותיירך דמה שנקרא האדם "אדם" אינו משום היותו "עפר מן האדמה" אלא מחמת שמהות פעולתו ועבודתו בעולם הינה להוציא מן הכח אל הפעל וז"ל: "כי האדמה היא מיוחדת בזה שהיא בכח ויש בה יציאה לפעל כל הדברים אשר יוצאים ממנה צמחים ואילנות ושאר כל הדברים והיא בכח לכל זה, וזהו ענין האדם שהוא בכח ויוצא שלימותו אל הפעל ולפיכך שמו ראוי לו שיהיה משתתף עם האדמה שהיא מיוחדת לצאת מן הכח אל הפעל בפירות וצמחים וכל אשר שייך אליה וכן הוא האדם יוצא כחו אל הפועל" עיי"ש. ושם בפרק ה' כתב וז"ל: "כי כלל ישראל מוכנים ומסוגלים לתורה, והוא יתברך נותן התורה לכל ישראל והוא זכות להם **ואם יש אחד פורה ראש ולענה העולם נידון אחר הכלל וכלל ישראל מוכנים לתורה ומצוות מצד עצמם.** ומכל שכן שאין במציאות זה היחיד שלא היה חפץ במצוות, כי דור התורה אמרו נעשה ונשמע, והדורות הבאים אחריהם אותו אשר יאמר שאינו חפץ אינו נחשב מן המציאות" (וא"כ לפי דברי המהר"ל לא רק שמופקע מכלל ישראל אלא שמופקע מעצם שייכותו למציאות). ובפרק ט' (שם) הביא דברי הגמ' בשבועות (יג.): "רבי אומר כל העבירות שבתורה בין עשה תשובה ובין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה ומפר בריתו של אברהם אבינו שאם עשה תשובה יום הכפורים מכפר ואם לא עשה תשובה אין יום הכפורים מכפר" וביאר המהר"ל גמ' זו וז"ל: "והטעם באלו דוקא שהאדם יש לו חבור אל השם יתברך באמצעות התורה כמו שהתבאר, וכאשר המקבל אין מוכן לקבל החבור, או שאין לו אמצעי שעל ידו החבור, או אינו מודה בעל פה שבו החבור הרי הוא נפרד מן העלה ואין לו קשור עם העלה. וכאשר הוא מפר בריתו של אברהם אבינו אין האדם מקבל בריתו של הקב"ה, וכאשר מגלה פנים בתורה שלא כהלכה הרי הוא כופר באמצעי שעל ידו החבור, וכאשר הוא כופר באותו אשר החבור בו השם יתברך שבו החבור ולכן אין יום הכפורים מכפר רק מי שלא נפרד בעצמו מן העלה, עיי"ש. הרי לך ברור שעל אף שמצד העלה לא שייך שינוי ולעולם נקראים "בנים" מכ"מ גם לדעת רבנו המהר"ל כמו לדעת כל גדולי ישראל מאז ומעולם ההתייחסות לקשר בין עם ישראל לקב"ה היא אך ורק עפ"י יחס העלול לעלתו וכשהעלול אינו מודה בעלה נפרד ממנה וכך גם נפרד משייכותו לכלל ישראל. ובחלק ב' של דת הציונות הבאנו דברי מרן בעל ה"לשם" המזהיר מענין זה של ראית החול בעולמנו כקדש וחוסר ההפרדה וההבדלה בין עולמות ב"ע אשר הם נפרדים לעולם האצילות אשר בו המציאות באחדות גמורה ולחיבת הקדש ומחמת חשיבות הדברים נעתיקם כאן שוב וז"ל: "והנה יש בעולמות ב"ע קודש וחול טהור וטמא. ומחויבים אנו ליתן הפרש והבדל בין זה לזה. מכש"כ דכש"כ דחיובי כל בחינות ההבדל אשר אמרנו לעיל בהדרגין והאצילות. הגם ששם הם באמת כולם חד וכו'. ואיסור גמור גדול הוא לכנות שם קדושה בכל דבר שלא קדשתו התורה ומכש"כ לומר ח"ו שיש איזה קדושה מלובש ח"ו בדבר שטמאתו התורה הנה הוא איסור גדול מאד והוא מאביזרהא דעב"ז רח"ל. ובפירוש אמרה תורה (ויקרא י' י'): "ולהבדיל בין הקודש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור" ושם (יא' מ"ז): "להבדיל בין הטמא ובין הטהור", וביחזקאל (כב' כו'): "כוהניה חמסו תורתי ויחללו קדשי. בין קודש לחול לא הבדילו ובין הטמא לטהור לא הודיעו". ובזוה"ק פ' פקודי (רכ"ז סע"א). דכל חול לאו איהו בסטרא דקדושה כלל. חול איהו מסטרא אחרא מסאבא. ועל דא הבדלה בין קודש לחול בגין דבעינן לאפרשא בין קודש לחול. ורזא דקרא הכי הוא. והבדיל בין הקודש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור. ובזוה"ק פ' בהר (ק"י סע"א) ומאן דקריב לקב"ה מה דאפריש כמאן דקריב מסאבו דנְדָה לבעלה והאי איהו רזא ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה כו' קירוב דכל עריין שקילין לע"ז דכל סטריין

ואחרנין עלייהו איתמר מאלה נפרדו איי הגויים כו' ואמרו שם עוד וקב"ה אפריש לון משמיה כגון דאפריש חושך מאור הה"ד ויבדל אלקים בין האור ובין החשך עיי"ש. והרי לנו גודל האיסור לייחס או לשתי (ר"ל להתערב במחשבה וכוונה או בדיבור ואמירה) איזה קדושה בכל דבר של חול, ומכש"כ בכל דבר טמא ח"ו. ואפילו אם אין הכוונה לאיזה עבודה ח"ו אלא רק שחושב בדעתו ושכלו שיש שם איזה קדושה מלובש בה הנה הוא מאביזרא דעב"ז רח"ל והגם דכל מציאות הקליפה והרע וקיומו הנה הוא לעולם אלא רק ע"י שיש לו איזה אחיזה ושורש נעלם במדרגה התחתונה דהקדושה דאם לא כן לא היה לו שום קיום כלל ולא היה נעשה מציאותו כלל והוא בסוד הכתוב ואתה מחיה את כולם וכנודע, אומנם כל זה הנה הוא רק כמ"ש האריז"ל בשער המלכים פ"י כי ב' ספירות של הקדושה החיות שלהם (שהוא שורש מציאותם אשר באין סוף ית"ש) נבלע בתוכם. אבל בקליפה אין החיות נבלע בתוכם, כי אין קודש מתערב בחול אך עומד על ראשם ומשם מאיר להם עכ"ל ע"ש. והוא מזה"ק יתרו ד' ס"ט ע"א דהא בסטרא אחרא אית נהירו דיקק חד דנהיר סחרניה כד"א ונגה לו סביב. עוד בזוהר פקודי רכ"ז סע"א אע"ג דפרישו אית לקודש מן החול חולקא חדא אית ליה בקדושה מסיטרא דשמלא. ר"ל מצד הגבורות כי הנה יש להחול שורש בהקדושה בבחי' הגבורות אשר שם כנודע, אבל הוא רק שורש לבד אשר משם נמשך כל מציאותו וקיומו, אבל אינו מתלבש שם הקדושה ממש אלא רק שמאיר לו מלמעלה ומבחוץ וכנ"ל מזה"ק פ' יתרו ומדברי האריז"ל כנז', והוא ע"ד אור השמש שמאיר להאדם ומשתמש על ידו אבל אינו נכנס בו אור השמש בפנימיותו כלל. והרי נתבאר לנו עכ"פ חומר האיסור לומר ולחשב שמלובש איזה קדושה ח"ו בכל דבר של חול ומכש"כ באיזה טומאה ורע ח"ו, כי הוא מאביזרא דעב"ז וכנ"ל מזה"ק פ' בהר ד' ק"י ע"א שאמר ומאן דקריב לקב"ה מה דאפריש כמאן דקריב מסאבו דנְדָה לבעלה כו' קירוב דכל עריין שקילין לע"ז. ודי בזה להיישיר המחשבות וליישר הרעיונות וזכור כל הדברים הללו וקח אותם בלבך...וזכור כל זה מאד מאד, והזהר והשמר בנפשך ולא תקדש שום דבר מה שלא קדשתו התורה עפ"י הדין המבואר בפוסקים, וכן גם בדברים המקודשים אל תעלנה יותר מהראוי לה ע"פ הדין המבואר בגמרא ופוסקים, וכנודע שיש הפרש בין מעשר לתרומה ובין תרומה לקודש ובין קודש לקודש הקודשים. ומכש"כ להשמר ולהזהר לתעב ולשקץ כל דבר מה שהזהירה תורה עליה לשקצנה ולתעבנה, ותקבע בלבך כי הדין והסוד אחד הוא, והגמרא והזוה"ק כולם ניתנו מרועה אחד, א-ל אחד נתנן פרנס אחד אמון מפי אדון כל המעשים ברוך הוא". עכלה"ק (ספר הדעה ח"א דרוש ה' סי' ז' אות ד'). ובביאורו לספר "עץ חיים" למהרח"ו (לשם שבו ואחלמה-חלק הביאורים) בשער העקודים (פרק א' אות ז') הביא דרשת האריז"ל על רמית הפסוק "כי ראיתי את כל אשר לבן עושה לך" לבחינות גבוהות מאד בעולמות העליונים וביאר שם כיצד יתכן שבשמו של רשע גדול כמו לבן מרומזת בחינה כה נעלה בגבהי מרומים (ועיי"ש דבריו הנפלאים בזה) וסיים שם וז"ל: "ודע עוד כי מי אשר שרש מציאותו אשר למעלה בקדש הוא יותר נעלה וגבוה הנה כאשר נשתלשל מציאותו דרך המקום אשר איננו טהור כנ"ל והוא הולך אחר יצרו ונעשה לרשע רע הנה מתגבר ברשתו למאד מאד והם כל הרשעים הגדולים כמו לבן ועשו ופריעה וכיוצא ועל דרך זה הוא במדה טובה המרובה כי כאשר מתגבר על יצרו ועושה רצון קונו הנה גדלה מעלתו וקדושתו מאד מאד לאין חקר והוא מיחידי סגולה המצויינים וכל זה הוא פשוט ונודע למבינים". הכלל העולה מדברי כל רז"ל הנ"ל דאעפ"י שכל אדם מישראל יש לנשמתו שרש בגבהי מרומים אשר שם מתאחדים כל שרשי נשמות ישראל, כאן בעולמנו היחס אליו יהא על פי התאמת דעותיו ומעשיו למה שנצטוו יחד עם כלל ישראל בקבלת התורה ואם יכפור חלילה או יפרוק עול אדונו מעליו אזי גם אם שורש נשמתו בגבהי מרומים, כאן הינו רשע גמור וגורם בכך שמונע את גילוי אחדות ישראל בעולמנו ולכן כדי שכלל ישראל ימשיך להיות גוף אחד גם כאן בעולמנו, הוא עצמו מופרש מן הכלל ומאבד בזה את עצם זכות קיומו

גם את הזיקה הברורה של ראשי ומנווטי דרכה של התנועה הציונית לבחינת ה"ערב רב" שעפ"י מקורות היהדות עתידים לשלוט על עם ישראל מתוכו בסוף הגלות (במקביל לשליטה הכללית של מלכות אדום) בתחילה לבדה ולקראת סוף מלכותה בצירוף ישמעאל] שתסתיים רק עם הכרתה ע"י משיח צדקנו כמו שכתב הרמב"ן בספר הגאולה) **מנסה הראי"ה קוק לטשטש ולבטל**, שוב, תוך גילוי פנים בתורה שלא כהלכה והתעלמות מובהקת מהמציאות לנגד עיניו וז"ל: "ויש אחרים התולים את עצמם במאמרי הזוהר הסתומים, המדברים לפעמים על דבר הענין של הערב רב, והתפרדות שלהם מכלל ישראל, לפני הגאולה השלמה, והם לוקחים את כל דברי הסודות הקדושים הללו, שהם עומדים ברומו של עולם, דברים כפשוטם, ומרבים עי"ז מחלוקת בישראל, והם לא ידעו ולא יבינו. כי היסוד של הסימן של הערב רב, הוא בנוי בדבר המדות הטהורות היסודיות של ישראל בכלל, וכמו שאמר דוד, על הנתינים והגבעונים, לא מזרע ישראל המה, שלשה סימנים יש באומה זו רחמנים, בישנים, גומלי חסדים, כל מי שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי להדבק באומה זו, ומכלל הן אתה שומע לאו, (ביבמות ע"ט.) והמדות הקדושות הללו אינן בעיקרן תלויות בבחירה, כי הן בכלל המתנות היקרות והטובות שנתן הקב"ה לישראל בחסדו, וכלשון הירושלמי בקדושין פ"ד ה"א, על סוגיא דהרחקת הנתינים דהתם, שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, רחמנין, ביישנין וגומלי חסדים, וכהא דביצה ל"ב ב', בעובדא דשבתאי בר מרינוס, דאמר, הני מערב רב קאתי, וכל המרחם על הבריות, בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו, וכל שאינו מרחם על הבריות, בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו. ועיקר הסימן היסודי של הזוהר הוא כמ"ש בכראשית כ"ה ב', בעניני הסוגיא דערב רב שם, שהם אינם חוששים לטובת ישראל, והם נוטים לאומות העולם יותר מלישראל, אם יחזון לישראל בדוחקא מתרפיין מינייהו, ואית לן רשו לשיזבא לון ולא בעאון, ומתרפיין מאורייתא ומאלין דמשתדלין בה, למיעבד טב

בעולם הזה. ומה שעתיד הקב"ה לסובב עליו מאורעות ותהפוכות על מנת להחזירו לכלל ישראל אם על ידי עונשי עולם הזה או ענשי עולם הנפשות או מאורעות ותלאות שיעוררוהו להינחם על מעשיו ולשוב בתשובה שלמה אין זה מעניננו כלל ובכלל "הנסתרות לה" אלקינו" ובדיוק כשם שלא נבטל חומרתו של מעשה רצח מחמת ששרש נשמת הנרצח נמצא בגבהי מרומים במקום אשר לא שייך שם ההריגה וביטול החיות כלל או מחמת שממילא עתיד הוא לקום לחיים בעת תחית המתים כך גם לא נבטל את הפקעתו של הכופר משייכות לכלל ישראל מחמת שרש נשמתו או מחמת העובדה שלעתידי ישוב בתשובה ממרדו.

עם עובדי כו"ם, ועוד סימן לערב רב, שהם מזלזלים בתלמידי חכמים, שע"ש כך נקראו ענקים לגריעותא, דמזלזלין לאלין דאתמר בהון ענקים לגרורותיך. ובודאי כך הוא המדה של כל אלה ששונאים את האומה בכלל, וכופרים בסגולותיה, שהם מבזים את התורה ותלמידי חכמים ביסוד דרכם הרעה, מה שאין כן אלה המודים בסגולת האומה, אעפ"י שיהו עדיין רחוקים מקדושה בדרך אמת, מ"מ עלולים להכיר ולידע שהתורה היא נשמתן של ישראל, ומתפארים הם עכ"פ לפי מושגם "בספרותנו העתיקה" ומכבדים אותה^{כד}, וממילא מכבדים הם ג"כ במדה ידועה את לומדיה, וכשמתנהגים עמהם בנחת כראוי לדברי חכמים שבנחת נשמעים, הם ג"כ נכנעים מפני הדר קדושתה של התורה, מפני שסוף סוף אחדותן של ישראל מאירה בהם איזו הארה מקודשת, וחפצים הם תמיד לעבוד דוקא בעד הכלל, ולא להתרפות מלעזור לישראל בשעת דחקן, איך אפשר לומר על עם ד' אלה, שהם חלילה בכלל ערב רב, ד' ישמרנו". (ע"כ).

^{כד} לא יאומן כי יסופר- להשקפה הכפרנית המתייחסת לתורה"ק כיצירה ספרותית אנושית ומפיקעה את היותה תורת הקב"ה מתייחס הראי"ה קוק כ"כבוד התורה" שתולדתו ממילא היא כיבוד לומדי התורה עד כדי שהוא מתפלא כיצד אפשר לכנות את "מכבדי התורה" הללו ערב רב. גם כאן הוא מפליג על כנפי הדמיון כאילו אם יתנהג עמהם בנחת הם יכנעו תחת "הדר קדושתה של התורה". כמובן שבמציאות מי שנכנע כניעה אחר כניעה הוא הראי"ה קוק עצמו עם תלמידיו וממשיכי דרכו. אגב, באגרת לאביו (מיום ד' מנחם-אב תרס"ט) מספר הראי"ה קוק על הגעת פועלים מיהודי תימן למושבות ותוך כדי דבריו משייך הוא עצמו את המתישבים הציונים שבאו לא"י מרוסיא לערב רב וז"ל: "פה במושבה נוסף ב"ה דבר לטובה, ע"י הד הקול של קיבוץ גלויות לאה"ק, שבא לארץ תימן, באו רבים מאחבי" היושבים שם, בלחץ נורא וגלות איומה מאד, לאה"ק, והם אנשים מסתפקים במועט מאד, רובם ככולם בני תורה, כמעט שלא נמצא ביניהם ע"ה כלל, וכולם חרדים ויראי ד' מאד. לוקחו כמה מהם בתור פועלים במושבה, ומה טוב הוא שאלה ימלאו את המקום של הפסולת דמסיטרא דערב רב הבאים מרוסיא, שהגורעים שבהם א"א שתהי' להם אחיזה בא"י, "לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה". (אגרות הראי"ה, חלק א', אגרת ר"ב). על שותפותו של הראי"ה קוק להתעללות מוסדות התנועה הציונית בא"י בעולים שבאו לארה"ק מתימן ראה לקמן.

שלו' וברכה ואור גדול מתוך מאפלים לכבוד אהובי שם ד' דורשי שלו' ואמת ירד' הגאון פאר הרור שלשלת היוחסין מוהר"ם שמואל גלאזער ובנו הגאבד"ק קלויזענבורג שליט"א. ארשה"ט באה"ר

אהובי נפשי מפני הטרדא, וצער פנימי ממצב ההירוס של אוהבי מדינים שבתוכנו, ולעומת זה טרדא של שמחה מאור ברק ראשית צמיחת קרן ישועתנו ע"י שלוחי ד' העומדים לפני מלכים ונגידי ארץ לקומם בית יעקב, ולהשיב בנים לגבולם. מפני שני אלה יחדיו נתעכבו דברי, בתשובה על מכתב קדשם וגם דין גרמא שהוצרכתי לקצר במקום שיהי' ראוי להאריך, נוסיף ע"ז עול גדול של חשוכות רבות ועסקי ציבור ויחיד שונים. ויסלחו נא כבוד מכובדי וידיי"ג על העיכוב ועל הקיצור ועל הסגנון בכלל, שאיננו מלא כחפצי ויה"ר שישכין השי"ת מהרה בפורינו אהבה ואחזה ושלו' וריעות ונכיר ונדע את רוח ד' ההולך כעת לגאולת עמו ונחלתו, ולהקים בנין שלם בכ"א, והי' זה שלו' כנה"ר ונפש ידי"ע קשור באהנ"פ בכל לב ונפש חפצה.

הק' אברהם יצחק הק"ק

מכתבו המצונזר של
הרא"ה קוק לקלויזנבורג
כפי שמופיע בחלק ד' של
"אגרות הרא"ה"

ומפורש אני אומר שאין אני מדבר כלל ע"ד ההנהגה המעשית אך להתנהג בפועל בסדרי ההקדלות, שזהו דבר שצריך להמסר לחכמים הקרובים גדולי המדינה, ולכל גדול וגאון בעדתו שישקלו במשקל צדק, באיזה אופן יכון יותר דרך ה', לטובת הכלל, ולטובת התורה והיהדות האמתית בישראל בקדושה ונבטרה, אבל להרים על נס ולומר, שיש חיו שמין של דעה כזאת כמי שכא ואומר, בטהרת לבנו ע"ד אחרותם של ישראל בכלל, ושאי אפשר להוציא את הפושעים מן הכלל, מה שהיא דרך האמת ויסודה של תורה, והאומר היפך מזה, צריך לחוש שלא יתפש וזיו בדרך המינות, ע"ז כל אחד מישראל חייב למחית בכל בחו, בכל לבנו נפשו ומאידו, וביחוד תמה אני על הרבנים הגדולים, אך העלימו את עיניהם מכל שיטתו הקדושה של גדול העולם רבינו משה"ל מפראנ ז"ל, שכל ספריו הקדושים וביחוד ספרו נצח ישראל, סובב הוא על היסוד העיקרי הזה, שהוא ממש יסוד היחוד והאמונה, שאחרותם של ישראל בהיותם וקדושתם הכללית, הוא דבר שהוא למעלה מכל מעשה ומכל בחירה אנושית, ושום חכא ועון ושום דעה ושם ע"ה ושום כפירה בעולם, אינה יכולה לפנים בקדושת האחרות הכללית של עם ה' — שבתורתם הקדושה היא מצד העילה השם יתברך, ולא מצדו, שהם עלילים להשתנות ה' והמינות ביסודה היא שכפורה בעיקר הקדוש הזה, והוציא צבא הטומאה של הכפירה הזאת לתרבות דרעה את הנחשלים שבנצח וכדאחזי אותו רשע לריביה, עמא

קטע ממכתבו המלא של הרא"ה קוק כפי שנדפס בקונטרס 'שוב משפט' (עמ' 9-16) בתרפ"ב (ואח"כ ב'מאמרי הרא"ה') בו הוא מכליל בכלל ישראל גם את הכופרים בעיקר ומנסה לתלות עצמו בדברי המהר"ל מפראג בספרו 'נצח ישראל'.

ואם לשיטת הראי"ה קוק לא באה התנועה הציונית כי אם "לאחד את האומה" הרי למרות שנושאי דגלה ורוב ככל מנהיגיה הם כופרים בכל עיקרי האמונה ומטרתם לאחד את האומה בכפירתם ובמרידתם ובהידמותם לשפלים שבגויי הארץ, הרי סכ"ס אחוזים הם ב"אחדות האומה" שהיא "למעלה מכל מעשה ומכל בחירה אנושית" ובודאי למעלה מכל עיקרי האמונה ה'אנושיים' שניסח הרמב"ם ועל פיהם הפקיעו חז"ל את שייכותם לכלל ישראל.

האמונה בקב"ה וכל יתר עיקרי האמונה המסתעפים ממנה הופכות ל"משניות" ול"טפלות" לעומת עיקרון "אחדות האומה" עד כדי כך שהחפצים לאחד את כלל ישראל סביב תכנית מדינת השמד של האתאיסט תיאודור הרצל עוסקים למעשה בדבר הגדול בהרבה מכל עיקרי האמונה, וכפירתם בעיקרי האמונה הופכת לחיסרון זניח ביחס למעלתם הנשגבה כ"מאחדי האומה". גם כפירתם בתורה"ק והתייחסותם אליה כיצירה ספרותית אנושית גרידא אינה כי אם כבוד התורה ולכן ודאי שגם מכבדים את לומדי התורה ואם רק יתייחסו אליהם כמו שמתייחס אליהם הראי"ה קוק אין ספק שיכנעו תחת התורה"ק וימסרו בידי הרבנים את הנהגת כלל ישראל.

כיון שכך, אם יש סיבות כלשהן לקובלנא או לטרוניא הרי שאלו באות דווקא כלפי גדולי הדור העומדים מנגד. כאמור לעיל, (הערה טו') למרות שהראי"ה מודע לעובדה שהוא בדעה יחידה כנגד כל גדולי וזקני דורו (וביניהם גם אלה שהראי"ה קוק עצמו מגדירים כגדולי דורו הגדולים ממנו בחכמה ובמנין)^{כה} אין לו כלל ספק שהצדק עמו והוא ורק הוא ה"צדיק העליון" היודע כיצד להתבונן נכון במציאות ואילו תפקידים לחלק לשאר הצדיקים והגדולים שכמובן אינם משתווים אליו בצדקתם ובגדלותם.^{כז}

^{כה} "אבל כשאני לעצמי, מובן הדבר שלעשות פעולה מאה"ק צריכין אנו דוקא לעשות ע"פ עצת זקני גאונינו שי', והישיש שבהם הגר"ש סלאנט שי' בראשם, והוא נ"י דעתו מסכמת רק אז לצאת בכח גזרת תענית ציבור כללית, כשיהי' הענין נדרש מרוסיא מיחידי גאוני הדור אשר שם, כמו הגאונים ר' חיים מבריסק ור"א חיים מלאדז ובעל חפץ חיים שיחי' וכיוצא בהם". בפועל, פעל הראי"ה קוק בניגוד גמור לדעתם של "יחידי גאוני הדור", הן אלה שבחר"ל והן אלה שבא"י.

^{כז} באגרת למרן הרידב"ז הוא כותב: "ואין ספק אם הדר"ג ועוד גדולי-הדור שי' היו מחזקים את ידי, נלויים עמדי ונוהגים מנהגי כמה דאפשר לפי מדתם, היה שם- שמים מתקדש ורב שלו' וברכה היה נשפע על ישראל ועל א"י, ורבים רבים מאד היום שבים בתשובה שלמה, והיתה באמת במהרה מתגלה בגילוי הגון צמיחת קרן ישועה לבית ישראל, ואי-אפשר כלל לצייר ולתאר את רוב הטובה והקדושה ותקון- העולם שיהיה נצמח מזה. ואני מלא תקוה בע"ה שכן יהי' וסוף כל סוף ישובו לי

הוא לא מעלה בדעתו אפילו לרגע קט שמא טועה הוא, לא טורח להתיישב ולהתייעץ בדבר עם אף אחד מגדולי דורו וזאת למרות שמדובר בנושאים כבדי משקל הנוגעים לכלל ישראל לשעה ולדורות, ואשר השלכותיה של כל החלטה שגויה בנושאים אלה היא הרת אסון לכלל ולפרט.

כמו כן, הוא לא טורח ולא רואה עצמו מחוייב ולו באופן מינימלי ביותר להביא לשיטתו סימוכין ממקור תורני כלשהו, לא מן הנגלה ולא מן הנסתר, לא מן ההלכה ולא מן המחשבה והאגדה. לדידיה, הכלל "לא בשמים היא" לא נאמר לגביו וכאילו הראי"ה הוא שקבל תורה מסיני ולכן אינו נזקק הוא כלל למקורות מתורת משה¹².

יראיו וידיעי שמו ויכירו את טהרת-לבבי ואמתת דעותי, וכולנו נעשה אגודה אחת לעשות רצונו ית', ולהרבות אור ד' וכבודו על עמו, ועל ארץ-חמדתו, ועל כל אפסי-ארץ... אבל האורח שאני מתאמץ ללכת בה הוא ב"ה אורח צדיקים באין שום ספק, וכל מי שיתנהג כמנהגי ויתחבר עמי בתורה ובעבודת השי"ת, בחפץ לב, ובאמונת-חכמים אמתית, יזכה לראות את האור ואת האמת שיש בדרך-ישרים סלולה זו, המוארה מאור חסד עליון, "חסד לאברהם- יומא דאזיל בכולהו יומין", והחכמה העליונה דוקא באור החסד היא מאירה". (אגרות הראי"ה ח"ב אגרת תקנ"ה). לא הראי"ה קוק צריך להתלוות אל גדולי הדור ולהתחבר עמהם אלא להיפך, הם צריכים להתלוות אליו וללכת בדרךיו שרק הן "בלא כל ספק" בכלל אורח צדיקים...

ובהערתו לספר "הגלות בתוך הגאולה" של ד"ר דרכמן (ירושלים, תר"פ, עמ' 42, נדפס גם ב"מאמרי הראי"ה חלק א', עמ' מג') כותב הראי"ה קוק כך: "והנה אנשי החול שבינינו יוצרים הם את ערכי החול, עסוקים הם בטיפולם בלא הרף, זה עשיריות בשנים, ובעצם הדבר הם מביאים בזה ברכה לאומה ולארץ. כי הלא ערכי החול הלאומיים נשתכחו ממנו לגמרי כמעט, וצריכים אנו לכח חלוני שיחזיר אותם לנו. אבל החסרון הוא מצד אחר, מצד אותם הראויים ליצור את ערכי הקודש, שאמנם הם לא נשתכחו ממנו מעולם, אבל הלא הם צריכים עכשיו להיות מועמדים בצורה לאומית חיה ומשפעת. ועל כן תחת להתרגז או להתחנן מן אלה שבתכונתם הנם ראויים ליצור ולהעריך רק ערכים חלוניים, חובתנו היא להתרומם למדרגה של יצייה [ב]כל אותו החיל המוכשר ליצור ולשפר את ערכי הקודש. ואז תהיה תחיתנו תחיה שלמה, ובמערכות ישראל ישמעו הדי הקול של החיים השלמים משני צדדיהם, חיי החול וחיי הקודש בכל שלמותם, שההרמוניה השלמה שלהם יחד תהיה ודאי כליל תפארת של קודש קודשים". ע"כ.

שוב, החסרון הוא לא אצל החילונים פורקי העול המביאים רק "ברכה לאומה ולארץ" שהרי זקוקים אנו לכח חלוני שיחזיר לנו את ערכי הלאומיות של אומתנו, אלא אצל הדתיים שלא עוסקים ב"שיפור" ערכי הקודש כדי שיתאימו לתחיה הלאומית. כלומר, החילוני יוצא ידי חובתו בכך שתורם את חלקו לתחיה הלאומית ורק מחכה שגם ה"דתי" יעשה את עבודתו...לא יאומן כי יסופר.

¹² בשנת תר"פ כשפרסם את הספר "אורות" פנו גדולי הדור במכתב חריף מאד כנגד הספר לרבני ח"ל כשעל המכתב חתומים שני זקני וקברניטי הדור בארה"ק מרן הגר"י דיסקין ומרן הגר"ח זוננפלד. הוריו של הראי"ה פנו אל בנם בשאלה מדוע לא צירף את המקורות מהם שאב את הדברים והוא משיב להם (אגרות הראי"ה ח"ד, אגרת א'מט עמ' סח) את התשובה הבאה: "ע"ד הרוגנים בענין ה"אורות" אין לשים לב, ככה הוא הדרך של אנשים הרוגלים שלא לעיין בהלכות דעות, שמתרגזים נגד כל ביאור והארה שנראה להם כחדשה. אע"פ שבאמת יסוד הדברים עתיקים

יתר על כן, הוא מעדיף את החיבור עם האפיקורסים ופורקי העול גם במחיר של גרימת מחלוקת ופירוד בתוך ציבור שומרי תורה ומצוות, ובעוד שהוא מתייחס בסלחנות מוחלטת למרידה הגלויה של אנשי התנועה הציונית בכורא עולם ובתורתו ומצדיק באופן מוחלט גם את התחברותו והתחברותם של שומרי תורה ומצוות החרדים לדבר ה' אליהם, הוא מלא טענות וטרוניות כלפי גדולי ישראל שלא נוהגים כמותו שאותן הוא לא מהסס להשמיע ולפרסם ברבים.

כך לדוגמא, בשנת תרפ"א, מחלוקת קשה פורצת בירושלים (עקב הקמת מוסד "הרבנות הראשית" והפיכת הרבנות למסגרת הכפופה לראשיה האתאיסטים ופורקי העול של התנועה הציונית ולשלטון הבריטי) ומאיימת לפלג את ציבור היראים בעיר. גדולי הדור ניסו כל הזמן לעצור את ההתדרדרות אבל הראי"ה קוק לא שעה לדבריהם ומסר את השליטה על מוסד הרבנות בא"י לידי הבריטים וראשי התנועה הציונית שכל מטרתם בכפיפת מוסד זה למרותם היתה הרס היהדות והחלשת עולם התורה בא"י כדי לרכך את ההתנגדות של גדולי הדור לתנועה הציונית ולכבוש תחת ידם את כלל הציבור בארץ ישראל.

בי"ג אדר א' תרפ"א - בעוד יושבים יחד המומרים והכופרים יחד עם הבריטים והראי"ה קוק בטקס הקמת הרבנות ה"ראשית" מקיימים יהודי ירושלים בהוראת גדולי ישראל ובהשתתפותם יום תפלה וצום שבמרכוז אמירת סליחות ותפילת כל הקהל בכתל המערבי להצלת ישראל מידי הקמים עליהם.

חודש לאחר מכן מגיע לארץ ישראל אחד מגדולי הדור המובהקים וממנהיגי היהדות החרדית בחו"ל אז - הגאון הצדיק רבי אברהם מרדכי אלטר זצוק"ל -

הם וממקור הקודש הם יוצאים, וגדולים וטובים ממני בכמה דורות נצטערו בצער זה. לי די שהישרים המבינים, שיראת שמים אמיתית היא אוצרם, הם יתבסמו בדברים שאני חושב לתועלת כללית וטובה רוחנית גדולה לפרסמם לפעמים.

לבאר את המקורות אין תועלת, עפ"ר אין המקורות מבארים להדיא את המחשבה שלי, אלא הם מראים ע"ז אחרי התבוננות והרגשה עמוקה. ואלה הנרגנים, או אפילו תמימי הלב שלא הורגלו ברעיונות כאלה, לא יקבלו את התוצאות גם כשיראה להם המקור שממנו הדברים נובעים". כלומר, זקני וגדולי הדור אינם אלא רוגנים שאינם רגילים לעסוק בהלכות דעות ויראת שמים אמיתית אינה כנראה אוצרם, ולכן אין כלל צורך להביא מקורות לדברים כי רק מי שזכה להתבוננות והרגשה עמוקה דהיינו הראי"ה קוק עצמו, יכול להבין את הקשר בין דבריו למקורות היהדות ולא "נרגנים" או "תמימי לב" כמו גדולי וזקני דורו...

האדמו"ר מגור, במסגרת נסיונותיו להשכיך שלום בין יהודי ירושלים הוא נפגש עם שני הצדדים.

במכתבו המפורסם אשר כותב האדמו"ר מגור על האניה בצאתו מא"י, הוא כותב (לאחר שמגדיר את הר' קוק כ"אומר על טמא טהור" ומציין ששיטתו מסוכנת) כי התווכח עמו רבות במיוחד על כך שנותן יד לפושעים כל עוד שעומדים במרדם ומחללים כל קדש. הוא גם מציין את תשובתו של הר' קוק לטענות לפיה יחסו זה לרשעים הוא בבחינת הידבקות במידותיו של הקב"ה שגם עליו נאמר "אתה נותן יד לפושעים"....

האמנם היתה כאן מצד הר' קוק משנה סדורה של הידבקות במידותיו של הקב"ה? את התשובה לכך נקבל ממכתב גלוי (המפורסם בכל א"י ובחו"ל) המופנה ע"י הר' קוק לשני גדולי וזקני הדור בארה"ק רבי יוסף חיים זוננפלד ורבי יצחק ירוחם דיסקין זצוק"ל חודשים ספורים לפני פגישתו עם מרן האדמו"ר מגור. במכתבו מבקש הר' קוק מזקני הדור שלא יעמדו מנגד למסירתו את הרבנות בידי הציונים והבריטים תוך שהוא מביטח כי לא יתן לשום גורם חילוני לפגוע בהלכה אפילו כמלא נימא. (הבטחה שבמהרה ועוד בימי כהונתו של הראי"ה קוק כ"רב ראשי" התגלתה כהבטחת שוא ומאז כבר מזמן הפכה לחוכא ואיטלולא שאין כדוגמתן).

את המכתב פותח הר' קוק בקובלנה כלפי שני זקני הדור (על שלא עשו מאומה כנגד תלמידי החכמים המקנאים קנאת ה' שפרסמו בחוצות את מעשיו והתבטאויותיו של הראי"ה קוק) בזה הלשון: "אעפ"י שכבוד תורתם עברו עלי את הדרך לפי דעתי, והתנהגו עמדי שלא כפי הנימוס הראוי לתלמידי חכמים **בנתינת יד לכותבי פלסתר המהפכים דברי קדש שיצאו ממני בתומת לב, לחרפות וגידופים בכ"ז אני סולח לכל מי שפגע בי וכו'...**".

וראה זה פלא- כשהראי"ה קוק נותן יד לרשעים מומרים ואפיקורסים המחרפים ומגדפים בע"פ ובכתב מידי יום ביומו את התורה הקדושה ואת נותנה, את חכמיה ומוסריה לאורך הדורות, מקרבם ומעריצים, מהללם ומשבחם בכתב

^{כב} ראה צילום המכתב ב"מלאכים כבני אדם" של שמחה רז עמ' 91.

ובע"פ, בדיבור ובמעשה ואף מעודד יהודים לחזקם בממונם אין זה כי אם "להדבק במידותיו של הקב"ה", אך כשגדולי זקני הדור נותנים יד לתלמידי חכמים מופלגים המקנאים קנאת ה' ותובעים עלבון התורה וחילול הקדש מאת הר' קוק הרי זה התנהגות "שלא כפי הנימוס הראוי לתלמידי חכמים", המחייב תוכחה גלויה כלפיהם "לכל בית ישראל בארץ ובחור"ל"^{כט}.

דוגמא נוספת לסתירה בין היחס החיובי והמקרב מצד הראי"ה קוק כלפי כופרים בעיקר ומסיתים ומדיחים לעומת יחס שלילי דוחה כלפי שומרי תורה ומצוות ניתן למצוא כבר בתקופה מוקדמת יותר. בשנת השמיטה תר"ע שולח הראי"ה

^{כט} בהקשר לנאמר במאמר זה התפרסמו בשעתו בבטאון אגו"י בארה"ק "קול ישראל" (שנה יג') גליון לט' כט' תמוז תרצ"ד, עמ' ב') הדברים הבאים: "העתונות מודיעה שהרב קוק השתתף באזכרה על מר ח.ג. ביאליק שסדרה הסוכנות היהודית. אחרי האזכרה נתפרסמה תמונת אסיפת האזכרה ובה נראה מזכירו יושב על ספסל עם שתיים נשים. לרגלי הקריאות האלה מתעוררת שאלה שקשה למצוא עליה תשובה: מדוע משתתף הרב קוק באזכרה והספד של המשורר ביאליק ומעולם לא בא לאזכרה והספד של גדולי חכמי התורה שבירושלים הנעדרים. בזמן האחרון סבלה ירושלים לדאבונו אבדות גדולות, נעדרו תלמידי חכמים מחכמי הישיבה אשר המיתו עצמם באהלה של תורה וחיו חיי קדושה וטהרה פרישות וצניעות, חיי חזק ועוני, וכאשר נערכו להם הספדים בבתי כנסיות ומדרשות, לא מצא הרב קוק לנכון להשתתף באזכרה. ומדוע דוקא באזכרה שנערכה להמשורר ביאליק, שנערכה על ידי הסוכנות ושהיתה מעורבת מאנשים ונשים מצא הרב קוק לנכון כן להשתתף. מה יעשו בני הנעורים של תלמודי התורה כשרואים לעיניהם, שאדם שעזב את ספסלי בית המדרש, ששנה ופירש ופנה להשכלה חילונית, מתכבד על ידי רבני ישראל יותר מגדולי תורה אשר תורתם אומנותם, ומה יעשה הבן שלא יפרוש ולא יעזוב את התורה, איזה התעוררות לתורה וליראה נותן יחס כזה מצד הרב קוק לבחורי בני הישיבה ולתלמידי בית המדרש. אם היה מתיחס ביחס שווה אל טובי שלומי אמוני ישראל כאל משכילים וגדולי הלאומיות, היה זה מפליא ומעורר תמהון, אבל כשישנה הפלאה לרעה, הפלאה ויתרון לעוזבי תורה על שומרי תורה וחפשים. בימים האחרונים נתפרסם בעיתונים מכתבו של הרב קוק אל הסופר מר רדלר פלדמאן, בו הוא כותב לו שהוא אוהב אויבים ושונאים במדה שווה וכי אהבתו ל"הסתדרות העובדים" אינה נפגמת במשהו על ידי זה שהם מבזים אותו. אמנם מדה גדושה של אהבת ישראל, אבל מתוך שלא ראינו אותה מדה של אהבה למתנגדים מצד היראים, מתוך שאנו זוכרים שהרב קוק בעצמו חתם על כתב קובלנא בערכאות נגד קנאים שפרסמו כנגדו את ה"קול גדול", ומתוך שראינו שכספים הבאים לידו עבור מוסדות שבתוך הנהנים מהם ישנם גם ממתנגדי, אינם נמסרים לבעליהם, אעפ"י שהנהנים הנם תלמידי חכמים עניים וקפוח התמיכה נוגע לחייהם, שאין בזה התאמה עם אהבה בלי מצרים למבזים – ישנו הכרח לקבל שמדת האהבה הגדולה שאינה מבלדת בין אוהבים לאויבים מתפשטת רק על מתנגדים כגון חברי "הסתדרות העובדים", על עתון "דבר" וכיוצא בזה, אבל לא על חוגי שומרי התורה, על המתנגדים מצד ימין, והרי שוב איפה ואיפה.

קוק (אז, כרבה של העיר יפו והמושבות בסביבותיה) את האגרת הבאה^ל למרן הגאון רבי חיים ברלין (כשגם כאן הוא דואג לפרסמה ברבים ועוד לפני שהיא מגיעה לגר"ח ברלין) בה הוא מתמרמר ומוחה כנגד כאלה שגרמו ליהודים להעדיף סחורת נכרים על סחורת חבריהם הסומכים על היתר המכירה וז"ל:

ב"ה, עה"ק יפו ת"ו, ה' תמוז תרע"ן.

לכבוד ידי"נ הרב הגאון הגדול פה"ד מוהר"ר חיים ברלין שליט"א

שלו וברכה.

עטי תרעד בידי למעשה הנבלה אשר נעשתה כעת לאחינו יושבי המושבות. כי אחרי אשר הוחזק הדבר עד כה, שלא לתן הכשר להגויים, כדי שלא לדחוק את רגלי ישראל המדוכאים ומיוגעים בענים, ועיניהם תלויות למחיתם ע"י פדיון הענבים, הנה עתה אחרי אשר נגמר הענין בדבר סכסוך שאלת השמיטה, שכל עיקרה באה לטובת אחינו בני המושבות, נמצאו חותרי מחתרת, אשר יעצו בסתר לקנות דוקא מהגויים, ולהרים קרן צרינו, השוחקים על משבתנו, איך שאנחנו בעצמנו רודפים את אחינו בני בריתנו. אי שמים. אין לשער גודל החרפה וחלול השם ועוצם הרשעה שיש בזה. דמי לבבי כסיר ירתחו, וכאבי עד לשמים מגיע, מהמצב האיום הזה, מהנפילה של תורה ויראת שמים אמיתית שיש בענין זה. ירא נא כבוד גאונו לתקן את המעוות כפי היכולת.

וזאת למודעי' כי חשש גדול מצד ערלה וכלאי הכרם יש בכרמי הגויים, בשנים הללו, יותר ממה שהיה בימים הקדמונים, והרי אנו מוחזקים להשיגח על כרמי אחינו, בשמירה והשגחה מעולה. ואיכה זה עתה תהפך השורה, שנקח משל גויים, הבלתי מושגחים, רק כדי לרדוף עד הנפש את אחינו-בשרנו.

והנני בזה ידידו עז דורש"ת באה"ר, הק' אברהם יצחק ה"ק^ל

^ל אגרות הרא"ה חלק א' אגרת שט"ז.

^ל בתשובה למכתבו כותב לו הגר"ח ברלין ("נשמת חיים"-מכתבים ומאמרים ממרן הגר"ח ברלין מכתב נ') תשובה חריפה הדוחה את האשמותיו ותלונותיו, ואף מאשימו בביזוי תלמידי חכמים ובחילול ה' וז"ל:

הראי"ה קוק כותב על היוצאים נגד קניית הפירות מהסומכים על היתר המכירה: "אין לשער גודל החרפה וחלול השם ועוצם הרשעה שיש בזה. דמי לבכי כסיר ירתחו, וכאבי עד לשמים מגיע, מהמצב האיום הזה, מהנפילה של תורה ויראת שמים אמיתית שיש בענין זה".

לעומת זאת כשנשאל ע"י אחד מרבני חו"ל מדוע אינו נלחם או מוחה כנגד מוסד הכפירה "גימנסיא הרצליה" שהוקם בעיר יפו והסית והדיח את תלמידיו ותלמידותיו לכפירה בכל עיקרי היהדות²³, הוא מנמק בשני טעמים את סיבת התנגדותו להוצאת הודעה גלויה כנגד המוסד וז"ל²⁴: "וע"ד תהלוכות הגימנסיא פה, בודאי אי-אפשר לנגוע בענין זה בלי צער מרובה, ביחס לתוה"ק וכל קודש, מצד המורים ורוב התלמידים המושפעים מהם יחד, אבל אם נכון הדבר, שאצא אנכי בהודעה גלויה כקורא למלחמה עליהם, זה ימים רבים שישבתי על מדוכה זו, והכרעתי, שאי-אפשר לי לעשות צעד זה מכמה טעמים. הא' מפני דרכי-שלו, הישוב שלנו באה"ק הולך ומתרחב ב"ה, ואנו חייבים לראות שכל אחד

בע"ה ה' לסדר והייתם נקיים שנת "פדות לעמך" לפ"ק [תר"ע] מוצא.

מכתבו האחרון המתחיל "עטי תרעד" הגיעני, אחרי שכבר הגיע מכתבו זה למכתבי העתים פה, עוד טרם הגיע לידי. ולא אוכל להבין איזה תועלת היה לו בזה, להוציא מכתבו זה לרשות הרבים, ולא הועיל בזה אלא לבזות תלמידי חכמים ולהוסיף חילול השם ולחרחר ריב, שרא ליה מארי'.
ובעיקר דבר מכתבו, כבר כתבתי לאהובי במכתבי העבר, שהבד"ץ דירושלם לא יחשבו שום מחשבה להרע ח"ו ולא ללכת בנצחון עם כתר"ה שי' ח"ו, ואינם כופין הר כגיית על מי ומי, לקנות ענבים מישראלים או מנכרים, ואם לא אלמן ישראל, ועוד נמצאו מי שאינם רוצים לקנות ענבי ההפקעה ע"י המכירה וע"י ההפקר, ובוחרים יותר לקנות מהנכרים כמו שנמצאו מי שאינם רוצים ליהנות מחמץ שעבר עליו הפסח ע"י מכירה, ובוחרים יותר לקנות אחר הפסח מנכרים מי ימחה בידם בזה, וכמדומני שכתר"ה שי' אמר לי בהיותו פה שגם הוא לא יאכל מהפירות של ההפקעה ע"י מכירה כמו שאינו נהנה בלי ספק מחמץ שעבר עליו הפסח ע"י מכירה. אבל הרה"ג הבד"צ שיחיו אינם עושים בזה שום דבר ולחנם התמרמר כתר"ה עליהם, ואיש נבון כמוהו מהראוי שיאטום אזנו מלשמוע קול מוציא דבה ומחרורי ריב, והמטים עקלקלותם לא יפיקו זממם, ויאחוז מדת ת"ח המרבים שלום והוא ישקט ומי ירשיע, ושלוש על ישראל ועל רבנן ותלמידיהון מאת אבי עד שר שלום ומאת ידיו הדו"ש, ושלוש תורתו באהבה ומצפה לישועה. חיים ברלין. (למותר לציין כי מכתבו זה של מרן הגר"ח ברלין לא הוכנס לספר "אגרות לראי"ה" בניגוד למכתבים אחרים שלו אליו שהובאו שם).

²³ ובספר "שבחי הראי"ה" (דף צח, וכן באוצרות הראי"ה חלק ג', ניצוצות-ציטטות מדברי הרב אות ז') מובא כי פעם אחת עבר עם תלמידו חברו הר"מ חרל"פ ליד בנין הגימנסיא ואמר לו כי כאן יש לברך ב' ברכות: "ברוך מציב גבול אלמנה, וברוך שיעקור ע"ז מארצנו". כלומר, גם בית המחנך לכפירה ומינות נחשב אצל הראי"ה קוק כ"בתי ישראל בישובן" שעליהם נתקנה ברכת מציב גבול אלמנה.

²⁴ אגרות הראי"ה, ח"ב, איגרת תקל"א, עמ' קס'.

יחזק את חבירו בכל עניני- החיים, לעמד יחד נגד האויבים הרבים מבני-הנכר המתנכלים לנו, ואסור לנו לפי מעמדנו כעת לעורר מדנים ומלחמות-אחים אפילו בשביל מטרה היותר קדושה, "וחבור עצבים אפרים - הנח לו"^{לד}. והב',

^{לד} באשר לשיטתו זו של הרא"ה קוק שגם עם אפיקורסים ומחטיאי הרבים יש לנהוג בדרכי שלום ואחדות מוצאים אנחנו התיחסות חריפה ביותר ממרן הגאון רבי שמעון סופר- ראב"ד קראקא ובנו של מרן החת"ם סופר וז"ל:

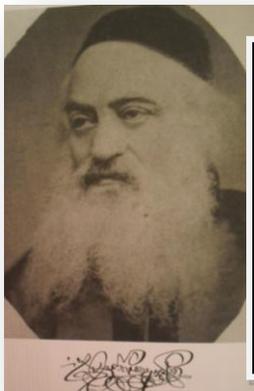
בעזה"י מ"ב יום ו' ערש"ק ראה תרמ"ב לפ"ק
שלום וברכה כנהוג.

הנני שולח למע"כ קונטרס אשר העלה כבוד גיסי, הרב מו"ה שלמה זלמן שפיצער נ"י, בקובץ חתימת רבנים ממדינת אשכנז, וכמה מהם אשר הלכו למנוחות עולם, וציין הרב מוהר"י גוגענייהמער נ"י אחרים אשר ממלאים מקומם כעת, והנה אחרי המתקנו עצה ראוי לתועלת העינין שיכתב הפסק דין בלשון דייטש, וכן יבואו שמות הרבנים על החתום, לזאת ימחול מעלת כבודו לשלוח לי הנה הפסק דין כאשר הוא בלשון הקדש, בלשון צח בעזיבת פלפולים וחיודוים, רק מראה מקומות מש"ס ופוסקים, אשר משם בארה שאסור מן התורה למנות פרנס על הציבור איש אשר מתנכרים מעשיו ותהלוכותיו מדרכי התורה המסורה לנו, ומכש"כ המחלל שבת בפרהסיא שהוא מומר לכל התורה כולה, כמבואר בש"ס ופוסקים במראה מקומות, מכל הלין יתראה לכל מי שעינים לו, שהתקנה אשר נתקנה בקהילה קדושה לבוב בקבוץ גדול מרבנים ובעלי בתים, לא ממידת חסידות היא אלא מעיקר דין תורה, וכל העובר על זה וממנה על הציבור פרנס שאינו הגון, הרי זה עברינא מומר לדבר אחד ממצות ה', מלבד מהגרמא בנוזקין ומכשולות היוצאים ע"י מנהיגים שאינם הגונים, ויהי' הקולר תלוי בזה הממנה אותם, והרי זה חוטא ומחטיא את הרבים כירבעם בן נבט וחבריו, ונידונים ביהנם לעולם, כמבואר במס' ראש השנה דף יז' ע"א, אמר רבי יצחק בר אבין ופניהם דומין לשולי קדרה, ואמר רבא ואינהו משפירי שפירי בני מחוזא ומקריין בני גיהנם.

נראה לי לפרש עפ"י מה שעינינו ראות בעונותינו הרבים בני אדם שהם שפירא שפירא, משפירי ב"ב מיקירי משפחה, משופרים בידיעת התורה, משופרים בידיעות זמניות ואינם פורשים מדרכי הציבור, מתחברים עם יראי ה' בבתי כנסיות ובתי מדרשות ונראים כאוהבי תורה ומצוות, והם לצור מכשול ואבן נגף, באמרם שהמה אוהבי שלום, ולא מצא הקב"ה כלי המחזיק ברכה לישראל אלא השלום, ומביאים ראיה מדברי חז"ל [בראשית רבה פל"ח] שדרשו חבור עצבים אפרים הנוח לו וכדומה, על כן אין טוב לחרוחר ריב נגד הפושעים, והנה פניהם דומין בעוה"ב כשולי הקדרה, והוא על פי מאמר חז"ל [ברכות נ"ו:] הרואה קדרה בחלום יצפה לשלום, וידוע בשם הגאון מהר"ם בנעט זצ"ל, כי הקדרה היא מתווכת השלום בין המתנגדים האש והמים, על כן אמר הני שפירי שפירי דמחוזא החוטאים והמחטיאים את הרבים, במה שמבקשים לתוך שלום בין הצדיקים עבדי ה' ובין המינים והאפיקורסים שונאי ה', פניהם דומין כשולי קדרה מפוחמת צפיח ועשן, ונקראים בני גיהנם, הוא על דרך שפירשתי מאמר חז"ל איזה בן עולם הבא כל הדר בארץ ישראל ומגדל בניו לתלמוד תורה ומבדיל על כוס יין והוא דמשייר מקדושא לאבדלתא, הכוונה שכל מעשיו בעולם הזה אינם אלא על דעת להכין עצמו לעולם הבא, א"כ עיקר דירתו בעולם הבא, אעפ"י שעוסק בפריה ורביה ובונה בתים ועוסק בפרגמטיא, כי כל מעשים הללו יש בהם קדושת יום שכולו שבת, לפי שכוונתו ליום ההוא, הוא עולם הבא, והנה להיפך הוא בשפירא שפירא דמחוזא, כל מעשיהם הטובים ומנהגי יהדות תורתם ותפילתם עם הציבור שהם נוהגים בהם, הכל הולך לאבוד, בגלל כוחם להחטיא את הרבים הנמשכים אחריהם, באמרם הלא פלוני גבר שפירא במעשים טובים, משכים ומעריב לבית המדרש מעוטף בטלית מוכתר בתפילין של רש"י ורבנו תם, ועם כל זה אוהב שלום עם הרשעים וגרם יד יד כן שרבים נמשכים אחריו מבני עמו הטובים, נמצא כולו בן גיהנם

שהרי הננו רואים יד ד' נטויה לטובה לצמיחת קרן ישועה לישראל באה"ק, ואין שום ספק דלא עביד קב"ה ניסא לשקרא, ובודאי יש גם בלבם של אחינו הרחוקים לכאורה מקדושה איזה טוב נסתר פנימי, שסופו להחזירם למוטב, וע"כ עלינו להמשיכם בחבלי אהבה והתקרבות וסבלנות גדולה, שהוא יותר קרוב להצליח מדרך האיבה והתהלכות בזעם. וב"ה אני רואה כמה סימני-טובה ותקונים גדולים מדרך השלו' והאהבה, אשר בחרתי בה בהנהגתי בסדרי הרבנות הישובית רבת-הענפים. ואקוה לשמו ית', שיעזורני להרבות שלוו' בעם ד' וארצו, וע"י עבודת-השלו' לקרב רבים לתורה ולאמונת-אמן לשמחת לב כל יראי-ד' וחושבי-שמו ומצפי-ישועתו באמת". ע"כ.

כלומר, כנגד האפיקורסים המשמדים את ילדי הקב"ה ומדיחים אותם לכפירה בעיקר "אסור לנו לפי מעמדנו כעת לעורר מדנים ומלחמות-אחים אפילו בשביל מטרה היותר קדושה וחבור עצבים אפרים - הנח לו" אבל כשמדובר בקנאה לקדושת א"י ומצות השביעית והפגיעה היא לא בנשמות ישראל כי אם בכבודו של הר' קוק והיתר המכירה שלו הרי חייבים לפרסם "עושי רשעה" ולהאשימם בהאשמות החמורות ביותר.

"החוטאים והמחטיאים את הרבים, במה שמבקשים לתווך שלום בין הצדיקים עבדי ה' ובין המינים והאפיקורסים שונאי ה', פניהם דומין כשולי קדרה מפוחמת צפיה ועשן, ונקראים בני גיהנם.. כל מעשיהם הטובים ומנהגי יהדות תורתם ותפילתם עם הציבור שהם נוהגים בהם, הכל הולך לאבוד, בגלל כוחם להחטיא את הרבים הנמשכים אחריהם". - מרן הגאון רבי שמעון סופר, ראב"ד קראקא ובנו של מרן החת"ם סופר זיע"א.

ואין לו חלק בעולם הבא כלל, והבן זה מאד. כל מי שכל מעשיו הטובים גורמים בנוזקין להכשיל את הרבים נקרא בן גיהנם, ולהיפך, כל מי שכל מעשיו אפילו מה שנהנה בעולם הזה ועוסק בעסקי העולם הזה הוא הכנה לעולם הבא נקרא בן עולם הבא.

ה' ירחם עלינו, ויתן בלבנו לעבוד באמת ובלבב שלם, נשמור חוקיו בעולם הזה ובהם נזכה לחיי עולם הבא, אמן ואמן. (מתוך בטאון אגודת "מחזיקי הדת" (שמרן רבי שמעון סופר זצוק"ל עמד בראשה) שנת תרמ"ב, נלקט גם ב"אגרות מכתב סופר", אגרת נא', עמ' צח-ק', מכון מכתב סופר, בני ברק, התשס"ו).

ובכגון דא כבר אמר פעם הגאון המפורסם מרן רבי מאיר אריק זצוק"ל (בעל ה"אמרי יושר" ו"מנחת פתים") לתלמידיו: "כל חולה אפשר למצוא רופא בקי היודע הסימנים המובהקים כיצד לקבוע מהות המחלה, אם הלב חולה או העינים חולות וכד'. אבל יהודי שבחיזוניתו אין נראה בו פגם, לובש בגדי חסידות ואין מכירים אותו, האיך עומדים על מהותו אם נכשל ומכשיל בדעות כוזבות? אם יש לו חבילה של קושיות על צדיקי הדור או דורות שעברו, או להיפך, שיש לו חבילה של תירוצים ללמד זכות על כופרי זמננו או מדורות שעברו, זו הוכחה ברורה לעמוד על מהותו, ולאיזה כת הוא שייך". ("קול יעקב", עמ' פ', דרשות תלמידו רבי אברהם יעקב טייטלבוים, ניו יורק, תשנ"ו).

**הסימן המובהק למכשיל ונכשל
בדעות כוזבות: - חבילה של קושיות
על הצדיקים, ותירוצים ולימוד זכות
על הכופרים.**

מרן הגאון רבי מאיר אריק זצוק"ל

בעצם הימצאותן של משוואות דמיוניות שכאלה במוחו של הרב אין כלל פלא שהתלמידים השותים מבאר מים רעים של דעות כוזבות ואפיקורסיות אלה מתיחסים אל גדולי האפיקורסים של דורם כמנהיגי הדור ושליחי האלקים (עד כדי שותפות מעשית עמהם בכל התחומים תוך נתינת ערכיות יהודית ראשונה במעלה לשותפות זו ועד כדי מסירת נפשם עליה) מחד גיסא, ואל גדולי וזקני הדור האמיתיים העומדים מנגד לרעיון הציוני למעכבי גאולה ולאנשים אשר מבססים דעתם על

מראה עינים חיצוני ושטחי, המסרבים להתנתק מהאופי הפחדני הגלותי ולא מעמיקים את מבטם אל הפנימיות הנשגבה של דורם ושל תקופתם מאידך גיסא, יחס שגרם לתלמידי הראי"ה לשמור מרחק מה"חרדים" והשפיע קשות הן על יחסם ללימוד התורה והן על יחסם לשמירת ההלכה המסורה מדור דור בכל תחומי החיים, השפעה שלא ניתן לעמוד עדין על מלא העצמה של נזקיה לשעה ולדורות.

יש לציין כי על תפיסתו המוזרה הנותנת ערכיות חיובית גם לכופרים בעיקר ורואה בתנועתם ובמעשיהם 'תחית האומה' עמדו גדולי וזקני הדור בארה"ק כבר בשנותיו הראשונות בארה"ק כשכיהן כרבה של יפו ושל מושבות האיזור.

בשנת תרס"ד, זמן קצר אחרי שעלה לארה"ק כבר תמהו רבים מהחרדים לדבר ה' על כך שהספיד את תיאודור הרצל, מנהיג התנועה הציונית, שהיה ידוע כאתאיסט מוחלט הרוצה להפוך את עם ישראל לעם ככל העמים המונהג ע"י אפיקורסים ללא כל התערבות של תורה"ק בחייו הציבוריים כפי שכתב מפורש ב'מדינת היהודים' כמובא לעיל. כשפנה אליו חותנו מרן האדר"ת בתמיהה על הספרו את מנהיג התנועה הציונית תיאודור הרצל, התנצל הראי"ה קוק וכתב לחותנו בין השאר בנימה מתנצלת מדוע הוכרח לעשות כן וז"ל^{לה}: "עכ"פ אנכי לא הייתי רשאי בשו"א להתנהג באופן אחר, וחייבים כל יראי ד' באמת לדון אותי לכ"ז. ומי שהוא חשוד לעבור על מ"ע דבצדק תשפוט א"ע, אין לנו להיות אחראים עליו, לחוש לדבריו וחלומותיו, בשעה שהוא רוצה לעכב דרך המביא להרבות שלו' בישראל ולקרבת לתורה. וממילא לא יכולתי כלל לעכב מלהספיד בת"ת, כי בזה הי' ג"כ מחלוקת גדול ושנאה נצחת. וכן בדברי לא ספרתי כלל בשבחו של ד"ר הרצל מצד עצמו, רק אמרתי, כי מחשבה כזאת של הטבת מצבם של ישראל בא"י, כדאי, אם היינו מוכשרים לה, בין מצד התשובה אל השי"ת בכלל קיום תוה"ק וכבודה, וההסכמה להיות יסוד הכל מיוסד על כח התורה, והתשובה משנאת חנם, ודרישת השלו' מלב שלם כמו שאנו מחוייבים, היתה הולכת בהצלחה מפני שהיתה קרובה לחפץ השי"ת. ועלינו לתקן הדבר על להבא להיות כח קדושת התורה עומד בראש התכלית, שיהי' זה בכך ישי בראש,

^{לה} 'גנזי ראי"ה', הר' בן ציון שפירא, חלק ג' – גאולה ומלכות, עמ' עא'.

והרצון של ההטבה החומרית תהי' נסמכת עלי', ולאהוב שלומן וכבודן ואהבתן של ישראל באמת, אז יאר ד' פניו אלינו ויצליחנו בכל מעשנו, בתחילה בישועה קמעא קמעא כדברי רבינו הק' בירו' על אילת השחר, ואח"כ באור גדול ומפליא כימי צאתינו מארצ"מ...". ע"כ.

לענ"ד, הראי"ה קוק חשש להביע דעות חיוביות כלפי הציונות כל זמן שהיה חותנו האדר"ת בחיים ורק אחרי פטירת האדרת בג' אדר ב' תרס"ה החל להביע דעות בפומבי באשר לצדדיה החיוביים של התנועה הציונית.

זמן קצר אחרי פטירת חותנו האדר"ת פרסם הראי"ה קוק קונטרס 'מכתב גלוי', שהביא לפרסום מכתב גלוי מצד גדולי ישראל שכבר הרגישו בכך שהראי"ה קוק אינו מהסס להתבטא באופן חיובי ובפומבי כלפי הרעיון הציוני כדלהלן.

אחת מאבני הנגף העיקריות שהיתה גם לאחד מניצני ההרס הראשונים של היהדות בארה"ק היה המשכיל הנודע לשמצה אליעזר בן יהודה (פרלמן במקור) שמעבר להיותו מפורסם בהיותו ראש לחילול לשון הקדש היה גם ראש וראשון לפרסום דברי כפירה בפומבי, ביזוי מחפיר של רבני ארה"ק ורבני חו"ל, חילול שבת בפרהסיה ועוד, ואף גרם בפרסומיו לסכנה נוראית לכלל הישוב בארה"ק בזמן השלטון הטורקי כשפרסם בעיתונו מאמר של חמיו אשר הובן לטורקים כנסיון מרידה נגד שלטונם ואשר אלמלא התערבותם של רבני ארה"ק וחו"ל כמעט והסתיים בגזירת גירוש של כל היהודים החיים במדינות שתחת שלטון הטורקים. הוא הוחרם על ידי גדולי רבני ארה"ק שלש פעמים ונידון ע"י הטורקים למאסר (שהתבטל בסופו של דבר ע"י תשלומי שוחד).¹⁷

בשנת תרס"ה, פנתה הממלכה הבריטית לתנועה הציונית והציעה לה מקום באדמת אפריקה [מה שכונה 'תכנית אוגנדה'] עליו תוכל התנועה הציונית להוציא לפועל את שאיפתה לעצמאות מדינית. ההצעה גרמה לויכוח גדול בתוך התנועה הציונית שהתפלגה למתנגדים מוחלטים לרעיון ולמצדדים בו, כשהמתנגדים בתוקף לרעיון האשימו את התומכים בו כמי שפונים עורף לכל

¹⁷ ראה בהרחבה בקונטרס 'טוהר הלשון' להרב שמואל רוטשילד, ירושלים, תשס"ח, ובמקורות שהובאו שם.

העבר היהודי. (זאת למרות שהיו כולם מומרים לתיאבון ולהכעיס ופנו בעצמם עורף ליהדות ולעיקרי האמונה וכל 'נאמנותם' לא"י ול'עבר היהודי' היתה על בסיס לאומיות ריקנית הנובעת מחיקוי קופי של לאומיות דומה שהתעוררה אז אצל עמים שונים, שבלעדי נאמנות לדת תוה"ק אין בינה לבין יהדות מאומה).

בן יהודה, שהיה תומך נלהב של תכנית אוגנדה הגיב להאשמות החמורות ולצביעות שמאחריהן בדברי האפיקורסות הרגילים והמוכרים שלו שכבר גרמו כעשרים שנה קודם לכן להחרמתו על ידי גדולי הרבנים בארה"ק וכתב בעתונו שכונה 'השקפה' בין היתר כך: "רק בעלי הועד של ה'חפוש חטאים' לא פנו ערף להעבר שלנו, ואנו כלנו, כלנו, פנינו ערף להעבר, וזו תהלתנו ותפארתנו".

עיד טענה אחת גדולה ונוראה טוענים ציוני עיון על האונגדיים, כי דם, ד,אונגדיים' פו נ'ים ערף לכל ועבר שרנו. כמה צביעות בטענה ! אנשים שפנו כלם ערף להעבר מוכיחים אחרים בזה בעצמם ! כי אכ נא נאחז את העינים ! רק בעלי הועד שכ חפוש חטאים' כא פנו ערף להעבר שכנו, ואנו כדנו, כלנו, פנינו ערף להעבר, וזו תהלתנו ותפארתנו !

"כלנו פנינו ערף להעבר, וזו תהלתנו ותפארתנו" - דברי הכפירה של בן יהודה כפי שפורסמו בעיתונו 'השקפה' בשנת תרס"ה.

הודאת בעל דין זו של בן יהודה שהיה אז מהמשפיעים הבולטים בישוב החדש הממחישה את מה שהיה ידוע לכל מי שתפיסת עולמו היתה מושתתת על התבוננות אמיתית במציאות ולפיה מהותה של התנועה הציונית הינה הפנית עורף לעבר של עם ישראל וראית הפנית עורף זו כ'תהלתנו ותפארתנו' הפריעה מאד לראי"ה קוק שהיה אז רבה של יפו והמושבות בסביבותיה, שכן, היה בה כדי להרחיק מתנועה זו יהודים שלא פנו עורף לעברם ושעדיין לא עמדו על מהותה האפיקורסית של התנועה הציונית וחבריה, בעוד שמטרת הראי"ה קוק היתה עידוד כל חלקי האומה להצטרף לתנועה זו שבדמיונותיו ראה בה תנועה של 'תחית הלאום' והוא היה שותף מלא להאחזת העינים של התנועה הציונית ולמאמציה להציג עצמה כתנועה המכירה בעבר היהודי ונאמנת לו בעיני שומרי התורה והמצוות.

הראי"ה קוק חשש שדבריו של בן יהודה יפעלו להרחקת אנשים מהתנועה הציונית, ועל אף שבאופן עקרוני היה אדיש לגמרי לתופעות של התבטאויות כפרניות¹⁷ (התבטאויות שהיו אצל כל מנהיגי הציונות בבחינת 'מרגלא בפומייהו' מידי יום ביומו בע"פ ובכתב, בחדרי חדרים ובפרהסיא לעין כל), שהרי ראה את המרידה והכפירה כחלק מ'תחית הלאום', החליט למחות כנגד הדברים. הוא פרסם 'קונטרס מכתב גלוי' ושלח אותו בין היתר גם לרבני ירושלים. וז"ל¹⁸:

מכתב גלוי

לכבוד אחינו הצעירים היושבים על אדמת הקודש שלו,

הנני פונה אליכם אחי האהובים, להציע לפניכם חובה מוסרית קדושה, לגול מעליכם חרפה גדולה, אשר גלל בכלי דעת, ביחוד על יושבי א"י, עורך ה"השקפה" בגליון מ"ח ש"ז במאמר "בת קול מהעתונים" בוכוחו עם "ציוני ציון". והנה דבריו האחרונים שם נגעו עד לבבי, והנני חושב נאמנה, שנגעו ג"כ

¹⁷ כפי שהובא לעיל אף כנגד בית הספר 'גימנסיא הרצליה' שהושתת על החטאת הרבים והסתת והדחת ילדי ישראל לכפירה בעיקר סירב למחות בפומבי, ולא זאת בלבד שלא מחה אלא שחלק מהמסיתים והמדיחים המפורסמים היו מבאי ביתו הקבועים ואף את בנו הרצלי"ה למרות היותו נער צעיר לא הניא מחברתם ומקשר עימהם.

¹⁸ אגרות הראי"ה, חלק א', אגרת יח', עמ' טז' – יח'.

עד לבב כל אשר הלב העברי שלו עוד לא מת לגמרי בקרבו, ואולי גם למי שאך לב האדם שלו עודנו חי, ואני משער שכל אלה המרגישים בעלבון הגדול הזה לא ימצאו לנפשם מנוחה, עד שיביעו גלוי לכל את מחאתם הנמרצה על דברים שפלים כאלה, שנדפסו לדאבונו דוקא במכ"ע ירושלמי.

ואלה המה דבריו ככתבו וכלשונו: "עוד טענה אחת גדולה ונוראה טוענים ציוני ציון על "האוגנדיים", כי הם "האוגנדיים" פונים ערף לכל העבר שלנו. כמה צביעות בטענה! אנשים שפנו כלם ערף להעבר שלנו מוכיחים אחרים בזה בעצמם! כי אל נא נאחז את העינים! רק בעלי הועד של "חפוש חטאים" לא פנו ערף להעבר שלנו, ואנו כלנו פנינו ערף להעבר וזו תהלתנו ותפארתנו". והנה כמוכם יודע אני, שזה לא לנו הפעם הראשונה לראות דברי נאצה, הנוגעים עד הנפש הישראלית, נדפסים בספרותנו החדשה השלילית. אבל שיעז סופר אחד להעיד בשם כל הקהל כלו, שכלנו פנינו ערף להעבר שלנו, ולהעמיד עוד בניגוד לזה רק את הועד של "חפוש חטאים", (שאינני יודע ממצאותו בפועל), שהוא מתארם תמיד למחוסרי דעה ותרבות, א"כ הוא מעיד בפומבי שכל האנשים של צורה ושל כבוד, לפחות מהצעירים היושבים בא"י, פנו ערף לכל העבר שלנו, ושזו היא תהלתם ותפארתם, - שיקח אדם יחיד דעה רחבה כזאת לעצמו, לדבר בקלות ראש כזאת, ע"ד יחש של עם שלם לכל התולדה שלו, לא בתור דעתו היחידית כ"א בשם העם כלו, זו היא חוצפה שאיננה מצויה. ואינני רואה שום דרך לפטור עצמנו ממחאה גלויה, שלא תהי' שתיקתנו כהודאה, למען נרויח שיצאו הדברים הזרים הללו מכלל דעה כללית לדעה פרטית, של עורך ה"השקפה" והיחידים הנגזרים אחריו, שאין אחריותם עלינו.

דן אני לכף זכות גם האבר המדולדל הזה שלנו, את בעל ה"השקפה". הוא איננו הולם כ"א מהרהורי לבו, שמו היהודי אולי כבר נרקב אצלו, הוא יכול להיות שכבר איננו מרגיש בעצמו שום קשר אל כל העבר שלנו, ויכול במנוחה לאמר שפנה אליו ערף, (ובאמת עלים נובלים כאלה שנושרים אינם מביאים הפסד גדול לכרם בית ישראל), וכפי חוג מבטו אין מחשבה אחרת בעולם כ"א מחשבתו, והמתנגד לו לא יוכל להיות כ"א מועד של "חפוש חטאים", אשר שם למפלצת וסמל אנשים שאינם מן הישוב. והנה נניח לו יחלום כשות-נפשו, אבל כשבא להעיד גלוי שאנחנו כלנו הננו אברים מדולדלים שכמותו, ושיכולים אנו לומר

שהננו פונים ערף להעבר שלנו, שהוא מקור חיינו הקשור עם ההוה והעתיד שלנו עדי-עד, אנו חייבים למחות בדבר ולהודיע שלא מלבנו כ"א מלבו הוציא אלה הדברים המחרפים מערכות ישראל. והנה אינני נכנס כלל בהויכוח שבין "ציוני ציון" לה"אוגנדיים". ודאי נמצאים בשתי המפלגות אנשים ישרים ואוהבי-עמם באמת, שאינם פונים כלל ערף להעבר, כמו שישנם אנשים כאלה גם בין המתנגדים לעקר התנועה הציונית בכללה. סימן רע הוא למפלגה אם היא חושבת שרק עמה הוא מקור חיים, של כל החכמה וכל היושר, וכל זולתה הכל הבל ורעות רוח. וממילא מובן שאין האוגנדיים זקוקים כלל להגן על עצמם בהודעה הכוזבת הזאת, שהם פונים ערף אל העבר. עדים הם המזרחים, שלא יוכל איש לחשד אותם שהם פונים ערף אל כל העבר, ועם כל זה הם אוגנדיים. א"כ רק רעיון-רוח של עורך ה"השקפה" ושותי-מימיו היחידים הוא לתלות את שאיפתם בפניית-ערף להעבר, כלומר ב"כתיבה על קרן השור" שאין להם חלק באלקי ישראל.

על הדברים של חבר-המערכת ב"הזמן" גליון כ"ב, שמצאם בעל ה"השקפה" לדברים של טעם, וענה אחריהם אמן שהם דברים אמתיים, והם באמת שפרכת בוז וקלון על תורתנו, אומתנו, תולדתנו וחכמתנו, שראויים להשמע רק מפי הגרועים שבשונאי-ישראל בין רשעי או"ה, לא מצאתי חובה להשיב, כיון שנכתבו על דעתו היחידית של הסופר. ואם באנו להשיב על דברי כל יחיד, שאיננו יכול להבין את אופיים של ישראל ומתוך כך הוא מקטרג עליהם, בין מישראל בין מאו"ה, אין אנו מספיקים. ואנו בטוחים, שכל חכם-לב, שנטייתו תמשכהו להתעסק בחכמת ישראל, לא יחת כלל מגערת הבוזים ליקהת אם, ויחזיק במעוזו לכוון לחקר אבות, וידע אל נכון כי רב חכמה ומוסר השכל ימצא בדברי קדמונינו, ורגשי עדינות המנשאת הנפש הרבה יותר משיחתם הבטלה של היועצים החדשים, הפונים ערף להעבר. ואין חכמתנו ולא ההיסטוריא שלנו מצומצמת במקצע אחד ותקופה אחת, כ"א מראשית ועד אחרית ומהכלל הכונס את כל הפרטים כלם יראה האור הגנוז, אשר לא יתם אורו, וכח-החיים הנפלא יחובר עם הדעות הנעלות והמדודת הטהורות, אשר מעולם הן לנו למורשה, שהם התחזקו ונתקיימו תמיד הודות לקיום החובות המעשיות בפועל וע"י החבה הגדולה לתלמודן המביא לידי מעשה, ועל ידם יעמד בנו צביונו לעד. וכל אשר

יתפתחו כחותינו המעשיים והשכליים, בין אותם שבאו ממקור ישראל בין הדברים אשר הוברכו בנו ממטבן של העמים המתוקנים, אשר באנו עמהם במגע ומשא, אשר בשמרנו את דרך החיים שלנו ישוּבו הכל להוסיף בנו כח ע"פ תכונתנו ואופי שלנו האמיתי, שכשאנו חיים על-פיהם ההסתוריה שלנו מתפתחת על טבעה הראוי לה. כאלה ויותר מזה יודע כל מי אשר לא התמכר להיות דוקא מכלל מהרסינו ומחריבינו. ואתם אחי היקרים צעירי ציון מבלעדי תדעו, כי אמרי- נואש כאלה (של "הזמן") הם בזול מאד, ומצויים הם אצל כל ההמון הגס, שקלטה אונם את הכפירה הזוללה והבזויה. אבל לא כאלה הנה מחשבות המעולים שבחשובי- מחשבות מכל עם ולשון, שהם באמת תפארת המין האנושי. הם יודעים את הערך של פעולתנו הרוחנית הגדולה בעולם ואת הדרת החיים הפנימיים שלנו, שלא הספיקה אפילו תקופת הרדיפה היותר נוראה לנוולו. ובצדק אמר החסיד שבאו"ה בימינו סולוביוב, ששאלת היהודים איננה במציאות כלל כ"א היא שאלת הנוצרים, שלא באו למדרגה המוסרית האנושית למען דעת איך להתנהג עם עם יקר ורב- הכשרון כיהודים.

אשוב למטרת. עם אהבתי ללמוד וללמד את יסודי הדיעות שלנו רחוק אני מלדרוש שלטון על דיעותיו של איזה איש שיהי', שהוא בימינו דבר שאינו נשמע, ואם הי' עורך ה"השקפה" מציע את דבריו הללו בשם עצמו לא הי' עולה על דעתי להתוכח בזה. אבל עכשיו שיצא על הכלל כלו, ושמובן הדבר שצעירינו פה בא"י הם הכלל שלו, אי-אפשר שנעבור על הדבר בשתיקה. המאורע יזכיר לנו את ספור האגדה בפרק אחרון דברכות, בשעה שרבי חנינא בן אחי ר"י בקש לעבר שנים ולקבע חדשים בחו"ל, שאמרו השלוחים מא"י לכל העם: "אם אי אתם שומעים תכפרו כולכם ותאמרו שאין לכם חלק באלקי ישראל", מיד געו כל העם בבכיה ואמרו: "חו', יש לנו חלק באלקי ישראל". כן אקוה שתענו כלכם במחאה גלויה על העלילה השפלה, שהעליל עליכם עורך ה"השקפה", בעשותו חשבון הנפש שלכם בלי דעת בעלי הנפש כלל, ותענו ותאמרו שחלילה לנו לפנות ערף להעבר שלנו, אשר בצילו חיינו ונחיה, ועל אפם של מחרפי מערכות אלקים חיים תגידו בפה מלא לפני כל העולם כלו כי יש לכם חלק באלקי ישראל.

בגאון ורוח עז, אחי היקרים, נשא דגל תורתנו ועמנו, ובשם אלקינו נדגל.

ונצח ישראל לא ישקר ולא ינחם, ודברו הטוב לא ישוב ריקם. לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו בראותו ילדיו מעשי ידו בקרבן, יקדישו את שמו והקדישו את קדוש יעקב ואת אלקי ישראל יעריצו.

והנני בזה עבדם המצפה לשמחת גויינו להתהלל עם נחלתנו,

אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש פעה"ק יפו והמושבות תובב"א. [עה"ק יפו ת"ו, אדר תרס"ה]. ע"כ.

על אף שבמבט שטחי הראה היה כי מדובר בדברי מחאה כנגד התבטאותו הנלווה של בן יהודה ראו גדולי הדור סכנה במכתבו של הראי"ה קוק, הן מעצם העובדה שהוא מחשיב את בן יהודה כמדבר בשם כלל ישראל בעוד שבן יהודה דָּבַר בשם כלל חברי התנועה הציונית שבדעותיהם ועוד יותר במעשיהם הפקיעו עצמם לגמרי מכלל ישראל, ואכן, דיעותיהם לא היו שונות מזו של חברם אליעזר בן יהודה וכמוהו, ראו אף הם את הפנית העורף לעבר של עם ישראל כהלתם ותפארתם, והן מעצם הדברים הנוספים שבאו בו כגון שגם בין 'ציוני ציון' ישנם "אנשים ישרים ואוהבי-עמם באמת" הבאים להכשיר את התנועה הציונית ולהסיר מעליה את ההאשמה הבולטת כי אכן פנתה עורף לכל העבר של עם ישראל ואכן רואה בכך תהלתה ותפארתה.

מעבר לכך, בניגוד מוחלט לעיר רבנותו של הראי"ה קוק-יפו וסביבותיה, שם נשבה בחזקה רוח הציונות והכפירה שהביאו עמהם מאירופה אנשי ה'עליה השנייה' שהיו ברובם מינים ומומרים לכל התורה או למחצה לשליש ולרביע ושמצאו ביפו והסביבה מקום מתאים לפעילותם ולהחטאת הרבים בדעותיהם הכוזבות, היתה ירושלים שמורה מנגעי הציונות ורוח ההשכלה, ונשלטה ביד רמה ע"י גדולי וזקני הדור שהזהירו והרחיקו מפניה באופן מוחלט.

עצם המעשה של שליחת מכתבו של הראי"ה קוק לירושלים היה בו כדי לומר שגם לירושלים יש איזה שייכות לציונות ומנהיגיה עד שהתבטאות של אחד מהם זקוקה להתיחסות מיוחדת על מנת ל'טהר' את התנועה מדעותיו למרות

שהיתה כולה בגדר אבי אבות הטומאה, וכדי לומר 'כיפו כן ירושלים' ולקרר את ההתנגדות החזקה של יושבי ירושלים ובראשם זקני הדור כלפי הציונות בכלל וכלפי בן יהודה שהיה מוכר ליושבי ירושלים כאפיקורס מוחלט מקדמת דנא, ואם כלפי התנהגותו של הראי"ה קוק עם אנשי העליה השניה ביפו וכלפי יחסו החיובי אליהם הגיבו גדולי ישראל בשתיקה ואולי אף בלימוד זכות כלפי הראי"ה קוק שמטרתו לקרבם לתורה בהתנהגות זו וממילא רחוקים הם מהשפעת דעת התורה המקורית ולא יטו אליה אוזן, הרי שכלפי הנסיון להעתיק דרך זו לירושלים לא יכלו להגיב גדולי ישראל בשתיקה, כי היתה בכך סכנה גדולה.^{לט}

על כן, ועל מנת שלא יטעו דברים אלה את יושבי ארה"ק העלולים לחשוב כי הבעיה הינה בעיה אישית באשר להתבטאותו הנוכחית של בן יהודה ולא בעיה עקרונית הקיימת ומפורסמת בקרבה של התנועה הציונית כולה על כל ראשיה ומנהיגיה, ערכו גדולי ישראל מכתב גלוי אל הראי"ה קוק. כדי לא לייצר מחלוקת וכדי לא להיראות כמתנגדים לעצם המחאה כנגד בן יהודה, נערך המכתב כמכתב תודה לראי"ה קוק ונכתבו בו תארי כבוד מופלגים^מ אך ניתן לראות בו בביורור את הביקורת המרומזת על הדברים שנכתבו ע"י הראי"ה קוק. המכתב פורסם בשעתו בעיתון 'חבצלת' וז"ל:

^{לט} בספר 'האיש על החומה' (חלק ג' עמ' 400) הובאה עדותו של הר' אפרים כהן (מתוך ספרו 'מזכרונות איש ירושלים' מהדורה שניה, עמ' 300) לפיה אחרי שובו מהלוויית חותנו הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים זצ"ל הידוע בכינויו האדר"ת סר הרב קוק לביתו של המרא דאתרא הישיש רבי שמואל סלנט. לפני הפרדס, שאל רבי שמואל את הרב קוק אימתי הוא חושב לשוב ליפו? ענהו הרב קוק כי יש בדעתו להשתהות איזה זמן בירושלים בכדי לסדר את כתבי היד של חותנו המנוח. אך יצא הרב קוק ורבי שמואל אמר לנוכחים ששהו בחדרו: "מקומו הוא ביפו שם הוא יכול לפעול הרבה ולהביא ברכה אך בירושלים?..."

^מ מתארי כבוד אלו ניתן לראות בביורור כי גם כשפנו גדולי ישראל לראי"ה קוק בצורה המכובדת ביותר התעלם לגמרי מדבריהם והתעקש להמשיך בדרכו ולהיות חכם בעיניו יותר מגדולי וזקני הדור תוך שהוא לא שת לבו בכלל להרס ולסכנות שדרכו עלולה לגרום לישוב כולו לשעה ולדורות.

מכתב גלוי

למע' כבוד הרב הגאון איש האשכולות וכו' צדיק מפורסם וכו'

מו"ה אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א

רב בעיה"ק יפו והמושבות ת"ו.

מאת הרבנים הגאונים ובתי הדינים

מקהלות ספרדים ואשכנזים הי"ו

בעה"ק ירושלם ת"ו

למע' כבוד הרב הגאון איש האשכולות וכו' צדיק מפורסם וכו' מו"ה אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א רב בעה"ק יפו והמושבות ת"ו, יהי נועם ד' עליו ומעשה ידיו יכונן.

למראה עיני חברוא קדישא קהלה קדישא שבירושלם עיה"ק תוכב"א בהתקבצם יחד בתי הדינים מקהלות ספרדים ואשכנזים פרושים וחסידיים הי"ו ויחירי סגולה ורבני עיר קדשנו הובא הקונטרס הנעלה אשר יצא מעטו של הדר"ג הנקוב בשם 'מכתב גלוי' אשר בו יצא לקנא קנאת תורתנו הק', ועם הק' זרע אמונים שומרי חוקי חורב ומוסרים נפשם על קיום התורה הכתובה והמסורה, נגד דברי נאצה ובוז אשר יצא מאת המו"ל עורך 'ה...ה' פה גליון מ"ח, המעיד על עצמו שכבר פנה עורף לכל עבר הק' לנו וכתב על קרן 'הצבי' שאין לו חלק בתורת אלקי ישראל ודברי כת"ר הנעלים והטהורים היוצאים מפי כהן גדול המקנא לאלקיו ותורתו ועמו, נקראו בפומבי לעיני האסיפה והכנסיה הלזאת.

והנה התודה והברכה אשר רחשו שפתי כל השומעים להדר"ג שליט"א, על דבריו המסולאים המדבר בשם כל עדת ה' האוחזים בסנסיני עץ החיים תורתנו

הק' וחקיה הנעימים והמקיימים תמיד מאמר הכתוב "טפלו עלי שקר זדים אני בכל לב אצור פקודיך" הסכימו כל העדה לערוך להדר"ג מכתב גלוי בשם כל רבני עי"ק ובתי הדינים ספרדים אשכנזים פרושים וחסידים, את הגות לבכנו בנוגע להמאורע הלזאת ומכתב גלוי להדר"ג. כי הנה לכאורה בתחילת השקפה נראה לנו יציאתו זאת להשיב לאיש כזה לדבר זר מאד, כי מה לכהן גדול בתורה כמיב"י, בבית הקברות להטפל בקבורת...ומת בחייו, כי אם באנו להשיב על כל דברי המינות והכפירה בעיקר, הממלאים תמיד את כל גליוני המו"ל זה, אין אנו מספיקים; כי אין בינו לבין המומרים, אשר זה דרכם תמיד להדביק בחוצות גליונות ודרשות של דופי וכפירה נגד קדשי עמנו ואין בין המו"ל הזה ובינם מאומה אפי' כמלא נימא. והנה מעולם לא שמענו ולא ראינו כי מצא לו איזה רב וחבר, חיוב בדבר לצאת בגלוי להשיב על דברי הבלים כאלה, וכל איש ישראל העובר על פני גליונותיהם המדובקים תמיד על כתלי רחובות, יקיים בנפשו אל תקרב אל פתח ביתה, פרעהו אל תעבור בו סטה מעליו ועבור, כי באמת כל המשים לבו להתוכח בדברי הבליהם ולהשיב עליהם הרי נותן לפחות בראשונה איזה ערך ומשקל לדברי הבאי לאמר שכדאי להתוכח בם ולנגדם ובפרט כי אנו מוזהרים בזה מפי חז"ל לבלי השיב לאפיקורוס ישראל כי כש"כ דפקר טפי.

אמנם בשים לב מצאנו אנחנו הפתרון להחידה הזאת, ומתוך דבריו הכרנו הסיבות הצודקות אשר העירו את לבב הדר"ג לצאת הפעם במחאה על דברי המינות האלה: א) כי הדר"ג שליט"א זה שבתו בארץ הק' אך מעט, וטרם ידע והכיר את שפלות המו"ל הזה ברוחניות ובגשמיות, ועל כן חשב אותו לבן יהודי אשר הוא כאבר המדולדל וכרקב לבית יהודה, לא כן אנחנו היודעים ומכירים את עזותו וכפירתו בעיקר, הרי הוא מכבר בעינינו כאבר אשר כבר נכרת ונרקב מגוה ומי ישים לב לנביחתו, כי על כן יותר טוב להאומה הישראלית אשר יבדלו נא אנשים כאלה מאתנו ויגלו נבלותם כי אין להם עוד חלק בכל קדשי עמנו ובכל העבר הק' לנו, ולא יהיו עוד לפוקה לנו.

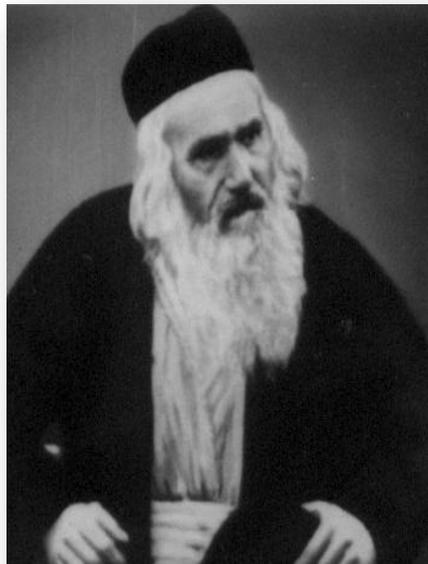
זאת שנית חרד כתר"ה על אשר העיז לדבר בשם העדה כי פנו עורף להעבר ועל כן חשב כי חובה לצאת במחאה כנגדו אשר באמת המכיר בעזותם וחציפותם של מינים ובוגדים כאלה יודעים כי זה דרכם תמיד לדבר בשם רבים בשם "אנחנו" ואין איש בעדה אשר יפונה אף רגע אחד להאמין כי דבריהם דעת הקהל חלילה

או אפילו דעת כחה אחת מעם הקדוש אשר קשורים המה בעבותות קדושות להעבר שלנו המזהיר בלבבות טהורות כזוהר הרקיע וכל דברי ימי עם הנדכא הלזה חרות עלי לוחות ק' ומזהירים לכל ישרי לב אף מאומות העולם היודעים להוקיר ולהכיר את העבר שלנו אשר הפיצה אור צח לכל באי עולם ואשר היו ואשר יהיו תמיד לאור גוים רבים כמאמר הכתוב והלכו גוים לאורך, ואם זד ומין יבא ויכפור ויטיל דופי בהעבר של בית ישראל הרי הוא גם בעיני משכילי האומות לחסר דעת ומשוגע, ועל כן זה דרכנו אנחנו תמיד לבלי שים לב אף רגע אחת להשיב על שטותים והבלים כאלה. אמנם אמת הדבר כי על דבר אחד יש לנו לדאוג כי בעוה"ר נמצאו עולי ימים וצעירים אשר בקראם דברי נאצות כאלה וישתו מהמים הרעים והמבאישים האלה וירעלו ח"ו, הלא גם לזה דאגנו עוד מזה כעשר שנים בעת אשר החל לבצבץ המו"ל הזה בדברי מינות, וע"כ מאז ועד היום יראי ה' בדלים ממנו תמיד וזאת היתה אז חובתנו ועשינוה, וגם עתה אין עוד מה להוסיף כי אם להזהיר ולפרסם את הגלוי ואת אשר בעצמו מכריז כי כבר פנה עורף לכל קדשי הגוי הק' הזה ואין לנו בו ובאנשים כמותו שום עסק^{מא} וח"ו לא נלכד בשתיקתנו לדברי מינות כאלה לשומה ושותק ח"ו, ילך הוא ואנשים כמותו בדרכם כסל למו וכל בית ישראל נקיים.

ולא נשאר לנו כי אם לתת תודה לכתר"ה שליט"א על כונתו הרצויה, ובזה הננו חותמים בברכה יתן ד' ויסתום פיות משטינינו ומקטריגינו ויקוים בנו כל כלי ויצר עליך לא יצלה, וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם וגו'.

החותמים בברכה ביום ח' אדר ב' תרס"ה פעה"ק ירושת"ו.

^{מא} מדברים אלו נראה בבירור שגדולי ישראל מעמידים את הראי"ה קוק על כך שאין מקום לחלוקה בין אליעזר בן יהודה לכופרים אחרים שאותם מנסה בן יהודה להוכיח ואין בינו לביניהם שום הבדל. כמו כן הם רומזים שאין לנו ולמהלכיהם ולתנועתם שום קשר ו"ילך הוא ואנשים כמותו בדרכם כסל למו"

**למעלה: מרן הגר"ח זוננפלד זצ"ל ומרן הגר"י בלזר זצ"ל-מראשי החותמים על
מכתב גדולי ירושלים לראי"ה קוק. למטה: רשימת החותמים המלאה.**

—דחובצלת שנת השלט

קמא

בעבותות קדושות להעבר שלנו הסוחר בלבבות שחרות כזוהר
הרקיע וכל דברי ימי עם הנדבא הלוך חרות עלי לחות ק' וסוחרים
לכל ישרו לב אף סאוסות העולם היודעים להוקיר ולהביר את
העבר שלנו אשר הפיצה אור צה לכל באי עולם ואשר היו ואשר
יהיו חסיד לאור גוים רבים כסאכר הכהוב והלכו גוים לאורך,
ואם יד וסין יבא וכסוד ויטול דופי בהעבר של בית ישראל חרי
הוא גם כעני משבילי האוסות להסר דעת ומשונע, ועל כן זה
דרכנו אנחנו חסיד לכלי שים לב אף רנע אחת להשיב על שטותים
והבלים כאלה.

אמנם אמת הדבר כי על דבר אחד יש לנו לדאוג כי בעוה"ר
נמצאו עולי ימים וצעירים אשר בקראם דברי נאצות כאלה וישתו
מהמים הרעים והמבאזשים האלה וירעלו ח"ו, הלא גם לזה דאגנו
עוד מות בעשר שנים כעת אשר החל לכבצנ המ"ל הזה כדברי
סיני, וע"כ מאז ועד היום יראי ה' ברלים סמנו חסיד וזאת
היתה אז חובותנו ועשינו, וגם עתה אין עוד מה להוסיף כי
אם להחזיר ולפרסם את הנלוו ואת אשר בעצמו סבריו כי
כבר פנה עורף לכל קדשי הגוי חק' חוה ואין לנו בו ובאנשים
כסוהו שום עסק וח"ו לא נלכד בשתיקתנו לדברי מיניא כאלה
לשימע ושותק ח"ו, יתך הוא ואנשים כסוהו בדרכס כסל למו
ובל בית ישראל נקיים.

ולא נשאר לנו כי אם להת תודה לכתרה"ה שלימ"א על בנתה
הרצויה, וכוח הננו חותמים בכרכה בתן ד' ויסתים פיות משמינינו
וסקפרינונו ויקוים בנו כל כלי יוצר עליך לא יצלת, וכל לשון תקום
אתך למשפט תרשיני ואת נחלה עברי ה' וצדקתם וגו'.

החותמים בכרכה ביום ח' אדר ב' הרס"ה פעה"ק ירושת"ו.

יעקב שמעון מאמאלון ס"ס (מקום חותמו)

הצעיר בכור אהרן אלנקוה הי"ו

הצעיר שמואל נסים הי"ו

הצעיר נחמן בנזיטו ס"ס

הצעיר אליהו מ. פאנזיל ס"ס

מקום חותם בדה"צ דק"ק כפרדים הי"ו יבכ"ץ דפעה"ק ירושת"ו.

נאם חיים יעקב שפירא

נאם משה נחום וואלענשטיין

נאם ארי' ליב בהרא"ד ז"ל

מקום חותם ב"ר צדק דקהל אשכנזים סעיר הקודש ירושת"ו.

נאם ליפמאן דוד בסרד"י ז"ל

נאם יוסף יהודה בר"ד הלוי ז"ל

נאם אברהם בליא מו"ה דוד הכהן ז"ל

מקום חותם בית דין צדק סערת אשכנזים חסידים בירושת"ו.

נאם יצחק בלאזער הרב ספעטערבורג

נאם שאול חיים הלוי הרב סדוכראוונא

נאם דוד כסוה"ר יוסף ולה"ה מאזוועצקי הרב סארגאנשינע

נאם יוד' צבי יכונה הוריש הרב סאנישעסמער

נאם יוסף חיים זאנענפעלד

נאם מנחם מענדיל ראבין

לדבר זר מאד, וכי מה לכהן גדול בתורה כמי"ב, כבית הקברות להטפל בקבורה ומת בחייו, כי אם באנו להשיב על כל דברי המינות והכפירה בעיקר, הסמלאים המיד אתכל גליוני המ"ל זה, אין אנו מספיקים; כי אין בינו לבין המוסרים, אשר זה דרכם המיד להדביק בחוצות גליונות ודרשות של דופי וכפירה נגד קדשו עמנו ואין בין המ"ל הזה ובנים מאומה אפי' כסלא ניסא. והנה מעולם לא שמענו ולא ראינו כי מצא לו איוה רב וחבר, חיוב בדבר לצאת בגלוי להשיב על דברי הבלים כאלה, וכל איש ישראל העוכר על פני גליונותיהם המדובקים תמיד על כתלי רחובות, יקום בנפשו אל הקרב אל פתח ביתה, פרעהו אל תעבור בו סמה מעליו ועכוז, כי באמת כל המשים לבו להתוכח בדברי הבלים ולהשיב עליהם הרי נוהן לפנות בראשונה איוה ערך ומשקל לדברי הנאי לאסר שכראו להתוכח במ ולנגרם ובפרט כי אנו מוהרים בזה ספי ח"ל לבלי השיב לאפקורם ישראל כי כש"ב דפקר טפי.

אמנם בשים לב מצאנו אנחנו הפתרון להחידה הזאת, ומתוך דבריו הכרנו הסיבות הצורקות אשר העירו את לבב הדר"ג לצאת הפעם בסחאת על דברי המינות האלה: א) כי הדר"ג שליט"א זה שכתו בארץ הק' אך מעט, וטרם ידע והכיר את שפלות המ"ל הזה ברוחניות ובגשמיות, ועל כן חשב אותו לבן יתודי אשר הוא כאבר המודולד וכרקב לבית יתודה, לא כן אנחנו הוודעים ומכירים את עוותו וכפירתו בעיקר, הרי הוא סככר בעינינו כאבר אשר כבר נכרת ונרקב כגוה ומי ישים לבו לנביחהו, כי על כן יותר טוב להאמיטה הישראלית אשר יברלו נא אנשים כאלה מאתנו ויגלו נבלותם כי אין להם עוד חלק בכל קדשי עטנו ובכל העבר הק' לנו, ולא יהיו עוד לפיקה לנו.

זאת שנית חדר כתר"ה על אשר העיו לדבר כשם העדה כי פנו עורף להעבר ועל כן חשב כי חובה לצאת בסחאת כנגדו אשר באמת הסכיר בעוותם והציפוחם של טינים ובוגדים כאלה יודעים כי זה דרכם המיד לדבר בשם רבים כשם, "אנחנו" ואין איש בעדה אשר יפנה אף רגע אחד להאכין כי בדריהם דעת הקהל חלילה או אפילו דעת כחה אחת מעם הקדוש אשר קשורים המה

מכתב גלוי

למע' כבוד הרב הגאון איש האשכולות וכו' צדיק מפורסם וכו' מ"ה אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א

רב בעה"ק יפו והמושבות ה"ו.

סאת הרבנים הגאונים ובתי הדינים

מקהלות ספרדים ואשכנזים ה"ו

בעה"ק ירושלים ה"ו.

למע' כבוד הרב הגאון איש האשכולות וכו' צדיק

מפורסם וכו' מ"ה אברהם יצחק הכהן קוק

שליט"א רב בעה"ק יפו והמושבות ה"ו, יהי נועם

ד' עליו ומעשה ידיו יכונן.

למראה עיני חברותא קדישא קהלה קדישא שבירושלים עיה"ק תובכ"א בהתקצם יחד כתי הדינים מקהלות ספרדים ואשכנזים פרושים וחסידיים ה"ו ויחידו סגולה ורבוני עיר קדשנו הובא הקונטרס הנעלה אשר יצא מעטמו של הדר"ג הנקוב בשם "סכתב גלוי" אשר בו יצא לקנא קנאת הורהנו הק', ועם הק' ודע אמונים שומרי חוקי חורב ומוסרים נפשם על קיום התורה הכתובה והסמורה, נגד דברי נאצה ובוז אשר יצא מאת המ"ל עורך "ה...ה" פה גליון מ"ה, הסעוד על עצמו שכבר פנה עורף לכל עבר הק' לנו וכתב על קרן "הצב" שאין לו חלק בהורה להי ישראל, ודברי כת"ר הנעלים והמתוהרים הווצאים כפי כהן גדול המקנא לאקין ותורתו ועמו, נקראו בפומבי לעיני האסיפה והכניסה הלואה.

והנה התורה והברכה אשר רחשו שפתי כל השומעים להדר"ג שליט"א, על דבריו הסמלאים המדבר בשם כל עדת ה' האוחזים בסנסני עין החיים הורהנו הק' וחקה הנעימים והמקיימים המיד סאמר הכתוב, "ספלו עלי שקך זדים אני ככל לב אצור פקודיך" הסכימו כל העדה לערוך להדר"ג סכתב גלוי בשם כל רבני ע"כ ובתי הדינים ספרדים ואשכנזים פרושים וחסידיים את הגוה לבכנו כנוגע להמאורע הלואה וסכתב גלוי להדר"ג. כי הנה לכאורה בהחילת השקפה נראה לנו יציאתו וזה להשיב לאיש כזה

מכתבם הגלוי של גדולי הדור ובתי הדין בירושלים כפי שפורסם בעיתון

'חבצלת' (מיום יג' ניסן תרס"ה, שנה 35, גליון 18).

מכתבם הגלוי של גדולי ישראל לראי"ה קוק, בו הביעו את חששם מפני הנאמר בו הוכיח עד מהרה כי נכתב מתוך ראית הנולד. שנה אח"כ פרסם הראי"ה קוק את ספרו 'עקבי הצאן' בו הוכיח כי רואה בציונות תנועה של 'תחית הלאום' ואינו חושש כלל מפני העובדה שאת התנועה מובילים כופרים בעיקר השואפים להסית ולהדיח את ישראל מהנאמנות לה' ולתורתו וליצור עם יהודי חדש המנותק לגמרי מהתורה ומנותנה ומושחת על בסיס של מדינה, ארץ ושפה. הוא גם לא חשש עוד מדעתם של גדולי הדור בארה"ק ובחור"ל שעמדו כולם מנגד לרעיון הציוני שכן ראה אותם כמייצגי 'סטרא דדינא'^{מב} שאין להתפעל מהם כלל^{מג} אחר שאינם מזהים את פורקי העול והכופרים כ'דור עת הקץ המגולה'.

^{מב} הוא אף התבטא בענין זה במפורש מאוחר יותר (באגרות הראי"ה ח"ב אגרת שעה', עמ' לה) וז"ל: "וכבר דברתי כמה פעמים שדוקא זה הדור, הנראה כ"כ ריק ופורק עול, הוא היותר מוכשר לאור תשובת אמת, באהבה ובגבורת קודש בבא עתה בעה"י, ע"כ צריכים למשך את הכל בעבותות אהבה וחסד, ולהחזיק בכל עז בדרך ד' הטובה הזאת, ולא להתפעל מכל אלה החפצים להגביר סיטרא דדינא, אפילו אם יהיו צדיקים וגדולים בתורה. כי בדורנו, דור עת קץ מגולה, אור בוקר דאברהם זורח, המביא גואל לבני בנים למעו שמו באהבה. ועל שלומי אמוני ישראל החובה והמצוה להרחיב את הרעיון והמחשבה בעבודת הקודש הזאת, של הארת חסד ואהבה על כל אשר בשם ישראל יכנה"

^{מג} וכשדבריהם היו עשויים לעורר התפעלות בקרב שומעיהם או קוראיהם לא בחל גם בזיופם. כך למשל, בשנת התרס"ו הוציא הראי"ה קוק לאור את חיבורו "אָדָר הַיָּקָר" (רעיונות ורשמים לתולדות מרן האדר"ת זצ"ל שהיה חמיו). ללא כל בושה הוא מציף את צוואתו של חמיו האדר"ת ומשמיט ממנה דברים עקרוניים מאד העומדים בסתירה מוחלטת לבסיס משנתו הרעיונית. הוא מביא את דברי האדר"ת הבאים העוסקים במידת האהבה וז"ל: "אהבת תוה"ק ולומדיה, וביחוד לגדולי הת"ח ויר"א אמיתיים, היא בלבי ונפשי. מאד הנני צמא עוד גם היום לעמוד לשרת אחד הגאונים האמיתיים, צדיק גמור, פשוט לשמשו כעבד לאדוניו, אך בעונותי עוד לא זכיתי לזה, במקום שמכירים אותי הוא מן הנמנע, ובמקום אחר לא נזדמן לי עד היום למגינת נפשי... - הלאה יאמר, "מעודי לנגד עיני מאמר חז"ל הק' "יהי כבוד חבידך חביב עליך כשלך", וגם המאמר "כל היודע בחבירו שהוא גדול ממנו אפילו בדבר אחד חייב לנהוג בו כבוד". ולכן אני נזהר הרבה בכבוד זולתי, יהיה מי שהוא, ובפרט למי שיש לו יתרון עלי בדבר מה, שהטילו רבותינו חובה לנהוג בו כבוד". ע"כ.

במקום שבו מכניס הראי"ה קוק בהבלעה את המילים "הלאה יאמר" כדי לטשטש את זיופו המחפיר, מופיעות בצוואת האדר"ת המקורית השורות הבאות: "ביחוד גדלה אהבתי לגדולי הדור, צדיקי עולם, גם אשר לא ראייתם ממש, לשמם ולזכרם תאות נפשי, לא יתואר באומר דברים ואני עומד ומצפה לעת אשר ימלא ה' משאלות לבבי, עדיין לשרתם אם הרבה אם מעט. ואת הרשעים פושעי ישראל, החוטאים ומחטיאים, המלגלים על דברי חז"ל, שנאתי תכלית שנאה, אותם ואת כל אשר להם וההולכים בדרכיהם, לא אוכל להסתכל בפניהם ככל דבר נמאס משוקץ ומתועב, כן לא אוכל ראות פניהן במלוא מובן המילה אך את שאינם בני ברית, כל אשר איננו שונא לישראל, אין לי שום שנאה על שום איש, רק למי שנצטוונו מרבותינו לשנאותו [פסחים (ק"ג): תד"ה שראה, אבות דרבי נתן סוף פרק טז]."

אגב, מי שחשף את זיופו של הראי"ה קוק היה לא אחר מאשר תלמידו הרמ"צ נריה שהביא את הנוסח המלא כעורך הוצאה החדשה של הספר "האדר"ת-סדר אליהו, נפש דוד [תולדות האדר"ת], הוצאת מוסד הרב קוק התשמ"ד, (ונדפס שוב בשנת התש"ע ע"י ניניו של האדר"ת

ועם התבטאויות כאלה לא פלא שגם אליעזר בן יהודה שפנה עורף לעבר והכריז בגלוי שזו תהלתו ותפארתו הפך אצלו עד מהרה ל'חכם מפורסם' והוא (הרא"ה קוק) העמיד עצמו לשרתו ולסייעו במפעלו העיקרי-כתיבת המילון העברי (שמטרתו המוצהרת היתה חילול לשון הקדש) כפי שניתן לראות באגרותיו¹², והראה בכך כי 'מכתבו הגלוי' נגד בן יהודה לא היה כי אם נסיון לאחז את עיניהם של יושבי ירושלים כי גם הוא בין היראים ודואג לכבודה של תורה ולכבודו של עברו של עם ישראל עד כדי מחאה גלויה בה בשעה שבסתר לבו נחשב גם הגדול שבאפיקורסים ל'חכם מפורסם' שיש לסייע לו בשמחה לתבל את כתבי האפיקורסות שלו במובאות מדברי חז"ל.

משלא הצליח הרא"ה קוק באחיזת העינים החל לפעול בגלוי, בכתב ובע"פ להמשיך לבם של ישראל אחר הע"ז הציונית. ועכ"ז, כל זמן שהיתה פעילותו בתוככי יפו בין מומרים ומשכילים מסיתי ומדיחי ישראל שהתקבצו ובאו לא"י ומושוררי העגבים למיניהם שהיו אורחי ביתו הקבועים, לא יצאו נגדו בגלוי

בהוצאת מוסד הגאון אדר"ת). ועכ"ז המשיך גם הרמ"צ נריה בדרכי רבו ובדה מלבו סיפורים שלא היו ולא נבראו כדי לגדל את אישיות רבו בעיני תלמידיו.

ספרו של הרא"ה קוק "אדר היקר" (במהדורתו הראשונה בחיי הרא"ה ובמהדורתו השניה בחיי הרצי"ה) בו זייף את צוואת האדר"ת והשמיט את דבריו, הן באשר לאהבת גדולי הדור והן באשר לשנאת הרשעים, אהבה ושנאה שבהיותן מודרכות עפ"י תורה"ק היו מנוגדות בתכלית ליסודות נפישתו הרעיונית.

מד' 'אגרות הרא"ה' ח"א אגרת שכד', ח"ב אגרת תקפ"ט, ח"ד אגרת א'פח. כפי שניתן לראות בצילומי האגרות הרא"ה קוק לא נרתע מלכנות את האפיקורס בן יהודה 'חכם מפורסם' או את ספרו האפיקורסי 'עד אימתי דברו עברית' כ'ספר הנכבד' ויתרה מכך אינו בוחל מלרתום לעזרת בן יהודה את מקורות חז"ל, הראשונים והאחרונים.

ובמפורש גדולי הדור אם כי ידעו כי יש להזהר מפני דעותיו וכמו שכתב אח"כ הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין במכתב מירושלים לחו"ל^מ בעקבות הפולמוס שהתעורר סביב הוצאתו לאור של הספר 'אורות' וז"ל: "אנחנו לעצמנו מכירים את הרב הזה עוד מנעוריו ורעיונותיו המשובשות ידועים לנו מאז ובכל מקום שהוא נמצא הוא גרמא בנוקין להכניס רוחות זרות בצעירי ישראל ולהרחיק מעל תורתנו הקדושה, ואם אנו מכסים טפחים הוא רק מפני שחוששים אנו לחלול שם שמים ומפני הכרתנו כי הוא לא ישוב מדרכיו ומצוה שלא לאמור דבר שלא נשמע".

שונה לגמרי היה הדבר כאשר תהפוכות הזמן הביאו את הראי"ה קוק לירושלים, ושגם שם המשיך ועוד ביתר שאת להפיץ את דעותיו האפיקורסיות ולחזק בכתב בדבור ובמעשה את השתלטות הציונים על ארה"ק. כאן כבר נאלצו גדולי הדור לצאת מגדר השתיקה ולצאת במלחמת תנופה נגד הראי"ה קוק, כתביו ומעשיו, מלחמה שהטביעה חותמה לשעה ולדורות ובנתה חומה של ברזל בין עולם התורה על כל חלקיו ובין הראי"ה קוק, משנתו ותלמידיו. על מלחמה זו ועל גבורי החיל מגדולי הדור ומתלמידי החכמים מקנאי שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שנשתתפו בה, ראה פרק ג' לקמן^מ.

^מ ראה לקמן בפרק ג' 'חס גדולי ישראל לראי"ה קוק' (יופיע אי"ה בחלק הבא של הספר) מכתבו המלא שנכתב להגאון רבי משה שמעון זיוויטש.

^מ יופיע בחלק ב' של הספר אי"ה. ראה גם "מרא דארעא ישראל" חלק ב', ו'האיש על החומה' חלק ג'.

שכד

ב"ה,

לכ' החכם המפורסם מר א' בן יהודה.

אתכבד להשיבו על שאלתו כפי יכלתי פה, שהגני מחוסר ספרים. בס' האחרונים נמצא השימוש במלת "הכשר" למובן תעודה לענין או"ה בחיי אדם ה' פסח, כלל קכ"ז, סעיף ג', בלשון כתב הכשר, ובשערי תשובה או"ח סי' תס"ע סקט"ו הובאו דבריו, ומעוד ספר, ושם כאוב ג"כ המלה "הכשר" בלא סמיכת מלת "כתב" על מובן הנ"ל.

כמדומה לי שימצא כ' לשונות "הכשר" "הכשרים" לשימוש תעודות הנ"ל בשו"ת מהר"י ענזל, ובשו"ת תורת חסד להרב מלובלין, ובספר קטן פרי עץ הדור,

שסג

אגרות תראיה

תשובות מהג"ר שלמה קלוגיר ועוד רבני הדור ההוא, ובשו"ת זכר יהוסף להג"ר זכרי' משאויל, כולם בענין האתרוגים המורכבים, ובס' עטור סופרים חלק שני, שנדפס ממני בשנת תרמ"ח-ט ג"כ בענין זה. כמובן השו"ת הם בחלק א"ח ואינם תחת ידי לציין המקומות בדיוק.

והשימוש במלה "הכשר" לריבית הנלקחת ע"פ דרך היתר, כמדומה שנמצאת למכביר בשו"ת הספרדים, ואינם ת"י כעת. יראה נא כ' במבי"ט, מהר"י ט, כנסת הגדולה, ברכי יוסף, רשד"ם, וכיו"ב, בה' ריבית והלכות צדקה, אם זכרוני לא יטעני דומה אני שימצא מלה זו להוראה הנדרשת איזה פעמים. מסיבות צדדיות נתאחרה תשובתי, ואת כ' הסליחה.

ברגשי כבוד,

הס' - אברהם יצחק ה"ק

ט"ו מני"א תרע"ז, רחובות ת"ו.

מכתבו של הראי"ה קוק לא. בן יהודה-אגרות הראי"ה חלק א' אגרת שכד'

תקפט

ב"ה י"ב אלול תרע"ג.

להחכם המפורסם מר א. בן יהודה.

ע"ד הפתרון של תיבת "כבולין", שבתוס' מקואותו, שרוצה כב' לומר שהיא משאבה. אתכבד להודיעו את דעתי. שמצד ההלכה אין מגיעה לפירוש זה. זה הגר"א

רכג

אגרות הראיה

1234567

ג"כ אין הכרח שמחק התיבה, כהבנת המפרש מ"ב, אלא הוסיף תיבת "מאליהם". לאפוקי אם באו ע"י אדם, שוב לא יועיל מה שירדו למקוה ע"י הכלי, ששמה "כבולין", אע"פ שאין בה תורת כלי לענין שאיבה. ואולי הצינור עשוי היה אצלם כעין פרק התחתון של רגל אדם, שנקרא כבול, לפירוש האחרון בגמ' שבת נ"ד א', ופירש"י שם בלע"ז קויל"ה, והוא דומה לצינור של רכובה, שבפ' ה' ד"ג, שהכונה ג"כ כעין ארכובה, דלא כמ"ב. ויותר נח לפרש "כבולין" משאבה שע"י דליים קטנים, שהם פתוחים קצת בשוליהם, באופן שאין המים נתלשים, ומ"מ מדין שאיבה לא בטלו מצד עצמם, אלא שמכשיר מפני שאינן נתלשין, והם מחוברים להמעין או הנהר. וזה יותר מחזור מלפרש פומפא של דחיקת אויר, שאז א"צ טעם שאינם נתלשין, כי אינם שאובין כלל, מיהו אין פירוש כ' נפרך מצד זה, שיש לפרש התוס' דקאי על צינור שחקקו ולבסוף קבעו דלעיל, שיש בו משום שאיבה, אלא שאם אינו נתלש י"ל דאין שאיבה פוסלת, וכן יש שיטה בראשונים³, ואמר שבאנטיליא שהם נתלשים השאיבה פוסלת בכל גווני, ובכבולין דהיינו צינור של משאבה ע"י לחיצה, שאין שם תלישה, אפילו כשבא דרך הצינור, כיון שאינו נתלש בכל הילוכו ממקורו, אין שאיבה פוסלת, ונראה שמין מרחץ כזה היה נקרא "כבול", וזהו "אין רוחצין שני אחין כאחד בכבול" פסחים נ"א א', ודלא כפירש"י, אלא שהמשך המאמרים שם על מקומות, מכריע לפירש"י. ואולי מתוך שבכבול היו מרחצאות מתוקנים, ע"י מכונה כזו, נקראו כאלה "כבולין" גם בשאר מקומות, ובהיותי פה⁴ מחוסר ספרים, ולענין הכרעת המחקר הלשוני, שא"צ עומק הלכה, די בזה, ע"כ אקצר ואחתום.

בכבוד,

אברהם יצחק ה"ק

מכתבו של הראי"ה קוק לא. בן יהודה-אגרות הראי"ה חלק ב' אגרת
תקפ"ט.

אפח

ב"ה. יום י"א לחודש אדר"ש תרפ"א

לכ' החכם המפורסם מר א. בן יהודה

מפני הטרדא הרבה, אי־אפשר לי להעיר הרבה על ספרו הנכבד "עד אימתי דברו עברית". אמנם בקצרה אעיר, שלפי דעתי אי־אפשר לומר שנתקבלה באומה השפה בתור גורם לאומי מוסרי, כי־אם אחרי שכבר חדלו עמים אחרים לדבר עברית—אבל בימי הנביאים הראשונים והאחרונים וגם כראשית ימי הבית השני, והמשך תקופתם של אנשי כנה"ג, עוד דברו עמים אחרים, קרובי מקום וקרובי גזע, עברית, ולא נתגלתה עדיין בשפה הסגולה הלאומית — כמו שאינה מתגלה בדת שכוללת עמים שונים — רק מאותו הזמן שנשארה השפה סגולה מיוחדת לישראל, נתגלתה בה תכונתה הלאומית. ואין רחוק לחשוב שאפילו לאומי מעשי כנחמיה, הקפיד יותר על אי־האחדות של השפה, שהיא מונעת את האומה להעשות חטיבה אחת ממה שהקפיד על הדייקנות של העברית בעצמה, וזהו תוכן הפסוק של "וכלשון עם ועם" כפשוטו, בלא סירוטין, ביחוד הארמית שיש לה־זכויות מצד

צה

אגרות הראיה

קרבתה לעברית, ומצד קרבת הגזע של הגרות הכשדי אשר לאבות, שזהו הרמז של רבי חנינא (פסחים פז, ב) "מפני שקרוב לשונן ללשון תורה", והמשל של רבי יוחנן ששיגרן לבית אמן, שלא נתגלתה אז כלל סגולה לאומית חזקה שתוכל לעמוד בפני הארמית, בהשפה העברית.

ודעתו של רבי ע"ד קדמות האשורי אינה רחוקה מההשערה, שיותר מצויה תנועה של תחיה אצל עם הדוחפת אותו לאיחוד במעשים ומנהגים טובים קדומים שנעזבו ממנו מפני סיבות שונות, ממה שמצוי שיעזוב עם דרכו המנוחלת מאבותיו ויקבל תוכן אשר לא שערום דורות הקודמים כלל. ע"כ סובר רבי שזה הכתב האשורי הוחזק בישראל מעולם ונשתכח מהם ע"י מהפכות וקלקולים ועזרא חזר ויסדו. והכתובות העתיקות אינן יכולות להורות את ההיפוך מההשערה זו. שמצמצמת את תכונתה על הדורות היותר קדומים קודם שחטאו.

ועל השימוש לדברים המקודשים, כלומר כתב התורה והלוחות, כל המחקר על־דבר מעמד הלשון בימי הבית־השני אינו יכול להתברר על צד אחד שהמקורות מראים ששמשו שני הלשונות העברית והארמית. ומנהג זה נמשך אצל הדורות המאוחרים ג"כ, עד שבענין אחד היו מדברים לפעמים עברית ולפעמים ארמית.

וכשהיה הדבור ההמוני יותר ארמי, היו [חסים] סבה להדיבור העברי כשהיה בא בשיחה חלונית כשבת מא, א הביאו לי נתר הביאו לי מסרק פתחו פומייכו ואפיקו הבלא ונתן שם סבה על הדבור העברי. דקא משמע לן דדברים של חול מותר לאומרם בלשון קודש בבית-המרחץ. ושם דף יב, ב: "זימנין אמר: המקום יפקדך לשלום, וזימנין אמר רחמנא ידכרינך לשלם, ונתן סבה. ושמואל הקטן בשעת מיתתו דבר ארמית סנהדרין יא, א.

וע"ד רב, הנה רוב הלכותיו נאמרו בעברית, ברכות יג, ב "אמר שמע ישראל... ונאנס בשינה", ושם יד (אמר רב): "כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאילו עשאו במה". ושם כה א (אמר רב): צואה אפילו כחרס אסורה" וכו, א (אמר רב): לעולם אל יתפלל אדם לא כנגד רבו ולא אחורי רבו" ושם (כו, ב) "בצד עמוד זה התפלל רבי ישמעאל ברכי יוסי". וכט א: "רב אונר מעין כל ברכה וברכה". ושם ל, ב: "טעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית, אין מחזירין אותו". ושם מב, א "אמר רב: שלש תכיפות הן". ואין קץ לפרטי ההלכות שנאמרו בטהרת העברית מרב. על כל פנים ברור הדבר ששתי השפות היו שולטות באומה מימי הגולה בככל והמלומדים היו משתמשים בשתיהן, ואיזה חבה לאומית היתה גם-כן להארמית, רק כאשר נשארה העברית מיוחדת לישראל, התרוממה למעלתה הלאומית המיוחדת לה, שבאמת היא קבועה בסגולתה. וכן הדין נותן שהדבר המיוחד את האומה מיתר האומות כולן ראוי לו להיות סופג בתוכו תוכן לאומי חזק. ועתה נשארה לנו, בתור תוכן מיוחד, רק הדת-בהגיונותיה ובמעשיה — והשפה, שבהתאחדם עם ההתיחדות בארץ יסמנו לנו את כל הצביון הלאומי במילואו, אשר גם כל הרכוש האנושי שלנו יסתגנן על-ידיהם אצלנו בסגנון הטבעי הכריא הראוי לנו בתור עם השב לעצמות תחייתו,

בכבוד רב

אברהם יצחק הכהן קוק

מכתבו של הראי"ה קוק לא. בן יהודה-אגרות הראי"ה חלק ד' אגרת
א'פח.

נספח א לפרק א

בענין שיטת הראי"ה קוק באשר ליעבודת הקדש שבהתעמלות

תחילה נביא את דבריו כפי שהם במקורם: "ההתעמלות, שצעירי ישראל עוסקים בה בארץ-ישראל, לחזק את גופם בשביל להיות בנים אמיצי כח לאמה, היא משכללת את הכח הרוחני של הצדיקים העליונים, העוסקים ביחודים של שמות הקדושים, להרבות הבלטת האור האלהי בעולם, ואין גלוי אור אחד עומד בלא חבירו כלל. "ניעש דוד שם", – ו"דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו", – "ויואב בן צרויה על הצבא", "ולא נענש אבנר אלא מפני שעשה דמן של נערים שחוק". אבל שיצחקו הנערים לחזק כחם ורוחם, בשביל גבורת האמה בכללה, עבודת הקדש הזאת מעלה את השכינה מעלה מעלה, בעלייתה על-ידי שירות ותשבחות שאמר דוד מלך ישראל בספר תהלים, אלא שעל-ידי הפגנות העליונות עולה הנשמה הפנימית, ועל-ידי המעשים המאמצים את גוף היחידים לשם הפלל עולה הרוחניות החיצונית. ושניהם באחד משכללים את סדרי הקדשות כלם, בהבלטת אפיה של האמה בפרשה הקטנה שכל גופי תורה תלויים בה: בכל דרכיך דעהו. ואל יפלא אם יש חסרונות במהלך החיים של העוסקים באמוץ הגופני ובכל החזיקים הארציים שבישראל, כי אפלו הופעת רוח הקדש צריכה ברור מתערובות צחצוחי טמאה שמתערבים בה, והיא הולכת ומטהרת, מתקדשת ומתבררת, פודה את עצמה מגלותה, עד שבאה לכלל דרך צדיקים ואור נגה הולך ואור עד נכון היום". ע"כ.

בטרם נתייחס לדברי השגעון של הר' קוק נציין כי גם הוא וגם תלמידיו וידידיו נבוכו מאד מדבריו אלה והתאמצו מאד לפרשם אם כי פירושיהם רק העצימו את הגיחוך שבדבריו והוסיפו להם את הגיחוך שבדבריהם עצמם כ"היודה ועוד לקרא". ובספר אוצרות הראי"ה חלק רכו הר' משה צוריאל את דבריהם והביא עשרה תירוצים שונים לדבריו שגם הוא עצמו לא נחה דעתו מתשעה מהם (לא הארכנו להביא את כולם מהטעם הפשוט שיבואר להלן המשמיט את הקרקע מכל תירוצי

ההבל לדבריו אפילו אליבא דשיטתו) עד שהביא את התירוץ העשירי וז"ל¹²⁰: "אבל הביאור הנכון ביותר בענין זה נאמר ע"י דר. יהושע בארי (בספרו "אוהב ישראל בקדושה", ח"ג עמ' 130-124) המוכיח כי כינוי "התעמלות" היה מלת צופן בשביל אימונים גופנים שעשו הבחורים כדי להתכונן לשמור על נפשות היהודים מפני הערבים הפורעים. הוא מביא ראיה לכך מהעתון "הפועל הצעיר" (כסלו, תרס"ט). ויש לזכור כי דברי הרב ב"אורות" נלקחו מן ח' קבצים (קו"א סי' תשט"ז) שנרשמו כשהיה הרב בתקופת יפו (תרס"ד-תרע"ד), כלומר בימים שהשתמשו בסיסמה זו. וכך העיד יצחק טבנקין בספרו "דברים" (ח"א דף 489) כי "התעמלות הוא שם סתר ל"הגנה". וגם הסופר אורי ברנר, בספרו "הקיבוץ המאוחד בהגנה, 1923-1939" (עמ' 9) מפרש תקנות ההסתדרות (המצוטטות שם) "התעמלות, שם הסוואה לפעילות הגנתית בלתי ליגלית (בלתי חוקית) שהיה מקובל אז". ודר. בארי מביא עוד כמה הוכחות. בזה מבוארת כוונת הראי"ה, שהוא התכוון לפעילות הבחורים "להיות בנים אמיצי כח לאומה" כלומר להגן על האומה. ולכן הביא מאמר חז"ל הנ"ל (סנהדרין מט ע"א) שם מוזכר ענין יואב שהיה מגן על עמו. וזה כמעט מפורש בסוף דבריו "על ידי המעשים המאמצים את גוף היחידים לשם הכלל" כלומר כדי להציל ולהושיע את הכלל. והרי זה מפורש למי שיש לו לב מביין. ואם אמנם הרב עצמו לא ביאר דבריו, הוא מפני שבימים ההם היה תחת שלטון המנדט האנגלי, ולא היה יכול להודות שהיה מעודד פעילות בלתי חוקית. ע"כ.

והמתבונן בדברי הר' צוריאלי יראה בנקל את הסתירה שבדבריו שבסיפא מבאר כי דברי הר' קוק היו מכוונים כלפי אנשי ה"הגנה" המחזקים את גופם לשם הכלל והסיבה שהר' קוק לא ביאר דבריו היתה מפני ש"בימים ההם היה תחת שלטון המנדט הבריטי ולא היה יכול להודות שהיה מעודד פעילות בלתי חוקית" ואילו ברישא ציין בעצמו כי "יש לזכור כי דברי הרב ב"אורות" נלקחו מן ח' קבצים (קו"א סי' תשט"ז) שנרשמו כשהיה הרב בתקופת יפו (תרס"ד-תרע"ד)" שזה בזמן שעוד לא היה כלל ארגון ההגנה והבריטים עוד לא נכנסו כלל לא"י (ואם התירוץ הכי טוב הוא שקר גלוי אשר תחילתו סותרת את סופו

¹²⁰ אוצרות הראי"ה, חלק ב' ביאורים לשיטותיו-שינויי הבנה בבטויי הרב אות כג'.

מה נאמר על התירוצים הגרועים...) ומכ"מ עצם העובדה שהר' צוריאל מודה (והודאתו זו מקבלת חיזוק גם מדברי הרמ"צ נריה תלמידו של הראי"ה קוק המובאים בספרה של בתו "שחר אורו") שהר' קוק תמך בטרור הציוני ועודד את פעילות ההגנה (פעילות שבעטיה נרצחו ע"י ארגון זה לא מעט יהודים ביניהם ר' יעקב ישראל דה-האן שנרצח ע"י ארגון ההגנה בשל החטא הנוראי שהעז לעמוד לימין היהדות החרדית ולייצגה בהצלחה קבל עם ועולם בהיותו בקיא בדרכי הפוליטיקה, התקשורת והמשפטים) יש בה כדי להאשים את הר' קוק גם בשותפות לשפיכת דם יהודי (ובמקרה של יעקב ישראל דה-האן גם היה שותף להסתה נגדו שקדמה לרצח באמצעות בטאון הרבנות הראשית "קול יעקב").

מעבר לכך, כל ילד יודע כי משחקי הספורט וההתעמלות לא היו כלל חלק מאימוני ארגון ה"הגנה" או שאר ארגוני הטרור הציוניים אלא חלק מהתרבות החדשה שייסדה הציונות בארץ הקדש להשתעבד לפלחן הגוף במקום לעבודת האדם על רוחניותו, ומעבר לכך הרי משחקים אלו היו תמיד בלויית קהל רב שבא לצפות בהם וא"כ גם אם הספורטאים עצמם גרמו בהתעמלותם ל"העלאת השכינה" הרי ע"י ביטול התעמלות של עשרות ומאות צופים שהיו למשחקים אלה שלא התעמלו כלל ולא חזקו את גבורת האומה נגרמה החטאת הרבים ע"י הספורטאים כך שממה נפשך גם לשיטתו הבדויה מלבו של הר' קוק היו משחקי ספורט אלה החטאת הרבים בביטול התעמלות (ועוד גבו מהם על כך תשלום בנוסף למה שהחטיאו אותם).

ומעבר לליצנותא דעבודה זרה הנ"ל כבר הבאנו בחלק ב' של "דת הציונות" את דברי מרן בעל ה"לשם שבו ואחלמה" בספר הכללים (חלק א' כלל ח' ענף ה' ו') אחר שהביא שכל עניני העולם [דהיינו כל המאורעות והתהליכים העוברים על כל באי עולם ועל כל חלקי הדצח"מ (דומם, צומח, חי, מדבר)] הם תיקונים על וז"ל: "אמנם לא ניתן להאדם להתחקות עליהם ולהתבונן בזה כלל כי הם כולם מכבשונו של עולם ומסדרי כוונתו הנעלמה של יוצר בראשית ית"ש אשר לא ברא ולא יסד בהטבע שום ענין לבטלה ולו לבד נתכנו עלילות...אך לא ניתן להאדם להתחקות ולהתבונן אלא רק מה שנוגע להתורה והמצוה לבד. אבל זולתם אין להתבונן בזה כלל אלא רק לדעת בידיעה כללית שהכל ברא לכבודו ית"ש וכל הנברא לכבודו ברא ונעשה כל מה שנעשה רק בכוונה ורצון ממנו

ית"ש...". ע"כ. והרי לנו ברור כי אי אפשר לדבר על שום "תיקון" שנעשה במלאכה כלשהי או לתתה ערכיות כלשהי ובטח לא להשוותה לדברים נעלים הנשגבים מהשגתנו (והלואי והיינו יכולים להשיג אפילו שיחת חולין של דוד המלך).

דבר נוסף- במקור הנזכר לעיל (באוצרות הראי"ה חלק ב') הביא אגרת שכתב הר' קוק לרב משאש בה ניסה להסביר גם את דבריו בענין ההתעמלות וז"ל: "ואנכי מעת באתי לאה"ק זאת היא מגמתי כפי כחי, לקרב גם את הרחוקים ולדבר על לבם שיתקרבו לתורה ומצות. ואפילו אלה הצעירים שרוצים להתפתח בבריות גופא, כדי שיהיה כחם חזק להגן על אומתנו הקדושה בעת זעם חס ושלום, בעת אשר צרים ואויבים קמים עלינו, דרכי להגיד להם שיכולים לכוון מעשיהם לשם שמים, להוסיף אומץ וגבורה בכנסת ישראל כדי שקדושת השי"ת ואור שכינתו הקדושה תהי' מופיעה בגבורה בעולם. ואז שכרם רב וחלקם יהי' חלק צדיקים קדושי עליון, כמו שהיו אבותינו הגבורים, חיילותיו של בית דוד, גבורי כח ואזורי גבורה ובזה חזקו את אור הקדושה. ודברים כאלה ראויים כל חכמי ישראל צדיקי הדור להגיד לדורנו, ויקרבו הרבה לכבות לאבינו שבשמים. ואיזה חסרון יש בזה ? וכי עד כאן לא למדנו, כי ' בכל דרכיך דעהו' הוא היסוד שכל גופי תורה תלויים בו ? ואם אפשר להכניס רוח קדושה גם באלה שהם מתגדרים בגבורה גופנית, הלא נוציא יקר מזולל, ובזה כוחם של צדיקים מתעלה, וגבורת הקודש מתרוממת בתפארת עוזה. והלא כל דברים נאמרים רק בתנאי ובקשר של שמירת תוה"ק (תורתנו הקדושה) ושל תגבורת קדושת האמונה והדבקות בתורה ובמצוות באהבת השי"ת ויראתו". ע"כ.

ושוב מתגלה צביעותו של הר' קוק במלוא "הדרה". מחד גיסא הוא כותב ומפרסם ברבים כי ההתעמלות של צעירי ישראל היא עבודת קדש המעלה את השכינה (כשהוא יודע היטב כי המתעמלים הם פורקי עול ומחללי שבת בפרהסיא ומשחקיהם מלווים בחילול שבת המוני) מבלי לציין אפילו ברמז כי "עבודת קדש" מותנית בכוונת מעשיהם לשם שמים, וכשרבנים תמהים על דבריו הוא פתאם נזכר להדגיש (רק לרבנים ולא לספורטאים) כי כל דברים נאמרים רק בתנאי ובקשר של שמירת תוה"ק (תורתנו הקדושה) ושל תגבורת קדושת האמונה והדבקות בתורה ובמצוות באהבת השי"ת ויראתו" (וכאילו לספורטאים הללו

שהיו ברובם פורקי עול מוחלטים היה איזשהו קשר כלשהו לשמירת תורה). היש
לך צביעות גדולה מזו??

נספח ב לפרק א

דעת הרש"ד הירש בענין חובת ההרחקה

ממינות ואפיקורסות^{מח}

מכתב א' ("שמש מרפא", שו"ת, חלק יו"ד, סי' מ"ו)

כבודו שהתיר לשומרי תורה ומצוות להישאר בקהילה רפורמית אף אחרי מתן החוק שמותר להפרד ממנה, ייגע לריק למצוא בתולדות עמנו בנין אב להוראתו. מעולם לא ראינו ולא שמענו שעריר הנדחת לא תקרא עיר הנדחת מפני מיעוט הצדיקים אשר בתוכה. קהילה דו פרצופית שכזו של שומרי תורה ובוזי תורה לא היתה ולא עתידה להיות. מי שפנה עורף ליהדות המסורתית יצא מן קהל הגולה והיה מן הנמנע שאותו קהל יסבול בתוכו קהל אחר של מינים ואפיקורסים. הגע בעצמך: הפירוד שישנו בינינו ובין הקראים הוא פירוד מוחלט ושלם, אעפ"י שההבדל בינינו ובין הקראים איננו גדול ועמוק כמו ההבדל בין יהדות התורה ליהדות הרפורם. הללו כופרים בתורה שבע"פ, אך מאמינים בתורה שבכתב, ומאמינים בעיקרי האמונה וחובת קיום המצוות התמידית [לפי הבנתם הם], והללו- הרפורמים – כופרים הכל ומכחישים בחובה התמידית של קיום מצוות ה', ובפולחנם סילקו את עצמם מדבר ה' החרות בתורה ובדברי הנביאים ואשר הוא היסוד של עיקרי האמונה שלנו. והנה תודה לקל שהגיעה עכשיו ההחלמה למצב החולני של יהדות אשכנז עם מתן חוק הפרישה שנחקק בעזרת ה' ביום ה' אב תרל"ו, וכל אדם רציני שאינו מתייחס לעניני דת כמו אל משחק צורות בעלמא ובלתי משמעותי, צריך להעריך את ההישג הגדול הזה. מי שמעכב מהיום את הפרישה מן הקהילה הרפורמית מעכב את גאולתנו הרוחנית.

^{מח} מתוך שו"ת "שמש מרפא" להגרש"ר הירש זצלה"ה, חלק יו"ד סי' מו', ניו יורק תשמ"ב. בשולי התשובה נכתבה ההערה הבאה: "תשובה זו שבאה כאן בתרגום חפשי מן המקור כוללת קטעים משני מכתבים גלויים שכתב רבינו לרב גדול אחד בענין חובת הפרישה מקהילה רפורמית. המכתבים הגלויים נכתבו בי"ג ניסן ובר"ח סיון תרל"ז. ראה עוד חלקים ממכתבים אלה בשו"ת סי' נב' ובאגרת ז' (מובאת לקמן), ובהקדמה לאגרת הנ"ל. וע"ע בשו"ת מהר"ם ש"ק או"ח סי' ש"ו שהסכים לפסק רבינו, ע"ש בהרחבה". (ע"כ ההערה).

רצוני להדגיש כי לא מדברים על הפרישה ממשא ומתן הרגיל עם אנשים אלו שאין אנו בדעה אחת עמהם. לדאבוננו יש הרבה שרוצים בדוקא לערכב את המוחות והלבבות באמרם כי אנחנו הם העושים פירוד בעם בשעה שהם רוצים ומדברים שלום שלום. האמת היא כי מי שמפטפט ככה איננו רוצה שלום. הפרישה שאנחנו מתכוונים לה היא פרישה ממינות ואפיקורסות, ר"ל מההודאה במה שהוא הפך האמת, והתורה והמסורה.

תודה לקל שהיום אין עמנו אותם המינים והאפיקורסים שיש להתרחק מהם ולא להכנס לד' אמות שלהם.

שנינו בגמרא (חולין דף י"ג ע"ב) אמר ר' חייא א"ר יוחנן נכרים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודה זרה ניהו, ושם, אין מינים באומות... כי מנהג אבותיהם בידיהם, עכ"ל. הכוונה היא שמה שעשו לא עשו מתוך הכרה מקורית-עצמית אלא כמצוות אנשים מלומדה, מה שלמדו וראו מאבותיהם, וזה שייך גם היום לגבי המינים והאפיקורסים של דורנו. הרפורמים של היום הם כבר דור שני ושלישי של אלה שהמציאו את הבגידה ופרסמו אותה, ולגביהם שייך מה שהורה הרמב"ם ז"ל בענין האפיקורסים והקראים של דורו, וז"ל בהלכות ממרים פ"ג ה"ג, אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגידלו אותם על דעתם, הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגידלוהו ואינו זריז לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאנוס, ואע"פ ששמע אח"כ שהוא יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס שהרי גידלוהו על טעותם. כך אלו שאמרנו האוחזים בדרכי אבותם הקראים שטעו, לפיכך ראוי להתזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה, עכ"ל. וכשם שיש חוב עלינו לא לרחקם אלא למשכם בדברים כדי להחזירם למוטב ע"י התנהגותנו שתהיה לדוגמא וע"י הראותנו להם את המאור שבתורה, כך יש חובה עלינו להתרחק בתכלית הריחוק משיטותיהם וממוסדות האפיקורסות והמינות שבהם גודלו. ואם לא נעשה זאת, כי אז המשא ומתן שיש לנו עמהם יהפך ח"ו לנו ולבנינו למכשול ודראון עולם, וכבר למדנו מהנסיון של יותר מחמישים שנה שמינות מושכת יותר מעבודה זרה, וכדמשמע מדברי חכמינו ז"ל. מי [במקור מופיעה כאן המלה "לא" אך נלע"ד שהוא טעות סופר] יכחיש שבחצי המאה הנוכחי

נמשכו הרבה מאחינו בני ישראל אחרי הרפורם בעת שרק מיעוטא דמיעוטא חזרו מהבגידה הנוראה.

ולראיה שיש לנו להתרחק ממינות ואפיקורסות יותר מאשר מעבודה זרה, הבאתי (במכתבי הראשון) שתי ידיים מוכיחות, גמ' שבת קט"ז ע"א א"ר טרפון... שאפילו אדם רודף אחריו להרגו ונחש להכישו נכנס לבית עבודה זרה ואינו נכנס לבתיהן של אלו, שהללו מכירין וכופרין והללו אין מכירין וכופרין, עכ"ל. ועוד גמ' בע"ז דף כ"ז ע"ב מעשה בכך דמא בן אחותו של ר' ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב הרופא איש כפר סכניא (שהיה מין ידוע) לרפאותו, ולא הניחו ר' ישמעאל ומת, וקרא עליו ר' ישמעאל אשריך בן דמא שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה ולא עברת על דברי חבריך... דשאני מינות דמשכא דאתי למימשך בתרייהו, עכ"ל. ועל שתי ראיות אלו בא כבודו עם טענתו המתמיהה וחסרת-הבנה שהדבר אינו כמו שחשבתי שהמינים של ר' טרפון עדיין היו יהודים, והכפירה שלהם עשו בתוך יהדותם, אלא המינים האלו כבר חדלו להיות יהודים והיו לעובדי ע"ז בפועל, כמו הרופא המפורסם לגנאי שהיה יהודי והשתמד. במחילת כבודו, טענה זו יש לדחות בשתי ידיים, כי טענה של הבל היא. אין דבר כזה כמו מינות ואפיקורסות "מחוץ ליהדות" – "ובתוך היהדות", מי שהוא מומר לע"ז ממילא הוא מחוץ למחנה ואינו צריך לקבל דת אחרת ולהשתמד. וכן כתב הרמב"ם בהלכות עבודה זרה פ"ב ה"ה וז"ל, מומר לע"ז הרי הוא מומר לכל התורה כולה וכן האפיקורסים בישראל אינן כישראל לדבר מן הדברים, עכ"ל. ועיין ברמב"ם הלכות ממרים פ"ג ה"א וב' וז"ל, מי שאינו מודה בתשבע"פ וכו' הרי זה בכלל האפיקורסים וכו' והרי הוא כשאר כל האפיקורסים והאומריין אין תורה מן השמים והמוסריין והמומריין, שכל אלו אינם בכלל ישראל, עכ"ל.

ה' יודע כמה זה כואב לי להיות נאלץ להיכנס לתוך תכונותיהם וטיבם של הרפורמים של היום. הפסק דין שלי לפרוש מהקהילה הרפורמית אין לו שום שייכות לאנשים פרטיים. הוראתי היתה מכוונת נגד השיטה הרפורמית, המינות והאפיקורסות, ואין לזה שום קשר כלל עם האנשים הרפורמים המודים בשיטה זו, המינים והאפיקורסים עצמם. אני חזרתי על ההבדל הזה כמה פעמים והבלטתיו, אך כבוד הרב לא השגיח בו, ואם כן לא ראה שעירעורו נפל בכירא, כמו שאסביר עוד בהמשך דברי.

והנה כבודו מבאר את הגמרא ע"ז דף י"ז ע"א הרחק מעליה דרכך – זו מינות וכו' כאילו זה מתייחס ליהודים שעברו דת ונעשו עובדי עבודה זרה ממש, ולא מדברים על מינות סתם. ולראיה לפירוש מתמיה זה מביא דברי רש"י ד"ה מינות, שמפרש, מינות צועקת הבא תקרובת לעבודת כוכבים, עכ"ל. אולם נעלם מכבודו שרש"י זה שייך לענין של העלוקה ושתי בנותיה וכו', ע"ש בהמשך הסוגיא, ולא שייך כלל למה שמביא הגמרא למעלה בקשר למינות. מכל הסוגיא שם מתברר שהדברים אמורים בסתם מינות ולא במינות של עבודה זרה, החל מדף ט"ז ע"ב ת"ר כשנתפס רבי אליעזר למינות וכו' עד מעשה דר"א בן דורדיא, עיי"ש. המינות של רבי אליעזר – אשר לפי דעתו גרמה לתפיסתו – היתה מה שבעינינו עבירה כל דהו, שאין לה קשר כלל עם ע"ז, פעם נזדמן לו מין ידוע ולא הרחיקו תיכף ושמע ממנו איזו שהיא הלצה ונהנה ממנה, "ועברתי על מה שכתוב בתורה הרחק מעליה דרכך – זו מינות", משמע שהעבירה היתה שלא הרחיק ר"א את המין, ולא עוד אלא גם נהנה מהלצתו. וכי אפשר לומר שמדברים כאן על מינות של עבודה זרה, ויותר מזה על "אנשים שיצאו מכלל ישראל והשתמדו"? ! אתמהה! וכן בסוגיא שם מעשה בההיא איתתא דאתאי לקמיה דרב חיסדא וכו' וקאמרה בגמרא, מכלל דמינות נמי הוי בה, משמע דמינות שלה לא היתה ידועה, אלא דהגמרא משערת כך, ופשוט שלא מדברים על מינות של ע"ז וכל שכן שמד. וכן במעשה דר"א בן דורדיא שהניח ראשו בין ברכיו וכו' דמשהו הגמרא את העבירה למינות, כיון דאביק בה טובא כמינות דמיא, עיי"ש. וגם שם פשוט שלא מדובר על מינות דע"ז או שמד ח"ו.

ובאמת גם מדברי הרמב"ם משמע דהפסוק כל באיה לא ישוּבון קאי בדוקא על מינות סתם ולא על מינות דע"ז. וז"ל הרמב"ם הלכות ע"ז פ"ב ה"ה, מומר לע"ז הרי הוא מומר לכל התורה כולה, וכן האפיקורסים מישראל (פי' כ"מ, אע"פ שאינן עובדים ע"ז) אינן כישראל לדבר מן הדברים ואין מקבלין אותן בתשובה לעולם (ע"ש בלחם משנה) שנא' כל באיה לא ישוּבון ולא ישיגו אורחות חיים. והאפיקורסים (פי' כ"מ), האפיקורסים שאני מזכיר כאן אינם האפיקורסים הנזכרים בהל' תשובה, שאותם כופרים באלהות והיינו מומר לע"ז ואותם, מקבלין אותן בתשובה, אבל האפיקורסים הנזכרים כאן) הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו, עד שנמצאו עוברים על גופי תורה

להכעיס בשאט נפש ביד רמה ואומרים שאין בזה עוון. ואסור לספר עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל שנא' אל תקרב אל פתח ביתה (לפי הל"מ צ"ל הרחק מעליה דרכך ע"ש), עכ"ל.

ומה שכתב הרמב"ם "בסכלות דברים שאמרנו" מתייחס למה שכתב שם למעלה בהלכה ג' וז"ל, ולא עבודת כוכבים בלבד הוא שאסור להפנות אחריה במחשבה, אלא כל מחשבה שהוא גורם לו לאדם לעקור עיקר מעיקרי התורה מוזהרין אנו שלא להעלותה על לבנו, ולא נסיח דעתנו לכך ונחשוב ונמשך אחר הרהורי הלב, מפני שדעתו של אדם קצרה ולא כל הדעות יכולין להשיג האמת על בוריו, ואם ימשך כל אדם אחרי מחשבות לבו נמצא מחייב את העולם לפי קוצר דעתו. כיצד פעמים יתור אחר ע"ז ופעמים יחשוב ביחוד הבורא שמא הוא שמא אינו, מה למעלה מה למטה וכו', ופעמים בנבואה שמא היא אמת שמא אינה, ופעמים בתורה שמא היא מן השמים שמא אינה, ואינו יודע המדות שידין בהם עד שיודע האמת על בוריו ונמצא יוצא לידי מינות, ועל ענין זה הזהירה תורה ונאמר בה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים, כלומר לא ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה וידמה שמחשבתו משגת האמת, כך אמרו חכמים אחרי לבבכם זו מינות ואחרי עיניכם זו זנות, עכ"ל.

משמע מהרמב"ם מפורש דלא מדובר כאן על מינים ואפיקורסים שהוציאו את עצמם – כהבנת כבודו – מכלל ישראל אלא מדובר על יהודים שע"י הרהורי לבם המבולבל מגיעים לכפירה ביסודות האמונה עד שבאים לעבור על גופי תורה בשאט נפש ואומרים אין בזה עוון.

וכן יש להסיק מדברי הרמב"ם הנ"ל שמינות ואפיקורסות הן גרועות יותר מעבודה זרה, ולכן גם ההרחקה מהן צריכה להיות ביתר עוז והחלטיות מאשר ההרחקה מע"ז. ההוראה שלי לפרוש מהקהילה הרפורמית מבוססת בעיקר על הפיסקא הזו בתלמוד ופוסקים אשר גם כבודו לא יוכל להתעלם מאמיתתה, וראה עוד מאמר "קידוש השם" של הרמב"ם (קובץ לייפציג דף י"ג ע"א) וז"ל: ומהמפורסם כמו כן שר' אליעזר נתפס למינות אשר הוא יותר קשה מעבודה זרה וזה שהמינים יכריתם הקל, יתלוצצו בדתות ואמרו אויל המתעסק בהם ומשוגע הלומד אותם, והם יבטלו את הנבואה לגמרי, והיה ר' אליעזר ידוע גדול בחכמות

וכו' וכו', והנה כבר התבאר לך שר' אליעזר הראה להגמון שהוא מין ולבו מסור לשמים, ומינות גדול מע"ז כמו שהתבאר בכל התלמוד וכו' עכ"ל.

אין לי ספק שגם כבודו צריך להודות באמיתת עיקר זה. והיות וידע כבודו שאין להתקפתו נגד הפסק דין שלי שום בסיס, הלך והתקיף את ראיתי כדי ליצור את הרושם בעיני עמי הארץ (שאינם יודעים מימינם לשמאלם) כאילו זיעזע את כל יסוד בנין הוראתי, וכבר הראיתי שהתקפה זו לא הצליחה ועלתה בתוהו.

ברם עצם הדבר שונה הוא לגמרי. כל הפולמוס של כבודו בנוגע להיחס של מינות ואפיקורסות לעבודה זרה איננו מגיע כלל לגרעין השאלה אשר אנחנו דנין עליה. כבודו, בתגובתו למכתבי הראשון, מודה ששיטת הרפורם היא בניגוד גמור ומוחלט לתורתנו הקדושה, וגם מסכים הוא עמי שחובה היא על כל יהודי הירא וחרד לדבר ה' לפרוש הימנה כפורשים מן הכיעור ומן הדומה לו. והנני משתוקק לדעת על מה מבסס כבודו את השקפתו זו אם לא על היסוד שעלינו להתרחק ממינות ואפיקורסות כמו שעלינו להתרחק מע"ז. וכשם שאסור לנו להשתייך לקהילה של עבודה זרה כך אסור לנו להשתייך לקהילה של מינות ואפיקורסות.

נמצא שעל דבר זה אין אנו דנין כלל וכל ויכוח עליו מיותר הוא. הנקודה היחידה המוטלת במחלוקת היא אך ורק זאת: אני עמדתי בדעתי שיש לפרוש מן הקהילה הרפורמית אפילו אחרי הויתורים לאורטודוקסים (להרשות להם שחיטה, חינוך, מקוה וכדומה), ואדרבה בויתורים אלו ראיתי עוד נימוק חדש לפרוש הימנה. ואולם כבודו ראה בויתורים אלו טעם ונימוק לא לפרוש מהם אלא להישאר שם, וכאילו אבדו את הכיעור והדומה לו. זהו גרעין מחלוקתנו, ועל זה, ורק על זה, אנחנו דנין. ובמקום לכוון את הפולמוס לדברים חיצוניים של מה בכך, היה לו לכבודו להראות שטעיתי לנוכח הויתורים, ולנמק את היתרו להישאר עם הרפורמים כתוצאה מהויתורים. אך את זה לא עשה, כי ראה מראש שדבר זה לא יצליח, ולכן העדיף לתלות את עצמו על איזו סברת כרס קלוטה מן האויר, וסמך על איזו שהיא השגת הראב"ד [פ"ג מהל' תשובה ה"ט] ועל איזו שהיא תשובת מהרי"ל [קצ"ד] סתומה אשר לא יועילו לו להצדיק עמדתו כאשר נראה להלן. וראה זה דבר חדש: כבודו הולך ומחלק בין שתי כתי אפיקורסים, יש כתי כופרים

בתורתנו הקדושה מתוך עם-הארצות ואי-ידיעה, או מתוך הבנה מוטעית ומזוייפת, ומי ששייך לכת זו אין לנו לקראותו כופר בתורה. אך יש עוד כת אחרת, מי שכופר בתורה לא מתוך אי-ידיעה או חוסר-הבנה אלא מתוך כפירה זדונית וכוונה להכעיס (יודע את קונו ומתכוון למרוד בו), הוא הוא הכופר בתורה באמת, הוא המסית ומדיח בצורה הגרועה ביותר, וחייב כל יהודי חרדי לפרוש מהקהילה אם היא או הועד שלה שייכים לכת זו.

וכבודו ממשיך, לכן צריכים אנו לשאול ולשקול אם הקהילה או ועד הקהילה הוא מכת הראשונה או השנייה, וזה לך האות: אם יש אפשרות ביד הקהילה לתת לחרדים מה שדרוש להם (שחיטה, חינוך וכו'), ובכל זאת הם מסרבים למלא את רצונם, כי אז העידו עדות נאמנה שהם מכת הכופרים באמת. והנה בנדון דידן, היות והועד של הקהילה הרפורמית הכיר בזכותם של חברי הקהילה האורתודוקסים, וע"י "התקנות הנוספות" הרשה לספק להם מה שדרושים בעניני הדת, העיד הוא בזה שאיננו כופר במצוות התורה במה שנוגע לחרדים, אלא אדרבה מעורר ומחזק אותם לקיימן. ואף שהם בעצמם – חברי הקהילה הרפורמית – פרקו מעליהם את עול התורה והמצוות במה שנוגע להם, ומודים בשיטת הרפורם הבלתי-אחראית והמתועבת לנו, בכל זאת אינם שייכים לכת הכופרים להכעיס ואינם בגדר מסית ומדיח. ולכן גם חובת הפרישה מקהילה זו אזלה והסתיימה.

קודם שאכנס להעריך את טענותיו של כבודו רוצה אני לומר כמה מלים של התמצאות במה שנחשב לפי התלמוד והפוסקים "כפירה ביהדות". הדברים צריכים להאמר, יען כי קל הוא לטשטש דברים העומדים ברומו של עולם ע"י הצהרת מילין בעלמא. אין הדבר כך שהכפירה ביהדות צריכה להיות בדוקא ע"י כפירה בכל התורה כולה. שנינו בסנהדרין דף צ"ט ע"א וז"ל: כי דבר ה' בזה, זה האומר אין התורה מן השמים, ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו, ואפי' אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה מק"ו זה מגזרה שווה זו, זה הוא כי דבר ה' בזה, עכ"ל. (וראה עוד רמב"ם הלכות תשובה פ"ג ה"ח). ועיין בתבואות שור, שמלה חדשה סי' ב' סעיף י"ג וז"ל: מומר להכעיס אפילו בדבר אחד, או שנזרקה בו מינות שאינו מאמין באותה מצוה ורוצה להראות שדוחה אותה מעליו, ואפילו בפעם

אחת שנתברר שעשה זאת בשאט נפש, הרי הוא כגוי ושחיטתו נבלה דאורייתא, עכ"ל. ולהלן תבואות שור סי' ב' סעיף י"ד מומר לכל התורה כולה אפילו לתיאבון הוא כגוי לשחיטה וכו' כיון דפקר כולי האי, עכ"ל. ומקורו בבית יוסף לטור יו"ד סי' רס"ח בסופו וז"ל: לא חלקו בין לתיאבון להכעיס אלא באחת משאר מצוות, אבל עכו"ם שהמודה בה ככופר בכל התורה וכל המחלל שבת בפרהסיא הרי הם כגויים כדאייתא פ"ק דחולין, עכ"ל. אחרי בירור הקדמה קטנה זו הנני בא להעריך את טענות כבודו.

טענותיו של כבודו מהוות אריג של סתירות בהגיון והתקפות נגד האמת והמציאות. כבודו מערבב את היוצרות כשאינו מחלק בין השיטה ובין אוהדיה, בין מינות ואפיקורסות לבין המינים ואפיקורסים. ברם, אסתפק להבליט רק מה שנחוץ לעניננו.

לפי דבריו אם הקהילה מחזקת ברפורם מתוך עם-הארצות וכו', ואנשיה אינם עוברים להכעיס על מצוות התורה, אז מותר להשתייך אליה, והוויתורים לספק צרכי דת לחרדים שבה, עדות הן שקהילה זו איננה מן הכת האסורה. ואני שואל את כבודו, קהילה שסילקה מסידור תפילתה כל זכר למשיח, קיבוץ גלויות, עבודה ובית המקדש, שהסירה מברכת המזון ארץ, ברית ומלכות בית דוד, לקהילה זו מותר להשתייך אם מקור הכפירה הוא עם-הארצות וכו' כי אין זו כפירה להכעיס? הלא מי שכופר בעיקרי האמונה וכתוצאה מכפירה זו עובר בשאט נפש על גופי התורה ואומר "אין בזה עון" הוא הוא המין והאפיקורוס אשר עליו נאמר "הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה", וכדברי הרמב"ם בהלכות ע"ז שהבאתי למעלה. וכי יש נפקא מינה באיזו דרך הגיע המין לכפירתו, אם ע"י בלבול מחשבות או עם-הארצות ואי-הבנה, או טעות בהבנה? גם צדוק ובייתוס, האבות של כל המינים ואפיקורסים, הגיעו למינותם ע"י אי-הבנה בדברי רבם אנטיגנוס איש סוכו, וגם אלישע בן אבויה נעשה מין ע"י בלבול מחשבה (חגיגה ט"ו ע"א) וע"י קריאה בספרי טועין, ואי-הבנה בפסוק שבתורה (קידושין ל"ט ע"ב). ואולי חשב כבודו באמת כי מי שנעשה כופר ע"י קריאה בספרי המסיון איננו מכת הכופרים שהרמב"ם מדבר עליהם?

היוצא מדברינו הוא, שבכפירה (כמו בעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא) אין חילוק בין להכעיס ולתיאבון, ולכן אי אתה מוצא השגת הראב"ד בהלכות ע"ז פ"ב כמו שהשיג בהלכות תשובה פ"ג ה"ז. שם מדובר בטועה בדמות אלקית, בטעות רוחנית מופשטת שאין לה שום קשר ויחס לשמירת תורה ומצוות. וזה מה שכתב הראב"ד, כמה גדולים וטובים הלכו בזו המחשבה, עיי"ש. אך במקום שהכפירה מביאה לידי הפרת כל התורה כולה, אין חילוק בין להכעיס לתיאבון, ואין נפקא מינה כלל מהו מקור הכפירה. עכ"פ אין להסיק שום מסקנות מהשגת הראב"ד הנ"ל בהלכות תשובה שכבודו רצה להביא ראיה ממנה, כי אין הנדון דומה לראיה. וכן מה שנוגע לתשובת מהרי"ל (סי' קצ"ד), טעות הוא בידו שמשם תצא עזרה והקלה למחללי שבת ולכופרים בתורה ובנביאים ונצחיות התורה ומצוותיה. המהרי"ל מדבר שם במי שהוא נזהר בכל המצוות ומדקדק שפיר בהן, אך מקיל הוא בדברים שאדם שאינו בן תורה דש בעקביו, כמו מבזה תלמיד חכם או מגלה פנים בתורה שלא כהלכה וכדומה, הם הם הדברים שחז"ל מנו בפרק חלק בתור אפיקורסות, ואשר אנשים באים לעבור עליהם ע"י לימוד כוזב או הבנה מוטעית. ואומר מהרי"ל וז"ל: אע"ג דגדול עווננו מנשוא, לא מסתבר למיפסל שחיטתו, דדוקא דברים הללו חשוד עליהם דנראה בעיניו דבר קטן וחוצפא בעלמא וכו', משום דאינו חושש על דבר כזה ומפרש אותו בענין אחר ע"י פילוסוף^מ ונראה בעיניו שאינו אסור, עכ"ל. וכן הבין התבואות שור בשמלה חדשה סי' ב' סי"ז תשובת מהרי"ל הנ"ל, שאיננו מדבר באפיקורסים אמיתיים שדינם מורדין ולא מעלין. ועיין לחם משנה פ"ג [מ]הלכות תשובה ה"ז שמחלק בין אפיקורסים אמיתיים לאותם שקוראים "מבוא לאפיקורסות", כי אפיקורסים אמיתיים הם רק החמשה שמנה הרמב"ם שם, עיי"ש. הרי ששתי המשענות שהביא כבודו – השגת הראב"ד בהלכות תשובה, ותשובת מהרי"ל – פורחות באויר!

ומה שכבודו טוען שמינות ואפיקורסות צריך שיהי' בהן משום מסית ומדיח, אין לו שום מקור לסמוך עליו. אין תנאי כזה נמצא בתלמוד ופוסקים, ואם עומד על דעתו שכן צריך להיות שם משום מסית ומדיח, כבר הראיתי והוכחתי שהרפורמים מקיימים את התנאי הזה בכל פרטיו ודקדוקיו. הלא כל מאמצם

² נלע"ד דר"ל פילסוף.

ושאיפתם וביחוד בבתי ספר שלהם הוא לנתק את הדור מקיום התורה והמצוות, והנה רק העובדה הזאת שאין להכחישה, מבטלת את טענותיו כליל.

אמנם חוץ מזה, הטענה של כבודו – שהכפירה של הרפורם יסודה ומקורה היא בעם-הארצות ואי-הבנה או הבנה מזוייפת של התורה – היא טענה מוטעית וסילוף גמור של המציאות האמיתית. אינו כן שעם-הארצות ואי-הבנת התורה גרמו לכפירה, אלא אדרבה, הכפירה גרמה לעם-הארצות ואי-הבנת התורה. הנסיון מורה כי תמיד הבגידה המעשית קודמת. כל ההיסטוריה של הרפורם מורה כן. מאחר שלא יכלו לתאם את קיום התורה עם דרישות התקופה החדשה, הסתכלו בלימוד התורה כדבר מיותר, ואפילו מזיק, וגירשו ומגרשים את ידיעת התורה מכותלי בתי הספר שלהם כדבר בטל שחלף ועבר זמנו. לבגידה זו שכבר הוצאה לפועל בחייהם, חיפשו ומחפשים היודעי ספר והכומרים שלהם מתן אישור חוקי מתוך הספרים שלנו. ולתכלית זו מסלפים ומזייפים הם דברי תורתנו הק', וככה מושיטים לבגידה שלהם יסוד ובסיס. וזה מה שקראו התאמת התורה עם החיים.

ואין לך מי שהולך בעקבות הרפורם העובר על חוקי התורה מתוך אי-הבנה או סילוף התורה. התורה זרה היא לו, והפירושים המזוייפים של כומרי הרפורם מוצאים חן בעיניו, כי את התורה ואת האמת אינו יודע ואיננו רוצה לדעת. והכת אשר עליה בנה כבודו את כל בנינו – הכת של רפורמים שאינם "כופרים להכעיס" – מופרכת מעיקרא, כי לא היתה ולא עתידה להיות.

כוונתו של כבודו הרואה בהיותורים לאורטודוקסים איזו שהיא הקלה במינות הקהילה הרפורמית כאן, נפלאת ממני. כי לכאורה נהפוך הוא, אין כאן הקלה אלא החמרה של מינות. אנשי הקהילה הרפורמים אינם כופרים בתורה במה שנוגע לחרדים, לפי דברי כבודו, הם "פרקו מעליהם עול התורה רק במה שנוגע להם". אין אלו אלא דברי הבאי, ויתר על כן, הם דברי גידוף והטחת דברים כלפי מעלה. אין לנו שני סוגי יהודים, אחד שקיבל תורה מסיני ואחד שלא קיבל, אחד שחייב במצוות התורה ואחד שאינו. אם התורה היא תורת אמת לאחד היא תורת אמת לכולם, ואם היא ח"ו שקר לאחד היא שקר לכולם. ואם באמת יש משהוא חיובי בהיותורים לאורטודוקסים, ומכירים הם עתה את צורך ייסוד מוסדות

אלו, כי עכשיו המינות שלהם גדלה פי כמה. עד עתה היו בגדר אין מכירין וכופרין, ופתאום נעשו למכירין וכופרין, יודעים ריבונם ומתכוונים למרוד בו!

אך מה שבאמת מבייש את כל טענותיו וחותר חתירה עמוקה מתחת בנין ראיותיו, הוא המיון של אנשי הרפורם לשתי כתות, כת של כופרים-מכעיסים, וכת של כופרים בלתי-מכעיסים, כופרים מסיתים ומדיחים מצד אחד, וכופרים בלתי מסיתים ומדיחים מצד שני. עירבוב פרשיות זה והחלפת המושגים הבלתי-הגיונית והתמידית של כבודו, שמחליף מינים במינות ואפיקורסים באפיקורסות, גוזל מהמשא-ומתן שלנו כל חשיבות וכל ערך. לו היינו יושבים במשפט על האנשים ועלינו לדון ולשקול אם הם מומרים להכעיס או מומרים לתיאבון, אם שוגגים אם מזידים או אנוסים, אז הצדק עם כבודו. כשיושבים במשפט על אנשים יחידים עלינו לראות ולשקול איך באו לבגידה זו, ומוכרחים למצוא הקלות והתנצלויות [לפי האזהרה והי דן את כל האדם לכף זכות].

אך אין זה הנידון כלל וכלל, כבר במכתבי הראשון אל כבודו אמרתי ושנית שאני מסתכל באחינו הנלכדים ברשת הרפורם כתינוקות שנשבו בין הנכרים, ומנהג אבותיהם בידיהם, לפיכך אין להתנהג עמהם כמו שמתנהגים עם המינים והאפיקורסים שצריכים לרחקם ואין להכנס לד' אמות שלהם. לגבי הרפורמים של דורנו חל מה שכתב הרמב"ם (והבאתיו למעלה) לגבי הקראים והאפיקורסים. וא"כ כל מה שכתב כבודו להגנת והצדקת אנשים פרטיים אין לו שום שייכות ויחס לנידון שאנחנו דנין עליו (היינו עצם הענין של מינות ואפיקורסות), ואם כן כל טענותיו נפלו לבירא עמיקתא ואינן פוגעות בהוראתי לאיסור אפילו כמלוא נימה.

הרי לא אסרתי את ההתחברות עם אנשי רפורם פרטיים שפרקו עול התורה מעליהם, אלא אסרתי את ההצטרפות עם הקהילה הרפורמית, עם הבגידה, הפריקת עול, המינות והאפיקורסות שבהן מתפללים, שמשמיעים מדוכנם, שמלמדים באולפנם ואשר לקיימן ולהחזיקן מקדישים את כל מאמצם. המינות והאפיקורסות הוא דבר תמידי, איננו משתנה, איננו עולה ואיננו יורד. לא כן האנשים, יש מהם מזידין ויש מהם שוגגים, יש מהם אנוסים ויש מהם תינוקות שנשבו. ואפילו אם כל בני הקהילה הם בגדר תינוקות שנשבו או שוגגים אסור

לי להיות חבר בקהילתם, כמו שאסור לי להיות חבר בכנסיה של נוצרים או של עובדי עבודה זרה.

והנה יצא זה לא מכבר חלק ששי של שו"ת חתם סופר רבן של כל בני הגולה, שכתב שם בתשובה פ"ט הנוגעת לעניינינו בכל פרטיה, וז"ל: ואילו היה דינם מסור בידינו היתה דעתי להפרישם מעל גבולינו, לא יותן מבנותינו לבניהם ומבניהם לבנותינו, כי היכי דלא ליתי לאמשוכי בתרייהו ויהיה עדתם כעדת צדוק ובייתוס ענן ושואל, אינהו בדידהו ואנן בדידן. כל זה נראה לי להלכה ולא למעשה מבלי רשות והורמנא דמלכא יר"ה, וזולת זה יהיו דברי בטלים וכלא חשיבי, עכ"ל.

מה שכתב החתם סופר "בלי רשות והורמנא דמלכא", כבר אבד עליו הכלח מאחר שניתן במדינתנו חוק הפרישה ביום ה' אב תרל"ו. פסק הדין הנ"ל שרבינו הח"ס נתן הלכה לא למעשה, הפך עתה להיות פסק דין הלכה למעשה. ועל סמך פסק דין זה יחד עם פסק דין דומה שניתן לפני זמן קצר בעיר וינה ע"י הרב זלמן שפיצר אב"ד דוינה, וחתום ע"י 389 רבנים משלוש ארצות – וגם כבודו ביניהם – אני חוזר על הפסק דין שלי שנתתי ביום י"ח שבט תרל"ז בסוף "הארת"י: "כי לכל איש ישראל הירא וחרד לדבר ה' יש רק דרך אחת להיות נקי מאיסור, והוא לפרוש מן הקהילה (דפראנקפורט ענ"מ) לפי חוק הפרישה מיום ה' אב תרל"ו ומי שמפתה את אחיו החרדים לעשות אחרת הוא שוגה ומשגה".

בכבוד רב

שמשון רפאל הירש

בענין חובת הפרישה מהקהילה הרפורמית

מכתב ב' ("שמש מרפא", אגרות וכתבים, אגרת ז').

והרב הנכבד שהתיר להיות חבר בקהילה הרפורמית מצהיר ומודה בזה שיש תוקף וזכות קיום לריפורמה כל זמן שהיא סובלת על ידה אורתודוקסיה. במלים אחרות, קיימות שתי יהדות, יהדות עם תורה, וכנגדה יהדות נגד תורה. כל קהילה רפורמית אם אך רוצה היא להכשיר את עצמה יכולה לעשות כן ע"י ייסוד

מוסדות כשרים. ועל איזו קהילה רפורמית אנו מדברים, אשר זכות קיומה בטוחה מול יהדות התורה והמצוה, איזו הגדרה אנו נותנים לה בעת שמתירים להתחבר עמה? זוהי קהילה שמחקה עקרונית ובזדון מסידור תפילתה כל זכר למשיח, לקיבוץ גלויות, לבנין בית המקדש, לסדר עבודה בעבר ובעתיד, קהילה שמחקה ארץ ברית, תורה ומלכות בית דוד מנוסח ברכת המזון שלה, קהילה אשר מבמתה ומבית ספרה דורשים ומטיפים על ביטול מצוות התורה וחוקותיה, - איזה שם יש לנו לקהילה זו ולשיטה זו? **הלא אין זה אלא שיטה של מינות ואפיקורסות ולפי התלמוד ודברי הפוסקים אנו מצווים על הרחקה ממינות ומאפיקורסות יותר מאשר מעבודה זרה.** הלא על מינות נאמר: הרחק מעליה דרכך, ורק על מינות נאמר כל באיה לא ישוכן (ע"ז י"ז ע"א). ואיתא בשבת דף קט"ז ע"א, א"ר טרפון...שאפילו אדם רודף אחריו להורגו ונחש רץ אחריו להכישו – נכנס לבית עבודה זרה ואין נכנס לבתיהם של אלו, שהללו מכירין וכופרין והללו אין מכירין וכופרין. ובגמרא ע"ז כ"ז ע"ב, מעשה בבן אחותו של ר' ישמעאל שהכישו נחש ולא התיר ר' ישמעאל לרפאותו ע"י מין "דשאני מינות דמשכא דאתי למימשך בתרייהו".

והרב הנ"ל שהתיר להשאר בקהילה הרפורמית, רצה לחלק בין המין של הגמרא אשר ר' ישמעאל אסר להתרפאות על ידו להמין של היום, לומר שאינם דומים זה לזה. כי המין של הגמרא היה חוטא ומחטיא שרצה להדיח גם אחרים לסור מדרך התורה והמצוה, לפיכך כתבו המינים ספרי תנ"ך וספרי ויכוח שלהם להוכיח את מינות העבודה זרה שלהם, אבל המין של היום אינו כן כי הוא מין לעצמו ולא איכפת לו מה שעושים אחרים.

אך – כבודו של הרב במקומו מונח – חילוק זה הבל ורעות רוח. הלא כל תנועת הריפורמה מראשית היוסדה אינה אלא תנועה של הפצה ופרסום של מינות ואפיקורסות. וכי אין להם ספרות שלמה של מינות? וכי ספרי גייגר והולדהיים וחבריהם אינם אלא ספרי ויכוח של מינות? והסידור של גייגר עם ההקדמה שלו שמשמשים בו בטמפל הראשי – האם אין זה אלא ספר מינות? וכל הדרשות של הדרשנים הרפורמים אשר בהם הם מסלפים את התנ"ך ומגלים פנים בתורה שלא כהלכה – האם אין כוונתם להמשיך את שומעיהם למינות? ובתי הספר שלהם עם מוריהם המחללים את השבת בפרהסיא ואוכלים נבלות וטרפות

בפרהסיא, המלמדים לתלמידיהם כי תשע עשיריות ממצוות התורה אפשר לדחות הצדה, וכי בתי ספר אלו אינם אלא מוסדות של הפצת מינות ואפיקורסות? וכי צריך אני להזכיר את שם המנהל של אחד מבתי הספר, שכיבד את תלמידו ותלמידותיו שהיו מוזמנים בביתו בלחמניות עם קתלי חזירי? או צריך אני להזכיר את "ארגון בעלי מלאכה" שהיה לו תקנה לשלוח את החניכים היהודיים דוקא לבעלי מלאכה גויים עם התחייבות לעבוד ביום שבת קדש? ואם בא נער פשוט מהכפר ללמוד אומנות פתחו בחזקה את חלוקו לראות אם הוא היה לבוש טלית קטן, ואם כן לבש טלית קטן ציווהו להפשיטה מיד? או צריך אני להזכיר את האגודה למצוא משרות למשרתי בית ולטבחיות בבתים יהודיים ששלחה את המועמדים לבתי נוצרים דוקא, כפי שאמרו, לסייע ב"התאמת שתי הדתות"? וכי אפשר להתעלם מן הכינוסים והאסיפות של הרבנים הרפורמים אשר משם יצאו ויוצאים דברי השמצה וזלזול נגד היהדות התורתית זה חמישים שנה? או אזכיר את הקנסות, האיומים, המכות בשוטים, הריסות המקוואות וסגירת בתי כנסיות ובתי מדרשות? ומי ימנה את הפושעים השקטים אשר בדרך ערמומיות ופיקחות עושים אותנו לצחוק וללעג בחוגי משפחותיהם וידידיהם ובזה מסיתים ביחוד את בניהם ובנותיהם הצעירים? הלב כואב בהעלותי את הדברים האלה על הנייר, אך האמת צריכה להאמר כי אין בין מין של הגמרא למין שבימינו ולא כלום.

והנה בעבודה זרה הדין הוא שאסור לאכול בסעודת עובד ע"ז אפילו אם מגישים לו אוכל כשר ואפילו אם המשרתים הם המשרתים של האורח, בכל זאת עובר הוא על הלאו דלא תכרות להם ברית. ואם הדין כן בעובדי עבודה זרה שאנחנו מצווים להתרחק מהם, שאפילו במצב של פיקוח נפש אסור לו לישראל לומר לנכרי שהוא עובד כוכבים (רק מותר להניחו באמונתו המוטעית שהוא נכרי, יו"ד קנ"ז ס"ב), על אחת כמה וכמה שאנחנו מצווים להתרחק מן המינים בתכלית הריחוק, ואסור לנו להתחבר לקהילה של מינות במזיד ובכוונה. וכי יש חילול ה' גדול יותר מזה של החזקת ידי מינים? וכי יקטן חילול ה' אם יש בקהילה זו גם אורתודוקסים שעכשוויו הותר להם לבנות להם בית כנסת של יהדות אצל בית כנסת של מינות, ומוסדות של יהדות אצל מוסדות של כפירה, הלא יגדל חילול ה' אלף פעמים?

כי למעשה אין צורך כלל בהקמת מוסדות כשרים אלו בקהילה הרפורמית, רק כדי לצאת ידי חובה מול הדתיים. כל יהודי בפראנקפורט יודע שמוסדות קהל עדת ישורון כמו כשרות, מקוואות, חינוך תשב"ר וכו' כולם פתוחים הם בשוה לחבר ולאינו חבר. נמצא שאין תכלית של הקמת מוסדות כשרים חדשים בתוך הקהילה הרפורמית אלא כדי לתלות פתקה של כשרות על בתי הכפירה שלהם, וכאילו יש להם איזה קשר עם היהדות המקורית האמיתית. ואני שואל, תחנת כשרות זו בתוך הקהילה של מינות יקטין או יגדיל את חילול ה' ? וכי יחדל בית עבודה זרה להיות בית עבודה זרה אם תולין מזוזה על פתחו ? או תחדל עיר הנדחת להיות עיר הנדחת אם יש כמה צדיקים בתוך העיר ? וכי חדלה רשעתו של אחז המלך להיות רשעה מפני שסבל מזבח ה' אצל מזבח העבודה זרה שבנה (מלכים ב', ט"ז). וכי התנקשותו של מנשה על היהדות כופרה או התקטנה מפני שעבד עבודה זרה לא רק חוץ למקדש אלא גם בתוך המקדש עצמו ? וכי קטנה רשעתו בעת הכנסת פסל האשירה לתוך מקדש ה' מפני שלא השליך את ארון ברית ה' מן ההיכל וסבל אותו על יד הפסל שלו ?

ואתם, כבוד הרב, שהתרתם להשאר בקהילה הרפורמית, האם באמת אתם סבורים כי למצוה היא תחשב להעמיד מקדש של כפירה אצל מקדש של אמונה, ושניהם תחת דגלה של "עדת ישראל" ? ולא עוד אלא המקדש של כפירה ואפיקורסות הוא המקדש הראשי – בדיוק כמו אצל אחז המלך – והמקדש של תורה ומצוות הוא המקדש הקטן לאורתודוקסים הנחשלים שעדיין לא הגיעו לדרגת המתקדמים, אשר על כן צריכים לסבול אותם כדי "לצאת ידי חובה נגדם", כמו שמתבטאים הרפורמים. וכי אין זה שיתוף שם שמים ודבר אחר, כמו העמדת העגל אצל עשרת הדברות ? הלא זה מה שאמרו הרוקדים סביב העגל – "אלה אלהיך ישראל" – לשון רבים, כי שתי רשויות יש, רשות של אמונה ורשות של כפירה, ובשניהם אפשר לעבוד את ה', ולכן אתה יכול לבנות טמפל רפורמי אצל בית הכנסת ואין בכך כלום !

ברם, יש רק אמת אחת ואמיתיות אחת בלבד. והיותורים של הרפורמים לאורתודוקסים הם יצירות אנדרוגינוסיות אשר מהן היהדות של אמונה חלתה וסובלת זה חמישים שנה. והיום – אחרי שניתן לנו חוק הפרישה, יש לנו תודה לקל האפשרות להבדיל בין האור ובין החושך, בין אמת לשקר, ולהכריז בשער

בת רבים כמו אליהו בשעתו בהר הכרמל: עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים – אם ה' לכו אחריו, ואם הבעל לכו אחריו! [פראנקפורט, י"ג ניסן תרל"ז]

"זה כבר זמן רב שהשתרשה בחוגי היהודים הדעה הכוזבת שאפשר להיות יהודי נאמן מבלי לקיים מצוות התורה. זה כבר זמן ארוך, וארוך יותר מדי, שמחפשים מומים בתלמוד ובמסורה, בעת שכבר ניתקו את עצמם זה זמן רב מתלמוד ומסורה. הרי יש לפניך פירות שרשים אלו. הגיעה השעה להכריז בשער בת רבים שאין ביהדות אפשרות להיות יהודי ולא יהודי בבת אחת...אמת, ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, (סנהדרין מד.) ולכן, לפי ההלכה, יהודי שהשתמד חייב בכל המצוות עד סוף כל הדורות. אך הקהילה היהודית אינה מסתכלת עליו כאילו הוא אחד משלה, כי לפי רצונו הפסיק להיות יהודי מכאן ולהבא, ונכנס לכת המומרים והאפיקורסים שאין להם חלק בחיי הקהל". (הגרש"ר הירש זצוק"ל, "שמש מרפא" אגרות ומכתבים, אגרת א').

נספח ג לפרק א

בהירות

סדרת מאמרים מאת רבי משה בלויא ז"ל נשיא 'אגודת ישראל' בארה"ק בה התייחס לר' קוק וסייעתו ולחוסר הבהירות שבשיטתם. הסדרה בת חמשת המאמרים פורסמה בשעתו בנטאון אגודת ישראל 'קול ישראל' בחדשי טבת-שבט בשנת התרצ"ג.

בטאון אגודת ישראל - 'קול ישראל'

רבי משה בלוי ז"ל

בהירות-מאמר א'

(התפרסם ב"קיל ישראל", שנה שנים עשרה, גליון יג' יום ה' פ' ויגש ז' סבת התרצ"ג 5.1.1933)

אחת המחלות שירושלם היהודית חולה בה, היא חוסר בהירות. וממנה תוצאות להרבה סיכסוכים ודברי קינטור שאפשר היה לחסוך אותם, גם עם חילוקי הדעות וריבוי המפלגות, אלמלא היו הרבה חוגים והרבה אנשים גדולים נגועים בה.

אני מכוון בזה אל המקרה שקרה בלויתו של הגה"צ רח"ש דוויק זצ"ל, מקרה שנסתיים כרגיל בהכאות ובמאסרים, ואשר היה בו שוב לזעזע את דעת הקהל הירושלמי.

ירושלם החרדית לותה את אחד מבחירה. את אחד מעמודי התווך אשר יהדות זו היתה נשענת עליהם בשנים האחרונות, את אחד מאלה המעטים אשר העמידו את עצמם בכל השנים בחזית המערכה להגן על הצביון העתיק של היהדות המסורתית ובמסירות נפש עמדו בפרץ ומנעו עד כמה שאפשר את המשחית לבוא בתחומי יהדות זו.

הרב קוק הי"ו רצה להספיד את המנוח, אחד הקנאים הפריע ועוד מספר של צעירים חרדים השתתפו במחאה. הרב קוק לא ויתר על הספדו ו"בעזרת המשטרה" (כפי שהעיתונים הציונים מודיעים) יכול היה לסיים את ההספד. צעירים וסתם יהודים חרדים הוכו ע"י המשטרה, אחד מהם נאסר ונשתחרר בערבות. העתונים הציונים מוצאים בזה שוב את צעירי אגדת ישראל והאשמה לדעתם, נופלת כמוכן שוב על אגודת ישראל.

אולם לא לזה אני מתכוון. אינני מתרעם על זה שהעתונים הלאומים מציגים את כל דבר שבקנאות על אגודת ישראל. כך הוא מזלה של הסתדרות זו, מכיון שהיא קיבלה עליה את התפקיד לשמור על מסורת הדת בחיי הציבור, ומכיון שחבריה הינם כאלה שאומרים את דעתם גלוי, ואינם חוששים למה יאמרו, והיא ההסתדרות היחידה המקנאה באמת את קנאת ה' בכל הזדמנות, נעשתה היא לסמל הקנאות, וכל דבר שנעשה בקנאות בשם הדת מציגים על חשבונה.

מטעם זה לא יתמהו, כאשר קוראים בהעתונות הציונית בארגונינו, מאמר של התנפלות על אגודת ישראל על אשר באספת "לשכת השבת" (בחדש אלול העבר) החרימה את הקרנות, אעפ"י שאגודת ישראל לא היתה כלל משותפת באספה זו, ואעפ"י שאגודת ישראל בקרה קשה את ההחלטות הכפויות של אספה זו. ומדוע נתרעם על העתונים הלאומיים בא"י, כשהם מטילים את כל פעולה של קנאות על אגודת ישראל? אגב, הלא לטובה הם מתכוונים, ומכיון שהם חושבים שע"י כך יעזרו לעורר דעת ההמונים בארץ ובגולה נגד אגודת ישראל, מדוע לא יעשו זאת, וכי לא מותר לשנות קצת מפני דרכי שנהא לאגודת ישראל?

אלא שבמאמרי זה אני מתכוון לגמרי לנקודה אחרת במאורע זה, להגורם ולסיבת המחלה. והלא לא ראשון הוא במקרה הזה. הלא כדבר הזה ממש קרה בהלווייתו של הגאון מלובלין זצ"ל ובעוד מקרים רבים, ורבים שתו לימא וכו' והמאורעות הללו נשנים לאו דוקא אבל והספד כי אם בדרשות ונאומים וכדומה. וכדאי הוא משום כך להכניס קצת בהירות בהשאלה, ולראות בשל מי הרעה הזאת.

ועלי להקדים שבחרתי לי את המקרה האחרון של השבוע לנושא למאמרי, מפני שבמקרה ה"נאסר" על ידי המשטרה, "גבור היום", לא לנו הוא, ואין אנו חשודים משום כך בו משום חפוי על בני המפלגה, ויהיה אפשר לנו לדון על המאורע מתוך אוביקטיביות גמורה בלי פניה מפלגתית ובלי כוונה של הגנה על המפלגתיות או על בני המפלגה.

זה שאגודת ישראל טפלה בשחרורו ובמתן ערבות אי אפשר שישמש הוכחה שאגודת ישראל היא משותפת או מעוניינת בהחטא. כשם שזה מה שהרב קוק טיפל בשחרור ובמתן ערבות עבור הצעיר הרביזיוניסטי שתקע בשופר על יד כותל המערבי לא היה יכול לשמש להוכחה, שלהרב קוק יש איזה שייכות עם עצם החטא או האשמה. טבעי הוא שבשעה שיהודי נמסר לערכאות יש צורך להשתדל בשחרורו, בין אם אני משבח בין אם אני מגנה את המעשה שבשבילו נאסר.

וגם זה שמספר של צעירי אגודת ישראל הוכו על ידי השוטרים היהודים בקשר עם מאורע זה אינו יכול לשמש להוכחה, מפני כי מכיון שניתן רשות למשחית, ומכיון שהשוטר היהודי קיבל רשות להשתמש במקלו, מדוע לא ינצל את ההזדמנות הטובה הזאת כלפי צעירי אגודת ישראל שהם שנואים להם לא פחות מאשר אגודת ישראל שנואה אצל העתונים הלאומים. וממילא כיון שאגודת ישראל וצעירי אגודת ישראל נקיים מכל חטא ואשמה שבמעשה זה של השבוע הזה, אפשר לי לגשת בלי פניה אל השאלה: בשל מי הרעה הזאת? ונאמר ברור: אין זו מן המדה להפריע סדר לוויה של תלמיד חכם גדול בשל התמרמרות או רגזנות, אפילו אם נדמה להמתמרמר שהיא מוצדקת. אין זו מן המדה להלביץ פני אדם גדול ברבים, ביחוד בפני אנשים אשר לא מבני ישראל המה, אפילו אם נדמה להמלביץ שהאדם גדול זה עושה שלא כהוגן. אין זו גם מן המדה שיחידים יקבלו על עצמם אחריות של פעולה כזו, בשעה שהם רואים שאלפים מהחרדים לדבר ה' מבליגים על צערם ואינם נותנים ביטוי לתרעומתם. אין זו מן המדה לעורר רעש והמולה בלויה של תלמיד חכם וצדיק ולגרומם למאסרים והכאות של צעירים חלשים בני תורה, והצעירים הללו החובלים בעצמם ונותנים גום למכים, אעפ"י שפטורים אינם רשאים. אבל, האם בשביל כך שגם אלה עשו שלא כהוגן, האם בשביל שהקנאים האלה ראויים לגערה, אין כבר עוד אחר שהוא משותף בחילול ה' הזה, שגם הוא ראוי לתוכחה מצד הציבור, ושגם ממנו יש לדרוש את עלבון המנוח ואת הפראת המשטמה בין אחים שהיא באה תמיד כתוצאה ממקרה כזה?

אם נמצאים מי שאומרים כן, שרק הקנאים הם אשמים, הם ולא אחר, אני אומר: לא כי.

אני אומר: גם הרב קוק הי"ו בכבודו ובעצמו נושא באחריות השערוריה הזאת. והוא אשר אמרתי: אנשים רבים בירושלם סובלים על מחלת חוסר בהירות, והרב קוק הי"ו הוא אחד מהם. ונחזי אנן: דבר ידוע ומפורסם הוא שהרב קוק יש לו שיטה מיוחדת משלו בשאלות הכלליות של היהדות. לא יהיה זה אולי עלבון להרב קוק, אם נאמר, שבנוגע לשיטה הרי הוא בעבר אחד וכל עולם הרבנים בעבר אחר.

אנו ראינו את זה די ברור גם בארץ ישראל, במשך של רק איזה שנים. די אם נזכיר את שאלת "ועד הלאומי" ואת שאלת "בחירת נשים" בכדי להוכיח שהוא יחיד בשיטתו, נגד כל, כל ולא רוב, גדולי הרבנים בארץ ישראל.

הרב קוק יודע את זאת. הוא יודע שבשיטותיו מתנגד הוא לכל גדולי הרבנים שבהיהדות החרדית, הוא יודע גם שגדולי הרבנים מחרדתם לדת, מצטערים הם מעמדתו זו, אלא, נאמר, ששיטתו מכריעה אצלו על הכל, והוא סביר וקביל, אבל אם כך הדבר, הלא צריך הוא להיות גם אחראי מלא בעד עמדתו ולהיות מרוצה מכל תוצאותיה. הלא לפי זה צריך הוא לדעת שהגשר בינו ובין שאר גדולי הרבנים, שהרס בידים אינו יכול להיכנות לרגע, בשעה שהוא רוצה בכך.

נמשוך נא עתה קו-מקביל בינו ובין המנוח של אתמול. המנוח לחם במסירות נפש נגד ועד הלאומי. הרב קוק הי"ו נשאר בועד הלאומי.

המנוח היה מתנגד עצום להקרנות של הציונים, הרב קוק תומך בהן.

המנוח היה מתנגד למסירת הרבנות לרשות. הרב קוק הי"ו הקים את משרד הרבנות.

המנוח החרים את בתי הספר של המזרחי, הרב קוק תומך בהם.

המנוח התענה ביסוד האוניברסיטה, הרב קוק קרא עליה את המקרא: כי מציון תצא תורה.

ונוסיף על זה עוד, הרב קוק הי"ו ידע את שיטתו של המנוח ז"ל וידע גם כמה הוא מצטער וסובל מעמדתו בכל הנ"ל, והמנוח ידע את שיטתו של הרב קוק וקבע לו עמדה מתנגדת חריפה כלפי הרב קוק. ומכיון שהשאלות הללו אינן דברים של מה בכך, אלא עיקרי ויסודי היהדות, דבר שנשמת יהדות ארץ ישראל תלויה בהם, הלא קל מאד לשער, גם אם לא היינו שומעים זאת בפירוש, שהמנוח היה מתבטא ביטויים קשים על הרב קוק, ולדעתו חשב אותו לגורם חשוב בתקלת היהדות החרדית בא"י.

מובן הדבר שהמנוח לא רק שהוקיר את רגלו מבית הרב קוק הי"ו (לא כהשקר שבדאו העתונים הלאומים שהמנוח היה מבאי ביתו של הרב קוק), אלא שהיה זהיר לא להפגש אתו כלל בכל השנים הללו שנות הרת השאלות הללו בעולמה של ארץ ישראל.

ומדוע ירצה הרב קוק להספיד אותו?

“מילתא דבחייו לא סבירא ליה אנן ניקום ונעביד ליה”?

האם רק בשביל שהמנוח ז"ל אינו יכול עוד לעמוד ממטתו ולגעור בו, ראוי כבר לעשות לו דבר שהוא נגד דעתו ורצונו.

ונאמר עוד, לא רק מפני התחשבות עם רגשי המנוח ז"ל, היה לו להרב קוק הי"ו לוותר על הספדו זה, כי אם גם מתוך התחשבות עם רגשותיו עצמו, כי הלא צריך שיהיה לנו ברור, שאם הרב קוק היה מחשיב מאד את המנוח ז"ל, היה מקבל גם את דעתו בדרכי היהדות, והיה חושש גם לצערו בפעולותיו ושיטותיו, ואם לא חש אליו בחייו, והעמיד את עצמו ממעל לגדולי הרבנים החרדים, בכללם המנוח, מדוע ירבה בשבחיו ובגדולתו אחרי הסתלקותו, האם אפשר שביחסים כאלה יהיו דברי ההספד דברים יוצאים מן הלב, דברים המתאימים עם רחשי לבו, אחרי שהמנוח היה ברוב שאלות היהדות, לדעתו של הרב קוק הי"ו, אינו אלא טועה.

היה מעשה והרב קוק לא הספיד את מרן זיע"א.³ בחו"ל גינו את זה, אבל אנו בירושלם הבינונו אותו. אדרבא בזה היה קצת אמת, הוא לא היה יכול להספיד את מרן זיע"א. הם לא היו אוהבים זה את זה בחייהם, ואי האהבה לא היתה תלויה בדבר, היא היתה מקורית ויסודית, ולא היה ראוי ולא היה מתאים שהרב קוק אשר משום כבודו ומשום רצונו של מרן זיע"א, לא הזניח מלעשות שום פעולה שעלתה על דעתו, יהפך פתאום למעריץ ומחשיב וירבה בהספדו. כאן בירושלם, מצאו רק ללא יפה מה שלא השתתף גם בהלויה שזה היה יכול לעשות כשם שעשו זאת גם ראשי ועד הלאומי וגם ראשי הממשלה וכדומה. ואין זה נכון

³ הכוונה למרן הגר"ח זוננפלד זצ"ל.

מה שהשתדלו לתרץ זאת מתוך חשש של פגיעה בכבודו מצד הקנאים, כי הלא נראה בעליל, שבכל הלויים שהוא כן השתתף לא פגע ולא נגע בו אדם לרעה, כל זמן שלא רצה להספיד.

הוא אשר אמרנו. בעמדתו אל לוי מרן זיע"א היתה יותר בהירות מאשר בהלויים של הגאון מלובלין ושל הגה"צ המנוח ז"ל.

ויש לנו לבקש מאת הרב קוק הי"ו, שלמען כבוד עצמו, שהוא יקר אצל רבים, ולמען כבוד ירושלים, יהיה בעתיד יותר דייקן בעמדתו, ואל יגרום, על ידי אי בהירות וטשטוש שיטות והשקפות, לצערו ולצער של שלומי אמוני ישראל.

אם הוא הביא לידי כך, שהיהדות החרדית היתה מוכרחה לוותר על אישיותו בתור נותן הטון בשאלות הציבור של יהדות זו, אם הוא הרחיק את עצמו מרחשי ורגשי הציבור הגדול של היהדות החרדית בארץ ובגולה, והעמידה על דעתו בשיטותיו הכריעה אצלו את הכף, צריך הוא לקבל את הגמול באהבה. צריך הוא לסבול בדומיה את זה שהציבור החרדי מרחיק את עצמו מהאוטוריטט שלו, והוא מוכרח לוותר על עמידתו בראש של ציבור זה, ועל יחס הכבוד הקשור עם עמידה כזו.

מובטחני שבקצת זהירות ובקצת יותר בהירות מצד הרב קוק, לא היתה היהדות החרדית בירושלים באה לידי מקרים כאלה, ולא היו הקנאים באים לידי פעולות בלתי מחושבות כאלה.

אם הוא אמר אַלף, צריך שיהיה לו האומץ להגיד גם בַּיִת, ואם הוא בשלו, ירשה לה להיהדות החרדית שתהיה בשלה, ושלום על ישראל.

איש ירושלים.

בהירות - מאמר ב'

(התפרסם ב"קיל ישראל", שנה שנים עשרה, גליון סוף יום ה' פ' סמית כא' סבת התרצ"ג
(19.1.1933)

ושוב נכשלה ירושלם באי בהירות. והפעם היו הכושלים רבני משרד הרבנות, הרב רצ"פ פרנק והרב ר"פ ברנשטיין הי"ו.

וכדאי הדבר להכניס קצת בהירות גם באי בהירות זו.

וזה הדבר: בארץ ישראל מופיעים ארבעה עיתונים יומיים של מפלגות החפשים למיניהם. כל העתונים הללו מלאים, לבד דברי הכפירה והמינות שגם הם מצויים בהם תמיד, שטנה על היהדות החרדית, התקפות נגדה, והם משמשים חומר לתעמולה והסתה קבועה בעד השיטות החפשיות ומפרנסים ברעל את כל הקוראים ומפטמים בארס נפשי את בני נעורי היהדות החרדית, אשר מחוסר עתון יומי אחר הנם קוראים קבועים או ארעיים של העתונים הללו.

נתעוררו חרדי ירושלים לתקן את המעוות הגדול הזה, עמלו וטרחו ובקשו דרכים להסיר את התקלה השאת ע"י הוצאת עתון יומי חרדי, עתון שיהיה נקי מדברים אסורים, שיהיה נקי משיטות חפשיות, ובמקום זה תהיה בו חיוביות בשביל הדת ובשביל כל עניני היהדות החרדית בארץ ישראל.

ועתון כזה יש לו זכות קיום בארץ ישראל, מפני שלפחות תופשת עוד היהדות שומרת התורה, זו שאינה חפצה במינות ואפיקורסות, מקום חמישי ביהדות ארץ ישראל. ולא זה בלבד אלא שלמעשה רוב הקונים את העתונים היומיים-הנם חנונים ובעלי אומנות, אשר ברובם הגדול הנם שומרי תורה ומצוות.

כלום מה היו רבנים בישראל צריכים לעשות בשעה זו? -

לסייע בהוצאת העתון, להוציא כרוז להקהל להקדים את הופעתו. הם היו צריכים לעשות את מה שעושים רבנים בישראל בחו"ל, כשישנה התעוררות ליצור כלי מבטא להיהדות החרדית. ומכיון שעסקני העתון הכריזו גם שהעתון

לא יהיה מפלגתי וישמש לכל היהדות החרדית, היה רשות להיות בטוחים שגם הרבנים רצ"פ פראנק ור"פ ברנשטיין הי"ו, יהיו מתומכי העתון.

אולם הרבנים האלה ידעו מה שכל העולם יודע, שההתעוררות להוצאת העתון היומי באה בהתחלתה מצד אגודת ישראל, מצד הסתדרות זו שמזלה גרם לה להיות המעוררת לכל דבר של תקנה בהיהדות החרדית ביחוד בענינים ציבוריים ובטוי הציבור. ומכיון שלהרבנים הללו אין עוד ערבות מספיקה, שלהמעוררת הראשונה לא תהיה השפעה על העתון עצמו, היו זריזים למצוה לפרסם בקהל, ודוקא על ידי עתון החפשי "דאר היום", שהם מוצאים "חוב קדוש בנפשם להודיע לאחינו היראים והחרדים שיזהרו נא שלא תהא תקנתם קלקלתם ח"ו וידעו את חובתם להתנהג בזהירות יתירה בדבר זה עד להודעה מאתם", במלים אחרות, אזהרה זו פירושה "איסור" או "חרם" מצד הרבנים רצ"פ פראנק ור"פ ברנשטיין הי"ו על העתון "ישראל" אשר עסקנים חרדים עמלים במסירות ובכל כחם להוציא לאור בירושלם.

ונגלה נא את הקלפים ברור:

הרבנים האלה יראים שעתון החרדי היומי יעמוד במשהו תחת השפעת אגודת ישראל, והם יראים משום כך שהעתון יתקוף או יתנגד גם הוא להרבנות הראשית הרשמית בירושלם, שהם הרבנים האלה, הנם נושאי דגלה עד היום או לעת עתה.

וחשש זה מספיק להם כבר להכשיל את הוצאת העתון, כדאי להם ספק פגיעה בכבודם להכריע ולבטל את הופעת עתון שיש לו ודאות גמורה ושלמה של חסכון דברי מינות וכפירה ושל הרעלת נעורי ישראל באפיקורסות ושיטות חפשיות.

חשש חטא קל זה, שהוא חטא לפי שיטתם יש בו בכדילאבד בשבילו טובה הרבה, הגנוזה וספונה בהוצאת עתון יומי חרדי בירושלם, שימצא גם הוא בין ארבעה העתונים החפשים מפיצי הכפירה והמינות.

אולם נגיד ברור: הרבנים האלה רואים חובה לעצמם להגן על כבוד התורה, שגם זה הוא מתפקיד של רבנים בישראל, והם אינם חוששים למלא חובתם רבנית זו

אעפ"י שהדבר נוגע לכבוד עצמם, מחשש של פגיעה בכבוד עצמם. ועתה שאלות יש לנו לשאול:

א. רבנים החרדים כל כך על חשש של פגיעה בכבוד התורה, מדוע אינם חוששים לכבוד התורה עצמה?

מאז שהרבנים האלה משמשים במשרתם לא שמענום ולא ידענום שימחו או שיזהירו בפני הקריאה בעתונני הציונים החפשים, וגם לפני חדשים אחדים שמפלגה ידועה השתדלה בהוצאת עתון יומי חדש, לא מצאו הרבנים "חובה קדושה לעצמם" להזהיר את הקהל ממנו, אעפ"י שידעו ברור, לא ספק, שהעתון הזה גם הוא ישמש את הציוניות ואת שיטות החפשים.

והאם זה לא מתפקיד רבנים להציל בני נעורים מקרא דברי כפירה והתפש בשיטות חפשיות? האם זה לא מתפקיד רבנים לתבוע עלבון וכבוד שמים וכבוד התורה המתחללים יום ביום באופן נורא בהעתונני הללו.

"על כבודי לא מחיתם, על ספק של כבוד בשר ודם מחיתם"?!

על כבודי לא מחיתם, ולא עוד אלא כשיש לכם לדבר עם הקהל החרדי "לאחינו היראים והחרדים" עוזבים את כל העתוננים של היראים, השבועונים, והנכם מדברים עם אחיכם "היראים והחרדים" מעל עמודי עתון חפשי המלא כפירה ומינות, ובזה לפחות אתם מאשרים שהקהל החרדי הוא קורא את העתון הזה, וכי לדעתכם מותר לקרוא בו, כי על כן מדברים אתם עם אחיכם היראים והחרדים דרך צינור זה, ועל חשש של כבוד מדומה של בשר ודם, של הוד להבל דמה, אתם מוחים בכל כך זריזות.

ב. ושוב שאלה יש לנו לשאול, והיה כדאי להכניס בה קצת בהירות:

מה הוא החשש אשר אתם חוששים מהוצאות עתון, שיש לכם ספק שלאגודת ישראל תהא השפעה עליו, ומי הוא ה"תלמיד חכם" אשר אתם חוששים לבזיונו בהוצאת עתון חרדי יומי, אשר בשלו חרדתם את החרדה הזאת?

אם הת"ח הזה הוא הרב קוק הי"ו, אשר שיטתו (לדעתו) נתקפת על ידי אגודת ישראל ועל ידי "קול ישראל" ולכבודו אתם חוששים, נבקש מכם קצת בהירות.

שימו נא לרגע ידכם על לבבכם, והתודו אם אין אתם שותפים בהתנגדות זו עם התוקפים.

האם לא אתם הנכם אלה, אשר פגעתם הרבה יותר בכבודו של הרב קוק הי"ו לפני שנים בשעת היתר שמן השמשמין? האם רוצים אתם דוקא שנעתיק כאן את הביטויים, אשר נפש היפה סולדת מהם, שהשתמשתם בהם כלפי הרב קוק.

האם לא אתם הנכם, אלה שהכרזתם על חובת היציאה מכלל ישראל, וכתבתם שאיש אשר יש לו זיק יהדות בלבבו, מחוייב לצאת מועד הלאומי, בשעה שידעתם ברור שהרב קוק לא יצא ולא יצא מועד הלאומי.

האם לא אתם הנכם אלה, שבשעה שהנכם נמצאים בין אנשים שהנכם חושבים להיות בטוח בשמירת סוד, אתם התבטאים על הרב קוק בטויים הרבה יותר קשים מאלה שבאים ב"קול ישראל", ובסתר הנכם מאשרים במאה אחוז את ההתנגדות לשיטותיו ולדבריו ב"אורות" וכדומה.

או שמא על כבוד "עצמכם" הנכם חשים, ואתם הנכם ה"ת"ח" הנזכרים בכרוזכם שהנכם חוששים לבזיוונכם, נבקש שוב מכם קצת בהירות.

האם אין אתם חייבים תודה ל"קול ישראל" על התריעו נגד ועד הלאומי ועל מלחמתו מלחמת היציאה שבשלו ובכחו יש לכם עתה במה להאחז כאשר הנכם נדרשים לברר עמדתכם כלפי קהילת החפשים.

האם לא "קול ישראל" הוא זה ואגודת ישראל היא זו, שהצילה אתכם מלשקוע בתחום החפשים, על ידי זה שהזהירה אתכם על הסכנה וקוממה נגדכם את היהדות החרדית כלה, האם אין אתם, אם נכון מה שבפיכם שאסור להיות חבר בקהילת החפשים, -אם נכונות המודעות שלכם שאסרתם בכח התורה ובאיסור חמור להשאיר חבר בועד הלאומי, -זקוקים לעתון חרדי, אשר ילחום נגד עדת החפשים ופרישת שלטונם על היהדות כלה בירושם ובארץ ישראל.

האם לא טובה גדולה היתה בשבילכם, ההתקפות התדירות בקול ישראל, גם אם לדעתכם נתקפה יחד עם זה גם אישיותכם הפרטית, על משרד הרבנות ועל מחשבות תקוניה במסורה ובמנהגים?

האם לא ידוע לכם ברור, שאלמלא ההתנגדות הגדולה של היהדות החרדית למשרד הרבנות, שבגללה נשארם אתם היחידים בו והנכם מיוחסים אצל החפשים, הייתם מכבד מוחלפים באחרים.

האם לא היה בשביל כל הטוב הזה כדאי לסבול גם מעט התקפות אישיות, שהיו לדעתכם מיותרות?

ג. ושוב, שאלה יש לנו לשאול, ונחוץ להכניס בה קצת זהירות:

מה אתם חושבים לתקן מהכשלת העתון? האם אין קול ישראל די להתריע על התקלות הבאות להישוב על ידי הרבנים המתונים, האם אין זה מספיק שפעם בשבוע תגלה היהדות החרדית את לבבה נגד קומץ של אנשים, ולמה תיראו ולמה תחששו שגם העתון היומי יטפל בשאלה זו, מדוע אתם חוששים שהעתון נברא לשם כך, בשעה שאתם יודעים שיש לעתון יומי תפקיד גדול בלעדי הפרט הזה של הטפול בשאלות משרד הרבנות.

האם אין עיניכם הרואות, שגם כיום עוברים שבועות וירחים, שאין זכר גם בקול ישראל למשרד הרבנות ורבניו, ולערינו נמצאים די מתנגדים ותוקפים להיהדות החרדית המעסיקים את השבועון קול ישראל, זולתי משרד הרבנות.

ד. ושוב שאלה קטנה, וגדולה היא אלי:

האם באמת ובתמים חושבים אתם שהקהל החרדי יושב ומצפה להודעה מצדכם, אם תתירו לו את העתון היומי שלו או לא? האם לא נתברר לכם עוד שהקהל החרדי אין לו אמון בכם בהכרעות הנוגעות לחיי הצבור של היהדות החרדית.

האם שכחתם כבר, שעוד לפני שנים אחדות הכרזתם לאחיכם "היראים והחרדים" שהם ילכו כלם לבחירות לועד הקהילה החפשית ושגם הנשים תשתתפנה, בלשונכם אז ש"אף קול לא ילך לאיבוד", ולמרות האזהרה החמורה

הזאת שלכם, לא השתתפו היראים והחרדים וכל קולות החרדים הלכו לאיבוד, ולא עוד אלא שבעבור שנים אחדות השתתפתם אתם עם הרבנים החרדים ואסרתם את הבחירות, הכרתם בטעותכם והודיתם. האם אינו עולה על לבבכם שיבוא יום ואולי הוא קרוב שתכירו גם בטעות זו של הכרזתכם עתה נגד העתון החרדי היומי.

האם שכחתם כבר, שעוד לפני חדשים אחדים, נכשלתם ממש בכשלון כזה ואסרתם את החברות להשרשת תורה ויראת שמים בלב בני הת"ת, ופרסמתם איסור על החברות "חנוך לנער" וחברת "תורה ויראה" כמו"כ בשל חשש השפעה של אגות ישראל עליהן, ולדעתכם בחרתם, שמאות הילדים יסתובבו בשוקים ורחובות וילכו השבתות אל הספורט ובלבד שלא יכשלו בספק השפעת אגודת ישראל, והקהל החרדי לא נשמע לכם והוא הוסיף לשלוח ביתר עוז את ילדיו לחברות אלה, עד שהוכפלו מאז עד היום פי שלש. וכיום אתם מכירים גם בטעות זו והנכם תומכים אותו בעצמכם בפרוטותיכם מה שיש לציין לשבחכם.

האם לא מספיקות לכם שתי העובדות הללו, להוכיח לכם שכרוזים כאלה, אינם מוסיפים לכם כבוד, מה שאתם מקוים מהם, כי אם גורמים להוכיח את ירידת הפרעזטיש שלכם בעיני היהדות החרדית, בנוגע לכרוזים, אשר הפוליטיקא ופניה עצמית מבצבצות מהם, האם יש צורך שנחשוב אותם כרוכלא ודוקא לפרט אותם, ומה כבוד יוסיף לכם, אם יתברר בפעם נוספת שאין דברי הפוליטיקא שלכם נשמעים אצל היהודי החרדים, גם כשאתם מחפים עליהם בלבוש של תורה ו"חוב קדוש"?

האם אין בכל זה חוסר בהירות, והאם אין חוסר בהירות זה גורם לזלזול בכבודכם היקר אצל רבים?!

ובסוף דברי, רוצה אני לנחם לכם ולהרגיע את רוחכם. אל תעצבו ואל יחר לבבכם מהופעת העתון החרדי היומי.

להיהדות החרדית ישנם די שטנים על דרכה לבד הכרוז שלכם. ויש להודות גם זה, שלמרות אי האמון של הקהל החרדי בכרוזכם באופן ישר, הועילה בכל זאת עמדתכם הפשרנית ושיטתכם הפוסחת והתקרבותכם אל החפשים להכניס

קרירות רוח בלב ההמונים אל קדשי ישראל ואל שיטת היהדות החרדית, ובזה יכולים אתם באמת להתפאר שהצלחתם להחליש את היהדות החרדית ולהחליש כל תנועה שמתעוררת אצלה.

הקהל חדל להרגיש את הסכנה של עתונים החפשים, כתוצאה ממה שרבנים למדו אותו שאין סכנה בהתקרבות לחפשים ובהתבוללות אתם, ואם החפשים עצמם מותרים קל וחומר לעתוניהם. הקהל חדל להרגיש סכנה בתעמולה יום יומית לשיטת החפשים- מפני ששיטות הציונים הוכשרו אצלם, ועכ"פ לא נטרפו אצלם, על ידי מספר של רבנים מפשרים.

וממילא יכולים אתם להשען גם בשאלה זו על החפשים ועל קרירות הרוח שהכנסתם בלב ההמונים אל דבר שביהדות, שהם ימנעו את ההוצאה לפועל של הוצאת עתון יומי, אשר הוצאתו זקוקה לדעת קהל רחב ולעזרת הציבור.

וכרוזכם זה, שלא ישפיע לרעה, אם היהדות החרדית תכיר ב"חוב קדוש" שהעתון היומי הוא כן צריך להופיע, מבלי לחכות על "הודעה מכס", ושלא ישפיע גם הרבה לטוב, ואם הקהל ישאר כאשר עד עתה בכל שני החדשים האחרונים אדיש ומתיחס בקלות אל שאלת החיים של עתון היומי, הועיל רק להוכיח בפעם מאה ואחת על חוסר הבהירות שבמחנה.

בקצת בהירות הייתם יכולים לחשוך הרבה צער גם לכם וגם להציבור החרדי.

איש ירושלם

בהירות-מאמר ג'

(התפרסם ב"קול ישראל" שנה שתיים עשרה, גליון טו', יום ה' פ' יארא, כח' טבת תרצ"ג
25.1.1933)

ושוב חוסר בהירות.

בגליון "הארץ" של יום כ"א טבת, בתוך הפרטיכל של חגיגת המכבי תחת הכותרת: "המסיבה החגיגית של המכבי לכבוד מלצט", אנו קוראים:

ה' ציזלינג מודיע, כי נתקבלו ברכות להמסיבה מאת הרב הראשי א. י. קוק וכו' מאת י. בן צבי ועוד.

הגעו בעצמכם, בארץ ישראל נמצאת ההסתדרות שנקראת "המכבי", אשר הנהיגה את חילול השבת בפרהסיא בכל ערי ומושבות ארץ ישראל ובירושלם, היא הכתימה את ארץ הקדש בכתם מחפיר כלפי העולם כולו, היא ממשיכה את מרדה בלי הפוגות וכלי הפסק מדי שבת בשבתו.

הסתדרות זו אין לה שום התחשבות עם רגשות רבבות שומרי התורה בארץ ישראל. היא אינה מתחשבת עם הכאב ויסורי הנפש שהיא גורמת לרבבות ישראל, ולהכעיס מסדרת היא המשחקים הפומביים במרכזי השכונות החרדיות, כעין מסיון לתפוש ילדי בני ישראל ולהרגילם לחילולי שבת.

הסתדרות זו, חללה את השם, בזה שבה בשעה שהמשטרה והצבא, התחשבו עם רגשות קדושת ירושלם וקדושת השבת ותחנוני היהדות החרדית והסתלקן בקביעות מהשתתף בתחרויות בימות השבת, ממשיכים הם את זר מעשיהם ואזנם נשארה אטומה לאנקות ואנחות רבבות בני ישראל המתחננים על קדושת השבת.

הסתדרות זו החותרת תחת בנין ארץ ישראל, המהרסת את יסודי הישוב הרוחני והחמרי, הסתדרות זו אשר הכניסה את היוניות לארץ ישראל והעמידה צלם אליליות יונית בהיכל קדש.

הסתדרות זו כשהיא מסדרת "מסיבה חגיגית של המכבי" מזדרז הרב קוק הי"ו ושולח לה מכתב ברכה להמסיבה.

האם אין זה חוסר בהירות?

מתוך ספריו ומאמריו יש אמנם להכיר שהרב קוק הי"ו רואה ברכה מרובה בתרגילי הגוף, ומחשיב מאד את ההתעמלות הגופנית, אבל השבת היכן היא, איה קדושת השבת, מדוע לא מנעה אותה קדושה זו וקדושת ישראל וקדושת ארץ ישראל, המתחללים שבת שבת בארץ ישראל ובירושלם, מלשלוח מכתב ברכה למסיבה של המכבי? מדוע לא נמנע הרב קוק הי"ו לשלוח מכתב ברכה כזה, אחרי חלול שבת נורא של אלפים שסודר על ידי הסתדרות זו בהיקף רחב מאד בלבה של ירושלם בהזדמנות בוא נשיאה של הסתדרות זו לירושלם?

ומה יעשו חברי המכבי ולא יחללו את השבת, אם הם יכולים לתת את הספוק היותר רחב לתאותם ולתעמולתם האפיקורסית, ולא להפסיד בזה אפילו את ברכתו של ראש הרבנים, למסיבה שלהם? למה יחששו להבטלנים הצועקים "שבת", המוכים על ידי השוטרים, אם הם נשארים בחזקת יחסים טובים עם רב גדול, ששולח את ברכתו למסיבה חגיגית שלהם?

שבן צבי שולח את ברכתו, ניחא, אבל הרב קוק הי"ו, אתמהא.

אנו יודעים שדברינו אלה גורמים צער להרב קוק הי"ו, ואין לנו שום רצון לכך. ואנו יודעים ומרגישים שהזעזועים התדירים אינם מביאים ברכה להיהדות ולשלום ירושלים, אבל האם לא גרם הרב קוק הי"ו בשליחת ברכתו יותר צער לרבבות יהודים הכאבים על חילול השבת על ידי בנים סוררים אלה, האם לא הרגישו כל אלה היהודים דקירה עמוקה בלב, בקראם את ההודעה הזאת של שליחת מכתב ברכה מצד הרב קוק אל מסיבה חגיגית של המכבי?

האם לא בטל ברכתו זו התאמצות של שנים של היהדות החרדית, אשר עמלה להרחיק ולהבדיל את בנים כחשים אלה להוציאם מכלל ישראל? ומדוע לא חשש להרושם שברכה כזו עושה על בני הנעורים שבלאו הכי מסיתם היצר הרע להספורט, אשר יראו שהספורט וההשתתפות בשבת, לא שאינם מביאים בזיון,

כי אם גם גורמים הערצה, והשתייכות אל ההסתדרות המכבי כסא כבוד ינחילם?
וכבוד, לא מראשי ועד הלאומי, לא מראשי הפועלים, כי אם מראשי הדת?

אפשר שלא מרצון עשה זאת, אפשר שאיזה רב מזרחי השפיע עליו לשלוח את
מכתב הברכה הזה, אפשר שאיזה מבאי ביתו הסביר לו שמשרתו מחייבת לשוח
ברה אפילו למסיבה זו, אפשר שהוא תוהה ומתחרט על כך, כאשר הוא רואה את
הדברים מודפסים שחור על גבי לבן בעתונים היומיים.

אבל האם זה מכפר על ההפסד?

הוא אשר אמרנו, אין בהירות בשיטתו, וחוסר שיטה זו היה כבר סיבה לדי בזיון
וקצף. בקצת יותר בהירות, היה יכול לחשוך הרבה צער, גם לו וגם לרכבות אלפי
ישראל נאמנים.

הוי אומר: חוסר בהירות.

איש ירושלם.

בהירות-מאמר ד'

התפרסם ב"קול ישראל", שנה שתיים עשרה, גליון סו"ב, יום ג', פ' בא, ד' שבט תרצ"ג,
(31.1.1933)

ושוב, חוסר בהירות.

"דאר היום" מודיע, ששני צעירים נאסרו באשמת הפיצם כרוז הפוגע בכבודו של הרב קוק הי"ו, וכי הנהלת ישיבת "עץ חיים" החליטה להוציא אותם מהישיבה.

שמועות בעל פה מוסרות עוד על שורה של רדיפות שהוכנו בשביל מפיצי הכרוז המדובר, וכי החרון אף, בחוגו של הרב קוק על מודעה זו, גדול מאד.

אין לנו שום כוונה להמליץ על "הסגנון היפה" של הכרוז, שהוא עובר כל גבולי הנימוס, ושכלל אדם מנומס אינו ראוי להשתמש בסגנונים כאלה, הלקוחים משוק הדגים.

אבל לעומת זה, קשה קצת להבין גם את ההתרגשות והיציאה מן הכלים של הנעלבים או של תובעי העלבון.

ראשית, הלא גם הצעירים הקנאים, אשר קנאותם העבירה אותם על גבול הנמוס והמוסר, היו זהירים במקצת והרגישו לפחות מעצור בנקיבת שם. הם השתמשו ב"רמזים" ובקטעי עובדות והבליגו על יצרם לנקוב בשם. שורת הדין היתה דורשת איפוא מאת אלה שאינם חפצים בעלבוננו של הרב קוק הי"ו לסתום ולא לפרש. ואם לפנייהם גלוי, אם הם מוצאים בכתב פלסתר סתום זה את הרב קוק הי"ו, הלא אין זה גלוי לכל העולם כולו, ומי יאמר שהנחתם זו היא אמיתית, הלא היא יכולה להיות מכוונת אל איש או אנשים אחרים, הנמצאים בירושלם, ואיזה הוספת כבוד יש בזה להרב קוק הי"ו, אם מתאמצים להוכיח שהמבזים לא היו יכולים לכוון לאחר כי אם-אליו.

האם אין אלה המתמרים להיות דורשי כבודו ותובעי עלבוננו, מסייעים לפגוע בכבודו יותר, מאשר הפוגעים עצמם. והרי הפוגעים עצמם, הם צעירים בלתי

בעלי אחריות, והמבזים על ידי ההנחה שהמודעה מכוונת דווקא אליו, הם אנשים שצריכים להיות בעלי אחריות, רבנים בישראל.

ושנית: גם עצם ההתרגזות והרצון להטיל אימה ולהעניש קשה את כל מי שמהיך ומעיז לבקר את מעשי הרב קוק הי"ו אינם מובנים די ברור.

האם חושבים האנשים האלה שעל ידי עונשים והטלת אימה, יעלה בידם לסתום פי המקטרגים, שלא תודענה ברכים השגיאות או הזדונות הנעשות על שדה היהדות החרדית, על ידי אנשים ששיטתם אינה ברורה להם?

יש צורך לגלות להאנשים האלה, שבדבר כזה לא הצליחה עוד אפילו שום ממשלה בעולם. אין מעשה אלמות ורדיפה ועונשים, אמצעים טובים לכסות על עובדות ולהעלימן מבקורת הקהל. בכל כח הזרוע של הממשלות העריצות לא יכלו לסתום פי מקטרגים והידיעות היו מבצבצות ויוצאות מבעד סדקים וחרכים, ובאו לידי גילוי ופרסום, למרות האיסורים ודכאון חופש הדבור והדפוס.

האמצעי היותר טוב למנוע מבקורת ומעלבונות ומפגיעה בכבוד, הוא שקול הדעת הבא לפני המעשה. ההתחשבות עם דעת הקהל בטרם שניגשים לעשות מעשה של אחריות, ההתאפקות וכבישת היצר בעשיית פעולה, שיש בה משום התרגזות דעת הקהל ומפני גרם צער והפסד להיהדות החרדית.

אנו רואים לנכון לחזור בזה על אנקדוטה מפורסמת: -הנסיך אלכסנדר נגש פעם אל אחיו הצר ניקולי, ובידו חבילות של עיתונים צרפתים. "אחי" אמר לו-, העתונים הצרפתים מבזים את שנינו, הם כותבים עליך ועלי דברים של גנאי, עד שאינם נמנעים לכנות אותך בשם "משחת המוסר" ואותי בשם "שכור". הדבה עוברת את גבול הסבלנות, זה מזיק גם כן מאד לכבוד בית המלכות, עצתי שתאחז תיכף צעדים נמרצים על ידי הצירות שלך בפריו, להעניש את המפרסמים ולאסור עליהם להשתמש מכאן ולהבא בביטויים כאלה ביחס אלינו.

"אחי"-השיב לו הצר- "אני מרגיש את התרגזותך אבל אינני רואה שעצתך מסוגלת לחשוך לנו את הבזיון ולהשיב את כבוד המלכות. שונאינו ימצאו תמיד דרכים איך לבזות אותנו, מבלי שמדת השין תהיה יכולה לפגוע בהם. אם לא

יכתבו "ניקוליי" ו"אלכסנדר" יסמנו אותנו ב"סימנים" שכל רואיהם יכירו אותנו בהם, והדבר ישאר כשהיה".

"אלא מאי אחי"-, שאל הנסיך אלכסנדר-"מה היא עצתך בנוגע לכך, האם נרשה שהצרפתים ידרכו את כבודנו ברגל"?

"עצתי?"-השיב המלך ניקוליי,-"עצתי אחרת, אחי, שאם אנו רוצים שהעתונים לא יבזו אותנו, כמדומה לי שאין עצה אחרת, מאשר שאני אשמור מכאן ולהבא יותר על הצניעות ואתה תחדל לשתות יותר מדאי".

-הרב קוק הי"ו, אם אינו רוצה שיפרסמו ששלח מכתב ברכה למסיבת חגיגה של המכבי, יחדל לשלוח מכתבים כאלה, ויהי' בטוח אז ששום אש לא יכתוב ויפרסם אז שהוא כן שלח.

ואם אינם עושים כן, אם חושבים למנוע את הפרסומים ע"י אמצעים אחרים, הרי זה-חוסר בהירות.

איש ירושלים.

בהירות-מאמר ה'

(התפרסם ב"קיל ישראל", שנה שתיים עשרה, גליין יח', יום ה' פ' בשלה, י"ג שבט תרצ"ג,
9.2.1933)

מסופקני אם השם הזה מתאים להנושא שאני רוצה להטפל בו היום. אפשר שביחס לנושא זה היה צורך למצא איזה ביטוי יותר מצלצל, אבל אם השם בהירות או אי בהירות נותן את ההבעה השלמה להנושא הזה, הרי יש לשם זה שייכות ישירה אליו, מפני שבכל אופן ישנה בעובדא זו שאני רוצה לבארה גם-חוסר בהירות.

כוונתי אל "כתב הפלסטר" שנתפרסם בשבוע זה "מטעם הרבנים הגאונים חברי הבר"ץ שבעה"ק ירושלם" ושמונחות עליו שתי חותמות של בתי הדין פרושים וחסידי בירושלם.

אין לנו שום כונה לפגוע בכבודם של החותמים או של בעלי האסיפות, אבל בכל זה כדאי הדבר לבאר את המאורע, ולדרוש עליו בהירות.

היתה עובדא, וקנאי אחד, כאשר קרא בעתון "הארץ" שהרב קוק שלח מכתב ברכה למסיבה חגיגית של המכבי, וכאשר ראה שעברו ימים רבים ולא באה על ידיעה זו הכחשה לא מצד הרב קוק בעצמו ולא מצד חוגו, נתרגז מאד ושפך את חמתו ואת צערו על מודעה שחתם עליה "צעירי שלומי אמוני ישראל" שבאמת לא היה סגנונה מנומס כלל, ונמצאו בה בטויים גסים, שלא היו ראויים להאמר ומכש"כ להדפס.

מה היו רבני ירושלם צריכים לעשות בשעה זו? אין ספק שמעריצי הרב קוק רשאים לראות בפעולה זו עבריונות קשה, בזיון של ת"ח, אעפ"י שהיה עליהם להודות על האמת, שהתוכן של המודעה הוא נכון, וכי גם העובדות המפורטות בו הן, לצערנו ולצער כל בית ישראל, נכונות. הם היו רשאים לראות עבריונות וחוצפה בהכינויים שבאו בהמודעה. ומה היה עליהם לעשות? לשתוק?

כדרך שהם שותקים על קיום של בתי הספר המרעילים נשמות ילדי ישראל בלי הפסק, כדרך שהם שותקים על מטבחים פתוחים שאלפי בני ישראל אוכלים בהם

כל יום נבלות וטרפות, כדרך שהם שותקים על פורצי גדר המחזיקים את חנויותיהם פתוחות בלילי שבתות, והנוסעים בשבת בפרהסיא, כדרך שהם שותקים על דברי הלעג והבטויים הגסים ודברי הנבלה הנאמרים בריש גלי בעתונים החפשים על ד' ועל משיחו?

לא לשתוק.

מפני שכל אלה העבריינים, הלא אינם ממתנגדי הרב קוק, כל אלה העבריינים אינם ממתנגדי משרד הרבנות, כל אלה העבריינים מפיצי הכפירה ומחללי השבת ואוכלי הנו"ט הינם רק מתנגדים ומכעיסים את ד' (כביכול) ואת תורתו. לא כן הקנאי הזה בעל העבריינות של "חוצפה" כנגד הרב קוק, שהוא מהחוג של היהדות החרדית שלחמה ולוחמת נגד קיום משרד הרבנות זה, מיום שהרבנות נמכרה לעקר, להחפשים ולהשפעת החפשים. על עבריינות כזו, ועל עברין כזה, אי אפשר לעבור בשתיקה.

ובכן, להעניש.

להעניש רכות?

לקרא את העברין, לדבר אתו קשות ורכות, לאים עליו?

כדרך שהרב קוק נטפל לאוכלי חמץ בפסח, שהוא פונה אליהם בדברים רכים ומדבר על לבם כמדבר אל אחים, כדרך שהוא ורבניו נטפלים אל בעלי הקרנות "קרן קיימת" ו"קרן היסוד", המרבים להפיץ חלולי השבת, חרישה בשבת בקבוצות וגדול שפנים לאכילה ובנין בריכות בשבת וכו', כדרך שהוא נותן ארכה של ששה חדשים לבעלי הקרנות וגם אז ידברו בלשון רכה, במענה רך?

כדרך שהרב קוק מתיחס אל בן יהודא (זה שהסית והדיח והניח בן כמותו) שלמען האחדות הנחוצה מאד בזמן הזה בין יהודי ארץ ישראל, הוא מצטרף אל אלה המכחישים שרבני ירושלם רדפו חלילה, את בן יהודא, לפני חמישים שנה. שיטתו הפשרנית מכריחה אותו לא להשאיר חשד על גאוני הזמן הקודם שהם התהלכו בקנאות עם מחלל שבת וכופר, ואעפ"י שלא היה בארץ ישראל ולא

שמע ולא ידע מכחיש הוא מפני דרכי שלום ומעיד שאדרבא גאוני ירושלם עזרו את בן יהודא ומסרו נפשם להצלתו.

לא. עם עברין פוליטי אינם נוהגים, כעם עברין על התורה ועל המצוה, ועם סיעה מתנגדת פוליטית, אינם נוהגים כעם סיעות של החפשים.

ביחס להם – מדת הדין מתוחה, ואין רחמים בדין.

ביחס לאלה, מתבטלות כל שיטות האחדות וכל דרכי הנועם ומענה רך. נחוצה אמנם אחדות החפשים, ויש להזהר משום כך לא לדבר רע על בן יהודא, לא להרגיז אותם ח"ו, אבל לא נחוצה התאחדות של החרדים, ואת האחדות יש לפורר באכזריות ובאמצעי נקם קיצוניים כי על כן חרדים הם אלה, ומאגודת ישראל הם.

עברין כזה, אינם מזמינים לדין תורה, אינם גובים עדות, כי אם מתקבצים וגוזרים "ח"ח" וכל מיני גדופים האמורים בתורה וכו'.

ואת "הזדמנות מוצלחה" של שעת הכושר לנקום במתנגדים בשיטה, מנצלים לצרף דרך אגב "נדוי" על עוד אברך ירא שמים שאין לו שום שיכות על המודעה, וכי מה בכך, הלא גם הוא מאגודת ישראל ומה מהם יהלוך, אם בשעה טובה זו יענישו גם אותו קשה.

וכיון שניתנה רשות למשחית, אינם מבחינים וגוזרים איסור חמור על "קול ישראל", לא לפרסם בו מאמרים, לא לתמוך בו בכסף ולא לפרסם בו מודעות או ברכות.

ועל זה יש לומר, חוסר בהירות.

ועלי לבאר דברי.

חוסר בהירות הוא, אם רבנים חותרים בעצמם ובידיהם תחת הפרעזטיש שלהם.

לצערנו השפילו את כבוד וערך הרבנות מיום הוסד משרד הרבנות, מעת שהרבנות נעשית פקידות הנשאת על ידי השלטונות, נשענת על כוחות של

קהילות חופשיות, מעת שהיהדות החרדית היתה מוכרחה לבקר קשה את מעשי רבנים אחדים, ולהתאמץ למעט את דמותם, בכדי שהקהל לא יהיה נגרר אחריהם.

אבל מי אומר, שאת שירי השיריים של כבוד הרבנות, יש להרוס בכשיל וכילפות?

לא עברו ימים מרובים מעת שרבני משרד הרבנות אסרו "שחיטה" של פורצי גדר, ואחרי שפרסמו איסור על השחיטה הוסיפו להכריז איסור על המסייעים לשחיטה זו, "לא לצרפם לכל דבר שבקדושה ולהתרחק מהם". בנוהג שבעולם שאם רבנים עושים עד כזה, רוצים הם שהקהל ישמע להם, שהדברים יעשו את פעולתם. אבל איזה ערך יכול להיות להכרזות כאלה, אם רק אחרי שבועות מפרסמים אותם הרבנים "נדוי מפלגתי", אשר זיפו ניכר מתוכו, שאין אחד מבין הקהל שם אליו לב ואם אין הם רואים, אולי, הפסד בזה שהקהל אינו נשמע להם בהכרזתם זו, כלפי המתנגדים, מפני שגם הם כנראה לא רצו יותר מאשר לשפוך חמתם על הנייר, הלא היו צריכים לחשוב שזה יפסיד להפעולה הקודמת, מפני שהיהודים החרדים יאמרו: כשם שאין ממש בהכרזה זו, כל אין ממש בהכרזה על מסייעי השחיטה האסורה.

האם לא די השפלת כבוד הרבנות עד לעפר, שיש להוריד אותו ולהשפיל אותו על הדיוטא התחתונה, לעשות הכרזות רבנים התול וליצנות?

חוסר בהירות יש ביחוד כשהרבנים האלה משתמשים ב"חרמות". הלא הם לא חשבו לרגע שהאיסור שלהם הוא יותר חזק מהאיסור החמור שטר כל גאוני אה"ק תוב"א בדור הקודם הטילו על בתי הספר, ואיך הם מאיימים ב"איסור", בשעה שילדיהם בעצמם מבקרים את בתי הספר האסורים. מדוע אין הם חוששים, שהקהל יגיד להם: טלו קורה מבין עיניכם. התקושו וקושו.

אנו חסים על כבוד הבריות, שאלמלא כן היינו קוראים בשם של שני דיינים, יסודי ההכרזה הפוליטית, שבתו של אחד מבקרת כיום את הסמינר של המזרחי ובנותיו של השני בקרו את בתי הספר החפשים.

האם אין בזה חוסר בהירות?

ושוב, שלש שנים ומחצה, הופיע עתון "קול יעקב" שבאף גליון שלו לא חסרו דברי גדופים וחרופים על גאוני ישראל בגולה ובאה"ק תוב"א, חירופים וביטויים, שהיו לגועל נפש, ובשפלותם עלו הרבה פעמים על הבטויים המכוערים שבמודעות הקנאים, והרבנים הללו, לא שלא אסרו את העתון הזה, כי אם כפו הר כגיגית על כמה ממוסדות התורה והצדקה לתמוך בתמיכה חדשית בהעתון הזה כדי שיהיה יכול להופיע.

ומדוע לא יחששו הרבנים-שהקהל ישאל אותם: מדוע לא אסרתם את הקול יעקב, ומדוע אתם נרגזים כל כך על הקנאים המדפיסים כתבי פלסתר על הרב קוק ולא הייתם נרגזים על הקול יעקב שחרף וגדף בלי הפסק.

ושוב: מופיעים בארץ ישראל כל מיני עתוני כפירה ומינות. עתונים המחרפים את התלמוד, את התנ"ך, את התורה, את אלקי ישראל, ולא הכרזתם עליהם איסור, ורק על הקול ישראל, שאין בו בזיון ת"ח, רק שסגנונו אינו מוצא חן בעיניכם, שהנכם רואים אותו מזיק להקרנות, לועד הלאומי, לכבוש הציונים, ולכלל היותר רואים אתם בו מתנגד גם לשיטתכם אתם, למבקר את פעולותיכם בשעת הצורך, הכרזתם איסור.

האם אין בזה חוסר בהירות.

אתם אמנם חושבים לתקן את זאת בהכרוז "שהוא (הקול ישראל) גרוע מכל העתונים החפשים"

אבל אתם אינכם מבארים את דבריכם במה. ואינכם חוששים כלל שהקהל ישאל מכם רבותי, אתם אומרים הקול ישראל גרוע מכל העתונים החפשים, אמרו לנו במה?

ובדרך כלל, האם אין זה חוסר בהירות אצל רבנים בישראל הממהרים לאסור עתון חרדי, בשעה שכל הארץ מכוסה בעתונים חפשים, והעתון הזה הוא היחידי המגין על היהדות החרדית, המשמיע לפחות אנחה לפעמים על שבר היהדות, איזה רוח יצמח להיהדות החרדית, אם הקול ישראל יסגר ויחדל להופיע, האם

בשאיפה זו לבטל את הקול ישראל אין אתם משותפים עם ועד הלאומי, עם מחללי השבת, עם מנהלי הקרנות, עם מחזיקי החינוך החפשי, עם הסתדרות העובדים, עם כל פורצי גדר, שכולם כאחד שואפים, וכמהים לבטל את כלי מבטאה זה של היהדות החרדית, המבקר את מעשיהם.

ואם רבנים אתם- הלא גם אם אתם רואים מגרעת בהקול ישראל, שהוא אינו נזהר די בכבודכם או בכבוד רבנים אחרים שהנכם חוששים לכבודם, הייתם צריכים לשקול את הפסד זה, נגד השכר הגדול הענקי, שהוא הביא בשנים עשרה שנות קיומו ושהוא מביא עד היום להיהדות החרדית, ולוותר על כבודכם מפני כבוד המקום.

האם יכולים אתם לתאר לכם, מה היתה צורתה של היהדות החרדית בארץ ישראל בלעדי הקול ישראל? האם לא ברור לכם שלא היה נשאר עוד אבן על אבן בהיהדות החרדית.

ומדוע תרצו לאבד טובה רבה כזו, בשל חשש של פגיעה בכבוד?

ושוב, אתם כותבים שהקול ישראל, מבזה כבוד התורה.

האם יכולים אתם לברר את דבריכם אלה? האם יש בכם מגיד זאת, אשר יראה באצבע על בזיון כבוד התורה שהיה בקול ישראל?

אדרבא. רבים הם המבקרים את הקול ישראל על הסגנון הנוח שבחר לו בזמן האחרון, שהוא מטפל בהדברים היותר מכאיבים בכפפות של משי, בקרירות רוח, והוא מסתפק רק בביקורת שיטתית ובהערות, אבל בזיון התורה, בזיון גדולי התורה, מאן דכר שמי', ואלמלא הפגעים אשר היהדות נכשלת בהם, כי אז היו עוברים חדשים, והקול ישראל לא היה מזכיר אפילו את שמות המנדים וראשיהם.

היה אפשר למנות כרוכלא, הוכחות מרובות על חוסר בהירות, אלא שאין הלב הולך אחרי ויכוחים, היהדות החרדית היא די קרועה והבו דלא לוסף עלה ואין לנו שום רצון לשלם התרגזות בהתרגזות, על כן יהיו דברינו מועטים.

כוונתנו היתה רק להראות באצבע, שצדקנו מאד במה שהאשמנו את הצד ההוא
ב-חוסר בהירות.

איש ירושלם.

נספח ד לפרק א

משא ומתן "הלכתי" מניהמ"ד של הראי"ה קוק - היכן לבנות את הטעמפל של הרצל?

בשנת תרנ"ו (1896 למנינם) הוציא תיאודור הרצל לאור את החוברת "מדינת היהודים" ובה תכנית מסודרת שעלתה ברעיונותיו לפתרון בעית האנטישמיות ע"י ריכוז היהודים בטריטוריה עצמאית ושלטון מדיני משלהם.

החוברת הובילה ללידתה של התנועה הציונית ולהעמדתו של תיאודור הרצל בראשה.

כשש שנים לאחר מכן (תרס"ב 1902 למנינם) פרסם הרצל רומן בשם אלטנוילנד ובו מפורטות הזיותיו הדמיוניות של הרצל לגבי העתיד האוטופי הצפוי במדינת היהודים לכשיצליחו ראשי התנועה הציונית להגשים את שאיפותיו של הרצל. ברומן, בולטת המגמה התעמולתית של התנועה הציונית בראשית ימיה לפנות לכל סוגי האוכלוסיה כדי לרתמם לעגלת הציונות ומטרותיה, וניכר שהיא באה להראות, כי עתידה של מדינת היהודים טוב לכולם: מומרים וכופרים בעיקר, חרדים, מתבוללים, וגויים. כך לדוגמא מתאר הרצל הסבת משפחה יהודית לשלחן ליל הסדר כשגם כמרים נוצריים מסבים עמהם. כיון שגם לדתיים רוצה הרצל לשווק את אידיאל הציונות הרי שאי אפשר לתאר עבורם עתיד אוטופי ללא בנין בית המקדש ובפרק המדבר על ירושלים מתואר בית המקדש (לא זה של התורה כמובן אלא זה שהרצל האתאיסט ראה בהזיותו דהיינו בית כנסת גדול המכנס אליו את כל העדות והנוסחאות) הנבנה מחדש על הר הבית.

בשנת תרפ"ד שולח אדם בשם הר' חיים הירשנזון מכתב לראי"ה קוק ובו הוא כותב לו כי לפי עיונו בסוגיית מקום המקדש נראה לו כי ההלכה בענין כניסה למקדש בזמן הזה היא כהראב"ד ולכן, כפי הבנתו, אין איסור כניסה לביהמ"ק בזמן הזה. המשמעות המעשית העיקרית של הבנתו היא לא פחות ולא יותר - לקיים את חזיונו של הרצל ב"אלטנוילנד" ולבנות את המקדש בהר הבית.

בתשובה שמשיב לו הראי"ה קוק הוא אינו מסכים עמו מבחינה הלכתית אך שותף עמו בהסתכלות החיובית הרואה בדמיונותיו של הרצל "חזיון" שיש ערך גדול להביאו לידי שלמות וז"ל: "אמנם בענין מקום המקדש דעתי רחוקה מדעת כת"ר. לעניות דעתי אין בידינו להכריע זה הספק של מחלוקת הראשונים והדבר נשאר בספק של כרת וחיוב אשם תלוי נמי איכא לפחות למאן דאמר דלא בעינן חתיכה אחת מב' חתיכות. ויותר מסתבר לומר שגם להראב"ד איכא איסור תורה אלא דכרת דאת מקדש ה' טמא לא שייך כשאין מקדש, אבל לאו דלא יטמא את מחניהם איכא, למאן דאמר קדושה שניה קדשה לעתיד לבוא. ואפילו אם נאמר דהראב"ד סבירא ליה דלאו נמי ליכא מכ"מ איסור דרבנן ודאי איכא ולא ניתן לחשוב שבענין תרומות ומעשרות ישאירו חיוב דרבנן שהוא משום קדושה קלה ולענין קדושת המקדש יתירו מאד אם יכנסו בהמון טמאים בכסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו לגמרי וטבל במיתה ומקדש בכרת דחמירא ממיתה וגם דאבון לב גדול וכמה פועל ההרגל וראוי לגזור כעין הגזרה של יום הנף מהרה יבנה המקדש וכה"ג, ולענין כבוד' האומה לעניות דעתי יותר היה כבוד הכלל ניכר אם נשתדל שימסרו בידינו בדרך קנין החצרות הסמוכות להכותל הקדוש פעיה"ק ועל מקומם נבנה סמוך ממש לכותל בית הכנסת אחת גדולה ומפוארת מאד בכל פאר והידור וכל אותן התיקונים שמציע כת"ר להיות ערוכים לשירה ולזמרת קדש יהי בה, והיא תהיה מונהגת עפ"י הסכמת רוב רבני ישראל בדרך מוסכם לכללות האומה למעלה מכל חילוק של נסח ומנהג מפלגתי והבית הזה יהיה לנו לעד שאנו חזקים בציפיית ישועה עליונה שתבא ושיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו ע"י גלוי כבוד ה' ואור משיח צדקנו וזה יְתָמָם חזיונו של הרצל ב"אלט ניי לנד" על דבר הטעמפיל שלא יעמוד במקום המקדש ממש והוא כניבא ולא ידע מה ניבא כי בית כזה צריך להיות דומה סמוך למקום המקדש עד יופיע ה' בכבודו ויקוים כל דברו הטוב על עמו ועל עולמו אשר ביד נביאי האמת והצדק". ע"כ.

כלומר, ודאי שצריך להתייחס אל הזיותיו של הרצל ברצינות ויש להן משמעות ערכית חיובית מבחינת היהדות עד כדי הגדרתן כ"חזיון" המחייב דיון הלכתי היכן לבנות את הטעמפיל המופיע במחזה אלטנוילנד כדי שהחזיון יְתָמָם (דהיינו יבוא לידי גמר ושלמות מבחינה מעשית). כל הספק הוא רק אם נשים את

הטעמפל של הרצל במקום המקדש או נגד מקום המקדש. ממש סוגיא הלכתית סבוכה...

יצויין כי למקור זה הופנינו בביקור שערכנו לאחרונה אצל אחד מגדולי וזקני ראשי הישיבות בארה"ק על מנת לשמוע ממנו אודות היחס כלפי הראי"ה קוק (אישיותו, כתביו, פעולותיו, התיחסות גדולי ישראל אליו, גישתו, תלמידיו)

בין היתר ספרנו לו כי יצאו עוררין כנגדנו באשר לעצם ההתעסקות בסוגיה זו וכי מושמעת נגדנו לא פעם הטענה: "מי שמך לדבר על הראי"ה קוק". ראש הישיבה השיב: אדרבה, שהם ידברו! וספר לנו כי קבל פעם כמתנה [דרשה-גשעפט] ממישהו את הספר "מלכי בקדש" הנ"ל (של חיים הירשנזון) וזרק אותו לגניזה בגלל דברי האפיקורסות שיש בו יחד עם דברי תורה [ואמר שהגאון רבי יוסף חיים זוננפלד כבר הרחיק את המחבר [חיים הירשנזון] שהיה בעל דעות אפיקורסיות]. ראש הישיבה הוסיף ואמר: "אלה שאומרים שאסור לדבר [אודות הראי"ה קוק] שיגידו הם איך צריך להתייחס לאדם שמפלפל איפה לשים את הטעמפל של הרצל..."^{נא}

^{נא} נזכיר כאן שוב את דברי הרצי"ה קוק אשר הפליג עוד יותר בשבחו של הרצל וז"ל: "מציאותנו וסידור חיינו, כל אלה נמשכים מהרצל. אין להתחמק מהעובדה הזאת. הוא היה נשמה נפלאה פלאי פלאים, בעלת שליחות אלקית מיוחדת. נחה עליו הרוח שצריכה לקום מדינה יהודית... כתבתי רשימה קצרה ב"הצופה" בשם: "להצדיק צדיקים" על הרצל ונורדאו [ראה צלום מצורף]. אנשים כתבו על הרצל שהיה אפיקורוס. קראתי הרבה כתבים שלו, בגרמנית או מתורגמים לעברית, לא את כולם, אבל רובם, רובם ככולם, ולא מצאתי שהיה אפיקורוס. אין אצלו הבלטה בפירוש של עניני אמונה, אבל יש כמה ביטויים של אמונה, אבל לא מצאתי אפיקורסות בכתבי הרצל. כך העובדה. פרסמתי, שהיתה לו התקרבות ליהדות... הרצל גם היה סופר. קראתי ספריו ולא מצאתי שום דבר להיפך מן האמונה. אדם שרושם ברשימות לעצמו ולא בצביעות כדי להראות לאחרים, ש"אין אומתנו אומה אלא באמונתה" – חס וחלילה לומר עליו שהוא אפיקורוס, פרטי מעשיו והתנהגותו אינם ידועים לי. המגלח זקנו בתער עובר בחמשה לאוים והנה הרצל שמר על זקנו ולא עבר עליהם. הוא מתאים לגזע קודש מחצבו... נורדאו היה נשוי עם גויה, לא כן הרצל, היה יהודי הגון... המנהיג הגדול

לעילא ולעילא הרצל...הרצל התקרב לשם שמים דרך הלאומיות והציונות. אמנם גם לכתחילה לא היה כל כך רחוק" ... ואם נראה כי לרמת סילוק דעת גדולה מזו לא ניתן להגיע שים לב מה אומר תלמידו של הרצל"ה, הר' אורי שרקי (ראש המחלקה הישראלית של מכון מִמְאִיר-מוסד "קירוב הרחוקים" של הציונות הדתית) בשיחה שמוסר לתלמידיו לכבוד ה"יארצייט" של הרצל (תמוז תשס"ב) וז"ל: "יש דמיון גדול בין דמותו של הרצל לדמותו של מנהיג יהודי אחר – משה רבנו. גם משה רבנו גדל באווירה שונה לחלוטין משאר אחיו המדוכאים, אך למרות זאת הוא דאג להם. וגם משה רבנו בעקבות מאורע בודד, כאשר רואה איש מצרי מכה איש עברי, מבין שאין תקווה לעם היהודי במצרים ושיש צורך לצאת משם. ומאוחר יותר במעמד הסנה משה מבין שהפתרון הוא להביא את עם ישראל לארץ ישראל. גם אצל משה רבנו וגם אצל הרצל ישנה התעוררות מוסרית בעקבות אירוע בודד. דמות נוספת שיש לה מן המשותף עם הרצל היא יוסף הצדיק. יוסף הוא המתבולל הראשון בהיסטוריה היהודית. הוא משתלב היטב בתרבות המצרית ועולה לגדולה.... יוסף נראה כמתבולל המושלם, הוא שוכח את בית אביו (נשני – מלשון נשיה ושכיחה). ואף הוא מצליח ופורה בין הגויים (כמובן בעזרת ה', יוסף לא מתבולל מבחינה דתית). נראה שיוסף כלל לא חשב שאחיו יבואו אליו. הוא עסוק בתיקון העולם במצרים. יוסף מכלכל את כל העולם בשנות הרעב על ידי הקמת משטר קומוניסטי במצרים. זוהי תופעה החוזרת על עצמה פעמים רבות בהיסטוריה, שיהודים ממצרים אידיאולוגיות כלכליות על מנת לגאול את העולם. כמובן שבסוף יוסף חוזר לחיק משפחתו, ומשביע את אחיו (בראשית נ, כה): "וישבע יוסף את בני ישראל לאמור פקוד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה". רש"י במקום מסביר שיוסף ראה שמתחיל השעבוד במצרים. יוסף הבין שההתמזגות של בני ישראל במצרים נועדה לכישלון, ועתידה שואה לבוא על עם ישראל, ולכן הוא משביע את אחיו: "פקוד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה להר הרצל". יוסף ומשה הם האבטיפוס של תינוק שנשבה בין הגויים, ושניהם מחליטים שצריך לעזוב את הגויים. ע"כ דבריו ועפ"ל.

להבדיל אלף אלפי הבדלות, במהדורה החדשה של הספר הנפלא "משיחי השקר ומתנגדיהם" להרה"ח בנימין שלמה המבורגר שליט"א (תשס"ט) מובאת (בעמ' 622 הערה 144) עדות אותה שמע הגאון רבי אליעזר לאפיאן זצ"ל מן העיירה ראדין - עיירתו של מרן ה"חפץ חיים" (ושמו הר' שקולמן) לפיה נכנס משהו אל מרן ה"חפץ חיים" והקריא לפניו ממאמר שכתב הרצל אודות עצמו בו רמז על משיחיותו ועל משה רבנו, תוך כדי פגיעה במשה רבנו. ה"חפץ חיים" כעס, קם

אגב, מעריצי הר' קוק המוציאים לאור את אגרותיו הבינו כנראה כי דבריו אודות הרצל מוזרים וחסרי יסוד וכי הם אינם מוסיפים כבוד לכותבם. אי לכך הם פשוט מחקו מן האגרת [ראה אגרות הראי"ה חלק ד' אגרת תתקצ"ד] את כל ההתייחסות של הר' קוק להרצל.

המקדש, ובה"ג, ולענין כבוד האומה לע"ד יותר ה' כבוד הכלל ניכר אם נשתדל שימסדו בידינו בדרך קנין. החצרות הממוכות להכותל הקדוש פעת"ק, ועל מקומם נבנה סמוך ממש לכותל בית הכנסת אחת גדולה ומפוארה מאד בכל פאר והידור וכל אותן התקונים ש מציע כת"ר להיות ערוכים לשירה ולזמרת קדש יהי בה, והיא תהיה מונהגת ע"פ הסכמת רוב רבני ישראל בדרך מוסכם לכללות האומה, למעלה מכל חלוק של נוסח ומנהג מפלגתי, והית הזה יהיה לנו לעד שאנו חזקים בצפיית ישועה עליונה שתבא ושיכנה ביהמ"ק ב"ב ע"י גלוי כבוד ה' ואור משיח צדקינו, וזה יתמם חזיונו של הרצל, כאלו נני לאנד" על דבר המעטפיל שיעמד שלא במקום המקדש ממש, והוא כניבא ולא ידע מה ניבא, כי בית כזה צריך להיות דומה סמוך למקום המקדש עד יופיע ה' בכבודו ויקיים כל דברו הטוב על עמו ועל עולמו אשר ביד נביאי האמת והצדק.

תשובתו המלאה של הראי"ה קוק לר' חיים הירשנזון כפי שהביאה הירשנזון בחלק ד' של ספרו "מלכי בקדש" שמתוכה ניתן לראות את יחסו החיובי של הראי"ה קוק להרצל ול"חזיונו"

מכיסאו ואמר: "לו היה סכין בידי הייתי דוקרו בלבו" ואח"כ סיפרו כי כאשר לקה הרצל בלבו ומת לאחר זמן קצר היה זה בזמן המאורע עם מרן ה"חפץ חיים" (ובבחינת צדיק גוזר והקב"ה מקיים!!).

מקדש, אבל לאו דלא יטמאו את מחניהם איכא למ"ד קדושה שניי קדושה לע"ל, ואפילו אם נאמר דהראב"ד ס"ל דלאו נמי ליכא, מ"מ איטור דרבנן ודאי איכא, ולא נתן לחשוב, שבנין תרומ"ע ישאירו חיוב דרבנן, בדבר שהוא משום קדושה קלה. ולענין קדושת המקדש יתירו [לגמרי], וטבל במיתה ומקדש בכרת דחמירא ממיתה⁴. וגם דאבוהן הלב גדול מאד, אם יכנסו בהמון טמאים, בכסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. וכמה פועל ההרגש וראוי לגדור כעין הגזירה של יום הנף מהרה יבנה המקדש וכה"ג.

ולענין כבוד האומה לעד, יותר יהיה כבוד הכלל ניכר, אם נשתדל שישמרו בדינו בדרך קנין, החצרות הסמוכות להכותל הקדוש פעה"ק. ועל מקומם נבנה סמוך ממש להכותל, בית הכנסת אחת גדולה ומפוארה מאד בכל פאר והידור, וכל אותן התיקונים שמציע כת"ר להיות ערוכים ושירה וזמרת קודש — יהא בה. והיא תהיה מונהגת ע"פ הסכמת רוב רבני ישראל דרך מוסכם לכללות האומה, למעלה מכל חלוק של נוסח ומנהג מפלגתי. והבית הזה יהי לנו לעד, שאנו חזקים בצפיית ישועה עליונה שתבא, ושיבנה ביהמ"ק ב"ב ע"י גלוי כבוד ד' ואור משיח צדקנו. ובענין הקרבנות, ג"כ יותר נכון להאמין שהכל ישוב על מכונו, ונקיים בע"ה כשתבא הישועה, ונבואה ורוה"ק ישובו לישראל, כל האמור ביעודה כמאמרה. ולא נתפעל ביותר מהרעיונות של התרבות האירופית, כי דבר ד' אשר עמנו, הוא

תשובתו של הרא"ה קוק לר' חיים הירשנזון כפי שהובאה ב"אגרות הרא"ה"
כשיחסו החיובי להרצל ול"חזיונו" צונזר והושמט מתוכה. (מקום הצינזור
מסומן בחץ)

נספח ה לפרק א

הקנאים צדקו, הרצי"ה קוק והאוניברסיטה העברית צנורו- מה באמת אמר הר' קוק בטקס חגיגת פתיחת האוניברסיטה העברית בירושלים

בז' בניסן התרפ"ה התקיים טקס הפתיחה של האוניברסיטה העברית בירושלים. גדולי ישראל כאבו מאד את הקמתה של האוניברסיטה בידעם כי אחת המטרות העיקריות של מוסד זה תהיה מלחמת קדש במסורת היהדות והמשך מגמותיה ההרסניות של תנועת ההשכלה בכל הקשור ל"להשכיחם תורתך". בין הנואמים שדברו בטקס הפתיחה היה גם רבה הראשי של א"י מטעם הציונים והבריטים הראי"ה קוק שנשא דברים נלהבים בשבח המאורע ועורר את מחאתם של גדולי ישראל ובראשם מרן ה"חפץ חיים" וכן את מחאתם הנמרצת של קנאי ירושלים. מעריצי הר' קוק ניסו להאשים את הקנאים בדבר סילוף דברי הר' קוק והוצאתם מחוץ להקשרם ואף הוא ניסה במכתבים שונים לנסות לתרץ את הדברים שאמר שם. במאמר שהגיע אלינו לאחרונה אשר נכתב ע"י פרופ' פנחס אלפרט ראש החוג לגיאופיסיקה באוניברסיטת תל-אביב תחת הכותרת: "נאומו של הראי"ה קוק בפתיחת האוניברסיטה העברית תרפ"ה מסכת של צנזורה מתמשכת" מתבאר כי הקנאים צדקו והאוניברסיטה העברית וכן בנו של הר' קוק הרצי"ה קוק ותלמידיו צנזרו את הדברים המלאים שאמר הרב בטקס הפתיחה. להלן דבריו של אלפרט במאמרו בענין זה: (המאמר נתפרסם לראשונה בתשנ"ה, פורסם מחדש בספר: "הציונות הדתית בראיה מחודשת" (עורך, מאיר רוט), הוצאת נאמני תו"ע, עין צורים, 1998. עמ' 353-358, ולאחרונה בספרו של אלפרט "גשם ורוח")

תקציר:

הדפסה מחודשת של נאום הראי"ה קוק בפתיחת האוניברסיטה העברית, שהגיעה לידי, הביאה אותי ל"מסע בילוש" במטרה לגלות מהו הנוסח המקורי

של דברי הרב ומהו הנוסח המצונזר, וכן מדוע עברו דברי הרב צנזורה. הגילויים המעניינים נותנים מענה לחלק משאלות אלה.

הקדמה

נאומו של הראי"ה קוק ביום ז' בניסן התרפ"ה (1.4.1925) בטקס הפתיחה של האוניברסיטה העברית בהר הצופים בירושלים נדון בכמה מקומות בהרחבה אצל צבי ירון צבי ירון ('משנתו של הרב קוק', המחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה, ירושלים תשמ"ה, עמ' 216-213). ויוסף ולק ('נאום שלא בעתו או נאום בטרם עת', האוניברסיטה, יוני 1972). בעיקר מבחינת משמעות הדברים לגבי תפיסתו המיוחדת של הרב קוק את היחס שבין "תורה ומדע" (ראה להלן). במאמר זה ברצוני לדון דווקא באספקט שולי לכאורה בדבריו של הרב קוק-התייחסותו בנאום פתיחת האוניברסיטה לפסוק: "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

לאחרונה הגיעה לידי הדפסה מחודשת של נאומו מתוך הספר 'מאמרי הראי"ה', חלק ב' בעריכת הרב אלישע אבינר (ירושלים התשד"ם, מהדורה מתוקנת התשמ"ח, עמ' 306-308) וזו מסתיימת במילים אלו (עמ' 308 שם): "ונזכה לראות בשמחת גויינו, ובבנין בית מקדשנו ותפארתנו, אשר אליו ינהרו כל הגויים לקחת תורה מציון ודבר ה' מירושלים, אמן".

סיומת זו מפתיעה מאוד, מאחר שהיא עומדת בסתירה להתקפות חריפות ביותר על הרב קוק מצד הקנאים בירושלים. בכרוז שיטנה (פסקוויל) נגד הרב הראשי לישראל, שיצא בירושלים ופורסם על-ידי שמחה רז בספרו 'מלאכים כבני אדם' (הוצאת קול מבשר בע"מ, ירושלים תשנ"ד, עמ' 201, 209). נאמר על הרב קוק, המכונה "אותו האיש", כך: "בפתיחת האוניברסיטייט בירושלים עיה"ק, בשעה שרבני ירושלים זלעפה אחזתם, אותו האיש נאם עליו בחג פתיחתו 'כי מציון תצא תורה'". כרוזי שיטנה דומים הופיעו שוב ושוב, ואפילו שבע שנים לאחר מכן, בשנת תרצ"ב, מיד לאחר פטירתו של הרב יוסף זוננפלד וכן צוטטו ב'דואר היום'. כמו כן, הדפיס 'דואר היום' (י' ניסן, תרפ"ה), גם את נוסח הכרזת האבל

על פתיחת המכללה ובו נאמר: "כל איש ישראל... יתאבלו בג' ימי פתיחת האוניברסיטה על חורבן בית המקדש שלא נבנה בימינו..."

התקפות אלו אינן מתיישבות כלל ועיקר עם נוסח הדברים כפי שהם מובאים ב'מאמרי הראי"ה', שם התייחסותו של הרב קוק הינה ישירות לבניין בית המקדש בקרוב. גם הפסוק עצמו איננו מצוטט שם אלא בנוסח עקיף, כאמור לעיל. ואמנם, כשעיינתי בנוסח הדברים המובאים על-ידי צבי ירון ז"ל, (בספרו הנ"ל עמ' 215-216) מצאתי כי הרב קוק חיבר תפילה מיוחדת לרגל המאורע, ובה הוא מביע שמחה על הקמת האוניברסיטה. הפסוק הנדון מצוטט בסוף והוא בעל משמעות כפולה:

"ואהבת הדעת אשר מאז היא מקננת בעם זו קנית,

היא סמכתם לבנות היכל לחכמה ותושיה,

והיום הזה אלפים ורבבות נאספו יחד,

לפתח בחדות לב לרווחה את שערי הדעת,

הננו מפילים לפניך תחנון צור ישראל וגואלו,

חזק נא ואמץ את לבב עמך אשר בחרת

לאהבה את שם קודשך, ולשמר בכל לב את כל חוקיך,

לרומם את קרן תורתך הקדושה,

מקור חייהם לנצח להגדיל תורה ולהאדירה.

ולמען יאמן דברך אשר אמרת על-יד נביאך:

'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים'."

סיומת דו-משמעית זו אכנה להלן "סיומת ירון", ואותה ברצוני להשוות לסיומת אחרת שאזכיר בהמשך: "סיומת אבינר".

נוסח תפילה זו אינו נמצא כלל בנאום אשר ב'מאמרי הראי"ה' של הרב אבינר, ונותר סימן שאלה לגבי מקורם של הנוסחים השונים. בשיחת טלפון אמר לי הרב אלישע אבינר, עורך 'מאמרי הראי"ה', כי איננו יודע להסביר את הסתירה, וכי נוסח הדברים בספרו זהה לגמרי למה שפורסם בחוברת דקיקה על-ידי בן הרב, הרב צבי יהודה קוק, במטרה להביא "דברים במלואם". מכיוון שתשובתו לא תרמה לפתרון התעלומה, החלטתי לפנות לנוסח המקורי ביותר על-פי הערכת-כפי שפורסם ב'ספר האוניברסיטה' בנובמבר 1925 על-ידי האוניברסיטה העברית, אך העניינים רק הלכו והסתבכו.

נוסח הספר 'חגיגת הפתיחה' מטעם האוניברסיטה העברית:

בנוסח המצוטט בספר האוניברסיטה (ספר 'חגיגת הפתיחה', האוניברסיטה העברית, ירושלים, נובמבר 1925, דפוס עזריאל (עברית ואנגלית). עמ' ט"ו-י"ח) מופיעה התפילה כמעט בסוף הנאום, והיא מתחילה במילים: "רבון כל העולמים אשר עמך מקור חיים ובאור חכמה ודעת כוננת תבל ומלואה..." , אך איננה מסתיימת בפסוק "כי מציון תצא תורה..." כמו ב"סיומת ירון", אלא ב"סיומת אבינר", דהיינו:

"ונזכה לראות בשמחת גויינו ובבנין בית מקדשנו ותפארתנו אשר אליו ינהרו כל הגויים לקחת תורה מציון ודבר ה' מירושלים, אמן.

בנוסח זה יש שני שינויים משמעותיים ביחס לנוסחים הקודמים: ראשית, התפילה המיוחדת המופיעה אצל צבי ירון מצוטטת, אך הפסוק המותקף על-ידי הקנאים מושמט. הבדל נוסף- התפילה שולבה בתוך הנאום, ולאחריה מופיעה "סיומת אבינר".

כאשר כמעט נואשתי מפתרון חידת הנוסח המקורי, התבוננתי גם בנוסח האנגלי שהופיע באותו ספר, ואז התחילו הדברים להתיישב סוף-סוף על מקומם. מתברר, שהנוסח האנגלי והנוסח העברי, המצוטטים באותו מקור- ספר האוניברסיטה- לגמרי אינם זהים! בנוסח האנגלי מופיע הנאום במלואו ולאחריו התפילה במלואה, ואכן, כפי שציפיתי, התפילה אומנם מסתיימת בפסוק "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

עולה מכאן כי הנאום אכן מסתיים ב"סיומת אבינר", אבל התפילה שלאחריו הסתיימה ב"סיומת ירון".

הנוסח הקרוב ביותר למקור, לפי ממצאי, היה בשפה האנגלית. רציתי לדעת האם ניתן למצוא הדפסה מלאה של נאום הרב קוק הכוללת את התפילה גם בעברית. פניתי לפרופ' בני איש-שלום והוא העביר אלי עותק, כנראה בלתי מצונזר לחלוטין, של דברי הרב, כפי שהודפסו בניסן תרפ"ה, מיד לאחר טקס הפתיחה, ובאותו חודש. ("דברי הרב רבנו אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א אשר דבר ואשר התפלל בפתיחת המכללה העברית בירושלים". 'דפוס ציון', ניסן תרפ"ה, עמ' א'-י"א). חוברת זו יצאה בדפוס 'ציון' בירושלים. צריכים היינו, ככל הנראה, לדפוס 'ציוני' שישמור לנו את הניסוח המקורי של דברי הראי"ה קוק בפתיחת האוניברסיטה.

"דברי הרב"- ניסיון לשחזור הנוסח המקורי- ניסן תרפ"ה

ה"שיחזור" דלהלן מתבסס על ההדפסה של "דברי הרב" 'בדפוס ציון' ועל התרגום האנגלי ב'ספר האוניברסיטה'. הרב החל בנאום נפלא על הפסוק:

"שאי סביב עיניך וראי כולם נקבצו באו לך... אז תראי ונהרת ופחד ורחב לבבך כי יהפך עליך

המון ים חיל גויים יבואו לך" (ישעיהו נ"ט, ד'-ה').

בהמשך דבריו עמד הרב על הקשר שבין רוחב הלב בהשכלה הכללית ובמדעים, אשר ברכה תהיה בו, אבל מחייב יחד עם זאת, כי הפחד ילווה את רוחב הלב וחדוות הרוח. באופן זה יצאו אל הפועל כוחות היצירה הנאמנים הפועלים בבניין הגדול של האומה.

את נאומו הוא סיכם במשפט:

"ונזכה לראות בשמחת גויינו ובבנין בית מקדשנו ותפארתנו, אשר עליו ינהרו כל הגויים לקחת

תורה מציון ודבר ה' מירושלים, אמן" ("סיומת אבינר").

לאחר מכן הוא סיים בתפילה חגיגית המתחילה ב"רבוך כל העולמים אשר עמך מקור חיים ובאור חכמה ודעת כוננת תבל ומלואה".

וכך, 55 השורות של תפילה הכוללת ברכה למלך ג'ורג' החמישי, ללורד בלפור ולנציב העליון אליעזר בן מנחם, סיר הרברט סמואל. 11 השורות האחרונות הובאו לעיל והן מסתיימות ב"סיומת ירון". כאמור, הסיום כאן הוא 'נורא' בעיני הקנאים, כי הפסוק "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" מובא בהמשך למילים "להגדיל תורה ולהאדירה" ויכול להשתמע כמתייחס גם להקמתה של האוניברסיטה העברית.

ב- 'מאמרי הראי"ה' הושמטה לחלוטין התפילה כולה (55 שורות) והובא הנאום בלבד. היות שסיומו של הנאום הוא התייחסות ישירה לבית המקדש הוא איננו יוצר בעיה. בתחילה לפלא היה בעיני הדבר, כי כבר הנוסח שהודפס על-ידי האוניברסיטה, בנובמבר 1925, כחצי שנה לאחר פתיחתה עבר צינזור, אולם הרב זאב גוטהולד ציין לפני שקטעים מסוימים נוספים מלבד הקטע הנדון עברו צינזור על-ידי בן הרב, כמו ה'מבוא לשיר השירים', מתוך הסידור 'עולת ראייה' בתפילת קבלת שבת. לא ברור לי מי צינזר את הנוסח ב'ספר האוניברסיטה', האם הרב עצמו עשה זאת בעקבות כרוזי השיטנה שפורסמו על-ידי הקנאים או שהדבר נעשה על-ידי בנו. בכל אופן, זכותו של הנוסח האנגלי בכך שהוא, ככל הנראה, לא צונזר ושומר על הנוסח המקורי השלם.

לעומת זאת, הצינזור בנוסח העברי אשר ב'ספר האוניברסיטה' התבטא בשני תיקונים משמעותיים: הראשון- השמטת הפסוק "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" מסיום התפילה. השני- שילוב התפילה הקטועה לפני המשפט האחרון בנאום, אשר גם הוא מכיל ציטוט עקיף של הפסוק, אבל בהתייחסות חד-משמעית אל "בית מקדשנו ותפארתנו".

הוכחה לקיומו של הצינזור הזה נמצאת גם בנוסח האנגלי, שאותו ככל הנראה לא ראו צורך לצנזר עבור הקנאים, וגם כאשר מעיינים היטב בנוסח העברי המופיע ב'ספר האוניברסיטה'. המשפט לפני האחרון הוא "ולמען יאמן דברך

אשר אמרת על-יד נביאך"; ניתן היה לצפות שכאן יבוא הפסוק המתאים כפי שמקובל בכל מקום בהמשך ל"על-יד נביאך". אולם לא כך הדבר ובכך מורגש הצינזור. ישנו גם תיקון שלישי והוא שילובו של פסוק נוסף לאחר המילים "להגדיל תורה ולהאדירה":

"ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, למען יפרחו כגפן ברוב הוד ותפארת על אדמת קדשך

אשר נתת להם לנחלה".

יתכן שפסוק זה הוכנס כפיצוי לפסוק המותקף שהושמט.

אז ועתה - ירידת הדורות?

מעניין לציין כי הפסוק "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", הופיע באותה תקופה בהקשרים רבים אחרים. הכותרת הראשית של 'דואר היום' ביום פתיחת האוניברסיטה היא: "פתיחת המכללה על הר הצופים - מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", בהמשך מובא פרק חזון העצמות היבשות מיחזקאל. ב'דואר היום' שלמחרת יום הפתיחה (ח' בניסן) נכתב: "אחר ניגון ההמנון האנגלי ושירת 'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים' על-ידי מקהלת ה' קרצ'בסקי מת"א - שירה נפלאה ומקסימה, עלה הרב קוק על במת הנואמים". קשה להעלות על הדעת כי בימינו נזכה שאת עמודו הראשון של העיתון הנפוץ יפאר פרק בתנ"ך, וכותרתו הראשית תהיה הפסוק: "מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

'דואר היום' הביא את "תפילתו היפה" של הרב כמעט במלואה, ללא הנאום עצמו. (המשפט - "וארץ הצבי נתת תחת חסות ממשלתו האדירה", והכוונה למלך ג'ורג' החמישי - הושמט כולו. כמו כן הוכנסו כמה תיקונים קלים נוספים לדברי השבח לשלטון הממלכה הבריטית ושלוחיה בארץ ישראל).

במאמרי הראי"ה, כ-60 שנה לאחר מכן, מובא רק הנאום ללא התפילה²¹.

²¹ ע"כ מאמרו של פנחס הלפרט.

מקור נוסף המחזק את גישתו החיובית מאד של הר' קוק להקמת האוניברסיטה הוא מאמרו של הר' ארי יצחק-שבט ממדרשת ת"ל אורות שע"י מכללת "אורות" באלקנה שהתפרסם בקובץ "המעין" (כרך מ"ז גליון ד' תמוז התשס"ז עמ' 13-24, הוצ' מוסד יצחק ברויאר וישיבת שעלבים) תחת הכותרת "תעודות חדשות בענין גישת הרב קוק להקמת האוניברסיטה העברית". במאמרו חושף הר' שבט לראשונה מספר מסמכים אשר נשלחו ע"י הראי"ה קוק וסביבתו הקרובה ואשר ההתיחסות שבהם להקמת האוניברסיטה יוצאת מגדר הרגיל. המסמך הראשון הוא מכתב הנשלח ליהודי אמריקה בקיץ שנת תרפ"ה (זמן קצר לאחר פתיחת האוניברסיטה) בענין בקשת תרומות לצורך הקמת ישיבת "מרכז הרב" ובפתיחתו נכתב כך: יהודי העולם כולו, כל היהודים הטובים והנאמנים המוקירים את כבוד עמם מעלתו וישועתו, ושבלבם מהדהד **אפשר האירועים הנעלים של הימים האחרונים, בוודאי חשו תחושת שמחה בחנוכת האוניברסיטה העברית ובישועות שקרו באותו אירוע. באותו יום נמלא לבנו גאווה וראשנו הורם-אולי ממש בפעם הראשונה מאז גלותנו. אותו יום אכן היווה יום תשועה לישראל לאחר דורות של מאבקים וסבל, ולואי שיהיה זה סימן לזריחת יום עוד יותר נהדר לכולנו, תקופה חדשה של שמחה וחירות באדמת אבותינו, הוד ושמחה שימישיכו לגדול במשך הימים ויתקיימו לנצח...**

שנה לפני כן, באדר תרפ"ב מתראיין הר' קוק בהיותו בארה"ב לעיתון "הדואר" (גליון יח' אדר תרפ"ב) ומדבר אודות האוניברסיטה את הדברים הבאים: "בפתיחת המכללה העברית על הר הצופים הריני רואה התגשמות של אחת ממטרותינו ושאיפותינו הנעלות ביותר. לעת עתה עומד אני, במובן ידוע, מן הצד, כלומר: נייטראלי אנכי; עד שאדע לבטח את צורתה של המכללה לא אוכל לקחת חלק אקטיבי בה. אבל מובטחני שהמכללה תהיה למקור ברכה לבני הנעורים שלנו והלימודים יהיו על 'טהרת הקדש', כלומר: לא נכניס את החיקויים לתרבות זרה. שיטת הלימודים במכללה שלנו תהיה מבחינה לאומית טהורה ותשמור על תרבותנו...אם המכללה לא תכזיב את תוחלתי זו, מקוה אני כי תלמידי ישיבתי יכולים יהיו ליהנות בתור 'שומעים חופשיים' במכללה..."

לאור הדברים הנ"ל מתבררת הן צדקתם של קנאי ירושלים במחאתם החריפה נגד הר' קוק והן תגובתם החריפה של גדולי ישראל לנוכח חילול ה' הגדול שגרם בהופעתו בחגיגות הפתיחה בכלל ובגישתו החיובית למוסד זה בפרט.

עדות מעניינת ממון הגאון רבי יצחק הוטנר וצוק'ל נאשר ליחס הראייה קוק להקמת האוניברסיטה העברית

בספר "האיש על החומה" (ח"ג עמ' 411) מוסר המחבר, ר' שלמה זלמן זוננפלד, את מה ששמע מפי "אחד מגדולי ראשי הישיבות ואבירי המחשבה בתקופתנו, הגאון ר' י.ה." (ושם למטה בהערה 26: "שהעביר לכאן חלק משיבתו"; מנתונים הללו וכן מאלו שבהמשך ברור כי הכוונה להג"ר יצחק הוטנר, ראש ישיבת רבינו חיים ברלין באמריקה):

"אחרי חג הפסח של ניסן תרפ"ה [האוניברסיטה נתחנכה בז' ניסן] ביקר ראש הישיבה את הר' קוק שהיה קרוב-רחוק של משפחתו [הרבנית חוה קוק אשתו של בנו היתה בת דודו של הרב הוטנר].

בהמשך השיחה נקרא הר' קוק לשיחה טלפונית בחדר הסמוך.

בדרך חזרתו מהמשרד לחדרו, קלט הר' קוק שיחה של בן-אחיו הרב רפאל קוק [לימים רבה של טבריה] עם מישהו, שבסופה פרץ ר' רפאל בצחוק קולני. לשאלת הר' קוק "לשמחה מה זה עושה"? השיב ר' רפאל: בחור זה שאתו שוחחתי, בא זה עתה מהאוניברסיטה שעל הר הצופים, שם שמע הרצאה מהפרופ' טור-סיני ראש הקתדרא לביקורת המקרא [וכאן ציטט ר' רפאל את דברי ההבל והכפירה של אותו פרופ'].

למשמע דברי ההבל של אותו "יודע ספר" מחכמי ומורי האוניברסיטה, לבשו פניו של הר' קוק ארשת של רצינות. וכשדוק של עצבות נסוכה עליו התיישב בכורסתו ושקע בהרהורים.

- "מה לו לכבודו שנתעצב אל לכו" שאלהו הבחור.

"דע לך יקירי"- השיב הר' קוק ואמר: "כאשר בא אלי חיים וייצמן להזמינני לטכס חנוכת האוניברסיטה, סרבתי בתוקף להזמנה. וכאשר וייצמן לא הרפה ממני והפציר בי להשתתף, אמרתי לו שבתור רב ראשי ומנהיג רוחני של העדה היהודית בא"י, לא אוכל להשתתף בחנוכת מכללה עברית שבה יהיה גם קתדרא ללמוד בקורת המקרא.

ורק אחרי שוייצמן הבטיח לי חגיגת שלא תהא באוניברסיטה העברית קתדרא לבקורת המקרא, הסכמתי לבא לטכס החגיגי של חנוכת האוניברסיטה. והנה נתברר לי שוייצמן רימה אותי..."

ומסיים אותו גאון את סיפורו [שהוקלט מפיו ע"י הרב יוסף בוקסבוים שעמד יחד עם הרב הוטנר בראש "מכון ירושלים"] על המקרה הנזכר: "העזתי פנים באותה שעה ואמרתי להר' קוק: "אל יחרה לכבודו אם אגיד לו: בטוחני, שאת רבי חיים זונפלד לא היה וייצמן מצליח לרמות..." -"אולי אתה צודק"-הגיב הר' קוק בנימה עמוקה של עצב ואכזבה". (ע"כ הסיפור כפי שהובא ב"האיש על החומה" חלק ג')

אם היתה לנגד עינינו רק עדותו זו של מרן רבי יצחק הוטנר זצ"ל היה ניתן אולי להתייחס לאמון שנתן הר' קוק ב"הבטחתו" של וייצמן כפתאות בעלמא [בבחינת "פתי יאמין לכל דבר"] אלא שמספר עובדות הידועות לנו ובודאי ובודאי שהיו ידועות לר' קוק לא מאפשרות כלל להתייחס כך לאמון זה.

נחזור קצת אחורה בגלגלי ההיסטוריה של דברי ימי הציונות. בשנותיה הראשונות של התנועה הציונית על מנת לרכוש את אמונם של כמה שיותר יהודים בתנועה כדי לצרפם אליה ובכללם יהודים רבים שומרי תורה ומצוות הציגה התנועה הציונית את עצמה כנייטרלית לחלוטין בכל הנוגע למטרות רוחניות כלשהן והתעסקה כביכול רק בנושאים גשמיים כמו השגת רשיונות התיישבות ותכניות שונות בתחומים גשמיים שונים. המפנה היה בקונגרס

החמישי כאשר הפראקציה [הסיעה] הדמוקרטית תבעה בתוקף כי הציונות לא באה לבשר רק מפנה גשמי בחייו של עם ישראל כי אם גם ואף בעיקר מפנה רוחני ולכן חייבת התנועה לעסוק בעניני חינוך ורוח ולא להסתפק בפעולות גשמיות בלבד (כשברור לכל כי כוונתם באמרם חינוך ורוח לא היתה לרוח ישראל סבא אלא לרוח הכפירה וההשכלה עליה נתחנכו הם עצמם). מי עמד בראש הפראקציה הדמוקרטית שדרשה זאת? ! לא אחר מאשר חיים ויצמן.

דבר זה לכשעצמו מספיק כדי לדעת כי אם יצאה מפיו של ויצמן הבטחה כי באוניברסיטה העברית לא ילמדו דברים הנוגעים לביקורת המקרא הרי שהבטחה זו היא ללא כל כיסוי ובטח שאי אפשר לתת בה אומן בצורה כל כך פשוטה. יתר על כן, כפי שצויין טכס הפתיחה הרשמי של האוניברסיטה העברית היה אמנם בז' בניסן התרפ"ה אך מחלקה אחת של האוניברסיטה החלה את פעילותה כבר בשנה הקודמת- היתה זו לא אחרת מהמחלקה ל"מדעי היהדות" אשר עסקה בפועל בכל התחומים שבהם הבטיח ויצמן שהאוניברסיטה לא תתעסק. דברים אלו היו ידועים לכל אדם פשוט בירושלים ובטח שהיו ידועים לר' קוק. (עובדה זו גם מעלה לענ"ד חשד יותר מסביר כי הבטחה מצד ויצמן בנושא זה לא ניתנה כלל והומצאה על ידי הר' קוק רק כדי להקטין את מבוכתו בפני העילוי הצעיר שישב מולו).

ובנוסף, האם כשמגלה הר' קוק כי ויצמן רימה אותו ולמעשה יוצא כי דבריו הנלהבים שנאמרו בטכס הפתיחה נאמרו על מוסד כפרני הבז לקדשי ישראל ומהוה סכנה חמורה לכלל ישראל די ב"פנים עצובות" בתוככי חדרו? !. היכן המחאה הזועקת של הר' קוק כנגד מוסד זה אחרי שטעה והטעה אחרים באשר לכשרותו ואזהרתו בפומבי לכל שלומי אמוני ישראל להדיר רגליהם מלימודים במוסד זה? !

דבר נוסף שצריך לתת עליו את הדעת- לכל אורך הדרך בה ניסו גדולי ישראל להשכיך שלום בין הר' קוק וסייעתו לזקני ירושלים והיהדות החרדית נעזר הרב קוק ביועצים רבים שבחנו בקפידה כל פסיק ומילה בכל טיוטת הסכם שהוצעה כדי להשקיט את המחלוקת. הוא לא היסס להתייעץ עם הרצ"פ פרנק או עם תלמידו חברו הר"מ חרל"פ. הוא ונאמניו ידעו להפעיל את הבולשת הבריטית

ולדרוש מהם חיפוש דקדקני בכל בתי הדפוס בירושלים ומחוצה לה כדי למנוע הדפסת חומר נגדו ע"י קנאי ירושלים ולאיים על קרובי משפחה של אלה שיצאו נגדו²² אבל כשהדבר נוגע לחילול ה' וחילול כבוד שמים ולהחטאת הרבים בכפירה ודעות כוזבות הוא פשוט "מאמין" לוייצמן ואין צורך כלל לדרוש ולחקור (למרות שלא היה כלל צורך בדרישה וחקירה כי האמת היתה גלויה לכל...) הוא לא דורש מוייצמן או מראשי האוניברסיטה חלילה וחס להעלות על הכתב בצורה רשמית את הבטחתם ואץ רץ לנאום דברים נלהבים בשבח המוסד. לא רק שאינו רואה את הנולד אלא גם מן הקיים מתעלם לגמרי ומסתפק לכל היותר בפנים עצובות ובהפטרות "אולי אתה צודק" כשאפילו בחור צעיר תמה על האמון שנותן רב בישראל בדברי מסית ומדיח כמו חיים ויצמן אשר כנראה ידע את המשוואה הפשוטה "כי השחד יעוור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים..."

²² כמו למשל בתו של מרן הגאון הרוגוטשובער שאויימה שאם אביה יכתוב שוב נגדו תקופח פרנסתה כפי שספר הרוגוטשובער לרבי משה בלוי (ראה כתבי רבי משה בלוי, עמ' 67, פורסם בשעתו גם ב"קול ישראל" בטאונה של אגודת ישראל)

פרק ב

זיקת משנתו של הראי"ה קוק למשנתו של תנועת המזרחי

בענין זיקת משנתו של הראי"ה קוק למשנתו של תנועת ה"מזרחי" רווחות שלש דעות עיקריות: דעה אחת והיא הרווחת הינה כי דעותיו של הראי"ה קוק באופן אישי כלפי הציונות הינן קרובות לדעותיהם של גדולי הדור שעמדו מנגד לציונות וכי כל גישתו החיובית כלפי המפעל הציוני וההתחברות בפועל למפעל הציוני וכן המעשים שנבעו מגישה זו, לא היו כי אם טקטיקה, שמטרתה לקרב את פורקי העול ופושעי ישראל לצור מחצבתם, מתוך מחשבה, שהעמידה מנגד רק תביא לתוצאות חמורות וקשות יותר⁷¹. דעה שניה הינה כי אין בין הראי"ה קוק ושיטתו לרבני ה"מזרחי" ושיטתם שום הבדל מהותי. דעה שלישית והיא הפחות נפוצה ופחות מוכרת ויותר מכך- הפוכה לגמרי מהדעה הראשונה הרווחת הינה כי דעותיו האישיות של הראי"ה קוק היו חמורות וכוזבות הרבה יותר מדעותיהם של רבני ה"מזרחי" וכי גם תוצאותיהן המעשיות בפועל היו הרסניות הרבה יותר. להלן יתבאר כי דעה שלישית זו היא הנכונה והאמיתית מבין השלש וכן תבוארנה הסבות לכך שלא היתה זו הדעה הרווחת בחייו של הראי"ה קוק.

⁷¹ אצל המחזיקים בדעה זו גם אחרי הביקורת על שיטתו של הראי"ה קוק והסלידה המוחלטת ממנה בולטת חלוקה בין התיחסות חיובית ל**אישיותו** של הראי"ה קוק בפני עצמה לבין שלילה מוחלטת של **רעיונותיו** וזאת מחמת שמחוסר היכרות לעומק את הראי"ה קוק לא הבחינו בזיקה בין שיטתו לאישיותו. כמו כן הם רואים את תלמידיו של הראי"ה קוק כמי ש"סטו" מדרכו המקורית או סילפו אותה, דבר המתברר כיום, עם חשיפת כתבי יד רבים של הראי"ה קוק, כמוטעה אף הוא.

עיקרי משנתה הרעיונית של תנועת המזרחי

בימינו, באופן כללי, מזוהה האידיאולוגיה הכללית העיקרית של כל חלקי הציונות הדתית עם משנתו הרעיונית של הראי"ה קוק, וגם אם נמצאים לפעמים נושאים רעיוניים והשקפתיים שונים במחלוקת קוטבית בין חלקיה השונים של הצה"ד תהא הסיבה לכך בדר"כ הבדלי פרשנות למשנתו של הראי"ה קוק ולא עירעור של אחד הצדדים עליה.

בראשית ימיה של תנועת ה"מזרחי" לעומת זאת היתה השקפתה היסודית הרשמית מנוגדת בתכלית לזו של הראי"ה קוק¹¹. בעוד שהראי"ה קוק ראה בציונות ובמטרותיה חלק נכבד וחשוב של תחית עם ישראל ובשורת גאולה וראה בה תהליך רוחני מובהק התייחס מייסד ה"מזרחי" הר' יצחק יעקב ריינס לציונות כאל משהו שאין בו מן התחיה והגאולה ולא כלום.

כעשר שנים לפני התכנסותו של הקונגרס הציוני הראשון בבאזל בעקבות חוברת "מדינת היהודים" של הרצל, בשנת תרמ"ח, מפרסם הר' ריינס תחת הכותרת "ארחות ישראל", מאמר¹², בו הוא מפריך לגמרי את עצם נסיון קשירת ישוב א"י בתקופתנו לגאולה, תוך שהוא עצמו מדגיש, כי שום פעולה טבעית או השתדלות אנושית אין בהן ולו זיקה כלשהי לגאולה. וכך הוא כותב: "הנלהבים מרעיון הנ"ל לא הסתפקו לברר מעלת הענין מצד עצמו, רק ראו להטיף בזה נטפי הגאולה ואגלי הישועה, עד כי מקצת מהם בתמימותם ובהתלהבותם העמידו את קץ הגאולה על נקודה זו, וגזרו אומר כי כלו כל הקצין ואין הדבר תלוי אלא בישובה של א"י, והרבו להטות גם כמה מקראות ומאמרי חז"ל לדעתם, ומובן הדבר כי בזה נתנו יד לעורר ריב ומדון".

הר' ריינס מדגיש כי "הגאולה כשהיא לעצמה היא נעלה מכל ענין טבעי והשתדלות אנושי ורק בהררי הנס והפלא יסודתה" וכי ההשתדלות בבנין ארץ

¹¹ הסבות להתמזגות השקפת הראי"ה קוק בהשקפת ה"מזרחי" והשפעתן ההדדית זו על זו תפורטנה בהמשך בחלקו הבא של הספר.

¹² נדפס ב"בית המדרש" שבעריכת מיכה יוסף ברדיצ'בסקי, א' (קראקא תרמ"ח), עמ' 60-70, ראה גם "איש המאורות", גאולה בת יהודה, עמ' 50-51, מוסד הרב קוק, ירושלים, תשמ"ה.

ישראל לא תביא את הגאולה בדרך הטבע, שכן זו לא תבוא עד שלא יתמלאו שלשה תנאים נעלים: מלכות שמים, מלכות בית דוד ובנין בית המקדש.

כ"כ הוא מדגיש כי בהשתדלותם של הרבנים מצדדי הרעיון של "חיבת ציון" באשר לבנין וישוב ארץ ישראל אין משום כפירה בגאולה הניסית וטוען כי המצדדים עצמם "צועקים ככרוכיא על ערוב הפרשיות האלה ואומרים שמעולם לא עלה המחשבה הזאת מגאולה על לבכם ובכל מעשיהם והשתדלותם אין גם רמז וזכר להגאולה העתידה וכל כוונתם היא רק להיטיב מצב ישראל ולהרים קרנו בכבוד, להרגילו לחיים מאושרים, לחיים שאין בהם בלבול המח ופיזור הכוחות ושידע ישראל כי יש לו מקום בטוח"¹¹.

באותה צורה בה מתייחס הר' ריינס ל"חיבת ציון" הוא מתייחס גם לציונות המדינית וכותב וז"ל¹²: "גם אם ההצלחה תעמוד לימינם ויוציאו את מחשבתם על אופן היותר טוב ומועיל אז יהי מקום רק בעד חלק גדול מהאומה ויהי תחת חסות שלטון המדינה, בהסכם כל הממשלות, ומה רחוק מצב כזה מהמצב המקווה מהגאולה העתידה, ומה דמות תערכו לרעיון כזה עם רעיון הגאולה"¹³.

כיון שכן, ממשיך הרב ריינס וכותב "ואחרי שהרעיון הזה איננו נושא עליו שום אות ותו מרעיון הגאולה, ואין לו שום נגיעה לכל דבר המתייחס לענינה, והוא רק השתדלות בעד הטבת המצב החומרי של האומה ובעד הרמת קרנה בכבוד, הלא לעון גדול יחשב לכל מי שיניע להניא אותם מדעתם, ולהניח להם מכשולים על דרכם זו, כי הלא השתדלות כזאת היא מן ההשתדלות היותר רצויות והמותאמות עם דרכי התורה ובכל זק נלותנו לא נמנעו טובי עמנו גדוליו וחסידיו לעסוק בעד ישראל בהשתדלות כאלה בכל עת מצא. ושגור עוד בפי רבים ספור על אחד ממצויני האומה מדור העבר שבעת שנודע לו כי יש מדינה ששם לוחצים את היהודים ומצירים צעדיהם נסע

¹¹ "שערי אורה ושמחה", הר' יצחק יעקב ריינס, עמ' 16, וילנא, תרנ"ט.

¹² שם ב"שערי אורה ושמחה", עמ' יג'.

¹³ בגילוי דעת שפרסמו ארבעה רבנים מצדדי הציונות וביניהם הר' ריינס שנה מאוחר יותר (נדפס ב"המליץ" שנת תר"ס גליון 78) הם חוזרים שוב על ענין זה וז"ל: "כל החושבים שיש בהרעיון הזה איזה ענין של גאולה העתידה וביאת המשיח ועל כן רואים שיש בזה הריסה לעיקר אחד מעיקרי אמונתנו הק', אינם אלא טועים, אין בזה גם קורטוב של הענין מהגאולה"

לדבר על לב המלך שיניחו להוציא כל היהודים ממדינתו והוא ישיבם במקום אשר ייטב להם. והספור הזה נמנה ביחד עם יתר הספורים שמספרים מגדולתו של האיש הנפלא ההוא, איך שהקדיש כל ימיו לטובת אחיו ופעל ועשה בגללם מפעלים גדולים וכבירים. רואים אנו כי ההשתדלות מהשגת מקום מיוחד ברשיון הממשלות, להושיב שם חלק גדול מבני לבד שאין בה מגרעת ודופי, כי עוד היא מהללה ברוב תשבחות, וא"כ מדוע נטיל דופי במפעלם זה? ואם שמשערים המה כי בעלי התנועה האלה מכחישים בהגאולה הנסיית, ושלזאת יצאו להשתדל בהשתדלותם זו, וע"כ מוצאים את עצמם למחויבים לערער עליהם ולראות להחליש פעולתם, הלא גם בזה אינם צודקים מאד, כי על השערות אין לבנות יסוד מוסד, ומה גם שבאמת היא השערה ריקה ומבולקת, אחרי שכפי שבארנו, יש מקום להשתדלות הזאת גם לפני המאמינים היותר מצוינים, וא"כ, מאין יוצאו השערותם זאת כי הכחשתם בהגאולה הנסיית עוררתם להתנועה הזאת; ובעת שהמפעל בעצם הוא נקי מכל סיג ואין בו שום דופי, הלא לאולת תחשב החקירה ודרישה על מחשבותיהם ודעותיהם, מה לנו לחקור כליות ולב, יחשבו מה שיחשבו, יהגו מה שיהגו, לנו יש רק להתבונן אל הפעולות והמעשים ולא על המחשבות והדעות, שאינן מתייחסות כלל לזה ולעולם אין דנים על דברים שבלב".

מלבד טענתו כי אין לציונות דבר וחצי דבר עם רעיון גאולת ישראל מדגיש הר' ריינס (בנסיינו להגן על הרעיון הציוני מפני התנגדותם של כל גדולי הדור אז כלפיו מחמת היות מנהיגי התנועה אפיקורסים ומומרים לכל התורה כולה) כי עצם הענין של הרעיון הציוני "הוא ענין חומרי שאין לו שום נגיעה אל עניני הדת, וגם כבר הודיעו וחזרו והודיעו כי דבר אין להם עם עניני הדת וכי כל מעינם רק להיטיב את מצב העם החמרי".^פ

^פ "אור חדש על ציון", הר' יצחק יעקב ריינס, וילנא, תרס"ב. זמן קצר אחרי כתיבת הדברים החלה התנועה הציונית להתעסק בשאלת ה"קולטורה"-היינו עבודתה של התנועה הציונית בתחום הרוחני תרבותי כשברור היה היטב לר' ריינס וחבריו כי אופיה של עבודה זו יהיה אנטי דתי ויכלול חינוך ילדי ישראל לכפירה ומינות ולא ארך הזמן וחששות אלה הפכו למציאות קשה וכואבת בפניה ניצבו הר' ריינס וחבריו שבמקום להודות בעובדה הפשוטה שהתייחסותם לתנועה הציונית ומטרותיה היתה בנויה באופן מוחלט על יסודות מוצקים של רגשות ודמיונות ולנטוש את התנועה, רק חזקו את תמיכתם בה כשאת המחיר על כך משלמים בראש ובראשונה בניהם

בדומה להתיחסות הכללית לרעיון הציוני הוא מתייחס גם באופן פרטי למנהיג התנועה והוגה הרעיון-תיאודור הרצל תוך שהוא מסביר מדוע הצליחו הרצל ותנועתו במקום שנכשלו בעבר רבים וטובים שהתימרו להושיע את ישראל וכותב^ס: "מודעת זאת כי עקרי האמצעים בימים מקדם ממציאי תנועות כאלה מהבטחת ישע ופורקן, היו קדושה, פרישות, הזדככות הגוף, קבלת סגופים וסבלות מכאובים ועינויים. כי כל מי שרצה להופיע לעיני העם בתור מושיע ראה להתבודד במדברות, ביערות, בנקרי צורים וטבל את בשרו כמה פעמים במי מקוה, והתעטף כל היום בטלית ותפילין והגה בתורת ה' וענה בצום נפשו וקבל עליו סגופים והתגלגל על השלג בימי החורף, ובימי הקיץ התגלגל בין נמלים והיה בשרו לברות למלעותיהם, וגלה חידושי תורה שנתגלה לו וזקוקין דנורא יצא מפיו בעת שגילה לפני שומעיו רזא דרזין, וגלה כמה עתידות והראה אותות ומופתים לפקוד עקרות, לרפא חולים, ואחרי כל אלה החלו להאמין בו ובדבריו. ופה אנו רואים כי איש מדיני שלא התבודד במדברות וביערים ולא התקדש לטבול את בשרו, איננו מעוטר בטלית ותפילין, איננו הוגה בתורת ה', לא ענה בצום נפשו לא התגלגל בשלג ולא שכב בין הנמלים, ובכל זאת הצליח בידו לעשות רושם גדול להפנות אליו חלק גדול מבני עמנו ולתת אמון בדבריו ובהבטחותיו, האין זה דברי פלא, האין ראוי לשית לב לזה? ואולם באמת יש לראות שהדבר פשוט מאד, כל אלה שהופיעו בתור מושיעים בימים מקדם ובשרו ישועות ונחמות לישראל כווננו על ישועה רוחנית, כי הם בקדושתם ישפכו שיחם להקב"ה ויעוררו רחמים על ישראל לעשות על ידם נסים ונפלאות לשלוח להם גואל ומושיע או שהם בעצמם ברוב דביקותם להקב"ה ובשפע קדושתם וטהרתם יזכו שעל ידם תבוא הישועה. ולזאת להגיע למטרתם נוטל עליהם להראות הצטיינותם בקדושה ובטהרה ואיך שהם קשורים ודבוקים בהקב"ה ועל כן עשו כל הדברים המסוגלים להעיד על קדושתם וטהרתם ועל דביקותם להקב"ה. אולם פה בא אלינו האיש הזה לבשר ישועה פשוטה, איננו מכוון על הגאולה הכללית ורק שהראה כי יש דרך להטיב מצב ישראל ולהרים קרנו בכבוד להשתדל לחפש מקום מקלט בטוח באהל הורים, וכל זה הראה בדברים הבנויים

ותלמידיהם שהתאדקו בציונות מחד גיסא והחלו להתרחק מהדת ושמירת המצוות מאידך גיסא כפי שיבואר בהמשך.

^ס "אור חדש על ציון", יצחק יעקב ריינעס, שער עשירי, עמ' 278, וילנא, תרס"ב.

על על יסודי ידיעת חכמת המדינה ואשר נחשוב כי בזה שמן חלקו, וע"כ מצאו דבריו מסילות בלב העם הנענה והנדכא השואף לישועה ובשרו כמה לחצרות בית ה' לראות שם באור החיים! ולזאת, אחרי שהאמונה הנוכחית שיאמין העם בדברי המושיע החומרי, היא רק חמרית ואין בה אף שמץ מן הרוחניות, אם כן כל עוד שתהיה רק חומרית, חשבונית ומדינית יש לתת אמן בה ואולם אם תשנה פעולת האיש הזה צורתה ללבש צורה רוחנית אשר בזה אין כחו גדול הלא אז יועיל הדבר הזה להיות הענין שהוא נושא אליו את נפשו ויחדל העם לתת אמן גם בדבריו אשר בחומר ובדברי המדינה יסודם כי עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה"

וכשהמקום בו אמורה לצאת לפועל "הטבת מצבו החמרי של העם" הינו ארץ ישראל, אזי לטענת הר' ריינס נוסף כאן ענין חשוב של השתדלות לקיום מצות ישוב א"י שלדעת הר' ריינס הינו מעיקרי האמונה.

בספרו "שערי אורה ושמחה"²⁰ הוא כותב וז"ל: "ומראשי יסודי האמונה הוא להאמין בשיבת ישראל לארצו, כי לא יצויר עם מיוחד שיהי' מפוזר ומפורד כל ימיו בין העמים ולא יהי' לו ארץ מיוחדת, וע"כ העממות הוא היסוד הראשי באמונת ישראל וגם בעת שהם מפוזרים בין העמים נקראים בשם עם מיוחד בגלל תקות שובם לארצם, וע"כ מעקרי האמונה ושרשיה הוא להאמין בשובם לארצם כי עם מיוחד עם דת ואמונה מיוחדות מצויר רק בעת שיש לו ארץ נושבת או שיש לו תקוה לשוב אל ארצו, אבל לולא זה אינו מצויר עם מיוחד עם אמונה ודת מיוחדות, כי הדת והאמונה שהן נאצלות מהקב"ה לא יצוו על עם לסבול לנצח, כי זאת לא יתכן; ועל כן יש לדעת כי העם שיש לו דת ואמונה מיוחדות יש לו גם ארץ מיוחדת או [בעת שהוא בגולה] תקוה חזקה לשוב אל ארצו המיוחדת, באופן שהאמונה הכללית עם אמונת הגאולה תתלכדנה ולא תתפרדנה, ואי לא הא לא קיימא הא. כי איך ישאר בגלותו באמונתו ויסבול עוד בעדה אם תקות שובו לארצו לא תחזק את לבו ואם לא תנחמהו כי הסבלות מגלותו היא רק סבלות עתיית והוויית, ושיש לו עתיד המלא חיים ותנועה, אורה ושמחה, וע"כ ההסרה מאמונת הגאולה ושיבת

²⁰ שער ז', פרק ז', עמ' צח'.

האומה לארצה היא הסרה כללית מהדת והאמונה". ועל דבריו אלו הוא מוסיף בספרו "אור חדש על ציון"^ט וז"ל: "במדה זו שהאמונה בשיבתו לארצו אוצרת בקרבה הרבה משרשי האמונה ויסודי הדת, במידה זו יכולה להתחשב גם ההשתדלות ע"ד ישוב א"י משרשי האמונה, עד שהציור המוסרי ירשה לו לצייר את המתרשל בזה לכופר באיזה עקרים מעקרי הדת, כי ההשתדלות הזאת מעידה היא על אמונתו בשיבתו לארצו. ע"כ. דברים אלה הם דוגמא אחת מני רבות לגילוי פנים בתורה שלא כהלכה הממלא את ספריו של הר' ריינס ושאר הוגי הדעות של ה"מזרחי". הר' ריינס מתעלם מהעובדה כי עם ישראל נהיה לעם במדבר ללא כל ארץ נושבת וכי גם הקשר שלו אל הארץ הנושבת אינו דבר העומד בפני עצמו אלא חלק בלתי נפרד מהקשר לאלקיו, והתמדת קיומו בארצו כמו גם סילוקו ממנה הם תוצאה ישירה של הקשר לאלקיו ולתורתו. הר' ריינס יודע זאת היטב והמגמתיות מאחרי הדברים ברורה. הוא יודע שחבריו לתנועה הציונית ומנהיגיה כופרים גמורים במציאות הקב"ה ובאמיתות תורתנו הקדושה וכי יחסם לגאולת ישראל כפי שהיא מופיעה בדברי חז"ל הינו יחס של בוז ולעג, וככאלה, מאווייהם להתישבות בארץ ישראל ריקים מכל תוכן יהודי ומכל ערכיות חיובית כלשהי. לכן הוא בודה מלבו עיקר חדש ומגדירו בהגדרה ערטילאית- "מאמין בשיבה לארצו" הגדרה זו הופכת מחד גיסא את האתאיסטים ל"מאמינים" ואת השתדלותם לישוב א"י להתעסקות ב"שרשי האמונה" ומאידך גיסא, את החרדים העומדים מנגד לתנועה "המתרשלים בזה" לכאלה שהציור המוסרי ירשה לציירם ככופרים באיזה עיקרים מעיקרי הדת.^ט

עובדה נוספת שיש לציינה היא שבשנותיה הראשונות של התנועה הציונית לא עלתה כלל מחשבה של שימוש בכח על מנת לממש את מטרות התנועה. כל הפעולות נעשו בתיאום עם השלטונות המקומיים ועם השלטון התורכי ששלט אז בארץ ישראל. הר' ריינס מדגיש כי בכל הקשור למצות ישוב א"י וכיבושה

^ט שער רביעי, פרק י', עמ' לא'.

^ט דרך זו של "מצדיק רשע ומרשיע צדיק" בלטה כבר אז, בדומה לרא"ה קוק, גם אצל הר' ריינס וחבריו להנהגת המזרחי והינה יסוד בולט ומוחשי אצל ממשיכיהם עד ימינו אנו. הכופרים הם המאמינים, המאחדים והחפצים בשלום ובגאולה ובטובת האומה וכד', והחרדים הם הכופרים ובעלי המחלוקת החפצים בפירוד האומה, בסבלה, ובהמשך הגלות.

בזמן הזה כפי שכתב הרמב"ן (ספר המצוות מצוה ד') יש לפעול אך ורק בדרך של רכישת קרקעות א"י ולא חלילה בדרך של מלחמה, וז"ל: "והנה הרמב"ן מתאמץ שם להוכיח כי המצוה הזאת נוהגת גם בזה"ז, ומוכן שאין כוונתו על ההתנחלות לבדה, כי היא לא תצויר בלעדי הכיבוש וא"כ אין ספק כי כוונתו גם על הכבוש, וגם זה ברור כי לא כיון לומר דהכבוש על ידי מלחמה הוא מצוה, כי הלא בני ישראל מושבעים ועומדים בכל ימי הגלות להיות רחוקים מכל מזימות מרד ומעל חלילה, וא"כ נעלה מכל ספק כי כוונתו על הלקיחה הרצונית"^ס

יש לציין כי באופן דומה כתב כך מפורשות עוד לפני הר' ריינס, גם הג"ר שמואל מוהליבר שנחשב בצה"ד לאחד מאבותיה הרוחניים במאמרו "מטרת נסיעתי לארץ ישראל" (נדפס בתחילת ספר "שיבת ציון" להרא"י סלוצקי) וז"ל: "והנה מה שכתב הרמב"ן שהיא מצוה לדורות ואפילו בזמן הגלות לרשת את הארץ ולשבת בה, כוונתו מבוארת שהירושה אינה על ידי מלחמה, שאין אנו יכולים ולא רשאים ללחום בזמן הזה, כמבואר בכתובות דף קי"א שהשביענו הקב"ה שלא נמרוד באומות שאנחנו חוסים בצילם (וכמו שהורו אותנו חז"ל בכמה מקומות לאהוב ולכבד לירא ולעבוד באמת ובאמונה את המלך והממשלה אשר בצילה מצאנו מחסה) ושלא נעלה בחומה, פירש"י ז"ל ביד חזקה, ועל כן המצות עשה של ירושה שנוהגת גם בזמן הזה אינה כי אם שנשתדל לקנות את הארץ מיד בעליה, וכל כברת ארץ שנקנה הננו מקיימים המצוה של ירושה".

^ס "אור חדש על ציון", שער ד' פרק ג' עמ' 36, וילנא, תרס"ב.

שערי אורה ושמה

כ"ו

מאמרים המביאים ספרות מזרח של ישראל בימי נלווים, לחוק לבס באמנת ההשגחה האלהית החופפת עליהם בכל ימי נוריים, ושיין אור על כמה מאמרי חול בענין זה ונראים כורים והמרים,

ממני הענין באלמי יודיה

יצחק יעקב בלאמי הרב מ"ה שלמה נפתלי ריינעם וצ"ל
אב"ד דק"ק לודא.

ווילנא

בדפוס האלמנט החדשים ר"א

תרנ"ט

СЕРГЕЙ ПААРЕ ОУРО ВЕСИМКО.

Брата сибѣ и радости.

Сост. правна И. Я. Рабеса.

В П. Л. Б. А. Тип. Вдовы и др. Рокит. Жукоской пор. соб. домъ № 328.
1899.

אור חדש על ציון

כ"ו

מאמרים וחדשים המפיצים אור בדרך על הקשר הנצחי שבין ישראל לארצנו הקדושה ועל תוצאותיו אשר בהן חלוי קיום העם הקדושה ועבודתו. יבאר בזה כמה מאמרים חסומים ורדומים בדברי חיל, למען ידראו גלוי לכל, מה רבה קדשת הבתח רבותנו ול כל בדרותם הקדושים ומה עסק מחשבותיהם,

ממני הענין באלמי יודיה

יצחק יעקב בלאמי הרב מ"ה שלמה נפתלי ריינעם וצ"ל
אב"ד דק"ק לודא.

ווילנא

בדפוס האלמנט החדשים ר"א

תרמ"ב

ОРЪ ХАДАСЪ А.Ъ СЮРЪ

т. о.

Новый сибѣ и Сибѣ.

Сост. правна И. Я. Рабеса.

Ромис.
доку №1316

יג

פתח תקוה

ההשתלמות הכללית וכל העמים יתאחדו בדעותיהם לקרא בשם ה' אחד ובני ישראל יהיו אז המרכז היחיד שסביבו יתרכו ויתאחדו כולם כי יתנהו ה' עליון לגוי הארץ, ועל ענינים כאלה אינם מקיים גם מחוללי התנועה הזאת, כי גם אם ההצלחה תעמוד לימינם ויוציאו את מחשבתם על אופן היותר טוב ומועיל, אז יהי מקום רק בעד חלק גדול מהאומה ויהי תחת חסות שלטון המדינה, בהסכסם כל הממשלות, ומה רחוק מצב כזה מהמצב המקוה מהגאולה העתידה, ומה דמות תערכו לרעיון כזה עם רעיון הגאולה, כי גם אם יוציאו כל מחשבתם לפעלם הלא ישאר עוד מקום למפעלים גדולים וכבירים בעד האומה, אשר הם יכולים לצאת רק בעת הגאולה הנסיית המקוה ומעשיהם עתה אינם נוגעים בגבול נהלת הגאולה מאומה.

ה הרברים האלה יליכו לנו לזר חדש על כל דברי הרמב"ן האלה ויתיישרו כל ההדורים שנראים בדבריו בהשקפה דלשונית, כי כשנחטון בדבריו נראה שם טעמים על נקודה זו להכיר שני יסודות עקריים: א) מצות התנתחלות, כי מה שהתחבז לומר ותרשתם את הארץ וישבתם בה והתנחלתם את הארץ היא מלוא ולא יעוד. ב) מצות הכבוש, כי הכבוש הוא מלוא ומלמחמת הכבוש היא ע"כ מלמחמת מלוא או חיבה ולא מלד חבור העממים. ועפ"י דבריו הג"ל י"ל דשני היסודות האלה קשורים זכ"ו ומשכיים זמ"ו, כי אחרי שהתנחלות היא מלוא מומילא י"ל שגם הכבוש הוא מלוא, היינו כי הוא חלק משבו וכבוד מהמלוא הוא אחרי כי הוא חל"ט לנהתחלות. והנה הרמב"ן מתחמץ שם להכיר כי המלוא הוא מלוא ונהגת גם בזה"ו, ומוזבן שאין סנחו על ההתנחלות לבדה, כי היא לא תלויר בלעדי הכבוש וח"כ אין ספק כי סנחו גם על הכבוש, וגם זה ברור כי לא כיון לומר דהכבוש על ידי מלמחמת הוא מלוא, כי הלא בני ישראל משכעיים ועומדים בכל ימי הגלות להיות רחוקים מכל מזמנת מלד ומעל חיליה, וח"כ מעלה מכל ספק כי סנחו על האקיסה הלאומית,

ספריו של הר' ריינס "שערי אורה ושמה" (תרנ"ט) ו"אור חדש על ציון" (תרס"ב) בהם הוא קובע חד משמעית כי הציונות מטרתה הטבה חומרית בלבד ואין לה דבר עם הגאולה העתידה, ושכיבוש א"י ע"י מלחמה הוא איסור מוחלט כל זמן הגלות מחמת שלש השבועות.

קלו

דמיונות וחלומות ה"מזרחי" מתנפצים אל מול פני המציאות

למקרא דבריו הנ"ל של הר' ריינס אי אפשר שלא להבחין בעוצמתו החזקה של הדמיון בכל הנוגע ליחסו אל הרעיון הציוני. בעוד שהרצל וחבריו מדברים מפורשות על שלטון עצמאי נטול זיקה כלשהי ליהדות ומוגן בהגנה מלאה מהשפעה דתית כלשהי של רבנים או "כהני דת", אימוץ התרבות האירופאית, לגיטימציה להתבוללות וחינוך כפרני חילוני, מתייחסים הר' ריינס וחבריו לתנועת המזרחי אל הציונות כאל ארגון גמ"ח להטבת מצבם החומרי של יהודים, הובלתם לא"י וישובה עבורם וקושרים להם כתרים של מצות ישוב א"י והצלת עם ישראל.

כמובן, שנאמנות המזרחי לתנועה הציונית נשארת בלתי מעורערת לאורך כל הדרך. גם כשהדיבורים על שאלת ה"קולטורה" [דהיינו התביעה מצד סיעות בתוך התנועה הציונית שפעילותה של התנועה הציונית לא תהיה בתחום המדיני של השגת מקלט עבור היהודים בטריטוריה כזו או אחרת בלבד אלא תבוא לידי ביטוי גם ואולי אף בעיקר בתחום התרבותי-חינוכי (כשהכוונה לתרבות הנוכחית המערבית הקלוקלת ולחינוך הכפרני-משכילי אותו קיבלו ראשי הציונות)] הופכים מדיבורים למעשים והתנועה הציונית מתחילה הלכה למעשה בפעילות חינוכית שמשמעותה החד משמעית עפ"י תורתנו הקדושה הסתת והדחת ילדי ישראל לכפירה בעיקרי הדת אין אנחנו מוצאים אפילו רמז דק לנכונות לפרוש מהתנועה הציונית.

למרות שהר' ריינס כותב מפורשות (כפי שהובא לעיל) בהתייחסו להרצל כי האמון אשר נותנים הוא וחבריו בתנועה הציונית הוא מפני שמטרותיה הן הטבה חומרית בלבד [ולזאת, אחרי שהאמונה הנוכחית שיאמין העם בדברי המושיע החומרי, היא רק חמרית ואין בה אף שמץ מן הרוחניות, אם כן כל עוד שתהיה רק חומרית, חשבונית ומדינית יש לתת אמון בה ואולם אם תשנה פעולת האיש הזה צורתה ללבש צורה רוחנית אשר בזה אין כחו גדול הלא אז יועיל הדבר הזה להיות הענין שהוא נושא אליו את נפשו ויחדל העם לתת אמון גם בדבריו אשר בחומר ובדברי המדינה יסודם כי עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה] הוא מעדיף להישאר נאמן להרצל ולתנועה הציונית למרות שאפילו להגדרתו כל דבריהם והבטחותיהם מתבררים למפרע כעדות שקר.

הוא לא מעז להוכיח את חבריו לתנועה הציונית על העדר נאמנות בסיסית מצידם לתוה"ק אפילו ברמז, אך כשמתגלה חסרון כלשהו בנאמנות למנהיג התנועה הציונית, הוא מפרסם מכתבי תוכחה גלויים בעיתונות ללא כל דיחוי. כך למשל כשבעקבות תמיכת הרצל בתכנית אוגנדה מתעוררת ביקורת כלפיו מצד "המורשים"¹⁰ אין זה כי אם הר' ריינס שממהר לשלוח מכתב הרגעה להרצל מלא בחנופה של הערצה¹¹ מחד גיסא ומכתב תוכחה חריף למעזים לבקר את המנהיג על מעשיו.

בועידת ברלין של ה"מזרחי" שנתכנסה בשנת תרע"א מיד לאחר הקונגרס הציוני העשירי [בו נתקבלה ההחלטה לכלול בתחומי עבודתה של ההסתדרות הציונית פעולות תרבות הנוגעות ישירות לשאלות דתיות] והביאה לפילוג גדול בתנועה ולפרישת לא מעט מחברי התנועה ממנה, ניגש אחד הפורשים המתואר כאחד "מחשובי פרנקפורט" אל הר' ריינס ושאל אותו: "האם גם כבוד הרב מסכים להתאחד עם ציונים חופשים ולהיפרד מתוך יהודים חרדים [היינו אותם הפורשים]? הזוהי דעת תורה?". הר' ריינס השיב לו כי "חכמינו אמרו (סוטה מז.): "לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת", אבל בזמן שהכח הדוחה בא מצד ימין, צריך להתקרב יותר לצד שמאל; ולא לחינם פסקו להלכה בשלחן ערוך או"ח, הלכות תפילה (סי' קכג ס"א): "כשאומר עושה שלום במרומיו" הופך פניו לצד שמאל ואחרי כן לצד ימין, כי בנוגע לשלום ולאחדות צריך מקודם להושיט יד לשלום לצד שמאל, לקרב אותם ולהתאחד אתם בעבודה שהיא רצויה לנו. בוחר אני להיות מאוחד עם ציונים חופשיים הרוצים באחדות האומה ולא להתאחד עם יהודים חרדים הרוצים בפירוד"¹².

¹⁰ אנשים שנבחרו ע"י הקונגרס הציוני לנהל את ההסתדרות הציונית ברוסיה.
¹¹ בין היתר הוא כותב לו: "ולך אישי הנעלה והגדול אני אומר בשמי ובשם כל חברי הרבים לאמור ידוע תדע לך כי אתה האיש שעניי כל בית ישראל כלו למקצהו תלויות אליך זה שמונה עשרה מאות בשנים שהננו גולים בארצות נכר שלא היה לנו כל מנהיג לאומי ועובד מדיני שיצא ויבוא לפני עמנו עד שקמת אתה שקמת אב בישראל ותצא להאיר לנו את הדרך לחלצנו מן המיצר. זה שמונה עשרה מאות בשנים שהננו נעים ונדים בעמים לבקש מנוה לרגלנו ומפלט לנפשנו עד שהופעת אתה אלינו ובעוז רוחך בראת לנו את המקלט הזה ולכן ידוע תדע כי בך ובמעשיך תלויים חיי כל בית ישראל כלו וממך הם מקווים לרווחה והצלה". את המכתב מסיים הר' ריינס במילים: "חזק ואמץ ולכל אשר תצוה ישמע העם בקולך", כלומר-נאמנות מוחלטת למנהיג הרצל.
¹² "איש המאורות-ר" יצחק יעקב ריינס", גאולה בת יהודה, עמ' 340, הוצ' מוסד הרב קוק, ירושלים, תשמ"ה. וראה שם עמ' 342 מכתב שכתב לר' ריינס הד"ר פויכטוואנגר (ראש מרכז המזרחי בפרנקפורט) בו הוא מאשימו בטיוח, העלמת האמת ובהסכמתו להחלטות ראשי הציונות למרות שידוע כי מדובר באחיזת עינים ותו לא. הוא טוען כי לפני הקונגרס אמר לו הר' ריינס בעצמו "כי

הוינאי או את האנשים, אשר האחרון יקרא בשמם. אלה הם הדברים שמצאנו לנחון להודיע להם ואנחנו תקוה, כי גם המורשים ההם שהסכימו ברב או במעט להדברים שנתפרסמו ברבים יסירו להכנע בפני רצון העם ויחישו לכבול את דעתם שאיננה טובה ולהביע אמן למנהיגנו כפרז ולהנועתנו בלה בכלל. — ופה אתנו מקום להביע את דעתנו, שהיא גם דעת הכלל, דעת בסחון גמור ואמן נמרץ למנהיגנו הנעלה שהקריב לנו הרבה ושעתיד עדיין להקריב בעד עמנו וארצנו. ובכל לב ונפש הננו מאמינים בטוהרת חפצו ובישרת מעשיו שהוא עושה, כי כולם יכוונים לטובת אומתנו וארצנו ותמיד, תמיד הננו עומדים הכן להיות לו לעזר בעבודת הקדש, שהוא עובד, בכל אשר יהיה לאל ידינו. ושלוש על ישראל מעתה ועד העולם. ברגשי כבוד ובברכת ציון. בשם חברי הועד המזרחי הנאספים.

ראש המזרחי

לידא, יב טבת תרס"ד יצחק יעקב ריינעס אב"ד בלידא.

בעוד שמרידתם של ראשי המזרחי בגדולי ישראל היתה אחד ממאפייניה הבולטים של התנועה ואף זכתה אצלם לכינוי "המרד הקדוש" שכן ראו בגדולי ישראל "בעלי מחלוקת" שאינם חפצים באחדות העם, מזהיר ראש ה"מזרחי" הר' ריינס מפני כל רפיון בנאמנות המוחלטת למנהיג התנועה הציונית "שהקריב לנו הרבה ושעתיד עדיין להקריב בעד עמנו וארצנו" ומצהיר כי בכל לב ונפש הננו מאמינים בטוהרת חפצו ובישרת מעשיו שהוא עושה" - מתוך סיום מכתבו של הר' ריינס ל"מורשים" בעקבות ערעורם על תמיכת הרצל בתכנית אוגנדה שהוצעה ע"י הבריטים ועוררה ויכוחים סוערים בתוך התנועה הציונית כפי שפורסם ב"המליץ" (שנה 43, גליון 286, יח' טבת תרס"ד).

אי אפשר להמזרחים להשאיר בתוך ההסתדרות הציונית" ואח"כ בהשפעת הרוב בוועידת ברלין שינה דעתו מן הקצה אל הקצה. הוא מתפלא על הר' ריינס, הנותן להוליכו שולל אחרי מליצותיהם המרגיעות של מנהיגי הציונות ומטיל ספק בכך שהר' ריינס אכן מאמין להן בסתר לבו וכותב לו בחריפות: "ידע נא כהדר"ג כי האחריות על כל אשר ייעשה מכאן ולהבא בציוניות וע"י הציוניות מוטלת אך על כהד"ג בלבד וכהד"ג לא יוכל להבא להתנצל ולהנות ב"לא ידעתי" כאשר יעשו אולי מנהיגי המזרחי החדשים, כי כהדר"ג הוא האחד בין המנהיגים שידע את הכל ובכל זאת הסכים למהלך החדש".

מגמה זו של חנופה והתבטלות כלפי מומרים ופורקי עול וראייתם כאנשים הראויים להנהיג את עם ישראל והחפצים באמת בטובת הכלל המשיכה לבלוט לכל אורך שנותיה של קיום התנועה וכולטת לא פחות גם כיום. על התוצאות ההרסניות של חנופה והתבטלות אלה והחינוך אליהן נעמוד בהרחבה בהמשך.

זיקת משנתו הרעיונית של הראי"ה קוק לזו של ה"מזרחי" וההנדלים ביניהן.

לאור הצגת עיקרי משנתה הרעיונית של תנועת המזרחי נוכל לעמוד על הזיקה בינה לבין עיקרי משנתו של הראי"ה קוק וכן על ההבדלים ביניהם. ראשית, ניתן להבחין בהבדל הבולט בין תפיסת המזרחי את כל ענין הציונות כהטבת מצבו החומרי של עם ישראל גרידא וכמנותק לגמרי מתהליך הגאולה המדובר במקורות היהדות שהוא במהותו בראש ובראשונה תהליך רוחני, ובין תפיסת הראי"ה קוק את ענין הציונות כחלק ממשי של "תחית" האומה שהוא לכל הפחות תחילתה של הגאולה המדוברת. לכן, בעוד המזרחי מדגישים (במובן החיובי) כי אין לציונות דבר עם הדת כי אינה עוסקת כלל במצבו הרוחני של עם ישראל כי אם במציאת פתרון למצבו החומרי מדגיש הראי"ה קוק כי חלילה לומר כן ואדרבה הרעיון הציוני וכל דרך הוצאתו אל הפועל הינו תהליך רוחני עמוק ושלב בלתי נפרד משלבי הגאולה העתידה, ודוקא משום כך תפקיד ה"מזרחי" הינו לא לשקוט מלדרוש מהתנועה הציונית שתפעל ברוח ערכי הדת. בפתיחת מכתבו לאחת מאגודות ה"מזרחי" בחו"ל הוא כותב^ט: "הנני מוצא את עצמי מחוייב להקדים הקדמה כללית, שהנני מעירה בכל פעם שמזדמן לי הדבר לדבר ע"ד ה"מזרחי" וערכו: שיש חק אחד שהוא מחוייב, לדעתי, לחוק על דגלו, שרק על-ידו תופיע עליו אור נשמתו הפנימית, חפשית מכבלי הסתירה המכבידים עליו. החק הזה הוא: שיביע המזרחי בגלוי, שלמרות האמון שהוא מראה תמיד להציוניות הכללית, מצד שיתופו עמה בהמחשבה הלאומית והתגשמות שאיפותיה במעשה, לוחם הוא עם-זה על הסעיף היחידי החקוק בציוניות עוד מטעם הקונגרס הראשון, האומר ש"הציוניות דבר אין לה עם

^ט אגרות הראי"ה, ח"ב, אגרת תצו'.

הדת". החק הזה הוא עושה באמת את כל התעמולה ה"מזרחית" פלסטר, שהרי ה"מזרחי" עומד הוא נכון על ככר התורה, ודבר-ד' נר הוא לרגליו, ואנו כל שלמי אמוני ישראל יודעים אנו ברור, שרק באיכות הקישור הנאמן של האומה בכללה עם תורת-חיים שלנו, תורת ד' תמימה, תלויה היא הצלחת הציוניות והתגברות כחה מיד ולדורות, ובעזיבתה-של-תורה אין תוחלת ותקוה, וכל פרח מוכרח להיות כמק וכל שורש כאבק, - ואיך יוכל "המזרחי" לעבור בשתיקה על חק זה, העוקר את כל משאת-נפשו. ולפי דעתי העניה אין תקנה ל"המזרחי" כי- אם כשידבר בשפה ברורה, שעם כל אהבתו להציוניות בכללה, ושעם כל מה שהמעשים והדעות, הזרים והרחוקים, של רבים מהציונים, לא יוכלו לגרום לו כל נסיגה-לאחור וכל חלישות-כוח מלהרפות עבודתו השקודה על ככר התחיה הלאומית בארץ-אבות ביחוד, בכ"ז על החק המחפיר הזה הוא נלחם בכל כח, ולא ישקוט ולא ינוח עד אשר יורידוהו מעל במת הציוניות, ותחתיו יוחק חק לישראל כמו שהוא באמת, "זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור, אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק, ויעמידה ליעקב לחק, לישראל ברית-עולם. לאמר לך אתן ארץ כנען חבל נחלתכם". ההתנגדות הנמרצה להחק ההורס הנ"ל מוכרחת היא להיות בולטת מכל פנותיו של "המזרחי". היא צריכה להיות חרותה בתור מוטה קצרה על כל גליון מגליונותיו הרשמיים, היא צריכה להשנות אלפי-אלפים פעם, בכל כנסייה בין חדשה בין ישנה. האמת הנצחית הזאת לא תוכל להפסיק מתעמולתה, עד אשר תעמוד בבטחה על מכונה, שאז הכל יכירוה, ותהי לנחלה לישראל, ואז נוכל בבטחה ללכת על מסילחנו לעסוק בכל המקצועות הכלליים, אשר התוו כבודם במכתבם הנכב'... כשאנו מיסדים תחילה את היסוד המוסד, שהציוניות בתור ציוניות היא חייבת לדאוג בעד נשמתה של האומה שתפריח ולא תבול, והנשמה הלאומית חייה תלויים הם בכל התורה כולה, וביחוד ביסודות היותר עיקריים כמו: חנוך הבנים ברוח-אמונים ישראלי, שמירת השבת וקדושתו, תחיית שכינת-הקודש של הנשמה היתירה הנותנת עז ותעצומות לעם, מאכלות כשרות, השומרות את המזג הישראלי על מכונו, המתכנות את רוחו במשקל המכוון להיות קשור ברוחו ובכל חפץ-חייו לעם קדושו, טהרת-המשפחה השותלת את שתיליה מראשית צמחם בתוכן ישראלי פנימי, הספוג כולו מרוח-חיים של קודש ישראל לד', כל אלה יוכלו לבא בתור דרישות חוקיות, שהציוניות עצמה תובעת אותן בחזקה, בהיותה ציוניות

אמיתית, ציוניות "מזרחית". אבל רק אז תשא ברמה את דגלה, בזמן שהיא אומרת בקול גדול וגאות-קדש פנימית את אמרתה הנצחית, שהחק האילי, ש"הציוניות דבר אין לה עם הדת", תועבה היא לישראל, וכל זמן שלא נשים לב בהסכמה אחת, לשאוף לגדיעתה של אשרה זו ועקירת שרשיה, הפורים ראש ולענה, הננו מוכרחים להרגיש לאות בכל מפעלותינו, לחיזוק אמונת-אומן, ורוממות-קרן היהדות הנאמנה, על פני הככר הציוני". ע"כ.

ואם ישאל השואל וכי באמת מתפתה הראי"ה קוק לחשוב כי יש מקום ל"דרישות" מצד המזרחי בנוגע לחינוך הבנים ברוח אמונים ישראלי, שמירת השבת, הכשרות וטהרת המשפחה

בשעה שהציונים מקימים בתי ספר של כפירה בעיקר במרץ רב ופורקים בגלוי כל עול של תורה וכל מסורת אבות?! תשובתו בצדו-אכן, סביר מאד להניח שהראי"ה קוק יודע היטב כי דרישות כאלה לא ימולאו כלל ולואי ולא ילעגו הציונים לעצם הדרישה. והסבה שהוא בכל זאת תובע לדורשן מבוארת אף היא מיד בהמשך האגרת: "והנני מקוה בע"ה, שדברי היוצאים ממעמקי-לבבי יתקבלו על לבבכם הטהור, ועל לבב כל אחינו בדעה, החפצים בכל לבם, להיות עובדים נאמנים לתחיית ישראל על אדמת-ירושתו, עם נשמתו, תורת אלהיו אשר בלבו ובידיו, ועל-ידי התבררות נטיית קודש זו, שעל-ידה יבטא ה"מזרחי" בגלוי את מהותו הפנימית, נוכל באמת לקוות, שתמלא משאת-נפשנו האמורה במכתבם הנעלה, שגם מאלה העומדים מנגד ל"המזרחי", יבאו להאסף תחת דגלו, שרק אז במלאו את התנאי העיקרי הזה, שהוא מסכם את כל תכניו העשירים, יוכל להמשיך לו ע"י ברורו המאיר את הלבבות הרבים, שנטו ממנו מפני הערפלות השוכנת עליו, כל זמן שלא יביע באומץ לבבו את עומק-חפצו ואת הנקודה היותר עמוקה שהוא תובע מאת הציוניות הכללית".

כלומר, אם בתחילת דרכה של ה"מזרחי" כשהתנועה הציונית עסקה ברכישת לבם (ובעיקר ממונם) של יהודים לטובת רעיונותיה ולשם כך הבטיחה להם שלא תיגע לרעה בעניני היהדות, הודגשה בתעמולתה העובדה שלציונות אין דבר עם הדת וכל כולה תנועה שנוסדה כדי להיטיב את מצבו החומרי של עם ישראל ובעיקר ע"י מציאת מקלט בטוח עבורו (הדגשה שבאה הן בכדי להרגיע רבים מן

החרדים שחששו שמא יש בהקמתה של תנועה זו ופעילותה משום נסיון נוסף מסוכן של דחית הקץ ולידתה של משיחיות שקר חדשה והן בכדי להתעלם מהמטרות הרוחניות של הציונות שודאי היה בהן כדי להניא יהודים חרדים מהצטרפות לתנועה) הרי שעתה בשנת תרע"ג (שנת כתיבת מכתבו הנ"ל של הראי"ה קוק) כשכבר לא ניתן להסתיר את הפעילות הרוחנית ההולכת וגוברת של התנועה הציונית בעיקר בתחום החינוך וכשידוע לכל שמדובר בחינוך לכפירה בעיקר כבר אי אפשר היה להמשיך ולטעון כי כל מטרתה של הציונות "מקלט בטוח" וש"אין לה דבר עם הדת". מה גם שבתקופה זו כבר החלה התארגנות מסודרת יותר של היהדות החרדית במסגרת "אגודת ישראל" שהיוותה אף היא מוקד משיכה להרבה מאוכזבי המזרחי שהבינו אחרי הקונגרס העשירי כי אין מקומם של שומרי תורה ומצוות בתוך ההסתדרות הציונית. הראי"ה קוק יודע שכרגע האפשרות היחידה להמשיך אל התנועה הציונית יהודים חרדים היא רק ע"י הגדרת הציונות כתהליך רוחני-יהודי מובהק וכיון שבעיני בשר ודם ניתן היה לראות רק את ההיפך המוחלט הוא פנה אל הסברת הדברים ברבדים ה"פנימיים" שלהם כשהוא כולל ומערבב יחד קב של מושגים מן החסידות והקבלה, ההשכלה והפילוסופיה עם תשעה קבין של רגש ודמיון וללא שהוא טורח לציין מראה מקום אחד למקור כלשהו ביהדות ממנו שאב את רעיונותיו, כפי שנתבאר לעיל בפרק א'.

חשוב לציין, שלמרות דיבוריו החיוביים של הראי"ה קוק כלפי הציונות, בשלב זה של ערב מלחה"ע הראשונה נתפסת דמותו של הראי"ה קוק כמשוייכת לחוגי החרדים ודבריו בשבח הציונות בכתב ובע"פ נתפסים כדרך להשפיע על בני הישוב החדש ולקרבם לשמירת תורה ולא כדעות אישיות שלו. מתוקף תפקידו כרבה של העיר יפו שהיתה הסמל המרכזי לְמוֹדֵל "היהודי החדש" יציר כפיה של הציונות ומקום מגוריהם של "גדולי האומה" החדשים-סופרי ומשוררי "התחיה הלאומית", תפקיד אשר כלל גם אחריות על ישובי הסביבה אשר חלק לא מבוטל מהם עסק בחקלאות, עסק שנגע למצוות התלויות בארץ וחייב קשר טוב בין החקלאים לבין הרבנים על מנת לא להכשיל רבים מרוכשי התוצרת החקלאית באיסורים שונים, גילו רבים הבנה לדרך בה נוקט הראי"ה קוק כלפי החופשים ופורקי העול וראו זאת כאמצעי מצידו לקרבם למוטב מבלי שהדבר יפגע בהשתייכותו למחנה ה"חרדים".

כך גם לא מוצאים עסקני אגודת ישראל דופי באותם ימים בהזמנת הראי"ה קוק לכנסיה הגדולה הראשונה של אגו"י^ע על מנת לשאת שם דברים בענין ארץ ישראל. אלא שאז פורצת מלחה"ע ומשנה הן את מצב היהדות בתפוצות והן את המצב בארץ ישראל.

קהילות שלמות נעקרות ממקומן ונודדות למצוא מקלט מאימת המלחמה. גבולות חדשים, תנאי שלטון חדשים והגבלות חדשות הופכות מנת חלקם של יהודים רבים ברחבי אירופה. גם בארץ ישראל המצב קשה מאד. המלחמה מנתקת את הקשר בין הישוב בארה"ק לקהילות חו"ל כשעבור רבים מיושבי א"י שנתמכו כלכלית ע"י סיוע מכספי יהודי חו"ל פירושו של ניתוק קשר זה-חרפת רעב, והעדר פרוטה מן הכיס. חולי, מגפות ומוות ברעב הופכים להיות דבר שבשגרה עד שלבסוף מוכרעת המלחמה והשלטון התורכי בארה"ק מתחלף בשלטון הבריטי. תחילה, היה נראה כי שינוי זה הינו שינוי מובהק לטובה. הבריטים ראו בעין יפה הרבה יותר מהעין התורכית את התישבותם של יהודים בארה"ק וקיוו להפיק את הרווח המקסימלי מהשילוב המבטיח של הראש היהודי עם כח העבודה הזול הערבי שיביא לפיתוח מהיר של ארה"ק באופן שכל יושבי ארה"ק יוכלו ליהנות ממנו. הם לא שיערו כי שאיפות הציונות יביאו את ארה"ק לסכסוך ציוני-ערבי-בריטי שיגבה דמם של אנשים כה רבים מכל הצדדים ויערער לדורות את השלום והשלווה באיזור כולו^א.

^ע ומה שהובא בספר "השקדן" חלק א' בעמ' 26 בהערה 8 כתב שהראי"ה קוק היה ממייסדי אגודת ישראל בארה"ק ושהיה "ציר" מארץ ישראל לכנסיה הגדולה אינו נכון כלל (כמו גם עובדות נוספות שהביא בקשר לראי"ה קוק מן הגורן ומן היקב מבלי שטרח לברר אמיתותן כלל ומבלי לציין מקור כלשהו עליו הסתמך בהבאתן) ועיי' "מקטוביץ" עד ה' באייר" להרה"ח צבי וינמן (ירושלים, הוצ' ותיקין, התשנ"ה). באשר להתייסדותה של אגו"י בארה"ק.

^א מן הראוי להביא כאן קטעים מתוך דברים שסיפר בענין זה נכד מרן הגר"ח זוננפלד הרב שלמה זלמן זוננפלד מח"ס "האיש על החומה" בראיון להרב אפרים זייבאלד במוסף שב"ק של העיתון "תד נאמן" בחוה"מ סוכות תשס"ט וז"ל: ההבדל הגדול בין ההנהגה של גדולי ישראל לבין הנהגת פורקי העול של הציונות הוא ההבדל בין פקחות לטפשות. בין ראיית המציאות כמות שהיא לבין דמיונות ומשאלות לב. בין ריאליות וראיה מפוכחת לבין עיוורון וחוסר ראייה. ואיני מדבר לא על ראיית העתיד ולא על מבט מרחוק, דבר שהצטיינו בו גדולי ישראל, אלא אתמקד בינתיים במציאות של ההווה, על ראייה מפוכחת של המציאות העכשווית, דבר שלקו בו מנהיגי הציונות, שמתוך עיוורון מוחלט לא ראו את המציאות העומדת לפנינו, התנהגו בטיפשות, והימרו במעשיהם על גורל העם היהודי כולו. גדולי ישראל שהנהיגו את העם היהודי בכל הדורות היו בראש ובראשונה פקחים, אנשים מציאותיים, שהכירו את הנתונים בטח ואת המציאות בתוכה הם פועלים וידעו להוביל ולהנהיג את המצב בצורה הטובה ביותר. המנהיגים החדשים שקמו לעם

ישראל מקרב פורקי העול היו אנשים שלמען ה'חלום' שלהם על מדינה היו מוכנים להמר על גורלו של העם היהודי כולו שזה כולל הימור גם על החלום שלהם גופא. הם התנהגו בעיוורון כשהם אינם רואים איך הם משחקים כל הזמן לידי הגרועים שבאויביהם ויוצרים כאן מציאות בלתי אפשרית. לאחר הקדמה זו הבה נתבונן על השקפתו של הסבא מרן הגר"ח זוננפלד זיע"א על המציאות שנוצרה עם הכיבוש הבריטי.

האנגלים שקיבלו את המנדט על ארץ ישראל לא התכוננו לשרת אינטרסים של שום עם עלי אדמות מלבד את האינטרס של אנגליה. הם מצידם קיבל מנדט לקבוע עובדות בשטח, והדבר היחיד אותו הם התכוננו לעשות זה לקבוע עובדות כאלו שיעזרו להם להמשיך את השליטה שלהם בארץ לאורך ימים ושנים ככל שיעלה בידיהם.

האינטרס האנגלי הבסיסי היה שלא שייך להשאיר את הארץ בצורה הזו כמות שהייתה תחת השלטון התורכי. לא היה להם שום דרך איך לשלוט על אומה ערבית ענקית על פני המזרח התיכון כולו. במרד ערבי הכי קטן שהיה פורץ נגד האנגלים, היו הערבים מנצחים ומגרשים את האנגלים מן הארץ. כדי לקבע את שלטונם הם היו חייבים איזו שהיא 'אחיזה' משלהם במזרח התיכון. נוסף לכך, אם ארץ ישראל הייתה נשארת ארץ ערבית, הייתה נותרת ארץ נחשלת מבחינת התפתחות כמו כל הארצות הערביות שמסביב שהיו ארצות נחשלות, מבחינת הקידמה הם היו 'תקועות' מאה שנים אחורה. הפתרון לאחיזה הבריטית מבחינת האינטרס הבריטי הבסיסי, היה פשוט מאוד; להעלות לארץ ישראל יהודים ממקומות מושבותיהם באירופה ובכך לבסס את שלטונם בארץ. וכך גם להפריח את השממה והנחשלות ששררו בארץ. הדרך לבצע זאת הייתה פשוטה מאוד, ארץ ישראל עמדה להיות הארץ הכי פורחת ומשגשגת במזרח התיכון. היהודים המתיישבים מאירופה הפריחו את השממה באמצעות הכסף שהביאו עימם. כל זאת יחד עם כח עבודה ערבי שהחל לנהור לארץ כדי להנות מתנאי החיים הטובים שנוצרו כאן, המציאות הזאת היא הדבר הטוב ביותר בשביל האינטרס הבריטי. הצהרתו של הלורד בלפור היה איפה הדבר הפשוט ביותר והנורמאלי ביותר, זה היה מחוייב המציאות מבחינת הפוליטיקה האנגלית של אותם ימים. זו הייתה ראייתו המפוכחת והריאלית של הסבא מרן הגר"ח זוננפלד על הצהרת בלפור. לאחר שההסתדרות הציונית הרעילה את מחותיהם וליבותיהם של העם היהודי בגולה. התקבלה הצהרת בלפור בקרב רבים מהם כבשורת גאולה של ממש, הם דימו לשמוע כאן את פעמי המשיח. שלא לדבר על הציונים שראו כאן את קרן האור (החושך) הראשונה שלהם בדרך לפרוק את עולו של הקב"ה ולהפוך את העם היהודי לעם ככל העמים. אבל, כאמור, מי שרקד ושמח ויצא מכליו לאחר הצהרת בלפור, היה בגדר 'הוזה משיחי' חולם ומתנשא על כנפי הדמיון. לא היה לאנגלים שום אינטרס בעולם לעזוב את המושכות ולהעביר את ההנהגה לידי אף אחד לא לידי היהודים ולא לידי הערבים. הצהרת בלפור היה תוצאה של אינטרס פוליטי אנגלי פשוט שלא היה לו שום יומרה להוביל לשום דבר מעשי, פרט לעידוד העלייה היהודית לארץ ישראל כדי להפריח את השממה ולהבטיח את השלטון הבריטי לאורך ימים. מספרים שבזמן הצהרת בלפור היו יהודים רבים שרקדו ברחובות מתוך שמחה. אחד מגדולי ישראל, איני יודע אם היה זה הסבא מרן הגר"ח זוננפלד או מרן החפץ חיים, הגיב על הריקודים והשמחה וסיפר: מעשה בשיכור ששתה משקה רב, אידי האלכוהול עלו למוחו והרקידו אותו. לא יכול היה השיכור לרקוד לבדו, הלך ומצא עוד שיכורים כמותו והרקיד אותם, עד שכל הסביבה יצאה משמחה לקצב הריקוד. בצד עמד אחד, ולא רקד. שאלו אותו הרוקדים: הלמאי עומד אתה מן הצד ואינך נסחף בלהט הריקודים הסוחף כאן את כולם. ענה הלה: משום שאיני שיכור!

זה היה המצב באותם ימים. אנשים הזויים שלא ראו את המציאות היבשה למול עיניהם רקדו כמו שיכורים, הסבא מרן הגר"ח זוננפלד לא היה שיכור! הוא ראה את המציאות נכוחה והבין אותה לאשורה. מהריקודים הללו וההזיות וחוסר ראיית המציאות החל הכל להסתבך. מיד לאחר הצהרת בלפור קלטו הבריטים להבין לאיזה 'ברוך' הם נפלו כאן. מבחינתם הם לא ציפו שהיהודים יפרשו את הדבר שהם הולכים לקבל פה מדינה. הם רצו רק שהיהודים יבואו בהמוניהם לארץ יישבו אותה ויפריחו את השממה מבלי שיהיו להם שום שאיפות לאומניות או שלטוניות, יחד עימם יבואו עוד הרבה ערבים מכל המרחב לגור בארץ הפורחת ויהיה פה גן עדן עלי אדמות לכולם, והעיקר שהשלטון בארץ הפורחת הזאת ישאר בידיהם. לפתע החלו העניינים להסתבך להם.

עובדת החלפת השלטון התורכי בארה"ק בשלטון הבריטי עם סיומה של מלחה"ע הראשונה עוררה מאד את פעילותה של התנועה הציונית בעולם בכלל ובארה"ק בפרט, ואם עד עתה היתה פעילות זאת בעיקר בתחום התעמולה וקיבוץ הממון ובפעילות חינוכית עתה היו הפנים נשואות לפיתוח ההתישבות על מנת שתוכל לקלוט כמות גדולה ככל שניתן של יהודים מאירופה בדרך להגשמת חזון המדינה. פיתוח ההתישבות הצריך הקרבה פיסית גדולה מאד שכן הארץ ברובה היתה במצב של שממה והפיכת השממה למקום ישוב היתה כרוכה בעבודת כפיים קשה. מה גם שמחמת הסכסוך עם הערבים והצורך ההכרחי בפרנסה לאלו שבאו לארה"ק במטרה להגשים את הרעיון הציוני היה צורך ב"עבודה עברית" שרובם של הבאים מחו"ל לא הורגלו בה מעודם. מטבע הדברים הפכה עבודת הפועלים לערך העליון ביותר והפועלים עצמם הפכו לסמל הערכי המובהק של התנועה הציונית בארה"ק. ה'מזרחי' מצדה התאימה את עצמה מיד ל'דת העבודה' ותחת הסיסמא 'תורה ועבודה' ספקה את החיקוי ה'דתי לאומי' לדמות הנערצת של 'הפועל העברי'. המעבר לפעילות ציונית 'גשמית' במלוא התנופה היה חשוב מאד לתנועת ה'מזרחי' שכן בסיס תמיכתה של ה'מזרחי' בתנועה הציונית כפי שראינו לעיל היה על יסוד פעולותיה הגשמיות ותרומתה לעם ישראל במישור ה'גשמי', אך במישור האישי גרם נזק חמור לרמתם הרוחנית של חברי וחברות ה'מזרחי' שכן התנועה הציונית

ההסתדרות הציונית ראתה בשלטון הבריטי 'מעבר' גרידא בדרך למדינה יהודית משלהם. למציאות הזאת לא הסכימו הבריטים בשום פנים ואופן. וכדי להבטיח את שליטתם הם נהגו בשיטה הידועה הנקראת "הפרד ומשול". הם המציאו יש מאין את המושג ששמו 'לאומניות ערבית' הם החדירו בקרב העם הערבי את ההרגשה שהעם היהודי רומס אותם ואת זכויותיהם. ובכך סכסכו בין היהודים לערביים כשהם עומדים מן הצד וקוצרים את הפירות. היה מישהו ששאל את הסבא מרן הגר"ח זוננפלד מה דעתו על הצהרת בלפור. סיפר לו הסבא את הסיפור הבא: מעשה בשדכן מוצלח שלאחר עבודה רבה הצליח להביא לידי גמר שידוך בין שני משפחות של עשירים מופלגים. היה זה השידוך המדובר ביותר בעולם (א' וועלט שידוך). לכולם היה ברור ששכרו של השדכן עומד על סכום כזה שיותיר אותו עצמו עשיר מופלג לכל ימי חייו. אולם השדכן התברר כשחטן לא קטן, הוא לא הסכים להתפשר על שום סכום שהוא בעולם, ככל שהרבו עליו מוהר ומתן נותר בסירובו. הוא רצה בשכרו שיתנו לו את הכלה בעצמה שתנשא לו לאשה!!! לשדכן זה דומים הציונים, הלא נאמר בפסוק: ויגרש מפניהם אויב וכו' 'בעבור ישמרו תורתו ובריתו יצורו' הללוי-ה. הסיבה היחידה שהקב"ה נתן לעמו את ארץ ישראל היא כדי שישמרו את התורה. באו הציונים ובעבור ארץ ישראל הם רוצים לנתק את העם היהודי מהתורה. כאותו שדכן שלקח בשכרו את הכלה עצמה...

מבחינתה לא הפחיתה כהוא זה בעוצמת הפעילות הרוחנית ההרסנית שלה עם המעבר לפעילות הגשמית אלא שילבה ביניהם בצורה מלאה ואדרבה, דאגה שהמהפכה החילונית תודגש ביתר שאת בכל פעילותה הגשמית של התנועה והיא הורגשה והשפיעה מאד על שותפיה ה'דתיים' של התנועה הציונית להתישבות בארה"ק ואם לאחר העשור הראשון להיוסדות ה'מזרחי' הורגש בקרב הצעירים שנולדו לדור המייסדים כי "תולדותיהם לאו כיוצא בהם" הרי שעתה סמוך לתחילת העשור השני של ה'מזרחי' הלך הניכור לתורה ולמרכזיותה בקרב חברי ה'מזרחי' והעמיק ובהדרגה, הוביל גם לזלזול חמור בקיום מצוות רבות.

ההתישבות וביחוד השלבים הראשונים של הקמת התשתית להתישבות דרשו הקרבה רבה ועבודה בתנאים קשים ומאומצים ולעיתים במקומות מבודדים וחסרי תנאים מינימליים והקשו על שמירה מדוקדקת של מצוות, קביעת עתים לתורה, ובנוסף לאוירת פריקת עול ויצירת ה'יהודי החדש' בארה"ק שליוו בהדגשה בולטת את ההתישבות בארה"ק, היו חברי וחברות ה'מזרחי' תלושים מכל חיבור חזק ליהדות איתנה ונסחפו די בקלות עם הזרם.

מאידך גיסא, מעבר למעבר לפעילות התישבותית פעלה התנועה הציונית בארה"ק במלא התנופה בכל הקשור להשתלטות על חיי הציבור של היהדות, וההבנה שהיהדות החרדית לא מתכוונת ליישר קו ולעבוד בשיתוף פעולה עם התנועה הובילה מהר מאד למסקנה כי צריך להשתלט תחילה על הממסד הרבני ולהעבירו לשליטת הציונים.

מי שנבחר כאישיות המתאימה ביותר למלא תפקיד זה היה הראי"ה קוק. העובדה שלא היה שייך ל'מזרחי' וריכוז סביבו גם חלק לא מבוטל מהיהדות החרדית סייעה לתנועה הציונית בכל הקשור לאחיזת עיני הציבור כאילו שחלק ממטרותיה של התנועה הציונית הינו לסדר ולשכלל את ממסד הרבנות בישוב המתחדש בארה"ק. דבר זה שירת אף הוא את תנועת ה'מזרחי' הן במישור הדתי והן במישור הפוליטי. במישור הדתי-העובדה שיש 'רבנות' מטעם התנועה הציונית היה בו כדי לחפות על האופי החילוני המובהק של כל התנהלותה של התנועה הציונית בארה"ק שהתאפיין ברמיסת התורה ובלעג לכל הקדוש לעם

ישראל מאז היותו לעם, וכדי להצדיק את שיתוף הפעולה של ה'מזרחי' עם ראשי הציונות. מה גם, שכעת הוסרה האחריות של ה'מזרחי' לשמירת הדת בארה"ק ומי שהיה צריך להתמודד עם החילוניות המתפשטת היה מוסד ה'הרבנות הראשית'. במישור הפוליטי-הראי"ה קוק היה אז בתנופה של הקמת תנועת 'דגל ירושלים', תנועה שמטרתה היתה לרתום לרעיון הציוני גם את החרדים שהתאכזבו מאופי ההתנהלות של תנועת ה'מזרחי' וראו בה תנועה של פשרנות דתית מובהקת וגם כאלה שראו ב'אגודת ישראל' שהיתה אז בהתארגנות ראשונית קו השקפתי קיצוני מדי נגד הציונות. תנועה זו של הראי"ה קוק אם היתה מתעצמת ומתבססת, יכלה להחליש את כוחה של ה'מזרחי' ואף לאיים על בלעדיותה כמייצגת הדת בתוך התנועה הציונית. ב'מזרחי' ידעו כי עול של רבנות במציאות של אותם ימים בארה"ק לא ישאיר לר' קוק זמן להתעסק יתר על המידה ברעיון של תנועת 'דגל ירושלים' והוא ידעך וירד מסדר היום, כפי שאכן היה לבסוף. מעבר לכך, היה ברור ל'מזרחי' כי קבלת משרת רבנות מטעם ההנהגה הציונית תכריח את הר' קוק להתייצב לימין התנועה הציונית ו'המזרחי' בכל הנוגע למאבק של ה'מזרחי' עם היהדות החרדית שחלק לא מבוטל ממנה בחו"ל בכלל ובארה"ק בפרט החל אז להתארגן במסגרת של אגו"י, ועמידתה של אישיות תורנית-חרדית בעלת משרה מרכזית בארה"ק כמו "הרב הראשי לירושלים" או "הרב הראשי לארץ ישראל" לימין ה'מזרחי' תסייע לה מאד הן במאבקה ביהדות החרדית, והן בתעמולתה לעשות נפשות נוספות לתנועה בקרב היהדות החרדית בחו"ל.

חשוב לציין, כי למרות דחיפתה של ה'מזרחי' את רעיון הקמת ה'הרבנות הראשית' ואת מינויו של הר' קוק לעמוד בראשה, היא מעולם לא קבלה על עצמה את מרותו של הר' קוק או ראתה לעצמה חובה כלשהי לציית לפסקיו או לפעול על פיהם, וגם אחרי שנתמנה לתפקיד "הרב הראשי של ארץ ישראל" הרשתה ה'מזרחי' לעצמה לחלוק על החלטותיו ומעולם לא ראתה בו (או בכל רב אחר) סמכות שאינה ניתנת לעירעור, כך שגם עבור ה'מזרחי' היה לתפקידו של הר' קוק כ"רב ראשי לארץ ישראל" משמעות יצוגית הרבה יותר ממשמעות מעשית.

הדור הצעיר של ה'מזרחי' שנשאב במלא המרץ לעבודת ההתישבות שכפי שצויין לעיל לא השאירה לו הרבה מקום וזמן לתת משקל למימד הרוחני של חייו הלך והתרחק יותר ויותר מהממסד הרבני בכלל ומהשפעת רבנים על הלך חייו בפרט. העינים היו נשואות למנהיגי תנועות הפועלים והמפלגות למיניהן והם אלה שקבעו את הערכים העיקריים ואת סדר היום האישי והציבורי של חניכיהם.

כתוצאה מכך לא היה כמעט קשר בין צעירי ה'מזרחי' לאישיות רבנית כלשהי וגם עם הראי"ה קוק הקשר היה קלוש ביותר ובא לידי ביטוי בעיקר באמצעות עסקני ה'מזרחי'. מי ששינה מציאות זו וחזק מאד את הקשר בין הר' קוק ומשנתו ובין הציונות הדתית היה תלמידו של הראי"ה קוק בישיבת 'מרכז הרב'- הר' משה צבי נריה.

בכ' תמוז שנת תר"צ הגיע משה צבי נריה²³ לארה"ק ללמוד דבישיבתו של הראי"ה קוק 'מרכז הרב'. כל סידורי עליתו לארה"ק נעשו ומומנו ע"י הישיבה.

כשרון התבטאותו בפני ציבור שנתפרסם זמן לא רב אחרי עליתו לארה"ק, חברו לחברת "ירושלים-חברה לתורה וספרות" שהוקמה באותם ימים ע"י אנשי תורה ומדע, מסחר ועבודה בעידודו של הראי"ה קוק. במסגרת חברה זו הגיע בשנת תרצ"א להרצות בפני נערי ונערות הסניף הירושלמי של תנועת 'בני עקיבא' שהיתה אז ממש בתחילת דרכה.

נריה התודע במהרה למצב העגום של הנוער הדתי-לאומי קצת יותר מעשר שנים אחרי שהר' ריינס (שדבר גבוהה גבוהה על היות התנועה הציונית 'כלי מחזיק ברכה לתורה' ק) מייסד ה'מזרחי', הלך לעולמו. בניגוד מוחלט לדמיונותיהם של הר' ריינס וחבריו, בני נוער ממשפחות דתיות הרגישו נחותים לעומת בני גילם החילוניים שאצלם ראו התלהבות חלוצית וגאות עשייה. הצעירים הדתיים נמשכו לתנועות הנוער החילוניות ורבים נסחפו אל מחוץ למחנה. כנסיון לעצור את הסחף ולייצב את הנוער מבחינה דתית הוקמה בשנת תרפ"ט תנועת 'בני עקיבא'.

²³ שם משפחתו המקורי היה מענקין. 'נריה' היה כינוי ספרותי שהשתמש בו פעם כדי להעלים את זהותו ואח"כ המשיך להשתמש בו ונשתרש אצל חבריו ומכריו עד שהפך לשם משפחתו העיקרי.

מייסד התנועה יחיאל אליאש ניסה לרתום את נריה לעבודת 'בני עקיבא' בשל כשרונותיו ובשל העובדה שרצה שמישהו יחליפו בתפקיד ריכוז הסניף הירושלמי כדי שיוכל להתפנות לארגון גרעין להקמת קבוצת 'בני עקיבא', שבהקמתה ראה את גולת הכותרת של העשייה החלוצית. נריה עצמו הסתפק באפשרות לפעול בקרב הנוער של ה'מזרחי' וכפי שתיאר אז את מצבם העגום וז"ל: "בשיחותי עם החברים הצטערתִי להבחין במצבם הדתי. ישבה לפני קבוצה קטנה של נוער לומד ועובד, אחדים למדו בסמינר 'מזרחי' ואחדים עבדו במוסך, במכבסה ובאינסטלציה. הם נראו ללא זהות דתית מובהקת, ללא אופי וגוון ברורים. היתה לי הרגשה שזה ציבור שרגלו האחת בחוץ, אלא שלא היה לו אומץ לצאת לגמרי, לכן הוא עוד מחזיק מעמד ולא מתפקד ממש. חששתי שהמועדון משמש תחנת מעבר ממאה שערים לעולם החילוני. מסיבת סעודה שלישית בשבת עשתה עלי רושם טוב מאוד. היתה אווירה רצינית, החברים האזינו בקשב לשיחה ושרו שירים יפים, אולם מיד לאחר ההבדלה רבתה האכזבה למראה ההתארגנות לריקודי זוגות. זה היה נראה כמפגש חברתי של בנים ובנות שבאו לבלות בצוותא וההשפעה החינוכית של תנועת נוער דתית עדיין לא הורגשה. הייתי בחור בעל שאיפות ואידיאלים רוחניים ולא נכבשתי לרעיון. לא מצאתי בזה ענין להשקיע בו את הכוחות והמרץ".^{עג}

"לבני עקיבא היה אז אופי יהודי חיוור, ולא היתה תרבות יהודית עמוקה. לא היה עם מי לקבוע לימוד קבוע בסניף כי הצעירים היו רחוקים מזה. באתי להעמיק את היסוד הדתי ולקרב את הנוער לחיי תורה. צריך היה לעשות זאת לאט לאט. התחלתי לתת שיעורים בתורה, הרצאות ביהדות, חוגים ללימוד גמרא".^{עד}

"בצורתו ובתוכנו היה ענין 'בני עקיבא' רחוק מלמלא 'רצון יראיו'. היתה זו חברה מעורבת של בנים ובנות שחינוכם הדתי היה די רדוד. מהם שרק כפשע

^{עג} 'שחר אורו', צלה בר-אלי (בתו של נריה), עמ' 181-182, ירושלים, תשס"ב.

^{עד} שם עמ' 233.

בינם לבין חבריהם שיצאו מן התחום, והתוספת החינוכית של תנועת נוער עדיין לא הספיקה לשנות הרבה".^{ע"ה}

מעבר לתיאור מצבם העגום של בני ובנות הנוער של ה'מזרחי' הנ"ל, תיאר נריה בצורה דומה גם את המצב העגום של תנועת 'הפועל המזרחי' בכללותה וכפי שכתב ביומנו וז"ל: "נפגשתי עם סקורטובסקי מפרדס חנה. בחור זה ותיק הוא ב'פועל המזרחי'. דברנו על המצב התרבותי בתנועה. המצב נורא. לשם מה כל הפטופטים על 'תורה ועבודה' ועל 'יהדות שלמה', כביכול. ספרתי לו על התמונה של 'תורה ועבודה' שהציג 'הפועל המזרחי' בתל אביב בשמחת בית השואבה. היתה זאת באמת תמונה חיה מהמציאות: אחד היכה בפטיש על גבי הסדן, השני עסק בבנין, השלישי זרע, הבחורה קצרה, ואחד עמד והחזיק בידו שלט ועליו היה כתוב 'תורה ועבודה'. זאת אומרת עבודה למעשה ותורה על השלט. ואם היה חסר משהו לבהירות התמונה החיה, בא הריקוד המשותף של בחורים ובחורות והשלים את החסר. אוי לאותה השלמה ואבוי לאותה תמונה...".^{ע"ה}

לבסוף, למרות כל ההתלבטויות נכנס לעבודת 'בני עקיבא' במלוא כוחותיו כשהוא מנסה לעניין את חניכי וחניכות התנועה במשנתו של רבו- הראי"ה קוק. דיבוריו של הר' קוק על 'התחיה הלאומית' שעם ישראל נמצא בה ועל חלקם הגדול והעיקרי של פורקי העול והמומרים בתחיה זו כפי שפורט לעיל נכתבו אמנם ביחס לצד החילוני של התנועה הציונית אבל עשרים שנה מאוחר יותר הם כבר התאימו בתיאורם גם למצב הדור הצעיר של 'המזרחי', וחניכי בני עקיבא שנחשפו אליהם בשיחותיו ובמאמריו של נריה שמחו לראות כי פריקת העול שלהם ומצבם הרוחני הירוד אינם כי אם מילוי תפקיד נשגב ב'תחיה הלאומית' של עם ישראל בארצו. זה היה השלב הראשוני של החיבור בין צעירי ה'מזרחי' לראי"ה קוק שהחל בעיקר לאחר פטירתו של הראי"ה קוק והיה עדיין קלוש מאחר מאחר והמשקל שהיה בעיני צעירי המזרחי אז לרבנים בכלל, היה קטן בהרבה מהמשקל שהיה אז למנהיגיה הפוליטיים של ה'מזרחי', בפרט לאור

^{ע"ה} שם עמ' 235.

^{ע"ה} שם עמ' 271.

העובדה שהיו נתונים משך רב ככל הזמן לטרדות הגשמיות היום יומיות שדרשו מהם שעות עבודה רבות ומפרכות שלא הותירו להם זמן להתעסק ברוחניות בכלל ולראות בה וברבנים נושא מרכזי בחייהם. השלב הבא של הידוק הקשר בין ה'מזרחי' לאידיאולוגיה של הראי"ה קוק ולעירבוב שתי השיטות לתערוכת אחת הגיע רק לאחר קום המדינה וביחוד לאחר השתלטותו של הרצי"ה קוק – בנו של הראי"ה על ישיבת מרכז הרב. על שלב זה ועל השלכותיו על הציונות הדתית, בפרק בפני עצמו¹² שיעסוק בתלמידיו של הראי"ה קוק (ובראשם בנו הרצי"ה) ובדרכי השפעתם שגרמו הרס וחורבן ליהדות בכלל ולצעירי המזרחי בפרט.

¹² לא מופיע במסגרת קונטרס זה.

שרש ההבדל בין הדיל לחרדיל^{עח}

(ההבדל בין תפיסת ה"מזרחי" לתפיסת הרא"ה קוק)

"וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כִּהֵן מִדְּבַר יְהוָה וַיָּבֵר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם"^{עח}

וישמע יתרו-מה שמועה שמע ובל קריעת ים סוף ומלחמת עמלק (כ"ט"ז)

איתא בריש פ' יתרו: "וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כִּהֵן מִדְּבַר יְהוָה וַיָּבֵר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם" ופירש"י מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק וצ"ע דכיון שסוף כל סוף לא בא אל משה אל המדבר אלא אחרי שמעו על מלחמת עמלק בעוד שאחרי קריעת ים סוף בלבד לא עשה כל מעשה ונשאר במדין אמאי חשיב קריעת ים סוף כגורם לבוא אל המדבר והו"ל לומר כי מה שגרם לו לבוא אל משה היה רק מלחמת עמלק ותו קשיא אמאי פתח הפסוק ב"אלקים" (אשר עשה אלקים) וסיים בשם ה' המפורש (כי הוציא ה' את ישראל).

וב"דברי יואל" על התורה (פ' יתרו) הביא דבר פלא דאיתא במכילתא שבשעה שאמר משה ליתרו תן לי צפורה בתך לאשה אמר לו יתרו: קבל עליך דבר זה שאומר לך ואני נותנה לך לאשה אמר לו מהו אמר לו בן שיהיה לך תחלה יהיה לעבודה זרה, מכאן ואילך לשם שמים וקבל עליו אמר לו השבע לי וישבע לו שנ' (שמות ב כא) ויואל משה אין אלה אלא לשון שבועה שנ' (שמואל א' יד' כד') ויואל שאול את העם לאמר, וכתוב (מלכים ב' ה' כג') ויאמר נעמן הוואל וקח ככרים". והקשה מרן ה"דברי יואל" דהרי ידוע דכל מה שסבלו בנות יתרו

^{עח} בשבט התשס"ט התקיימו בארה"ק בחירות ל"בית הכסא" (כנסת המינים) ולראשונה קבלה מפלגת ה"איחוד הלאומי" המייצגת יותר את הציבור החרדי"לי ואת השקפת הרא"ה קוק מספר רב יותר של מנדטים מחברתה ה"בית היהודי" המייצגת יותר את הציבור הדתי"לי הכללי ואת השקפת ה"מזרחי". יש שרצו לראות זאת כשינוי חיובי ו"התחזקות" של הציבור הדתי"לי. בעזרת פרשת השבוע של אותו השבוע שבו התקיימו הבחירות (פ' יתרו) מבאר המאמר את ההבדל בין התפיסות, כשהוא מדגיש כי תפיסת הרא"ה קוק היא דווקא המסוכנת וההרסנית יותר מבין השתים.

עד שנצרך משה להצילן היה מחמת שיתרו היה כומר לע"ז במדין ופי' מע"ז ונידוהו מאצלם וא"כ קשיא טובא כיצד בקש יתרו ממשה שבן שילוד לו תחילה יהיה לעבודה זרה? ! ועוד יותר קשה כיצד הסכים עמו משה לתנאי זה ועוד נשבע על כך? ! עוד הקשה דלהלן בפרשה על הפס' עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים, פרש"י בשם המכילתא מלמד שהי' מכיר בכל ע"ז שבעולם, שלא הניח ע"ז שלא עבדה ופי' הרא"ם דאל"כ מנא ידע זה, ומזה הכריחו ז"ל שלא הניח ע"ז שלא עבדה ובהמשך איתא במכילתא על הפס' לא יהיה לך אלהים אחרים וגו', ר' יצחק אומר אלו נפרש להם כל שמותם לא הי' מספיק כל העורות שבעולם, ופי' המפרשים דע"כ הזכירו הכתוב בשם אחרים, דא"א לאסיק בשמייהו. ולכאורה יש מזה סתירה לדברי המכילתא הנ"ל, שלא הניח יתרו ע"ז בעולם שלא עבדה, וא"כ כיון שאפשר לעבדם כולם, בודאי אפשר גם לכתבם כולם, ואיך קאמר שלא הי' מספיק כל העורות שבעולם.

עוד הביא מה שמוכא בגמ' (ע"ז יד:) דא"ל רב חסדא לאבימי: גמירי, דעבודת כוכבים דאברהם אבינו ד' מאה פירקי הויין, ואנן חמשה תנן, ולא ידעינן מאי קאמרינן. והקשה על זה דאברהם אבינו למד התורה ללא מחלוקות ומסכת עבודה זרה שלנו היא עם כל מחלוקות חז"ל והיאך מסכת עבודה זרה של אברהם אבינו הכילה ארבע מאות פרקים ושלנו רק חמשה פרקים והלא איפכא היה צריך להיות?! ותירץ על פי מה שמביאים המקובלים בשם האריז"ל על הא דאיתא בגמ' בכמה מקומות על עבירות או חטאים מסוימים שחשיב העושה אותם "כאילו עובד עבודה זרה" דמשמעותו שעוונות אלו הפגם שגורמים למעלה בעולמות העליונים הוא פגם ממש של עבודה זרה אבל בעולמנו אנו מחמת שפלותו וחומריותו אין הדבר נחשב לפגם של עבודה זרה ולכן אין בי"ד עונשין עליו כעל עבודה זרה.

ולכן, אצל אבותינו הקדושים נחשב כל עוון שיש בו אפילו באופן דק ומזערי ביותר שמץ של עבודה זרה ואפילו כשלא מורגש הדבר אלא בעולמות העליונים, כעבודה זרה ממש וצריך להישמר מפניו ולברוח ממנו כבורח מעבודה זרה ממש ולכן נקבצו אצלם למסכת עבודה זרה שלהם סוגים רבים בהרבה יותר מש"ס דילן של עבודה זרה עד שהוצרכו לשנות בסוגית עבודה זרה

ארבע מאות פרקין ומסורת זו עברה בדורות מהאבות לבחירי האומה שחייבו עצמם בכל זה דלאו כל אחד יכול לדרוש מעצמו כל זאת. ועפ"יז בא לבאר הפלא שבדברי המכילתא באשר לתנאי שהתנה יתרו עם משה שבן הראשון יהיה לעבודה זרה והסכים עמו משה ונשבע לו על כך- דפירוש הדברים הוא, שיתרו פירש מעבודה זרה לפי הבנתו והכרתו ולכן נידוהו בני מדין מאצלם אבל כשבא אצלו משה (שקבל מהאבות את כל הד' מאה פרקין דמסכת עבודה זרה) אמר לו כי יש עוד הרבה סוגים של עבודה זרה שעדיין צריך לפרוש מהן. אך יתרו לא הסכים לקבלן ממנו וגם חשש כי נכדיו אשר יוולדו מציפורת בתו ויתחנכו אצל משה בודאי ילמדו את כל סוגי העבודה זרה הנוספים שרצה משה ללמדו ולא קבלם, ואחר כך יתיחסו אליו (אל סבם) כעובד עבודה זרה ולכן השביע את משה שבן הראשון יהיה לעבודה זרה דהיינו שיהא כמותו ולא יתחנך עפ"י הכרת משה בכל סוגי העבודה זרה (כי מעבודה זרה כפי שתפסה יתרו פירש גם יתרו וודאי שלא יצוה על נכדו להידבק בעבודה זרה שהוא עצמו פירש ממנה). ומה שהסכים לכך משה ועוד נשבע על כך היה משום שראה ברוח הקדש שעתיד יתרו לבוא אל ישראל למדבר ולקבל התורה ואז יכיר גם הוא שיש עוד סוגים רבים של עבודה זרה שצריך לפרוש מהם כמו שהודיעו משה וממילא אחרי שיתרו יפרוש מהם ודאי שגם נכדו אין צריך ללכת אחריהם ויתבטל התנאי (ותירץ עוד דלא קשה כיצד פסק משה הלכה למעשה על סמך רוח הקדש והלא "לא בשמים היא" כי כלל זה שלא בשמים היא הוא רק מרגע ש"בא משה והורידה לארץ" אבל משה עצמו כיון שקבל התורה מהשמים לדידיה לא קיים הך כללא ד"לא בשמים היא" ולכן שפיר יכול לפסוק עפ"י רוח הקדש). ע"כ דבריו הקדושים של מרן ה"דברי יואל" ודברי פי חכם חכמה.

ונראה לענ"ד לבוא בזה בתוספת דברים כדי לבאר את הקושיא הראשונה שהקשינו דהנה הקב"ה נתגלה בעולמו באופן כללי בשני גילויים עיקריים. האחד-גילוי שם אלקים והוא ע"י הבריאה כולה שנבראה בעשרה מאמרות בששת ימי בראשית (ויאמר אלקים...) וכל פרט בה מגלה את אלקתו יתברך. השני-גילוי שם הוי"ה ב"ה ע"י התורה"ק (אנכי הוי"ה אלקיך...).

והנה כנגד מערכת הגילוי של שם אלקים עומדת מצד הטומאה מערכת שלמה שמטרתה למעט עד כמה שאפשר גילוי זה ע"י הסוגים השונים של "אלהים אחרים" והמקום אשר בו פעלה מערכת זו בשיא עצמתה היה מצרים, בה היה

שלטון האלהים האחרים ללא מיצרים ובשיא העצמה עד שמעולם לא ברח עבד ממצרים מחמת כח המשיכה האדיר של כל מיני הטומאה האפשריים. ובחסדי ה' עלינו הוציאנו ממצרים ומכל טומאותיה וגילוליה ע"י שהראנו בחוש ע"י עשרת המכות כיצד "ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים"^{עט}.

אך גם אחרי שהצילנו מידי המצרים והטביען בים סוף לא שקטנו ולא נחנו דכיון שעמד להתגלות בגילוי דשם הוי"ה ב"ה במעמד הר סיני ולתת לנו את התורה בא כח התנגדות חדש אשר מטרתו היא למעט עד כמה שניתן את גילוי שם הוי"ה בעולם וכח זה הוא—עמלק.

עמלק אינו מציע תאוות או ריגושים מעניני העולם הזה כדוגמת מצרים. עמלק אינו נרתע מהעובדה שהאדם יראה את תכליתו במימד הרוחני. הוא מוכן שהאדם יקדיש את כל חייו להעצמת שכלו אך כל זאת בתנאי אחד עליו מוכן עמלק למסור את נפשו ואף להטיל עצמו לתוך האמבטי הרוחנית-שהתורה תהיה תורה של האדם עצמו ולא תורת משה מפי הגבורה. כי כל זמן שהתורה היא תורת משה אשר קבלה הוא מפי הקב"ה בעצמו יתגלה דרכה לעם ישראל הגילוי דשם הוי"ה עד יאיר גילוי זה במלוא עצמתו ויביא את העולם כולו לתיקונו "והיה הוי"ה למלך על כל הארץ וגו'". אבל כשהתורה היא תורה שהאדם בודה מלבו שם הוי"ה אינו מצטרף אליה וכל עצמת כח החיות של השכל מזינה ומפרנסת את עמלק. ולכן המלחמה עם עמלק היא מלחמה "מדר דר", דכיון

^{עט} וז"ל רבנו הרשב"ץ בריש ספרו מגן אבות (חלק א' פרק א'): "תחילת דבר ה' בהושע ישראל תשועת עולמים, הוא דבור "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". כוונת זה הדבור להאמין כי זה השם הנקרא הוי"ה הוא אלקינו, ומופתו שהוא הוציאנו מארץ מצרים מבית עבדים. זאת היא אמונת ישראל במציאות השי"ת. וביאור זה ידוע, כי פרעה הכחיש ואמר מי ה'... לא ידעתי את ה'", ולא הכחיש מציאות האל המוחלט, כי כבר אמר הוא או הקודם לו: "אחרי הודיע אלקים אותך כל זאת". וחכמינו אמרו: "אצבע אלקים היא". ולא היתה הכפירה אלא בשם זה הנקרא הוי"ה. והמכות הבאות על המצרים לא באו אלא להודיע זה השם, דכתוב "וידעו כי אני ה'". וכן בסוף אמר: "אנוסה מפני ישראל כי הוי"ה נלחם להם במצרים" וכו'. ע"כ. והיינו שכנגד גילוי אלקים ישנה בחינה של זה לעומת זה עשה אלקים והיא א-להים אחרים אך כשמופיע גילוי שם הוי"ה מתבטל כל כח הא-להים אחרים ואז מאיר שם אלקים במלואו ומכשיר את הבריאה לגילוי השלם בעוה"ז שהוא: "הוי"ה הוא האלקים", הבא לידי ביטוי במלואו במעמד הר סיני בדבור הראשון "אנכי הוי"ה אלקיך" גילוי אותו רצו המצרים למנוע. אבל ישנו גילוי גבוה עוד יותר והוא "ביום ההוא יהיה הוי"ה אחד ושמו אחד" שהוא הגילוי דעוה"ב ואותו רוצה עמלק למנוע כבר משורשו. (ועיי' 'אורות הגר"א' ח"ב ריש פ"ח מש"כ הגר"א בהיכלות פיקודי (היכלא תניינא ד"ה גו רזא דמהינותא שכל אמונתנו היא בשם הוי"ה ובזה אנחנו נבדלים מהאומות.

דעיקר קיומה הנצחי של התוה"ק הוא ע"י העברתה ללא שינוי כל שהוא מהדור הקודם לדור הבא עיקר מלחמתו של עמלק היא בנקודת המפגש בין הדורות, שם ישקיע הוא כל מאמץ וכל כח לנתק את ההעברה לגמרי או על כל פנים להחלישה ע"י הכנסת "שינויים" בתורה באמתלאות כאלה או אחרות.

כלומר, בעוד שמצרים מאיימים על גופנו ונפשותינו בעזרת ה"א-להים אחרים" בא עמלק ומאיים על רוחנו והתקשרותה בנשמתנו בעזרת ה"אשר קרך בדרך" לקרר ולבטל חשיבות העברת התורה מדור לדור ללא כל שינוי והשארתה בטהרתה כ"תורת משה" כדי להכחיש ולהחליש הארת הגילוי דשם הוי"ה אל תוך המציאות.

ובתוספת דבריו הקדושים הנ"ל של מרן ה"דברי יואל" נבין היטב דברי רש"י. דהנה יתרו הכיר במהלך נסיון חייו את כל סוגי ה"אלהים אחרים" ופרש מהם, ולאחר מכן החשיב עצמו כנקי לגמרי מעבודה זרה. וכששמע על יציאת מצרים וקריעת ים סוף הבין כי מדובר כאן באלקים שנפרע מה"אלהים אחרים" וקבל מכך חיזוק לשיטתו. אך כשראה שגם אחרי שנתקיים "ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים" יש עדיין כח התנגדות לבורא שעליו עדיין לא עמד והבין כי יש עוד כח של טומאה גדול בעולם יותר מכל ה"אלהים אחרים" וכל עוד לא פרש מסוג זה של ע"ז עדיין בכלל עובד ע"ז ייחשב וכשראה כי הדרך היחידה לעמוד מול כח זה היא בעזרת משה רבנו הבין כי אם רוצה הוא באמת לפרוש מעבודה זרה לגמרי אזי אפשרות אחת בלבד עומדת בפניו- ללכת אל משה רבנו אל המדבר.

ובזה יובנו היטב דברי רש"י ותסור הקושיא שהקשינו בתחילת הדברים. דאכן, מלחמת עמלק היא שגרמה ליתרו לבוא אל משה אל המדבר ומה שחשיב גם קריעת ים סוף כגורם בפנ"ע היינו שמלחמת עמלק למדה את יתרו מה שלא ידע קודם והוא, שגם קריעת ים סוף היתה ע"י שם הוי"ה ולכן כל זמן שלא יבוא אל משה אל המדבר חשיב הוא ג"כ כעובד עבודה זרה.

כאז כן היום, שני כחות מתנגדים ליהדות ניצבו לשירות התנועה הציונית בראשית דרכה וביססו את יכולת החדירה שלה לתוככי העם היהודי והיהדות. האחד-תנועת ה"מזרחי" והשני-הראי"ה קוק ושיטתו.⁹

תפיסת ה"מזרחי" בכללותה באה ואמרה כי יש לשלב הרוח עם החומר או במלים אחרות לשלב את התורה עם החיים, כשהכונה היא לתת ערכיות גם לתחומי חיי העולם הזה. תורה עם השכלה, תורה עם תרבות, תורה עם התעמלות הגוף וחיזוקו, תורה עם לאומיות, תורה ומדינה וכן על זה הדרך... המזרחי הלכה בדרכה של "מצרים" כשמדור לדור התורה הלכה ותפסה פחות חשיבות מכל שותפיה ה"אלהים האחרים" למיניהם עד שהללו האחרונים עשו שפטים בתורת ה"מזרחי" ולא השאירו ממנה שריד ופליט.

תפיסת הראי"ה קוק לעומת זאת היתה, חלילה מלערב קדש בחול או תורה עם דרך ארץ ואין צורך בכך כלל כי גם חולי החולין קדש הם וגם דרך ארץ על כל הליכותיה דרכה של תורה היא. התעמלות הגוף והתרבות, ההשכלה והלאומיות כולן גופי תורה הם, והעוסק בהם בקדש הקדשים הוא עוסק¹⁰ עד שהעלאת השכינה תלויה בו הרבה יותר מאשר ביושב בד' אמות של הלכה בבית המדרש. ואם ישאל השואל ילמדנו רבנו הראי"ה קוק ממי קבל גופי תורה אלו ומתי השמיענו אותם משה רבנו? תבוא תשובת ה"אשר קרך בדרך" שפירנסה בעבר משיחי שקר רבים לאורך ההיסטוריה ומפרנסת עד היום את תלמידי הראי"ה קוק, תשובה אשר לא ייראה ולא יימצא בה ולו מראה מקום אחד לדברי רבותינו מהדורות הקודמים או קשר קלוש כלשהו לתורת משה רבנו שבכתב ושבע"פ כי אם "אשר קרך בדרך"- ערעור עצם ההתבטלות ה"גלותית" בפני הדורות הקודמים, ה"זקנים" וה"מיושנים" שבניגוד לצעירי האפיקורסים והמומרים לא זרח עליהם הגילוי הנשגב של "אורות" ה"תחיה", תשובה שאחריה כמעשה עמלק ממש- ניתוק הדור הבא מהדור הקודם ע"י המצאת תורה חדשה - תורתו של עמלק! ה"מקורית" ה"עכשווית" ה"רעננה" המכניסה גם את ה"נחשלים אחרין" אשר תמיד הורחקו וידעו כי מחוץ למחנה ישראל מושבם מחמת רצונם

⁹ בענין ההבדלים בין שתי תפיסות אלה מנקודת מבט של הציונות הדתית ראה מאמרו של ד"ר מיכאל צבי נהוראי "הרב ריינס והרב קוק-שתי גישות לציונות" להלן בנספח שבסוף הפרק.
¹⁰ ראה בהרחבה לעיל בענין דברי הראי"ה קוק באשר ל"קדושת" ההתעמלות בנספח א' לפרק א'.

לעקור כל זיק וניצוץ של קשר בין ישראל לבוראם אל תוככי ה"בך" והופכת את הכופרים בעיקר לחלק מה"אומה" ומחשיבה ומהללת אותם עד כדי הצדקת הפקרת כלל ישראל וקדשיו בידיהם לעשות בהם ככל העולה על רוחם והירתמות מלאה על מנת להגשים הפקרה זו הלכה למעשה,

ואם בימינו, הולכת ומתחזקת בקרב הצה"ד בצורה כל שהיא תפיסתו של הראי"ה קוק ומתעצמת היא על פני חברתה המפד"לניקית-מזרחניקית אל לנו לראות בזה סימן לטובה אלא לקיים בפה ובלב "זכור את אשר עשה לך עמלק" ולזכור כי מלחמת עמלק ובפרט בזמננו היא לשמור את ידיהם של גדולי הדור למעלה ולסייעם במלחמתם בכל סוגי ה"אשר קרך בדרך" השונים והרבים אשר קמו וקמים עלינו ובעז"ה בעמדנו בקשרי המלחמה (וקונטרס זה יהא חלקנו הקטן במלחמה אדירה זו של הדעת דקדושה בדעת דטומאה) יתקיים בנו "כל כלי יוצר עלייך לא יצלה וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי" ונזכה במהרה שיאבד עמלק עם כל חיילותיו ויזכו כל ישראל לחזור בתשובה שלמה ונזכה כולנו לראות בביאת משיח צדקנו במהרה ולצאת מאפלה לאורה אכי"ר.

נספח לפרק ב

הרב ריינס והרב קוק - שתי גישות לציונות - ד"ר מיכאל צבי נהוראי

(מתוך: "הציונות הדתית בתמורות הזמן", תשמ"ט, עמ' 34-25, ההערות בנספח זה הן של המחבר ד"ר מיכאל צבי נהוראי)

א.

הדברים הבאים יוקדשו לביורור יחסו של הרב קוק לציונות הדתית, כדרך שזו עוצבה ברוחו של הרב ריינס, מייסד המזרחי. מוסכם, אמנם, ומקובל למנות את שניהם כאחד - את הרב קוק והרב ריינס - כאבות הרוחניים של הציונות הדתית ההיסטורית, ברם, בחינת כתביהם, מעשיהם והלוך הרוח של תלמידיהם מלמדים, כי שני האישים האלה חלוקים ביניהם, עד לכלל ניגוד, בשאלות היסוד הנוגעות למהותה ותפקידה של הציונות בכלל, ושל הציונות הדתית בפרט. בראשיתה של המאה שלנו כבר עמדה היהדות החרדית נבוכה אל מול התמורות שהתחוללו בחברה היהודית, עם התפשטותו; של החילוניות, ועם תחיית הרוח הציונית לאומית, שבאה בעקבותיה. מחד גיסא היה בהתארגנות הציונית משום זכר למימוש התקוות המשיחיות האצורות בלב העם, תקוות הקשורות במישרין בחלום השיבה לארץ ישראל. ואולם מאידך גיסא, הרי מסור ומקובל בישראל שהגאולה תבוא בידי שמים וכתוצאה על התעוררות דתית וחזרה בתשובה. והנה באה הציונות ומבקשת לעלות בחומה ולגאול את ישראל בדרך הטבע. דבר זה יש בו משום הרמת יד נגד גזרת ה', ועלול לגרום להתרת דמם של ישראל¹. מתח זה שבין שני גילוייה של התופעה האמורה הוליד ביהדות הדתית שלוש תגובות, שהתפתחו עם הזמן לשלושה זרמים: (א) היהדות החרדית האנטי ציונית; (ב)

¹ על מערכת היחסים בין הדתיים והציונות עיין א' לוז, "מקבילים נפגשים", תל-אביב עם עובד תשמ"ה, עמ' 187 ואילך. וכן א' רביצקי, הצפוי והרשות הנתונה, בתוך: "ישראל לקראת המאה ה-21", מוסד ון-ליר, ירושלים תשמ"ד.

הציונות הדתית מיסודו של הרב ריינס; (ג) הציונות הגאולתית מיסודו של הרב קוק. לענייננו נעסוק בשניים האחרונים.

עיקר המחלוקת שבין הרב ריינס לרב קוק מתמקדת בשאלה, האם יש קשר בין הציונות לגאולה המובטחת. לקשר זה או להעדרו השלכות הרות תוצאות לדרך התפתחותו ועיצובו של המפעל הציוני. הרב ריינס עמד בתוקף על כך שהרעיון הציוני "איננו נושא עליו שום אות ותו מרעיון הגאולה, ואין לו שום נגיעה לכל דבר המתייחס לעניינה. בכל מעשיהם והשתדלותם של הציונים אין גם רמז וזכר לגאולה העתידה, וכל כוונתם היא רק להיטיב מצב ישראל ולהרים קרנו בכבוד ולהרגילו לחיים מאושרים..."². לדעת הרב ריינס אין, אפוא, קשר בין הציונות לגאולה. ולא זו בלבד, אלא שהוא גם ביקש למנוע את אפשרות היווצרותו של קשר מעין זה.

בבואו להסביר את סיבת הצלחתו של הרצל בהפצת תוכניתו, לעומת ניסיונותיהם של אותם שקדמו לו, הוא אומר את הדברים הבאים:

יפה אנו רואים כי איש מדיני, שלא התבודד במדברות וביערים, ולא התקדש לטבול את בשרו, איננו מעוטר בטלית ובתפילין, איננו הוגה בתורת ה', לא עינה בצום נפשו, לא התגלגל בשלג ולא שכב בין נמלים... ובכך זאת הצליח לעשות רושם גדול להפנות אליו חלק גדול מבני עמנו ולתת אמון בדבריו ובהבטחותיו, האין זה דבר פלא? האין ראוי לשים לב לזה?

ואולם באמת יש לראות שהדבר פשוט מאד. כל אלה שהופיעו בתור מושיעים בימים מקדם ובשרו ישועות ונחמות לישראל כווננו אל ישועה רוחנית... ואולם פה בא אלינו האיש הזה לבשר ישועה פשוטה, איננו מכוון על הגאולה הכללית, ורק שהראה כי יש דרך להטיב מצב ישראל ולהרים קרנו בכבוד להשתדל לחפש מקום מקלט בטוח... וכל זה הראה בדברים הבנויים על יסודי ידיעת חכמת המדינה ואשר נחשוב כי בזה שמן חלקו, ועל כן מצאו דבריו מסילות בלב העם. ולזאת, אחרי שהאמונה הנוכחית שיאמין העם בדברי המושיע החומרי היא רק חומרית, ואין בה אף שמץ מן הרוחניות, אם כן כל עוד שתהיה חומרית ומדינית

² "י ריינס, "שערי אורה ושמחה", וילנא תרנ"ט, עמ' יב-יג.

יש לתת אמון בה... אבל אם יעברו את הגבול שגבלו להם ויכנסו בתחום שאינו שלהם, יחלישו את כח אמונת כל העם בהם ויהיה הדבר קרוב להפסד גופני ורחוק משכר רוחני וזה לא יעלה בידם... חלילה וחס מלהזכיר...³.

נראה בבירור שהכרעתו של הרב ריינס על דבר מהותה הלא-משיחית של הציונות, לא היתה רק למראית עין, ולא באה לשמש כטאקטיקה פולמוסית כנגד מתנגדיו מן היהדות החרדית. שכן, דבריו נאמרו רק כימי דור לאחר פרסום משנותיהם של הרב יהודה חי אלקלעי והרב צבי קאלישר. בספרו "מנחת יהודה" קרא הרב אלקלעי להתארגנות יהודית למען יישוב ארץ ישראל, והוא כולו שרוי באווירה משיחית, בציפייה לתשובה, לגאולה ולאחרית הימים. ובמקביל, הרב קאלישר בספרו "דרישת ציון" מדבר על תחילת היישוב בארץ הקדושה כראשית צמיחת קרן הישועה המובטחת. דבריהם נאמרו, אמנם, על רקע של מציאות שונה לחלוטין מזה שבו פעלה התנועה הציונית, הן מבחינת הסיטואציה ההיסטורית והן מבחינת הקהל שאליו היא פנתה. עם זאת יכול היה הרב ריינס - אילו נזקק לכך - להסתייע בהם כדי לתת לגיטימציה גאולתית לתנועה הציונית. אלא שכאמור, הרב ריינס לא חשב שיהא זה לתועלתה של הציונות למשוך אליה את היהדות הדתית תוך כדי פריטה על נימי הכיסופים המשיחיים. שימוש במוטיבים כאלה עלול היה להכריע את מפעל התחייה הלאומי כבר בראשיתו, שהרי לא היה בכוחו לעמוד מול עוצמת הלחץ של הדרישות המתחייבות מאידיאל הגאולה האחרונה. הרב ריינס היה מעוניין בהצלחת המפעל הציוני, ולא היה לו עניין במימוש החזון המשיחי. בכך נבדל הרב ריינס גם מקודמיו מברשיי הציונות וגם מהרב קוק שבא אחריו. ניתן לומר על כן, שהרב קוק הוא ממשיכם הרוחני של הרבנים קאלישר ואלקלעי, כמוהם אף הוא היה שרוי בחזיון הגאולה. בהסתמך על אסמכתאות מכתבי הקודש קרא להוציא אל הפועל בהווה את מה שכבר נגזר על ידי ההשגחה בעבר. כנגד זה סבור היה הרב ריינס כי יש להימנע מלהעמיס על המפעל הציוני דרישות החורגות מן הצרכים הטבעיים שלו. בשלב זה מדובר היה רק בחובה לפעול למען הטבת תנאי הקיום החומרי-פיסי של העם היהודי.

³ הנ"ל, "אור חדש על ציון", וילנא תרס"ב, עמ' 278.

הרב ריינס הסכים, אפוא, לחלוטין עם שאר גדולי ישראל שראו גם איסור וגם סכנה בניסיון לפעול לפעולות אופראטיביות מתוך אופוריות גאולתיות. להלן כמה מדבריו בעניין זה:

אמונת הגאולה היא אחת מעיקרי ויסודי הדת, ובלא אמונת הגאולה לא תהיה הגאולה עצמה... וכבר ידוע שהתשובה היא אחת מעיקרי התנאים הדרושים לגאולה... כי מעיקרי התנאים הוא ביטול ההשחתות האנושיות, כמו המלחמות ושנאת חנם, ולעינינו אנו רואים שההשחתה מתגברת ופירוד הלכבות מתחזק מיום ליום.⁴

...כי אם ננסה גם אנחנו עתה לעשות כמעשה אבותינו, אז נריע אף נצריח על אויבינו נתגבר! ? והלא מלימוד כזה אין לנו שום תועלת כי מעשים כאלה הלא אסורים לנו כי השבע השביע אותנו הקב"ה לבלי לדחוק את הקץ בחזקה...(שערי אורה ושמחה, עמ' 240).

הרמב"ן לא כוון לומר דהכיבוש ע"י מלחמה היא מצוה, כי הלא בני ישראל מושבעים ועומדים בכל ימי הגלות להיות רחוקים מכל מזימת מרד ומעל חלילה... וא"כ נעלה מכל ספק כי כוונתו על הלקיחה הרצונית (כלומר ברישיון האומות מ"נ) (שם, עמ' 36).

ואולם יחד עם זאת, ושלא כמוהם סבור הרב ריינס כי יש היתר ואף צד של מצוה בדבר ליטול חלק בפתרון הבעיות הלאומיות הריליוואנטיות, יש לפעול בהיסטוריה שלא מתוך זיקה לגאולה, אלא מתוך כוונת "השתדלות בעד המצב החומרי של האומה ובעד הרמת קרנה בכבוד".

ואולם אין כל ספק כי לא לבד שיש לנו רשות, כי אם גם חובה רובצת עלינו לנסות להיטיב את מצבנו... בשגם כי ההעברה אשר אליה מכוונת התנועה הציונית איננה בשום אופן כללית, ובאופן היותר טוב יש רק לקוות להעביר חלק גדול מבני עמנו ציונה. ומדוע לא נתעסק בדבר זה...? תקוות הגאולה לא תחסום

⁴ הנ"ל, "ספר הערכים", ניו יורק תרפ"ו, עמ' 75.

את דרך החיפוש וההשתדלות, הלא מלחמת הקיום באמצעים כשרים מותרת מן התורה ומצוה וגם חובה לקיימה... (שם, עמ' 231).

לעומת המושג "ציונות" בתפישתו של הרב ריינס, ניצב המושג הזה בעיני רוחו של הרב קוק כפרק במהלך הגאולה המכוונת על ידי ההשגחה העליונה לקראת מימושה האידיאלי. אם ביקש הרב ריינס לשכנע את שלומי אמוני ישראל להצטרף אל התנועה הציונית על ידי שפטר אותה מכל זיקה לעניינה של הגאולה, הנה בא הרב קוק ופנה אל אותו ציבור בהצעה הפוכה מזו. לדבריו מכוונת הציונות בעיקרה דווקא לגאולתה של הרוח והתורה:

וכבר היה בימי עזרא... ומ"מ גרם הדבר שעל ידי צמיחת ישועה זו... שזכינו לפרסום התורה שבע"פ והרחבת גזירות חכמים והתפשטות תורה בישראל... כן יהיה בעז"ה בימינו ע"י מה שנחזק את הישוב ההולך ואור בעז"ה... יצמח אור גאולה וישועה. וסוף כל המורדים והפושעים לשוב בתשובה שלמה מתוך אהבה ושמחה (אגרות הראיה, א, עמ' שמח).

אופייני ומשמעותי הוא ההבדל שביחס אל היהדות החרדית שעמדה מחוץ למחנה הציוני. הרב ריינס מכלה בהם זעמו, ואילו הרב קוק את חיבתו. ואלה דברי הרב ריינס:

וע"כ עת אזכור מעללי האנשים האלה ואיך שהשתדלו לפגל את הרעיון הקדוש היה ולפוסלו כדי להרחיק לב העם מהרעיון הזה, ובשום על לב כי לולי השתדלותם זאת יכול היות כי הישוב היה מתרבה פי שנים או פי שלושה מכפי שהוא עתה... עת אשים כל זה על ליבי בל אוכל לסלוח להם בשום אופן...⁵

כנגד זה אומר הרב קוק:

... אבל הלא דבר שאי אפשר הוא שהחלק היותר גדול, היותר לבבי ויותר תמים מישראל שהם הרוב של העולם הכשר הישראלי יהיה נשאר עומד ממרחק. לזאת מרימים אנו לפני כל העולם הכשר הישראלי את "דגל ירושלים", שיסתדרו תחתיו כל כשרי ישראל... על פי אמתתו של הרוח הישראלי הכשר... שהוא הוה

⁵ "י ריינס, "שני המאורות", פיעטרקוב תרע"ג, עמ' 48.

ויהיה לעד ממלכת הכהנים וגוי הקדוש של העולם כולו... אבחנו בודאי קרואים הננו לשוב בחזרה אל נונו העתיק, לחדש שמה את החיים העתיקים הקדושים שלנו, הכח הכשר הישראלי הוא ולא אחר הוא הנושא והשומר של השבועה הקדושה אשר נשבענו.

אנו היהודים הכשרים צריכים אנו לדעת עמוק ולהאמין שהיד האלוהית הקדושה היא מנהלת אותנו כעת בחושך של מגמותינו האידיאליות הנשאות, אנו צריכים ליתן להכרה לכל העולם כולו את הפתרון הגדול של מאורעות העולם הנפלאות מהן קולעות כל כך מגלוי אל המטרה לקרב את גאולתנו, את ישועתנו שממנה ואך ממנה, מוכרחת היא לצאת הגאולה והישועה של כל העולם האנושי (מאמרי הראיה, ב, עמ' 333-335, 340--348),

לדבריו אלה מקדים הרב קוק ואומר שאין הוא דן בשאלה אם צדקו או לא צדקו אותם שהסתייגו מן התנועה הציונית כולל זו הדתית, אם כי ניכר בבירור שכל מלוא ההבנה נתונה להם. הציונות של המזרחי נראתה בעיניו כמי ששרויה בחולין, אשר עם כל חשיבותו הרי אין הוא אלא המרכיב הפחות חשוב, ולכל היותר כלי קיבול, לתכנים הרוחניים החשובים באמת. מובן מאליו שעל פי עצם תפישת עולמו אי אפשר היה לו לרב קוק להשלים עם תנועה ששאפתיה מגיעות רק עד לכדי סיפוק צרכיה החומריים של האומה. הוא יוצא על כן לקראת "היהודים הכשרים" כלשונו והם נושאי חזון הציונות הגאולתית בהצעת היסוד של תנועת "דגל ירושלים".

...לתנועת קודש אנו צריכים, להעלות את תחייתנו הלאומית מתחתיות החול שלה... כל זמן שהננו מניחים את תנועת התחייה שלנו להיסמך רק על יסודה החילונית לבדו הרינו מסכנים את כל מעמדה...

וביתר ברירות הוא מביע דעתו על המזרחי באיגרת "קריאת הקודש":

...אין אנו פוגמים את תעמולתו של "המזרחי"... שכוונתו היא לשם שמים ולביצור הדת והיהדות. כמו כן פשוט הדבר ומבורר שאין אנו פוגמים ביסודה

של "אגודת ישראל", המתאמצת לקשר את כל כוחות החרדים ולפתור את שאלת החיים בארץ ובגולה על פי התורה...⁶

⁶ נערער כאן גם על יחסי הציונות הדתית והרב קוק כדרך שהם התבטאו בפועל, הלכה למעשה, (1) ועידת המזרחי החליטה (אייר תרע"ט) לקבל את עמדת הרב ניסנבוים המתיר בחירת נשים, בניגוד לדעת הרב קוק (עי' מאמרי הרא"ה, ירושלים תש"ם, כרך א, עמ' 189-194). על ההחלטה הזאת כתב הרב קוק "שהיא נגד דת משה ויהודית". על דברי הרב קוק הגיב ר' בנימין (יהושע רדלר פלדמן) שהיה מראשי המזרחי בארץ ישראל וממייסדי עיתון "הצופה" לאמור: "הנכון הדבר לבלתי התחשב עם רבני המזרחי היושבים בתוך עמם? עם הרבנים המעטים שיש לנו בארץ ישראל, המחוברים אל התורה והחיים כאחד? הנכון הדבר... לדחוף הצידה את המזרחי, את ההסתדרות היחידה העומדת על בסיס דתי ולאומי כאחד, ולהימסר לידי חבר בטלנים מסוגו של מנדל פרוש וחבריו...? אנו 'המזרחיים' לא נתחשב מעתה בעניינים ציבוריים כלליים עם רבנים כאלה שאינם עומדים בגלוי על בסיס דתי לאומי...".

ועל יחסם של חלוצי העלייה השנייה אל הרב קוק ראה יוסי אבנרי, הרא"ה קוק ואנשי העלייה השנייה, בתוך: "בשבילי התחיה", מחקרים בציונות הדתית, הוצאת אוניברסיטת בר-אילן, תשמ"ג, עמ' 59 ואילך.

(2) בתשובה לאיכרים דתיים התיר הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל את החליבה בשבת בין השאר גם משום "יישוב ארץ ישראל". הרב קוק יצא בתקיפות נגד הרבנים המתירים, ועמד על כך שאין להתיר את החליבה אלא על ידי נוכרי. "ובכלל אי אפשר לישוב יהודי שלא ימצאו בתוכם גם נוכרים..." (וזו היתה דעתו גם בעניין השמיטה). להיתר של הרב עוזיאל הצטרף גם הרב וינברג משווייץ: "משום פיקוח פרנסה למשפחות עבריות שאין להם מקום אחר לפרנסה". חברי הקיבוץ רודגס (1933) פנו לרב קוק וביקשו היתר לחליבה בשבת "כי על משק החלב אין האיכר יכול לוותר..." ועוד שהחליבה על ידי גויים נתקלת בקשיים משום שהרבה מקומות אין גויים, וכן משום חשש של מחלות וריגול לשם התנפלות או גניבה ושל מעשי חבלה. וזאת בנוסף לעיקרון של עבודה עברית. בשל כל אלה נהגו גם המדקדקים במצוות שבין האיכרים לחלוב בעצמם בשבת. בתשובתו כותב הרב קוק "שלא יקנו אף פרה אם לפני כן אין עומד לרשותם נכרי שיחלוב (פרה זו) בשבת...". על הפסק הזה הגיב הרב גדליה אונא לאמור: "שההתנהגות של הרבנים בעלי הסמכות לפסוק בארץ ישראל - כולל הרב קוק שאותו אני מעריץ מאד - אינה הולמת את דרישות הזמן... אני חושב שהרב קוק אינו מבין לגמרי את הרצינות של העניין על אף למדנותו... ושאינו מסוגל להתמודד לגמרי עם

ב.

לאור הדברים שהועלו כאן יש לומר שאת יחסו של הרב קוק לציונות בכלל, ולציונות הדתית בפרט, יש לגזור מתוך כלל תמונת עולמו המטאפיזית וההיסטורית. ואמנם, על פי תפישת עולמו אין מעמד לסיטואציות היסטוריות בודדות וחולפות, אלא לפי אותה המידה. ואלו אפשר להן להיסקר כחוליות בתהליך הגאולה הכללי⁷.

הרב ריינס לעומתו שרוי היה במעגל המציאות ההיסטורית הנתונה. מבחינה זאת היה שותף גמור להלוך רוחו של הרצל, עם שראה עצמו מחוייב להיענות לדרישות השעה גם מבחינתה של ההלכה.

הזכרנו לעיל את דברי הרב ריינס לאמור, "שמלחמת הקיום באמצעים כשרים מותרת מן התורה ומצוה וגם חובה לקיימה", חוות דעת הלכתית זו אפשרה לציונות הדתית להתקיים ולהיות מעורבת בחזון ובמעש, באגודה אחת עם מי ומאינם שומרים תורה ומצוות. הוראתו זו חלה גם על מצוות יישוב ארץ ישראל, אשר תנאי הקיום האקטואליים חייבו אותו לסייגה לקטגוריה של מצוות שבין אדם לחבירו. ייחודן של מצוות שבין אדם לחבירו, בהבדל מאותן שבין אדם למקום, מאופיינות בשתיים: (א) מידת קיומן כפוף לצרכים הריליוואנטיים העשויים להביא רווחה לישראל, כלומר המצווה מכוונת להיטיב עם ישראל, ולא שישראל נועד לשמש אמצעי לקיומה של מצוה לשם שמים. (ב) אלו ניתנות לקיום ולמימוש גם ללא צורך במוטיבאציה דתית.

המצב... ועל כל הפרשה הזאת עיין בהרחבה ח"י פלס, בעיות החליבה בשבת בהתיישבות הדתית בארץ ישראל, בתוך: "ברקאי", י"ל על ידי התנועה העולמית של המזרחי, כרך ב, סתו תשמ"ה.

⁷ על תפישתו האקוסמיסטית של הרב קוק עיין ב' רוטנשטרייך, "המחשבה היהודית בעת החדשה", תל אביב, עם עובד תש"ו, עמ' 275-276. וכן יוסף בן שלמה, שלמות והשתלמות בתורת האלהות של הרב קוק, בתוך: "עיון", כרך לג, חוברות א-ב, טבת-ניסן תשמ"ד.

...לא כן במצוות השכליות שבין אדם לחברו, שם נפגשים החרדים והחופשים במעשה, וההבדל ביניהם הוא רק במחשבה וברגש. כי היראים מקיימים אותן מצד המצווה והחופשים מצד הרגש, ובכל זאת אין מי שיערער על מצות הצדקה וגמ"ח יען כי החופשים מתערבים לפעמים גם ונוטלים חלק בזה... אם כן מה נשתנה לרעה הרעיון הציוני אשר גם הוא תולדות רגש כבוד האומה ולכן לוקחים גם החופשים חלק בו?⁸

העם היהודי שרוי בצרות וברדיפות. יהא בכך משום קיום מצות גמילות חסד כאשר יקום ארגון יהודי שיסייע לנזקקים בהעברתם למקום מבטחים ואפילו לאוגדה... ולא כל שכן לארץ ישראל כאשר זו ניתנת להשגה ברישיון. אם כן, כשם שהקמת מוסדות צדקה וחסד הן בגדר מצוה, גם אם המניע להקמתם נובע מאילוצים חברתיים, ולא דווקא ממניעים דתיים, הוא הדין גם ביחס למצוות ההשתתפות במפעלה של הציונות ויישוב ארץ ישראל. בשלב זה תתקיים מצוה זו מכות צו השעה, עד בוא עת הגאולה בידי שמים, כאשר זו תתקיים במלוא היקפה האידיאלי.

הלוך רוח זה הוא שאפיין את חזון הציונות הדתית מבית מדרשו של הרב ריינס, חזון זה התפתח עם השנים לכלל תנועה יוצרת ובונה. זו התמקדה בעיצוב חיי העולם הזה ברוחם של רעיונות מודרניים חברתיים והומאניים, שהתממשו והתקדשו במסגרות דתיות של שומרי תורה ומצוות.⁹

⁸ עיין לעיל הערה 5, ושם עמ' 40.

⁹ "בין הוגי הדעות של הציונות הדתית נמצא את המגמה לשלב את המתח הדתי עם כיסופי הגאולה הציוניים-חברתיים. המצע היסודי התכליתי תחיית האומה, הוא המצדיק את התנועה ונותן לה ערך ותוכן, ואידך פירושא הוא. זכות קיומם וחשיבותם של יתר הדברים הם במידה שהינם מכשירים לתחייה, ובמידה שהיא זקוקה להם, גם בניין הארץ בכלל זה, שהרי הארץ בשביל ישראל ולא ישראל בשביל הארץ. ואם אמנם תנמק היהדות הדתית הלאומית עבודתה בבניין הארץ בנימוק "יישוב ארץ ישראל מצווה" גם זו ברעיון תחיית האומה טעמה ויסודה" (שמואל חיים לנדוי, לבירור שיטתנו, מתוך: "תורה ועבודה", כפר עציון, תשמ"ג). ברוח זו מביע עצמו גם ר' ישעיה שפירא: "הדרישה הזאת להביא ראיה מן ההלכה לערך העבודה היתה נכונה רק אז אילו היינו אומרים כי עבודה עצמית היא מן ההלכה,

כל זאת לעומת הציונות הגאולתית, אשר בעיניה אין המציאות אלא חומר היולי שחובה לגבשו על פי תבנית המודלים השאובים ממסורת הקבלה. מובן על כן שזו אי אפשר היה לה לפי עצם מהותה להכיר ולהתחשב במגבלותיה האובייקטיביות של המציאות הנתונה. מציאות זו כעשן תחלוף, ודבר ה' יקום לעולם. יחס זה אל מיגבלותיה של המציאות עולה מתוך דבריו הבאים של הרב קוק:

ישנם צדיקים שאם יותן להם חופש גמור, מתדמה בדעתם שהיו משמידים את הכל... כדי שיחודש הכל בצורה יותר מעולה... מפני שהם אינם יכולים להסתגל לשפלותה של הבריאה המוגבלת, וכל זה הוא מפני עומק הגבורה של שלהבת הקדושה שבהם, שאינם סובלים כל דבר חוץ מהשלימות המוחלטת האלוהית (ערפלי טוהר, עמ' כא-כב).

ברור שעל פי הלוך רוח מעין זה אי אפשר היה לו למזרחי להתקיים. ואמנם הנוסחה שאיפשרה את שילוב תנועתו של הרב ריינס בתוך ההסתדרות הציונית היתה, כי "לציונות אין עסק עם הדת", נוסחה זו, שנחשבה להישג גדול מבחינתה של הציונות הדתית, גונתה בפי הרב קוק בשצף קצף, עם שהוא מציג אותה כתועבה שיש צורך לגדוע אותה ולעקור אותה מן השורש. וראוי להציע כמה משפטי הבהרה לעניין עקרוני זה הנוגע במישרין לנושא הנדון במאמר זה. החל מתקופת ההשכלה התרחב הפער בין הדור הישן לבין האינטליגנציה הצעירה, שהלכה והתרחקה מהיהדות, המשכילים שבתנועה

ברם איש מאתנו לא אמר זאת, אילו היה סעיף כזה מפורש בשולחן ערוך לא היה מקום לויכוח "י' שפירא, ועשית הישר והטוב, שם). הרב קוק שסבר "כי לא הגיוני לבב אנוש ולא רוח בשר חציר הגה את כל החזון הגדול הזה..." ודאי לא ישלים עם הניסוחים האלה. (הרא"ה קוק, "החומר והרוח בגאולת ישראל", ההסתדרות הציונית, ירושלים תשל"ג, עמ' 28.) באסכולה של הציונות הדתית היה מקום להבעות כגון: "נביאינו עמדו על המשמר בענייני יושר וצדק לא פחות ואולי יותר מבענייני לאומיות ודת..." (ש' בורוכוני, "ילקוט מאמרים של תורה ועבודה, ירושלים 1931, עמ' 52.) ובאסכולה של הציונות הגאולתית מאשימים את הציונות הדתית... שלא ראתה את הבעיות הפוליטיות-חברתיות-לאומיות של עם ישראל כשאלות רוחניות היונקות את כוחן ממקורות קודש..." (י' זולדן, תפישת הרב ריינס נדחקת מפני תפישת הרב קוק, "נקודה" מס' 88, תמוז תשמ"ה).

הציונית תבעו בתוקף כי הציונות תטפל על כן גם בענייני תרבות וחינוך ברוח ההשכלה, אם כדי למשוך אליה את הנוער, ואם כדי למנוע את התבוללותו. למעשה הם ביקשו לכוון את התנועה הציונית לקראת ניתוקה הגמור מן המסורת הדתית, שנראתה בעיניהם כמי שמעכבת את ההתפתחות החברתית המודרנית. למגמות אלה התנגדו כמובן הציונים הדתיים בראשותו של הרב ריינס. הם אף זכו לתמיכתו של הרצל, אשר חזר והכריז כי הציונות לא תעשה דבר נגד הדת. עמדתו זו של הרצל באה כפשרה האפשרית היחידה שיכולה היתה להציל את שלמותה של התנועה הציונית. מבחינתה של הציונות הדתית ניתן בהחלט לראות בה הישג חשוב. על ידי כך נמנעה פרישתם של הציונים הדתיים וכן של המשכילים. הרבנים הציוניים עשו, אפוא, ככל אשר לאל ידם כדי לשמור על ההישג הזה. הם עמדו על המשמר כדי למנוע את העלאת הנושא הזה לדיון בקונגרס, בידעם שההצעה של המשכילים עלולה לזכות ברוב קולות הצירים. באחד הקונגרסים אף פרץ הרב ריינס בככי, ותוך התרגשות דרש להוריד את הנושא מסדר היום¹⁰.

ואולם שאלת "הקולטורה" חזרה ועלתה שוב ושוב, ועמדת הרבנים הלכה ונחלשה בשל מיעוט הצירים הדתיים. הרב ריינס הועמד, אפוא, בפני הברירה או לפרוש מן התנועה הציונית או להסכים להצעת פשרה שעל פיה מכיר הקונגרס בקיומם הלגיטימי של שני זרמים בחינוך הציוני. על פי הצעה זו תעסוק כל מפלגה בחינוך בניה שלה על פי רוחה.

כבר אמרנו שהרב ריינס ניחן בסגולת ההכרה במציאות. לא נותר לו על כן אלא לוותר במעט על העיקרון שלציונות אין עסק עם הדת, ולקבל את ההצעה שהיתה למעשה גם אבן הפינה ליסוד החינוך של המזרחי. את שיקוליו שקדמו להכרעתו זו הוא הביע בדברים הבאים:

לא אכחד כי היו עתים שנתעורר בקרבי הרעיון מריחוק, היינו יציאה מההסתדרות, ובייחוד בעת הכנסיה האחרונה בשנת תרע"א שאז הוחלט להכניס את הקולטורה בתנועה הזאת. שנים רבות נלחמתי בזה לבלי להכניסה, נלחמתי

¹⁰ ראה א' לוז, "מקבילים נפגשים", עם עובד, תשמ"ה, עמ' 319.

וגם יכולתי. ואולם בפעם ההיא שע"פ רוב דעות הוחלט להכניסה... ואז ראיתי כי היציאה לא לבד שלא תביא שום תועלת דתית כי עוד תביא נזק דתי... ויש תקווה שיעלה עוד ביד המזרחי לתקן כמה דברים... כי הריחוק עלול יותר לקלקל מלתקן...¹¹.

בחריפות רבה יצא הרב קוק נגד המזרחי - קרי הרב ריינס - ולא רק בשל נכונותו לפשרה האמורה, אלא גם בשל עצם הסכמתו לנוסחה שהציונות "אין לה עסק עם הדת". נוסחה שהיתה הישג מבחינתו של המזרחי היה בה כדי לעוות ולעקור את עצם יעודה של הציונות, שבעיני רוחו של הרב קוק לא נועדה אלא כדי להכין את הכלים למימושו של משפט התורה כימי קדם ולהחזיר את ישראל בתשובה.

להלן מספר קטעים מתוך האיגרת המוקדשת לנושא זה:

...החוק הזה (שהציונות אין לה עסק עם הדת) הוא עושה באמת את כל התעמולה ה"מזרחית" פלסטר. שהרי המזרחי עומד הוא נכון על ככר התורה... ואנו כל שלומי אמוני ישראל יודעים אנו ברור שרק באיכות הקישור הנאמן של האומה בכללה עם תורת חיים שלנו, תלויה היא הצלחת הציונות והתגברות כוחה מיד ולדורות, ובעזיבתה של התורה אין תוחלת ואין תקווה, וכל פרח מוכרח להיות נמק וכל שורש כאבק... (אגרות הראיה, ב, עמ' קלד).

לדעתו, הציונות כתנועה חייבת לדאוג "בעד נשמתה של האומה שתפריח" והנשמה הלאומית, חייה תלויים בקיומה של התורה כולה: שבת, כשרות, טהרת המשפחה ועוד. את הדרישות האלה חייבת הציונות לדרוש בחוזקה והמזרחי אמור להיות הממונה "לעקור את החוק האלילי שהציונות דבר אין לה עם הדת שהוא תועבה לישראל". המזרחי יבטא את מהותו הפנימית כאשר יפעל כדי "לגדוע אשרה זו ויעקור שורשיה הפורים ראש ולענה", זאת ועוד, הרב קוק מדגיש שרק אם יצא המזרחי מתוך "הערפלות השוכנת עליו" יש סיכוי שגם

¹¹ ראה "שני המאורות", לעיל הערה 5, עמ' 19.

אלה העומדים כנגד לציונות יבואו ויתאספו תחת דגלו. אנחנו שומעים כאן נימה שכבר נשמעה לעיל, המביעה הבנה כלפי אלה משלומי אמוני ישראל שעמדו כנגד המפעל הציוני במצב הנתון.

ברור לגמרי שאילו אימץ הרב ריינס את דרכו של הרב קוק היה מביא הדבר לפרישתו מן ההסתדרות הציונית, ותנועת הציונות הדתית לא הייתה באה לעולם. ויש לומר על כן, שאם קרא הרב קוק לחזונו הגאולתי "דגל ירושלים" בשם ציונות, הנה אין בינה לבין הציונות הדתית של הרב ריינס אלא שיתוף השם בלבד.

בחלק ב' של הספר יופיעו אי"ה הנושאים הבאים:

פעולותיו ומעשיו של הראי"ה קוק ♦ יחס גדולי הדור
אליו ♦ השפעתו ההרסנית לדורות על תלמידיו
ותלמידי תלמידיהם ועל כלל מצב היהדות בעולם
בכלל ובאר"ק בפרט ♦ טשטוש אישיותו האמיתית
ע"י תלמידיו וממשיכי דרכו

חיבורים נוספים בהוצאת "אזמרח בלאמים" ניתן להשיג בחנויות ספרי הקדש ובטלפון: 052-7687487. כמו כן ניתן לקבל מאיתנו חומר נוסף הקשור לנושאים הנידונים בספרים ובקונטרסים ולקבל מענה לשאלות. (דוא"ל וכתובת לפניות ראה בספר זה).

בריך רחמנא דסייען

ספר 'דת הציונות' ב' חלקים - בענין ההבדלים ההשקפתיים שבין היהדות החרדית לציונות הדתית.

קונטרס 'ימינם ימין שקר' - בירור דעת תורה"ק באשר ליחס כלפי ההגדרה 'חרדי ימני' וכלפי הדעות הכוזבות שהפיצו אלי ישי וסיעתו.

'כל מה שלא ספרו לך על שירות לאומי' - דעת תורה בצירוף עובדות, שאלות ותשובות.

קונטרס 'ג'יור ללא יהדות' - על שערוריית הג'יורים המזויפים המתבצעת ע"י צה"ל בשיתוף רבנים מהצה"ד ותחת חיפוי של הר' הראשי שלמה עמאר.

קונטרס 'שארית יוסף'-בענין יחס מרן רבי יוסף ידיד הלוי לרא"ה קוק ובסופו קונטרס 'חד שמיא ששון' ובו תגובה למחאתו של נכד הגר"ע יוסף יעקב ששון כנגד ספר 'דת הציונות'.

קונטרס 'חזון לבנם ידברו'-בענין יחס מרן החזו"א לרא"ה קוק.

בשילבי עריכה

ספר 'כהניה חמסו תורת'-בענין דעת תורה לגבי הרא"ה קוק, משנתו, כתביו ומעשיו ויחס גדולי ישראל אליו ואל ה'מזרחי'.

קונטרס 'מרא"ה כהן'- בענין יחס מרן החפץ חיים לרא"ה קוק.

קעד

◆ חיזוק השקפת התורה בקרב אחב"י בכלל ובכל הקשור להיבדלות מהציונות בפרט.

◆ הצלת בנות ישראל מהליכה לשירות לאומי או לשירות בצבא.

◆ הצלת ילדי ישראל מהחינוך הכפרני הממלכתי או הממלכתי דתי והכוונתם לחינוך תורני.

◆ פרסום והפצה של חומרי עזר בתחומי השקפת היהדות.

◆ הרצאות בנושאים השקפתיים בכל רחבי ארה"ק. (מתאים במיוחד למחנות קיץ של ישיבות, לימי עיון בסמינרים, למדרשיות לבעלי/ות תשובה)

ניתן לסייע ולהיות שותפים בעשיה היחודית של ארגון אזמרה בלאמים ע"י:

א. תרומה באמצעות לחשבון: yoel@yoel-ab.com

ב. יצירת קשר בטלפון: 052-7687487

052-7687487 • ת.ד. 45 פתח תקוה 49100

www.yoel-ab.com • yoel@yoel-ab.com

(ניתן לסייע לפעילותנו באמצעות מס' החשבון הוא כתובת המייל הנ"ל)